

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA**

AUKSĖ TUTKUTĖ

Teisės ir valdymo neakivaizdinių magistratūros studijų programa

**LIETUVOS ŠILUMOS ŪKIO KAINODAROS
REGLAMENTAVIMAS IR JO ĮTAKA ŠIO SEKTORIAUS
ĮMONIŲ PELNINGUMUI**

Magistro baigiamasis darbas
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Darbo vadovas –
doc. dr. Algirdas Miškinis

Vilnius, 2008

TURINYS

IVADAS	3
1. ŠILUMOS ŪKIO RINKOS TEISINIO REGULIAVIMO RAIDA IR PRINCIPINĖS NUOSTATOS	7
1.1. <i>Šilumos energijos sektoriaus specifika ir plėtros tendencijos</i>	7
1.1.1. Šilumos ūkio ir jo rinkos bruožai	7
1.1.2. Šilumos energijos sektoriaus raida Lietuvoje ir pasaulyje	11
1.1.2.1. Centralizuoto šilumos tiekimo istorija ir pasaulinės energetikos plėtros tendencijos	11
1.1.2.2. Energetikos sektoriaus raida po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo	14
1.2. <i>Lietuvos šilumos ūkio rinkos teisinio reguliavimo principai</i>	15
1.3. <i>Šilumos ūkio rinkos kainas reguliuojanti institucija, jos funkcijos ir kompetencija</i>	17
1.3.1. Institucijos, vykdančios energetikos valstybinį valdymą Lietuvos Respublikoje	17
1.3.2. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija ir jos kompetencija.....	20
2. LIETUVOS ŠILUMOS ŪKIO KAINODAROS REGLAMENTAVIMAS	23
2.1. <i>Šilumos ūkio kainų reguliavimo pagrindai Lietuvos Respublikos teisės aktuose</i>	23
2.1.1. Teisės normų, reguliuojančių šilumos energijos rinką ir kainas, vieta teisės sistemoje....	23
2.1.2. Šilumos sektoriaus paslaugų kainodaros pagrindai Lietuvos Respublikos įstatymuose ...	25
2.1.3. Šilumos ūkio kainų teisinis reglamentavimas įstatymus įgyvendinančiuose teisės aktuose	30
2.2. <i>Savivaldybių vaidmuo šilumos kainų reguliavimo procese (praktinis aspektas)</i>	33
3. LIETUVOS ŠILUMOS ŪKIO KAINODAROS REGLAMENTAVIMO ĮTAKA ŠIO SEKTORIAUS ĮMONIŲ VEIKLAI IR PELNINGUMUI	37
3.1. <i>Šilumos kainų didėjimo priežastys ir pasekmės</i>	37
3.1.1. Šilumos ūkio sektoriaus veiklos rodiklių apžvalga 1997–2007 metų laikotarpiu	41
3.1.2. Įmonių, centralizuotai tiekiančių šilumą ir karštą vandenį vartotojams, 2003–2007 m. pelningumo analizė.....	43
3.1.3. Šilumos tiekimo sektoriaus teisinio reglamentavimo trūkumai, turėję įtakos šilumos tiekėjų pelnui	47
3.2. <i>Šilumos ūkio kainodaros teisinio reglamentavimo trūkumų pašalinimo projektų pateikimas</i> .	58
3.2.1. Teisės aktų pakeitimo optimaliojo varianto projektas	58
3.2.2. Radikalusis Šilumos kainų nustatymo metodikos pakeitimo variantas.....	64
IŠVADOS	69
PASIŪLYMAI	72
LITERATŪRA	75
SANTRAUKA	81
SUMMARY	82
PRIEDAI	83

IVADAS

Tyrimo problema ir aktualumas

Šilumos ūkis yra vienas svarbiausių energetikos sektorių Lietuvoje, darantis įtaką šalies ekonominiam augimui ir konkurencingumui, energijos tiekimo saugumui, kurį galima laikyti nacionalinio saugumo klausimu. Šiuo metu Lietuvoje įtvirtintas valstybinis ekonominis centralizuotai tiekiamos šilumos kainų reguliavimo būdas, o nacionalinio kainų reguliuotojo funkcijas atlieka Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija (toliau – Komisija). Kadangi šilumos ir karšto vandens tiekimas yra viešąjį interesą atitinkanti paslauga, aktuali daugeliui šalies gyventojų, todėl šalies ekonomikos nuosmukis ir nuo 2006 m. smarkiai kylančios šilumos sektoriaus paslaugų kainos sukėlė nepasitenkinimą įtvirtintu Lietuvos šilumos energijos rinkos kainų teisinio reguliavimo modeliu.

Šio baigiamojo darbo metu atlikto tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad kai kurios šilumos ūkio įmonės gauna didelius pelnus vartotojų sąskaita, o to priežastis – šilumos tiekimo sektoriaus kainodaros teisinio reglamentavimo trūkumai. Šiame darbe, remiantis moksline teorija, finansiniais energetikos sektoriaus rodikliais ir atlikus šilumos kainų didėjimo priežasčių bei pasekmių vartotojams ir šilumos tiekėjų gaunamo pelno analizę, galima teigti, jog pagrindinės šio reiškimo priežastys susijusios su šilumos ūkio kainodaros principų teisinio reglamentavimo trūkumais ir jų nesuderinimu su kitų energetikos sektorių kainodaros principais. Energetikos įmonių veiklos rezultatų rodikliai rodo, kad, netgi esant ekonomikos krizei, elektros energijos ir gamtinių dujų įmonės gauna didelius pelnus, o šilumos tiekėjai patiria nuostolius, nors šilumos kaina Lietuvoje nuo 2005 m. padidėjo daugiau nei 2 kartus.

Pasirinkta tema aktuali finansų krizę išgyvenančios Lietuvos ekonomikai, kadangi be infliacijos lygio kilimo, BVP augimo lėtėjimo ir kitų procesų, sparčiai kyla ir energijos kainos. Tai kelia ne tik gyventojų nepasitenkinimą, bet ir valstybės, savivaldybių institucijų susirūpinimą šiuo klausimu. Pastaruoju metu labai daug diskutuojama šia tema įvairiuose valdžios lygmenyse, spaudoje, rengiamos konferencijos, ieškoma priemonių padėčiai pagerinti. Šiame procese dalyvavo įvairios institucijos, tarp jų Lietuvos Respublikos Seimas, jo nariai, Valstybės kontrolė ir Seimo Audito komitetas, Komisija, Lietuvos savivaldybių asociacijos, vartotojų teises ginančios organizacijos. Tačiau praktika rodo, kad 2008 m. pakeistas Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymas, patvirtinta nauja Šilumos kainų nustatymo metodika šilumos sektoriaus paslaugų kainodaros teisinio reglamentavimo trūkumų nepašalino ir kainų didėjimo problemas neišsprendė.

Tyrimo objektas

Šio darbo tyrimo objektas yra socialiniai santykiai, atsirandantys šilumos energijos rinkos kainų nustatymo procese, ir jų teisinis reguliavimas.

Pagrindinis dėmesys yra skiriamas Lietuvos teisės aktuose įtvirtintam šilumos ūkio kainodaros teisinam reguliavimui, šilumos ūkio kainas reguliuojančių institucijų teisėms ir funkcijoms, šilumos kainų nustatymo mechanizmui ir jo trūkumams, šilumos kainų nustatymo metodikose išdėstytų nuostatų įtakos šilumos kainų didėjimo priežastims nustatymui, vartotojų sąskaita gaunamo šilumos tiekimo įmonių pelnui, šilumos savikainos ir kainos mažinimui.

Darbo tikslas

Darbo tikslas yra išnagrinėti šilumos ūkio kainodaros teisinio reguliavimo trūkumus ir aptarti galimas Lietuvos šilumos tiekimo rinkos teisinio reguliavimo tobulinimo kryptis. Taip pat siekiama atskleisti šilumos ūkio kainodaros teisinio reglamentavimo įtaką šilumos kainos nustatymui, šilumos tiekėjų uždirbamoms pajamoms, pelnui ir pateikti praktinius pasiūlymus.

Tyrimo uždaviniai

1. Atskleisti šilumos ūkio specifiką, šilumos energijos rinkos sampratą ir jos teisinio reguliavimo principines nuostatas bei jų plėtros tendencijas, aptarti Lietuvos šilumos ūkio rinkos kainas reguliuojančios institucijos kompetenciją ir savivaldybių bei kitų institucijų vaidmenį kainų reguliavimo procese.
2. Išanalizuoti Lietuvos teisės aktuose įtvirtintus šilumos tiekimo sektoriaus ir jo kainodaros teisinio reguliavimo principus, šilumos kainų nustatymo nuostatas, raidą, ištirti jų įtaką šilumos tiekimo įmonių pelningumui.
3. Įvertinti šilumos ūkio kainodaros teisinio reglamentavimo trūkumų įtaką šilumos kainų didėjimui ir šilumos tiekėjų veiklos pelnui, aptarti šių reiškinų priežastis ir pasekmes.
4. Pateikti praktinius siūlymus dėl šilumos ūkio, kainodaros ir šilumos kainų nustatymo mechanizmo teisinio reglamentavimo trūkumų pašalinimo, leidžiančius sumažinti šilumos kainų didėjimą bei šilumos tiekimo įmonių gaunamus didelius pelnus iš šilumos tiekimo veiklos.

Iškelta hipotezė

Lietuvos šilumos ūkio kainodaros teisinis reglamentavimas sudaro galimybes šilumos tiekimo įmonėms gauti pajamas, viršijančias valstybės normuojamas būtinausias pajamas, ir dėl to didesnę pelną vartotojų sąskaita iš šilumos tiekimo vartotojams veiklos.

Mokslinio tyrimo naujumas ir jo rezultatų praktinė reikšmė

Atlikus detalią literatūros šaltinių analizę, šiame darbe pateikti siūlymai, leidžiantys pristabdyti šilumos kainų didėjimą ir sumažinti vartotojų sąskaita šilumos tiekimo įmonių gaunamus pelnus. Mokslinio tyrimo naujumas pasireiškia tuo, kad šis darbas yra pirmas bandymas lyginamosios analizės būdu atskleisti šilumos ūkio kainodaros ir teisinio reglamentavimo trūkumus 2003 m. bei 2008 m. Šilumos ūkio įstatymuose ir tais pačiais metais įsigaliojusiose šilumos kainų nustatymo metodikose.

Šiame darbe, pasitelkus finansinėje analizėje naudojamus pelningumo rodiklius, įvertintas 2003–2007 m. šilumos įmonių gautas pelnas, šilumos kainos ir savikainos skirtumas. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, darbe nurodytos šilumos kainų nustatymo metodikų nuostatos, lėmusios šilumos tiekėjų gautus pelnus.

Baigiamajame darbe pateikiami realūs, susisteminti ir ekonomiškai pagrįsti siūlymai, galimi pritaikyti praktikoje. Siūlymams įgyvendinti pateikiami Lietuvos Respublikos energetikos, Šilumos ūkio įstatymo projektai, Šilumos kainų metodikos pakeitimo optimaliojo ir radikalojo varianto projektai, taip pat siūloma peržiūrėti Gamtinių dujų tiekimo kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikos nuostatas, Komisijos nuostatus bei kitus teisės aktus, reglamentuojančius Komisijos ir savivaldybių vaidmenį reguliuojant šilumos kainas.

Tyrimo šaltiniai

Rengiant šį darbą buvo naudotasi Lietuvos ir užsienio mokslinės (teisinės, ekonominės, finansinės) literatūros šaltiniais, Lietuvos teisės aktais (Konstitucija, įstatymais, jų projektais, Seimo, Vyriausybės nutarimais, ministrų įsakymais ir kt.), administracinių teismų praktika, valstybinių institucijų raštais, Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos ataskaitomis, kainų nustatymo metodikomis, Lietuvos savivaldybių asociacijos dokumentais, Lietuvos šilumos tiekėjų asociacijos interneto puslapyje pateikta informacija ir ataskaitomis, organizuotų konferencijų pranešimų medžiaga, darbo autorės atklytos šilumos kainų analizės informacija, paskelbta Šiaulių miesto savivaldybės interneto puslapyje, straipsniais iš periodinių leidinių, daktaro disertacijomis.

Darbo struktūra

Darbą sudaro įvadas, trys dėstomosios dalys, išvados ir pasiūlymai.

Pirmojoje darbo dalyje aptariamos šilumos energijos ir šilumos ūkio bei jo rinkos specifika, teisinio reguliavimo principinės nuostatos, institucijų, vykdančių valstybinį energetikos sektoriaus valdymą Lietuvoje, kompetencija, vertikalčiai integruotų monopolijų

šilumos ūkyje ypatumai, centralizuoto šilumos tiekimo raida, plėtros tendencijos Lietuvoje ir pasaulyje.

Antroji dėstomoji dalis skirta Lietuvos šilumos ūkio kainodaros reglamentavimo tyrimui, kuriame didžiausias dėmesys skiriamas įstatymuose ir juos įgyvendinančiuose teisės aktuose įtvirtintų teisės normų, reglamentuojančių šilumos kainodaros principus, analizei bei Lietuvos teismų praktikai, susijusiai su teise nustatyti šilumos kainas.

Trečiojoje dėstomojoje darbo dalyje pagrindinis dėmesys skiriamas teisinio šilumos ūkio kainodaros reglamentavimo trūkumų bei šilumos sektoriaus pelningumo analizei, kuria siekiama išsiaiškinti Lietuvos šilumos ūkio kainodaros reglamentavimo įtaką šio sektoriaus įmonių veiklai bei pelningumui ir praktiniams siūlymams dėl kainodaros teisinio reglamentavimo tobulinimo.

Tyrimo metodologija

Atliekant tyrimą buvo naudoti šie mokslinių tyrimų metodai.

Apibendrinimo metodu buvo susistemintos nuomonės dėl šilumos kainų teisinio reglamentavimo trūkumų, apibendrinti siūlymai šiai kainų reguliavimo problemai spęsti, apibendrinta teismų praktika ir suformuotos atlikto tyrimo išvados. Sisteminiu metodu į du teisės aktų projektų variantus (optimalųjį ir radikalųjį) buvo susieti visi darbe pateikti siūlomi šilumos kainų teisinio reglamentavimo trūkumų pašalinimo būdai. Struktūrinės analizės metodas leido šilumos ūkio kainodaros reglamentavimo įtakos šio sektoriaus įmonių pelnui tyrimą išskaidyti ir analizuoti etapais, juose naudoti skirtingus metodus.

Lyginimo metodas leido sugretinti skirtinguose (tiek laiko, tiek ir hierarchijos pagrindu) teisės aktuose įtvirtintas šilumos ūkio kainodaros nuostatas ir nustatyti jų panašumus bei skirtumus, palyginti kitus darbe naudotus duomenis. Dokumentų ir mokslinės literatūros, nagrinėjančios kainų nustatymo teisinio reguliavimo, ekonominio pagrįstumo klausimus, analizė leido atskleisti įvairius šilumos kainodaros teisinio reguliavimo ir ekonominius aspektus.

Naudojant finansinės analizės rodiklius buvo atlikta šilumos tiekimo sektoriaus įmonių pelningumo analizė, nustatytos pagrindinės šilumos tiekimo sektoriaus veiklos rodiklių kitimo priežastys. Siekiant kuo detalčiau ir informatyviau atskleisti šilumos ūkio vystymosi tendencijas, kiekybinio tyrimo metodu buvo nagrinėjami šilumos sektoriaus veiklos rezultatai 1997–2007 m. Taikant duomenų analizės metodą buvo analizuoti šilumos sektoriaus veiklos rodikliai, nustatytos skirtingų reiškinių kitimo tendencijos.

Istoriniu metodu buvo atskleistas kainodaros teisinio reglamentavimo principinių nuostatų kitimas besikeičiant socialiniams santykiams, išryškinti kainų teisiniam reguliavimui keliami skirtingi uždaviniai skirtingais istoriniais laikotarpiais.

1. ŠILUMOS ŪKIO RINKOS TEISINIO REGULIAVIMO RAIDA IR PRINCIPINĖS NUOSTATOS

1.1. Šilumos energijos sektoriaus specifika ir plėtros tendencijos

1.1.1. Šilumos ūkio ir jo rinkos bruožai

Šilumos ūkis yra vienas iš Lietuvos energetikos¹ sektorių, tiesiogiai susijusių su šilumos ir karšto vandens gamyba, perdavimu, tiekimu ir vartojimu². Lietuvos energetikos sektorius yra vienas reikšmingiausių šalyje, turintis įtakos šalies ekonominiam augimui ir konkurencingumui, o energijos tiekimo saugumą galima laikyti nacionalinio saugumo klausimu³.

Šilumos energijos, kaip produkto, rinkos ypatumus ir teisinio reglamentavimo specifiką lemia šilumos energijos išskirtinės savybės. Šilumos energija negali būti saugoma, ji yra transportuojama vamzdynais, o ne tradicinėmis transporto priemonėmis. Šilumos energijos srautų judėjimas priklauso nuo fizikos dėsnių, o ne nuo šalių susitarimų. Nėra jokio fizinio ryšio tarp konkretaus gamintojo ir vartotojo. Nuo to momento, kai gamintojo šilumos energija patenka į perdavimo tinklus, ji tampa nebeatskiriama nuo kitų gamintojų (jei tokių yra) pagamintos šilumos energijos. Šilumos energija yra nemateriali, jos gamyba turi sutapti su vartojimu, o tai vienas iš esminių paslaugų požymių.

Įdomu tai, kad skirtingai nuo elektros energijos, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso⁴ (toliau nurodant šaltinį trumpinama – CK) 6.293 str. šilumos energija tiesiogiai nepriskirta produktams, tačiau jos išskirtinės savybės atitinka tame pačiame kodekso straipsnyje pateikiamą sąvokos „produktas“ apibrėžimą. Lietuvos Respublikos energetikos įstatyme⁵ (toliau nurodant šaltinį trumpinama – EI) įtvirtinta nuostata, kad šilumos energija (kaip ir kitos energijos rūšys – elektros energija bei gamtinės dujos) laikoma preke (2 str. 2, 3 d.). Civilinio kodekso 6.391 str. nurodoma, jog aprūpinimas šilumos energija, kaip ir elektros energija, dujomis, nafta ir naftos produktais, vandeniu, laikomas aprūpinimu energija per jų tiekimo tinklus, o energijos pirkimo-pardavimo sutartis laikoma viešąja sutartimi (CK 6.383 str. 3 d.). Analogiškos nuostatos įtvirtintos ir Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatyme (2 str. 23 d.)⁶ bei Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatyme (2 str. 11 d.)⁷.

¹ Energetikos įstatyme (2 str. 1 d.) nurodoma, jog energetika – tai energetikos veiklą apimanti ūkio dalis.

² Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 130-5259.

³ Europos sąjungos energetikos politikos įtaka Lietuvos elektros ir šilumos energetikos saugumui. Poveikio vertinimas. 2005 m. lapkričio 28 d. Galutinė ataskaita. P. 6.

⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁵ Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 56-2224.

⁶ Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 35-1271.

⁷ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 12-488.

Lietuvos Respublikos Seimo nutarime⁸ pagrįstai nurodoma, kad „centralizuotos šilumos tiekimas – viešąjį interesą atitinkanti paslauga“, aktuali daugeliui Lietuvos gyventojų. Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatyme (toliau nurodant šaltinį trumpinama – ŠŪĮ) tokioms paslaugoms priskiriama kogeneracija⁹, taip pat geoterminės energijos pagamintos šilumos supirkimas į šilumos tiekimo sistemas (4 str. 3 d.) ir kt. Taigi apibendrinant šias nuostatas, galima daryti išvadą, kad pati šilumos energija yra prekė, o jos gamyba, perdavimas ir tiekimas yra paslaugos.

Šilumos energetikos sektoriaus pagrindą sudaro trys pagrindinės veiklos: gamyba, perdavimas, tiekimas¹⁰ (susidedantis iš dviejų veiklų – tiekimo ir pardavimo¹¹), kurios detalčiai yra apibrėžtos Energetikos ir Šilumos ūkio įstatymuose, todėl šiame darbe neanalizuojamos.

Aptartos veiklos formuoja šilumos energijos rinką. Rinka (anglų k. – *market*) – tai ekonominė mainų sistema, užtikrinanti prekių ir paslaugų (tarp jų ir išteklių) pirkimą ir pardavimą¹². Šilumos energijos rinką galima apibūdinti kaip visuomeninių santykių sistemą, kuri užtikrina šilumos energijos ir su jos gamyba, perdavimu bei tiekimu susijusių paslaugų pirkimą ir pardavimą. Panašią nuostatą įtvirtina ir Šilumos ūkio įstatymas (1 str. 1 d.), kuriame nurodoma, kad šis įstatymas reglamentuoja šilumos ūkio subjektų veiklą, jų santykius su šilumos vartotojais, tarpusavio ryšius ir atsakomybę.

Kalbant apie rinką kaip apie ekonominių mainų sistemą, įdomu paminėti tai, kad viena iš teisės teorijų pačią teisę kildina iš lygiaverčių mainų. Senovės mąstytojai sakė¹³, kad tai galima paaiškinti kaip individų būtinybę bendrauti, burtis į visuomenę siekiant vieno tikslo – nuolat keistis paslaugomis (kadangi individas pats sau yra kultūriškai nepakankamas: objektyviai nesugeba susikurti, pasigaminti visų jo teisių saugai būtinų reikmių).

Šilumos energijos rinkos specifinis bruožas yra tas, kad šilumos energija kaip prekė yra betarpiškai susijusi su jos perdavimo paslauga. Šilumos energijos mainų sistema negali egzistuoti be šilumos perdavimo ir kitų paslaugų, susijusių su šilumos energijos tiekimu, todėl plačiąja prasme šilumos energijos rinkos sąvoka apima ne tik šilumos energijos, bet ir paslaugų, susijusių su šilumos energijos tiekimu, pirkimą ir pardavimą. Siaurąja prasme šilumos energijos

---

⁸ Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 26 d. nutarimas Nr. X-1648 „Dėl Seimo Audito komiteto atlikto šilumos ir karšto vandens kainų didėjimo pagrįstumo parlamentinio tyrimo išvadose pateiktų siūlymų įgyvendinimo“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 71-2791.

⁹ Kogeneracijos proceso metu viename technologiniame cikle yra kartu gaminama šilumos ir elektros energija.

¹⁰ Šilumos energijos tiekimas – tai daugeliu atveju aukštos temperatūros termofikacinio vandens (su jo turima energija) transportavimas vamzdynais vartotojams.

¹¹ Tai veikla, susijusi su sąskaitų, mokėjimo pranešimų apie suvartotą šilumą parengimu ir pateikimu vartotojams, šilumos suvartojimo bei mokėjimų sistema, vartotojų informavimu, bei kita, su pardavimu susijusi veikla.

¹² Nagle Th. T., Hogan J.E. The strategy and tactics of pricing: a guide to growing more profitability. – Upper Saddle river (NJ): Pearson Prentice Hall, 2006. P. 88.

¹³ Новичкий Б.И. Римское право. – Москва: ТЕИС, 1995. Стр. 54.

rinka gali būti suprantama kaip mainų sistema, užtikrinanti tik šilumos energijos pirkimą-pardavimą. Šiame darbe šilumos energijos rinkos sąvoka vartojama plačiaja prasme.

Šilumos energijos rinka gali būti skirstoma į mažesnes rinkas įvairiais aspektais: pagal teisinio reguliavimo pobūdį (reguliuojamoji ir nereguliuojamoji šilumos energijos rinka); pagal šilumos energijos gamybos šaltinius (šilumos energijos, pagamintos naudojant tradicinius energijos šaltinius (dujas, naftą ir kt.), rinka ir „švarios“ šilumos energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, kogeneraciją, rinka¹⁴); pagal šilumos energijos rinkos dalyvius (didmeninė ir mažmeninė šilumos energijos rinka); pagal su šilumos energijos tiekimu vartotojams susijusias paslaugas (šilumos, karšto vandens tiekimo rinka, pastato šildymo ir karšto vandens sistemos priežiūros rinka).

Ilgą laiką pasaulyje ir Lietuvoje energetikos, taip pat ir šilumos sektoriuje veikė monopolinės¹⁵ vertikaliosios integracijos įmonės, vykdančios visas energijai tiekti būtinas veiklas. Šilumos energijos gamintojai patys vykdė energijos perdavimą, tiekimą (pristatymą ir pardavimą). Tai galima paaiškinti kaip pradinius centralizuotai pagamintos šilumos tiekimo tikslus ir tradicijas, kuriuos lėmė istorinės centralizuotos šilumos tiekimo atsiradimo ir plėtros sąlygos. Todėl konkurencija šilumos sektoriuje negalėjo egzistuoti. Šilumos energijos sektoriaus reglamentavimo objektas buvo monopolinių įmonių veikla. „Paveldėtas“ Lietuvos energetikos sektorius buvo orientuotas į neefektyvų elektros energijos ir naftos produktų vartojimą bei dideles eksporto apimtis¹⁶.

Vertikaliai integruotos monopolijos šilumos ūkyje, ekonomikos teoretikų nuomone, yra rinkos ydų¹⁷ (nepakankamumas, netobulumas, anglų k. – *market failure*) priežastis, kurios lemia efektyvumo praradimus ir įėjimo į šaką apribojimus¹⁸ dėl gamybos veiksnių nuosavybės koncentracijos ir gamybos masto ekonomijos (anglų k. – *economies of scale*)¹⁹. Apibendrinus ekonomikos teoriją, galima teigti, kad natūralios monopolijos rinka pasižymi šiomis savybėmis: a) rinkoje yra vienas pardavėjas, parduodantis prekę²⁰, kuri neturi pakaitalų rinkoje; b) monopolinės įmonės ir atitinkamos pramonės šakos pasiūla sutampa; c) pardavėjas visiškai kontroliuoja pasiūlos kiekį ir gali daryti didelę įtaką kainai; d) masto ekonomijos sąlygos leidžia patenkinti visą rinkos paklausą su mažesniais vidutiniais kaštais. Tokia situacija yra priešinga

¹⁴ 2004 vasario 11 d. direktyva 2004/8/EB dėl termofikacijos skatinimo, remiantis naudingosios šilumos paklausa vidaus energetikos rinkoje, ir iš dalies keičianti direktyvą 92/42/EEB // 2004 Specialusis leidimas: 2004-12-30 Nr.1

¹⁵ Monopolija (anglų k. – *monopoly*) – rinka, kurioje vyrauja vienintelis prekių pardavėjas.

¹⁶ Klevas V., Štreimikienė D., Grikštaitė R. Sustainable Energy Policy in Baltic States // Energy policy. 2007. Vol. 32. P. 76–90.

¹⁷ Rinkos yda – tai tokia situacija, kurioje racionalus žmonių elgesys neužtikrina Pareto efektyvaus išteklių išdėstymo (alokacijos).

¹⁸ Kahn F.A. The Economics of Regulation: Principles and Institutions – MIT Press, 2002. P. 93.

¹⁹ Masto ekonomiją pasaulyje žinomi ekonomikos teoretikai broliai P. ir R. Wonnacott¹⁹ apibūdina kaip vidutinių gamybos kaštų (anglų k. – *average total cost*) sumažėjimą, sąlygojamą gamybos apimties augimo.

²⁰ Čia „prekės“ sąvoka vartojama plačiaja prasme, t. y. „prekės“ sąvoka apima ne tik prekes, bet ir paslaugas.

tobulai konkurencijai²¹ (kai rinkoje egzistuoja daug prekės pakaitalų, pardavėjų, o prekės kainą nustato prekės pasiūlos ir paklausos santykis²²).

Praktika rodo, kad, susidurdama su monopolijomis ir demonopolizavimo (kuriems pastaruoju metu Europos Sąjungos skiriamas didelis dėmesys) sunkumais²³, valstybė imasi reguliavimo: kainų reguliavimo ir įėjimo į rinką sąlygų koregavimo. Čia pasireiškia valstybės bruožas – įteisinta prievartos galimybė – kai kurių ekonominių galimybių, kurios gali būti naudingos kai kuriems rinkos dalyviams, apribojimas. Valstybės prievarta siekiama perskirstyti tai, kuo disponuoja kiti²⁴, ir šiuo atveju prievarta pateisinama, kadangi atveria kelią kitoms ekonominėms galimybėms (šiuo atveju rinkos liberalizavimui, konkurencijos atsiradimui), reikšmingesnėms individualios ar visuomeninės gerovės prasme²⁵. Galima paminėti ir tai, kad valstybės įsikišimo sferose rinkos ydos būna susijusios su valstybės institucijų klaidomis, tačiau atsiranda ir dėl objektyvių priežasčių.

Šilumos energetikos sektoriaus efektyvaus reguliavimo reforma siekiama atskirti minėtas veiklas, šilumos ir (ar) karšto vandens gamybą ir tiekimą atveriant konkurencijai. Sąlygų energetikos sektoriaus liberalizavimui ir konkurencijai sukūrimas yra daugelio pasaulio valstybių prioritetas²⁶. Šios pastangos dedamos tikintis, kad konkurencija tarp rinkos dalyvių sumažins kainas šiame sektoriuje²⁷. Šilumos energetikos sektorius paprastai reformuojamas keliais aspektais: keičiant energetikos veikla užsiimančių įmonių nuosavybės (kontrolės) formas²⁸; keičiant rinkos struktūrą; visur, kur tai tikslinga, atsisakant valstybinės nuosavybės; įvedant modernius valdymo principus²⁹. Pasikeitimai šilumos energijos rinkos struktūroje gali būti apibūdinami keturiomis kategorijomis³⁰, kurių kiekviena atspindi skirtingą konkurencijos lygį³¹: monopolija; vieningas supirkėjas (monopsonija³², anglų k. – *monopsony*); konkurencinė didmeninė šilumos energijos rinka; konkurencinė mažmeninė šilumos energijos rinka.

Spartus technologijų vystymasis lėmė tai, kad natūraliomis monopolijomis šiandien yra tik šilumos energijos perdavimo veikla, o šilumos energijos ir karšto vandens gamyba bei

²¹ Голощанов Н.А. Цена и ценообразование. – Обнинск: ВИКИНГ, 2000. Стр. 114.

²² Baumol W. J., Blinder A. S. Macroeconomics: Principles and Policy. – South-western Pub, 2004.

²³ Батаева Н.С. и др. Методы определения монопольно высокой (низкой) цены и монопольной прибыли. – Москва: ТЕИС, 2001. Стр. 148.

²⁴ Mansfield E. Microeconomics. – New York: Norton, 1985.

²⁵ Черниловский З. М. Всеобщая история государства и права. – Москва: Юристъ, 1995. Стр. 275.

²⁶ Štreimikienė D. Tvari energetikos plėtra // Aplinkos tyrimai, inžinerija ir vadyba, 2002. Nr. 1 (19), P. 20–29.

²⁷ <http://www.eeanet.org>.

²⁸ Milčiuvienė S. Kainų teisinis reguliavimas elektros energijos rinkoje: daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/ LTU. – V., 2006. P. 20.

²⁹ Miškinis V., Deksnys R. Management changes in the Lithuanian energy sector // International Journal of Risk Assessment and Management. 2003 Vol.4.

³⁰ Cleveland C. J. (editor-in chief). Encyclopedia of Energy. Vol. 2. – USA: Elsevier academic press, 2004. P. 256.

³¹ Christopher W.J. EU Energy Law. The Internal Energy Market. Vol. I. – Belgium: Claeys and Casteels, 2004. P. 184.

³² Monopsonija (anglų k. – *monopsony*) – rinka, kurioje vyrauja vienintelis pirkėjas.

tiekimas, taip pat pastatų šilumos ir karšto vandens sistemos priežiūra yra veiklos, kuriose konkurencija galima. Šilumos energijos perdavimo rinka išlieka natūralia monopolija, kadangi alternatyvių šilumos tinklų statyba yra nepateisinama nei ekonominiu, nei aplinkosauginiu požiūriu.

Šilumos ir (ar) karšto vandens kainų reguliavimo prasme iš visų paslaugų svarbiausios yra šilumos energijos perdavimo ir tiekimo paslaugos. Daugelio kitų paslaugų kaina³³ yra įskaičiuojama į šilumos energijos gamybos, perdavimo, tiekimo kainas. Be šių kainų yra nustatomos ir kitos kainos. Tai – pastato šildymo ir karšto vandens sistemos priežiūros tarifas³⁴, karšto vandens apskaitos prietaisų aptarnavimo mokestis (ŠŪĮ 16 str. 4 d.).

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad šilumos energijos sektorius yra viena reikšmingiausių šalies ūkio sričių, o centralizuotas šilumos energijos tiekimas – viešąjį interesą atitinkanti paslauga. Šilumos ūkio pagrindą sudaro trys pagrindinės veiklos: gamyba, perdavimas, tiekimas ir daug kitų su šilumos ir karšto vandens tiekimu vartotojams susijusių paslaugų. Specifinės šilumos energijos savybės lemia šilumos energijos rinkos savitumą. Šilumos energijos rinka, kaip mainų sistema, negali egzistuoti atskirai nuo šilumos energijos per, tiekimo ir kitų paslaugų, susijusių su šilumos energijos tiekimu. Todėl šilumos energijos rinkos sąvoka apima šilumos energijos bei paslaugų, susijusių su šilumos energijos tiekimu, pirkimu ir pardavimu. Šiuo metu Lietuvoje šilumos energijos rinką reguliuoja valstybė, o dėl vis dar egzistuojančių natūralių monopolijų šilumos tiekimo rinkoje didžiausia konkurencija egzistuoja pastatų šildymo ir karšto vandens sistemos priežiūros srityje.

1.1.2. Šilumos energijos sektoriaus raida Lietuvoje ir pasaulyje

1.1.2.1. Centralizuoto šilumos tiekimo istorija ir pasaulinės energetikos plėtros tendencijos

Centralizuotas šilumos tiekimas, kaip parodė daugelio Vakarų Europos šalių patirtis, yra gyventojams labiausiai priimtinas šiluma aprūpinimo būdas, skaičiuojantis savo egzistavimo pradžią nuo 1876 m. JAV. Pirmosios sistemos, pradėjusios centralizuotai tiekti garą Locport'e, sėkmė buvo geras akstinas, paskatinęs vystyti centralizuoto šilumos tiekimo sistemas kitose JAV vietovėse³⁵. Europoje pirmosios centralizuoto šilumos tiekimo sistemos buvo įrengtos paskutinįjį 19 a. dešimtmetį Vokietijoje, Hamburgo miesto rotušėje ir Berlyno technikos universitete. Centralizuoto šilumos tiekimo sistemos nuo trečiojo 20 a. dešimtmečio pradėtos sparčiai diegti

³³ Kaina – santykis, kuriuo prekės mainomos viena į kitą ir kuris išreikštas pinigais.

³⁴ Šios sistemos priežiūros sąnaudos pagal Šilumos ūkio įstatymą (32 str. 2 d.) negali būti įtraukiamos į šilumos ir karšto vandens kainas.

³⁵ <http://www.lsta.lt/lt/pages/cstistorija>; prisijungimo laikas: 2008-07-10

kituose Vokietijos miestuose, taip pat ir kitose šalyse³⁶. Tų sistemų diegimas ir vystymas rėmėsi grynai komerciniu požiūriu. Visai kitaip centralizuoto šilumos tiekimo vystymas vyko buvusioje Tarybų Sąjungoje ir Centrinės bei Rytų Europos šalyse. Šiose teritorijose centralizuotas šilumos tiekimas buvo kuriamas planinės ekonomikos pagrindu.

Lietuvoje centralizuoto šilumos tiekimo pradžia laikoma 1947 m. birželio 7 d., kai Kaune iš Petrašiūnų šiluminės elektrinės buvo pradėtas tiekti garas popieriaus fabrikui. Kiek vėliau iš šios elektrinės pradėtas tiekti ir karštas vanduo gyvenamiesiems namams šildyti. Vėlesniais metais centralizuotas šilumos tiekimas Lietuvoje buvo sparčiai vystomas ir 1990 m. buvo pasiektas tas lygis, kuris yra dabar³⁷.

Centralizuotas šilumos tiekimas, vystomas tiek grynai komerciniais tikslais, tiek grindžiant jo plėtrą planine ekonomika, labai plačiai taikomas šaltesnio klimato šalyse: Skandinavijoje, Rytų ir Vidurio Europoje, Rusijoje³⁸. Tokį centralizuoto šilumos tiekimo populiarumą galima paaiškinti jo privalumais gyventojams (kurie yra pagrindiniai centralizuotai tiekiamos šilumos vartotojai³⁹), kadangi jis turėjo ir turi daug pranašumų aprūpinant šiluma, palyginti su kitais energijos nešikliais.

Centralizuotas šilumos tiekimas turi dar didesnę svarbą vertinant jį valstybiniu požiūriu, nes išryškėja dar didesni jo privalumai, kuriuos galima paversti rimtais svertais, turinčiais didelės įtakos valstybės ūkiui bei energetiniam saugumui. Lietuvos šilumos tiekėjų asociacijos (toliau – LŠTA) atstovų nuomone, centralizuotas šilumos tiekimas, kai jam naudojama šiluma yra gaunama kogeneraciniame cikle arba kai naudojamas žemarūšis vietinis kuras, buitinės atliekos, pramoninių procesų atliekinė šiluma, geoterminė šiluma, leidžia žymiai sumažinti importuojamo kuro kiekį, o kartu ir priklausomybę nuo šalių, iš kurių tas kuras importuojamas, taip pat leidžia koncentruoti ir kontroliuoti teršalų išmetimą, efektyviau išnaudoti energijos ir žmogiškuosius išteklius.

Anksčiau visuomenės plėtra buvo siejama su ekonominių ir technologinių procesų tobulėjimu. Pastaruoju metu vis labiau didėjant globalizacijai, atsigręžta į aplinkosaugą. Paskutiniaisiais dešimtmečiais vis daugiau aplinkotyros ir socialinių krypčių mokslininkų bei politikų kalba apie suderintą pasaulio raidos koncepciją, kuri skirtinguose šaltiniuose vadinama „tvariąja plėtra“⁴⁰, „tvariąja raida“⁴¹ (anglų k. – *sustainable development*) ir pan. Tvariosios

³⁶ Danijoje, Olandijoje, Šveicarijoje, Švedijoje, Suomijoje.

³⁷ <http://www.lsta.lt/lt/pages/cstistorija>; prisijungimo laikas: 2008-07-10.

³⁸ Šie duomenys nėra absoliučiai tikslūs, nes iš tikrųjų yra trečia tarpinė grupė gyvenamųjų namų, esančių priemiesčiuose, kurie statistiniuose duomenyse atskirai neįvardijami ir yra priskiriami miestams arba kaimams.

³⁹ Lietuvoje 2007 m. jie suvartojo 72 proc. patiektos šilumos ir buvo apšildoma per 63 proc. viso miestuose esamo gyvenamojo ploto. Skandinavijos šalyse, taip pat Austrijoje, Belgijoje, Vokietijoje, Olandijoje centralizuotai tiekiamą šilumą apšildoma apie 90 proc. viso miestuose esamo gyvenamojo ploto.

⁴⁰ Shihata Ibgahim F. I. The Role of Law in Economic Development – Preface // CEPMLP Internet Journal. 1998, Vol. 3.

plėtos koncepcija tapo centrine diskusijose apie aplinkos ir plėtos sąryšį⁴². Su minėta sąvoka yra susijusios ir kitos sąvokos: ekologiškai tvarioji plėtra, ekologinė plėtra, tvarumas, tvarioji žemdirbystė, tvarioji energetika, tvarioji ekonomikos plėtra⁴³. Tvarioji energetika – tai energijos gamyba ir vartojimas, užtikrinantis ilgalaikius žmonijos plėtos tikslus visais socialiniais, ekonominiais ir aplinkosauginiais aspektais.

Šiuo metu deklaruojama, kad labai svarbi pasaulinės energetikos problema yra nepatikimas energijos tiekimas, kuris sunkia našta gula ant didelės žmonijos dalies pečių, ir daugelis šalių yra labai pažeidžiamos dėl energijos tiekimo nutraukimo⁴⁴. Energijos saugumas ir patikimumas didinamas pirmiausia užtikrinant energijos taupymą ir efektyvumą⁴⁵, gausinant kuro rūšių įvairovę, diversifikuojant energijos tiekimus, tarp jų ir vietinio kuro (kur tai ekonominiu ir socialiniu požiūriu naudinga); kaupiant ir išlaikant strategines ir komercines atsargas bei skatinant naujų bei atsinaujinančiųjų energijos išteklių tyrimus ir plėtrą. Tie laikai, kai kiekviena šalis plėtojo savo energetinį ūkį izoliuotai, liko tolimoje praeityje. Šios dienos procesai akivaizdžiai rodo visuotinę tendenciją – energetikos internacionalizaciją, platų regioninį bendradarbiavimą, gretimų šalių veiksmų koordinaciją. Bendrų energetikos sistemų formavimas, ir išteklių rinkos liberalizacija šį procesą daro negrįžtamą⁴⁶.

Nuo 1989 m. Europoje buvo žengti svarbūs žingsniai energetikos restruktūrizavimo, liberalizavimo ir net privatizavimo linkme. Įvairiose pasaulio šalyse energetikos reformos vyko skirtingai, tačiau buvo laikomasi pagrindinių principų, t. y. pirmiausia – restruktūrizacija, atskiriant generavimą, perdavimą ir paskirstymą bei diegiant konkurenciją generavimo srityje; po to – elektros, dujų ir šilumos tarifų liberalizavimas, siekiant kaupti kapitalą ir pritraukti investuotojus, bei pertvarkytų energetikos įmonių privatizacija⁴⁷.

Įdomu tai, kad yra manančių⁴⁸, jog nors rinkos užtikrina ekonominių efektyvumą, jos negali garantuoti tvariosios energetikos plėtos principų įgyvendinimo, todėl, atveriant energijos rinkas pereinamosios ekonomikos šalyse, būtina įgyvendinti energetikos politiką, skatinančią patikimą, ekologiškai saugią energijos gamybą ir jos vartojimą, užtikrinantį ilgalaikius žmonijos plėtos tikslus visais socialiniais, ekonominiais ir aplinkosauginiais aspektais.

---

⁴¹ Shihata Ibgahim F. I. The Role of Law in Economic Development – Preface // CEPMLP Internet Journal. 1998, Vol. 3 // <http://www.dundee.ac.uk/cepmlp/journal/html/volume3.html>.

⁴² Čiegis R. Tolydi ekonomikos plėtra. - Kaunas: Lietuvos energetikos institutas, 1997.

⁴³ Pearce D. Economics, Equity and Sustainable Development // Future, 1998 December. P. 598–605.

⁴⁴ Leitmann J. Energy-environment Linkages in the Urban Sector: discussion paper. – Washington: The World Bank, 1996. P 38.

⁴⁵ Daugiau nei 40 proc. pirminės energijos poreikio galima ekonomiškai efektyviai sumažinti pereinamojo laikotarpio ekonomikos šalyse, tokiose kaip Lietuva.

⁴⁶ EC DG JRC. Natural Resources and Environmental Panel Report, June 1999.

⁴⁷ Energy reforms in Central and Eastern Europe: the first year // New York: United Nations, 1991.

⁴⁸ Making Sustainable Commitments. An Environmental Strategy for the World Bank // The World Bank: Washington DC, 2000.

Reikia paminėti, kad nurodant veiksnius, užtikrinančius tvariąją energetikos plėtrą, pabrėžiama energijos kainodara⁴⁹. Ji turi lemiamą reikšmę mažinant energijos vartojimo įtaką aplinkai ir užtikrinant energijos efektyvumo gerinimo priemonių įdiegimą. Pagrindinė energijos kainodaros taisyklė – įvertinti visas energijos gamybos, perdavimo, paskirstymo ir vartojimo sąnaudas siekiant garantuoti visos ekonomikos efektyvumą. Šiuo požiūriu energijos rinkos liberalizavimas galėtų būti labai naudingas, tačiau rinka negarantuoja aplinkosaugos reikalavimų tenkinimo, todėl būtina imtis papildomų priemonių norint įgyvendinti tvariosios energetikos plėtros tikslus.

1.1.2.2. Energetikos sektoriaus raida po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, iš praeities paveldėtas ekstensyvus energetikos sektorius, orientuotas į didelį, bet neveiksmingą elektros energijos ir naftos produktų vartojimą ir nemažą eksportą, savo esminėmis savybėmis (veiksmingumu, valdymo principais, struktūra ir kt.) jau neatitiko dabarties reikalavimų. Todėl valstybės politikos dėmesys pirmiausia buvo kreipiamas į esminę energetikos ūkio pertvarką, energetikos sektoriaus reorganizavimą ir privatizavimą bei Europos Sąjungos direktyvų įgyvendinimą.

Pirmuoju pereinamuoju į rinkos ekonomiką laikotarpiu Lietuva, iš buvusios Tarybų Sąjungos perėmusi visą energetikos sektorių, iš esmės nekeitė iki to laiko nustatytą valdymo principų ir struktūros, o bendrai sektoriaus priežiūrai įkūrė Energetikos ministeriją. Taip buvo siekiama užtikrinti valstybės gyvybingumui labai reikšmingos ūkio šakos nepertraukiamą ir patikimą funkcionavimą sunkiu valstybės kūrimo laikotarpiu. Todėl buvo išsaugotas vertikaliai integruoto valdymo principas⁵⁰ elektros, gamtinių dujų ir skystojo kuro tiekimo srityse ir sukurtos valstybinės monopolijos – akcinės bendrovės „Lietuvos energija“, „Lietuvos dujos“ ir „Lietuvos kuras“.

AB „Lietuvos energija“ valdė visą elektros energijos gamybą, perdavimą ir paskirstymą bei centralizuotai tiekiamos šilumos gamybą ir tiekimą daugumoje Lietuvos miestų. Kitoms bendrovėms priklausė gamtinių dujų ir skystojo kuro importo, jų transportavimo ir paskirstymo veikla. Visos trys monopolijos taip pat buvo atsakingos už joms priskirto ūkio techninį eksploatavimą.

Nepriklausomybės atkūrimas Lietuvoje sutapo su iš esmės naujų energetikos ūkio valdymo principų atsiradimu Vakarų šalių ekonomikoje, kurių pagrindinė idėja – atsisakyti

---

⁴⁹ UN-ECE/OECD Recommendation to Governments of ECE Countries on Enhancing the Environment by Reforming Energy Prices, 2001.

⁵⁰ Miškinis V., Galinis A. Lietuvos nacionalinės energetikos strategijos gairės // Energetika, Lietuvos mokslų akademijos leidykla, 2006. Nr. 3. P. 24–32.

vertikaliai integruotų monopolijų, jų vietoje sukurti nepriklausomas energijos gamybos, perdavimo (transportavimo) bei paskirstymo kompanijas ir visur, kur tai iš esmės įmanoma, sudaryti laisvos konkurencijos sąlygas.

Lietuva, dar prieš tapdama Europos Sąjungos nare, reorganizavo visą šalies energetikos sektorių taip, kad atitiktų visas pagrindines Europos Sąjungos direktyvas šio sektoriaus valdymo srityje, o didelė energetikos sektoriaus dalis buvo privatizuota. Dar 1997 m., remiantis pirmuoju AB „Lietuvos energijos“ restruktūrizavimo įstatymu, visa veikla, susijusi su centralizuotu šildymu, ir termofikacinės elektrinės Vilniuje, Kaune bei Klaipėdoje buvo perduotos sukurtoms naujoms nepriklausomoms kompanijoms, pavaldžioms tų miestų savivaldybėms.

Kaip rašoma Lietuvos nacionalinės energetikos strategijos gairėse, per pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje daug padaryta siekiant, kad būtų užtikrintas stabilus ir efektyvus energetikos sektoriaus darbas: visas energetikos ūkis restruktūrizuotas vadovaujantis Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimais; atsisakius vertikaliai integruotų monopolijų, sudarytos sąlygos konkurencijai; daug energijos generavimo ir skirstymo veiklų privatizuota pritraukiant tiek vietinį, tiek užsienio privatų kapitalą; įgyvendintas kompleksas priemonių, mažinančių aplinkos taršą; žymiai pagerinta Ignalinos atominės elektrinės sauga; sudarytos visos reikiamos sąlygos naftos ir jos produktų tiekimui visiškai diversifikuoti; baigtos kaupti strateginės 90 dienų naftos produktų ir naftos valstybės atsargos; sudarytos techninės sąlygos laisvai pasirinkti naftos ir jos produktų tiekėjus; pradėta gaminti ir naudoti biodegalus; išsaugota ir palaipsniui modernizuojama centralizuoto šilumos tiekimo sistema.

Tačiau ne visus artimiausios ateities tikslus, numatytus 2002 m. patvirtintoje Nacionalinėje energetikos strategijoje, pavyko įgyvendinti⁵¹. Vienas jų – per lėtai modernizuojamas šilumos ūkis, ypač vartotojams priklausantys įrenginiai. Todėl pastatams šildyti suvartojama per daug energijos, šilumos tiekimo vamzdynai daug kur yra kritinės būklės ir yra didelė stambių avarių tikimybė. Paminėtinas ir energetinio saugumo⁵² klausimas, susijęs su gamtinių dujų tiekimo ilgalaikiu patikimumu ir naujos atominės elektrinės statyba.

1.2. Lietuvos šilumos ūkio rinkos teisinio reguliavimo principai

Šilumos energetikos įmonių teisinis reguliavimas yra antimonopolinio judėjimo pasekmė⁵³. Istorškai šilumos energetikos sektoriaus įmonės veikė kaip natūralios monopolijos ir buvo valstybės nuosavybė. Vyriausybė galėjo geriau išnaudoti masto ekonomijos efektą šilumos

---

⁵¹ Vilemas J., Miškinis V. Lithuanian energy: on the way to integration into the European Union // International association for energy economics (IAEE) Newsletter. Third quarter, 2003.

⁵² Energijos tiekimo patikimumas, arba energetinis saugumas – tai galimybė naudotis energija įvairiomis jos formomis bet kuriuo metu ir pakankamais kiekiais bei priimtinais kainomis.

⁵³ Cleveland C. J. (editor-in chief). Encyclopedia of Energy. Vol. 2 – USA: Elsevier academic press, 2004. P. 290.

energijos gamyboje, surinkti didelius piniginius fondus ir juos investuoti į šilumos energetikos sektorių bei toleruoti ilgą investicijų atsipirkimo laiką. Ilgainiui energetikos sektorius tapo strategine ekonomikos šaka, nes nuo jos patikimumo ir efektyvumo priklauso daugelis kitų ekonomikos veiklų.

Mokslininkų nuomone, energetikos sektoriuje vyravusi natūralių monopolijų sistema atitiko Europos poreikius atkuriant ją po Antrojo pasaulinio karo, tačiau laikui bėgant ji prarado savo tikslą bei politinį ir moralinį teisėtumą⁵⁴. Tiesioginį valstybės reguliavimą įvairiuose energetikos sektoriuose pateisino jame vyravusios paradigmos. Tai – energijos tiekimo saugumo bei patikimumo užtikrinimo būtinumas ir viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimo svarbumas. Valstybė buvo atsakinga už energetikos sektoriaus funkcionavimą, nes ji priimdavo sprendimus, kūrė ir valdė monopolijas. Imperatyvusis valstybės reguliavimas atitiko tuo metu egzistuojančius socialinius santykius ir iš jų kylančius visuomenės poreikius. Tokia energijos tiekimo sistema buvo išplėtotą pramoninėse valstybėse, tačiau naujos technologijos suteikė galimybę panaikinti masto ekonomijos efektą energijos gamybos sektoriuje, leido įdiegti decentralizuotas energijos tiekimo tinklų kontrolės sistemas.

Keičiantis technologijoms ir ekonominiams procesams, keičiasi ir visuomenėje egzistuojantys visuomeniniai santykiai, todėl valstybės institucijų taikomos reguliavimo priemonės įgavo kitą pobūdį. Pagrindinis senosios ir naujosios rinkos teisinio reguliavimo formos skirtumas yra tas, kad taikomas naujas rinkos teisinis reguliavimas yra nukreiptas į rinkos dalyvių konkurencijos skatinimą. Senoji teisinio reguliavimo forma pasireiškė tiesioginiu valstybės reguliavimu, t. y. įmonių valdymu nuosavybės teise arba turint šių įmonių kontrolinius akcijų paketus, taip sukuriant joms išskirtines monopolines teises.

Reikia pasakyti, kad Lietuvos energetikos sektoriuje dar ne visos skirtingų energijos rūšių rinkos yra visiškai liberalizuotos, t. y. kai kuriose vis dar galima rasti senosios rinkos teisinio reguliavimo požymių. Toliausiai šioje srityje yra pažengta elektros energijos rinkoje, mažiau – šiame darbe analizuojamoje šilumos energijos rinkoje. Iki šiol daugelio šilumos gamintojų įmonių kontrolinis akcijų paketas priklauso savivaldybėms. Tai galima paaiškinti šilumos ūkio specifika bei pasaulinėmis tendencijomis, kur pagrindinis dėmesys yra skiriamas elektros energijos ir gamtinių dujų rinkoms.

Kai kuriuose leidiniuose galima rasti nuomonių, jog tai teisinio reguliavimo atsisakymo era. Taip teigti būtų neteisinga, kadangi, keičiantis technologijoms ir ekonominiams procesams, keičiasi tik teisinio reguliavimo metodai ir jais siekiami tikslai. Teisinio reguliavimo panaikinimas turėtų įtakos rinkos netobulumo (rinkos ydų) pasireiškimui, tokiam kaip vartotojų

---

⁵⁴ Walde Th. W. European Energy Law under the Impact of Globalization: From State to Market, from Plan to Contact, from Public Ownership to Economic Regulation and Beyond. First draft. Starting date: May 2000.

teisių pažeidinėjimas, piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi, saugumo standartų nesilaikymas ir kt.

Šilumos energijos rinkos teisinis reguliavimas yra dvejopas: srityse, kur egzistuoja rinkos santykiai, reguliavimo politika skatina konkurenciją, o srityse, kuriose konkurencijai sunku ar neįmanoma atsirasti, naudojami imperatyvieji reguliavimo metodai. Taip valstybė per teisinį reguliavimą ne tik užtikrina sklandų rinkos funkcionavimą, bet ir patenkina visuomenės lūkesčius, garantuoja nepertraukiamą šilumos energijos tiekimą pagrįstomis kainomis.

Teisinis reguliavimas lieka labai svarbus užtikrinant viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimą bei šilumos energijos tiekimo saugumą ir patikimumą. Taip per sukurtą mechanizmą valstybė užtikrina visuomenei svarbios paslaugos – šilumos energijos tiekimo – teikimą neturtingiems gyventojams ar tolimiems regionams.

Nacionalinėje energetikos strategijoje vienu strateginių Lietuvos energetikos tikslų taip pat įvardijamas patikimas ir saugus energijos tiekimas patiriant mažiausiai išlaidų ir kuo mažiau teršiant aplinką, nuolat didinant energetikos sektoriaus veiklos efektyvumą.

Šilumos ūkio įstatymas (1 str.) reglamentuoja šilumos ūkio valstybinį valdymą, šilumos ūkio subjektų veiklą, jų santykius su vartotojais, tarpusavio ryšius ir atsakomybę. Šiame įstatyme nurodyti tikslai sutampa su Energetikos įstatyme numatytais valstybės energetikos veiklos reguliavimo tikslais. Šilumos ūkio įstatymu siekiama (1 str. 2 d.) mažiausiomis sąnaudomis užtikrinti patikimą ir kokybišką šilumos tiekimą šilumos vartotojams; šilumos ūkyje įteisinti pagrįstą konkurenciją; ginti šilumos vartotojų teises ir teisėtus interesus; didinti šilumos gamybos, perdavimo ir vartojimo efektyvumą; gaminant šilumą, plačiau naudoti vietinį kurą, biokurą ir atsinaujinančius energijos šaltinius; mažinti šilumos energetikos neigiamą poveikį aplinkai.

1.3. Šilumos ūkio rinkos kainas reguliuojanti institucija, jos funkcijos ir kompetencija

1.3.1. Institucijos, vykdančios energetikos valstybinį valdymą Lietuvos Respublikoje

Energetikos įstatymas (4 str. 1 d.) reglamentuoja, kad energetikos valstybinį valdymą Lietuvos Respublikoje vykdo Vyriausybė ar jos įgaliotos institucijos, Ūkio ministerija, Aplinkos ministerija, savivaldybės. Tame pačiame įstatyme nurodoma, jog valstybės ir savivaldybės institucijos valdo energetiką, reguliuoja ir kontroliuoja energetikos veiklą (4 str. 2 d.). Reglamentuojant šių institucijų uždavinius, Energetikos įstatyme nurodomi uždaviniai, kurie atitinka pasaulines tvariosios energetikos plėtros tendencijas (apartas anksčiau), tai – optimalios valstybės energetikos struktūros užtikrinimas; efektyvios energetikos veiklos bei efektyvaus energijos ir energijos išteklių vartojimo skatinimas; vietinių ir atsinaujinančių energijos išteklių

vartojimo skatinimas; nenutrūkstamo ir kokybiško energijos tiekimo užtikrinimas; energetikos įmonių energetinio audito rengimo skatinimas.

Energetikos ir Šilumos ūkio įstatymai valstybinio energetikos valdymo srityje suteikia valstybės ir savivaldybių institucijoms tokią kompetenciją:

1. Vyriausybė. Ji kuria ir įgyvendina valstybės politiką energetikos srityje, teikia Seimui tvirtinti Nacionalinę energetikos strategiją, Ūkio ministro teikimu tvirtina šilumos ūkio plėtros kryptis (ŠŪĮ 8 str. 1 d); tvirtina šios strategijos įgyvendinimo planą ir programas, įveda ekstremalią energetikos padėtį⁵⁵, turi teisę reglamentuoti valstybės reguliuojamų kainų nustatymo principus; tvirtinti energetikos veiklos licencijavimo taisykles, leidimų išdavimo taisykles ir sąlygas; nustatyti energijos išteklių ir energijos tiekimo tvirtinti su energijos tiekimu susijusių pirkimo-pardavimo sutarčių privalomas standartines sąlygas ir kt.
2. Ūkio ministerija.
3. Aplinkos ministerija.
4. Savivaldybės. Jos reguliuoja vartotojų aprūpinimą tiekiamą šiluma; įvedus ekstremalią padėtį, įgyvendina Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos patvirtintą vartotojų aprūpinimo energija ir (ar) energijos šaltiniais planą; užtikrina kitų Vyriausybės sprendimų vykdymą; dalyvauja rengiant šviečiamąsias visuomenės informavimo priemones, padedančias efektyviai vartoti energiją ir energijos išteklius. Be minėtų funkcijų, savivaldybės institucijos atlieka ir kitas funkcijas, nurodytas Šilumos ūkio įstatyme.

Energetikos įstatymas reglamentuoja ir kitų institucijų veiklą energetikos srityje:

1. Energetikos agentūra. Tai valstybės įmonė, kurios steigėja yra Ūkio ministerija. Energetikos agentūros funkcijos susijusios su Nacionalinės energetikos strategijos priemonių įgyvendinimu, energijos vartojimo efektyvumo programos įgyvendinimu ir propagavimu. Energetikos agentūra atlieka užsienio pagalbos programų ir projektų vykdymo energetikos sektoriuje priežiūrą, stebėseną (monitoringą) bei kitas įstatymais numatytas ar Ūkio ministerijos pavestas funkcijas.
2. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. Tai viešasis juridinis asmuo, valstybės įmonė, kurios nuostatus Ūkio ministerijos teikimu tvirtina Vyriausybė. Komisijos kompetencija detaliai aptariama kitame skyriuje.

---

⁵⁵ Ekstremali energetikos padėtis – laikotarpis, kai yra sutrikęs normalus energijos išteklių ar energijos tiekimas energetikos įmonėms ar vartotojams ir šis tiekimas trukdomas tiek, kad energetikos įmonės šių sutrikimų laiku prognozuoti bei valdyti ūkinės veiklos metodais, ir Vyriausybė, jos įgaliota institucija ar savivaldybės institucija turi reguliuoti energijos išteklių ar energijos tiekimą energetikos įmonėms ar vartotojams.

3. Valstybinė energetikos inspekcija. Tai valstybės įmonė, kurios steigėja yra Ūkio ministerija. Valstybinė energetikos inspekcija atlieka valstybinę energetikos objektų ir įrenginių kontrolę.

Energetikos įstatyme (26 str.) numatyta, kad skundus, susijusius su energetikos sektoriumi, išankstine skundų nagrinėjimo ne teismine tvarka pagal kompetenciją nagrinėja Nacionalinė vartotojų teisių apsaugos taryba, Valstybinė energetikos komisija, Komisija. Šilumos ūkio įstatymas (21 str.) reglamentuoja, kad vartotojų teises gina ir ginčus, kylančius iš sutartinių santykių tarp buitinių vartotojų ir šilumos bei karšto vandens tiekėjų, priežiūros paslaugų teikėjų, ginčo sprendimo ne teisme tvarka, be jau minėtų institucijų, nagrinėja savivaldybės vykdomoji institucija.

Dar galima paminėti Šilumos tarybą – tai kolegiali, patariamojo balso teisę turinti ir visuomeniniais pagrindais veikianti su šilumos ūkiu tiesiogiai susijusių institucijų ir organizacijų (įskaitant ir vartotojų teises ginančias nevyriausybinės organizacijas) atstovų grupė, teikianti ūkio ministrui pasiūlymus svarbiais valstybės šilumos ūkio strategijos klausimais.

Šilumos ūkio įstatymas suteikia teisę šilumos vartotojų teises ginančioms organizacijoms kontroliuoti šilumos tiekėjų veiklą. Šilumos vartotojų teises ginančios organizacijos ir institucijos turi teisę gauti iš šilumos tiekėjų, gamintojų ir valstybės bei savivaldybių institucijų duomenis apie šilumos tiekimo ir gamybos veiklą, teikiamas paslaugas, taip pat kitus duomenis, reikalingus šilumos vartotojų teisėms ginti ir pasiūlymams valstybės ir savivaldybių institucijoms teikti. Šilumos vartotojų teises ginančios organizacijos kviečiamos dalyvauti Komisijos posėdžiuose nustatant šilumos bazines kainas. Praktikoje vartotojų atstovai paprastai kviečiami dalyvauti savivaldybių darbo grupėse nagrinėjant šilumos kainų projektus.

Be minėtų institucijų, su šilumos energetikos sektoriumi susijusi ir Lietuvos metrologijos inspekcija bei visos kitos institucijos, kurios pagal galiojančius teisės aktus yra atsakingos už teisingą ūkinės veiklos tvarkymą, pavyzdžiui, Valstybinė mokesčių inspekcija. Lietuvos metrologijos inspekcija kontroliuoja atsiskaitomųjų šilumos ir karšto vandens apskaitos, taip pat pristatomo į pastato šilumos punktą šilumnešio parametrus registruojančių prietaisų patikros terminus.

Tačiau nepakanka sukurti tik privalomą elgesio modelį, labai svarbu užtikrinti, kad rinkos dalyviai laikytųsi teisės normomis nustatytų elgesio taisyklių. Siekiant užtikrinti, kad šilumos energijos rinkos dalyviai laikytųsi teisės normose nustatytų reikalavimų, būtina vykdyti jų priežiūrą. Lietuvos šilumos energijos ir karšto vandens rinkos reguliavimą ir priežiūrą vykdo šios keturios pagrindinės jau minėtos institucijos: Lietuvos Respublikos Vyriausybė; Lietuvos Respublikos savivaldybės; Komisija; Valstybinė energetikos inspekcija.

Lietuvoje, siekiant užtikrinti efektyvų šilumos energijos rinkos funkcionavimą, šilumos energijos rinkos dalyvių priežiūra įgyvendinama išduodant leidimus ir licencijas. Tai dažnai taikomas rinkos reguliavimo būdas, nes mažiausiai varžo rinkos dalyvių laisvę priimant verslo sprendimus ir užtikrina, kad valstybės institucijos nuolat gautų informaciją apie rinkos dalyvių elgesį ir galėtų užkirsti kelią licencijuojamos ar leidime nurodytos veiklos sąlygų pažeidimams. Reikalavimas turėti licenciją yra neatsitiktinis, nes šiose srityse būtinas teisinis reguliavimas. Šilumos energijos perdavimo įmonės yra natūralios monopolijos tam tikroje teritorijoje, kurioje valdo šilumos energijos perdavimo tinklus. Vartotojų, kurie neturi teisės pasirinkti šilumos energijos tiekėjo, atžvilgiu šilumos ir (ar) karšto vandens tiekėjas yra monopolija.

1.3.2. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija ir jos kompetencija

Šilumos ūkio ir su juo susijusių paslaugų teikimo kainų reguliavimas Lietuvoje yra priskirtas Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos kompetencijai. Komisija buvo įkurta 1997 m. remiantis 1995 m. priimtu Energetikos įstatymu. Minėtas įstatymas įtvirtino nuostata, kad energetikos kainodara turi rūpintis nepriklausoma Komisija.

Minėto Energetikos įstatymo pakeitimuose 1997 m. buvo suformuoti nauji energetikos kainodaros principai. Vienas iš jų buvo tas, kad šilumos tiekėjai patys nustato šilumos kainas, remdamiesi Komisijos patvirtintomis metodikomis ir suderinę jas su Komisija. Be daugelio kitų funkcijų, Komisijai priskirtos ir šios naujos kompetencijos sritys – licencijavimas⁵⁶, licencijuojamos veiklos kontrolė, energetikos įmonių investicijų vertinimas ir ilgalaikio turto nusidėvėjimo normų derinimas. Šias nuostatas dar kartą įtvirtino 2003 m. priimtas Šilumos ūkio įstatymas. Galima teigti, kad, 2002 m. įsigaliojus naujam Energetikos įstatymui⁵⁷, Komisija vietoj kainų komisijos, atsakingos tik už kainodarą, kainų nustatymą ir jų taikymą, tapo energetikos ekonominio reguliavimo komisija.

Kaip jau minėta, Komisija yra valstybės įstaiga, finansuojama iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto⁵⁸. Komisijos veiklą reglamentuo Energetikos įstatymas ir jį įgyvendinantys teisės aktai. Galima paminėti, kad Komisiją sudaro 5 nariai, kurios pirmininką ir 4 narius Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko teikimu skiria Respublikos Prezidentas 5 metams. Siekiant užtikrinti Komisijos funkcijų vykdymą, sudaroma Komisijos administracija, kurioje

---

⁵⁶ Įdomu tai, kad gamtinių dujų sektoriuje valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija licencijavimą ir licencijuojamos veiklos kontrolę vykdė nuo 2000 m., kai 2000 m. spalio 10 d. buvo priimtas Gamtinių dujų įstatymas (Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2743). Elektros energetikos įstatyme analogiškos nuostatos buvo įtvirtintos ir įsigaliojo 2002 m.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 56-2224.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 7 d. nutarimas Nr. 1747 „Dėl Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 109-4819.

šiuo metu dirba dar 43 darbuotojai⁵⁹. Komisijos grafinė struktūra, patvirtinta Komisijos nutarimu⁶⁰. Tai, kad Komisija yra finansuojama iš valstybės biudžeto ir kad jos narius skiria Prezidentas, galima vertinti kaip Komisijos nepriklausomumą užtikrinančias sąlygas, kurios, kaip rodo praktika, ne visada pasiteisina.

Siekiant užtikrinti teisės aktuose numatytą Komisijos darbo ir priimamų sprendimų skaidrumą, informacija apie viešus Komisijos posėdžius ir Komisijos sprendimų projektai skelbiami viešai Komisijos darbo reglamente nustatyta tvarka ir terminais. Energetikos įstatyme yra numatytos dvi Komisijos atskaitomybės formos – asmeninė ir institucinė. Komisija atsako už savo sprendimus, kurie priimami posėdyje dalyvaujančių Komisijos narių balsų dauguma. Komisijos sprendimai priimami vardiniu balsavimu ir gali būti skundžiami įstatymų nustatyta tvarka. Institucinė atskaitomybė – metinių veiklos atskaitų rengimas, jos skelbimas viešai ir pateikimas Respublikos Prezidentui, Seimui bei Vyriausybei. Tačiau valdžios institucijų galimybė kontroliuoti Komisijos veiklą yra ribota dėl jai suteikto nepriklausomumo, todėl galima daryti išvadą, kad Komisijos priimamų sprendimų kontrolės mechanizmas neegzistuoja.

Komisijos darbo reglamente (3 d.), patvirtintame Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nutarimu⁶¹, nurodoma, kad Komisijos veikla grindžiama įstatymo viršenybės, teisėtumo, lygiateisiškumo, kolegialaus klausimų svarstymo, politinio neutralumo, skaidrumo, tarnybinio bendradarbiavimo ir kitais Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme⁶² nustatytais principais. Tame pačiame reglamente (4 d.) nurodoma, kad Komisijos nariai ir darbuotojai, atlikdami savo tarnybines pareigas, turi vadovautis pagarbos žmogui ir valstybei, teisingumo, nesavanaudiškumo, tarnybinės etikos, nešališkumo, viešumo bei pavyzdingumo principais, taip pat asmenine atsakomybe už priimamus sprendimus.

Apibendrinant galima teigti, kad Komisija valstybinės valdžios sistemoje yra nepriklausoma nuo vykdomosios valdžios, tačiau jos nepriklausomumą riboja pakankamai mažas (2006 m. – 3 mln. Lt, 2007 m. – 3,5 mln. Lt⁶³) finansavimas iš valstybės biudžeto. Tai sudaro galimybes atskiroms interesų grupėms daryti įtaką Komisijos priimamiems sprendimams.

---

⁵⁹ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos veiklos ataskaita. 2007 m. P. 84. // <http://www.regula.lt/index.php?-1486577975>; prisijungimo laikas: 2008-06-30.

⁶⁰ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2008 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. O3-75 „Dėl valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos grafinės struktūros pakeitimo“ // http://www.regula.lt/lit/DEL_VALSTYBINES_KAINU_IR_ENERGETIKOS_KON/1700/82/60/1511/; prisijungimo laikas: 2008-10-21.

⁶¹ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2008 m. vasario 11 d. nutarimas Nr. O3-19 (2008 m. rugpjūčio 1 d. nutarimo Nr. O3-98, 2008 m. spalio 2 d. nutarimo Nr. O3-139 redakcija) // <http://www.regula.lt/index.php?308147892>; prisijungimo laikas: 2008-05-16, 2008-10-21.

⁶² Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 60-1945; 2006, Nr. 77-2975.

⁶³ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos veiklos ataskaita. 2007 m. P. 86. // <http://www.regula.lt/index.php?-1486577975>; prisijungimo laikas: 2008-06-30.

2003 m. viduryje Lietuvos Respublikos Seimui priėmus Šilumos ūkio įstatymą, Komisijos veikla, reguliuojant šilumos ūkį, buvo aiškiau reglamentuota, išplėstos Komisijos funkcijos ir kompetencija⁶⁴, jai priskirtos funkcijos, susijusios su centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainodaros principų nustatymu. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nuostatuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu⁶⁵, nurodoma, kad pagrindinis Komisijos uždavinys – prižiūrėti elektros energijos, gamtinių dujų, šilumos ir vandens ūkio rinkas įstatymų nustatyta tvarka.

Komisijos funkcijos išdėstytos keliuose teisės aktuose: Energetikos ir Šilumos ūkio įstatymuose, Komisijos nuostatuose. Energetikos įstatyme išskirta 12, o Komisijos nuostatuose – net 23 Komisijos funkcijos (ir 9 teisės). Reikia paminėti, kad pagal Komisijos kompetenciją svarstomų klausimų vien šilumos ir karšto vandens srityje yra net 25.

Energetikos įstatymo 17 str. 5 d. nurodyta, kad Komisija atlieka šias pagrindines funkcijas, susijusias su šilumos ūkio reguliavimu: tvirtina valstybės reguliuojamų šilumos kainų nustatymo metodikas; nustato bazines šilumos kainas įmonėms; kontroliuoja šių kainų taikymą; turi teisę vienašališkai nustatyti šilumos kainas, jeigu energetikos įmonės nesilaiko šių kainų nustatymo reikalavimų; įvertina investicijų atsipirkimo ir veiklos išlaidų pagrįstumą; išduoda, sustabdo, panaikina šilumos energijos tiekimo licencijas, kontroliuoja energetikos įmonių licencijuojamą veiklą; derina ilgalaikio turto nusidėvėjimo (amortizacijos) normas; taip pat atlieka kituose teisės aktuose nustatytas funkcijas.

Išankstinio skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka Komisija nagrinėja skundus dėl energetikos įmonių veiklos ar neveikimo tiekiant, perduodant, laikant energiją, teisės joms pasinaudoti tinklais ir sistemomis nesuteikimo, prisijungimo, kainų ir tarifų taikymo. Komisija išduoda šilumos tiekimo licencijas šilumos tiekėjams, tiekiantiems per metus ne mažiau kaip 10 GWh šilumos, jas keičia, sustabdo, panaikina jų galiojimą, kontroliuoja licencijuojamą veiklą ir kaupia licencijuojamos energetikos įmonių veikos sąnaudų audito išvadas. Detaliau Komisijos teisės ir funkcijos yra išdėstytos Komisijos nuostatuose. Tos teisės ir funkcijos, kurios nedubliuoja Energetikos įstatyme nurodytų ir anksčiau išvardytų Komisijos teisių ir funkcijų, pateikiamos 3 priede.

---

⁶⁴ <https://www.regula.lt/index.php?1670666940>; prisijungimo laikas: 2008-06-18.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 7 d. nutarimas Nr. 1747 „Dėl Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 109-4819.

2. LIETUVOS ŠILUMOS ŪKIO KAINODAROS REGLAMENTAVIMAS

2.1. Šilumos ūkio kainų reguliavimo pagrindai Lietuvos Respublikos teisės aktuose

2.1.1. Teisės normų, reguliuojančių šilumos energijos rinką ir kainas, vieta teisės sistemoje

Taikant teisės normas yra sukuriamas šilumos energijos kainų reguliavimo modelis, kuris ekonominius instrumentus ir politinius sprendimus paverčia privalomo elgesio taisyklėmis.

Pozityvios teisės norma – tai teisėkūros subjektų (dažniausiai valstybės) suformuota ar sankcionuota visuotinai privalomo elgesio taisyklė, nustatanti visuomeninio santykio dalyviams teises bei pareigas ir garantuojama to santykio dalyvių abipuse nauda ir valstybės prievarta⁶⁶. Teisės normos yra reguliavimo priemonės, norminis visuomeninio santykio modelis, dažniausiai nustatytas ir garantuojama valstybės.

Teisinis reguliavimas – tai tokia socialinio reguliavimo rūšis arba forma, kai poveikis žmonių elgesiui yra daromas teisės normomis ir teisės principais⁶⁷. Teisinio reguliavimo objektas yra toks socialinis žmonių elgesys, kuriam daromas poveikis teisės normomis. Socialinis elgesys, visuomeniniai santykiai ir žmonių santykiai šiuo atveju iš esmės yra sinonimiškos sąvokos, todėl jos šiame darbe bus vartojamos atsižvelgiant į tai, kuri iš jų yra informatyvesnė konteksto požiūriu.

Apibendrinus teisės teorijoje pateikiamas sąvokas, galima teigti, kad šilumos energijos rinkos teisinis reguliavimas – tai tokia socialinio reguliavimo rūšis, kai poveikis fizinių ir juridinių asmenų (šilumos ūkio subjektų, šilumos vartotojų, valstybės institucijų) elgesiui šilumos energijos ir su jos tiekimu susijusių paslaugų pirkimo-pardavimo procese daromas teisės normomis ir teisės principais. Šilumos energijos rinkos teisinio reguliavimo objektas yra fizinių ir juridinių asmenų (šilumos ūkio subjektų, šilumos vartotojų, valstybės institucijų) tarpusavio santykiai, atsirandantys šilumos energijos ir su jos teikimu susijusių paslaugų pirkimo-pardavimo procese. Šių tarpusavio santykių, įtvirtintų teisės normomis, pagrindu žmonės siekia apsaugoti ir įgyvendinti savo teises ir interesus.

Teisiniu reguliavimu yra siekiama derinti priešingų grupių interesus. Šiuo atveju viena šių grupių yra natūrali monopolija. Vienas iš kainų teisinio reguliavimo uždavinių yra apsaugoti šilumos energijos rinkos dalyvių, kurie rinkos ekonomikos sąlygomis nesugeba apsaugoti savo teisių bent minimaliu lygiu, teises nuo energetikos įmonių, įgijusių ekonominės ir jos pagrindu politinės galios, viešpatavimo. Taigi kainų teisinio reguliavimo objektas yra fizinių ir juridinių asmenų, tarp jų ir valstybės institucijų, tarpusavio santykiai, atsirandantys šilumos energijos ir su jos tiekimu susijusių paslaugų kainų nustatymo procese.

⁶⁶ Kahn F.A. The Economics of Regulation: Principles and Institutions – MIT Press, 2002. P. 293.

⁶⁷ Новичкий Б.И. Римское право. – Москва: ТЕИС, 1995. Стр. 74.

Šilumos energijos ir su jos tiekimu susijusių paslaugų kainų teisinio reguliavimo objektą galima apibrėžti siaurąja ir plačiąja prasme.

- Siaurąja prasme – tai tokie socialiniai santykiai, kurių metu yra nustatoma šilumos energijos ir su jos tiekimu susijusių paslaugų kaina, t. y. santykiai, kurių dalykas yra šilumos energijos ir su jos teikimu susijusių paslaugų kaina.
- Plačiąja prasme – tai tokie socialiniai santykiai, kurie atsiranda šilumos energijos ir su jos teikimu susijusių paslaugų kainų nustatymo procese, bet šių santykių dalykas nebūtinai yra šilumos energijos ir su jos tiekimu susijusių paslaugų kaina.

Kaip teigia teisės mokslo atstovai, teisinio reguliavimo objektas rodo, kokius socialinius santykius reguliuoja konkreti teisė, o teisinio reguliavimo metodas – kaip, koku būdu ji tai daro. Teisinio reguliavimo metodas – tai teisinio poveikio žmonių elgesiui būdų ir priemonių sistema. Ji atsako į klausimą, kaip, koku būdu ir kiek reguliuojami visuomeniniai santykiai. Galima išskirti du pagrindinius teisinio reguliavimo metodus.

- Dispozityvusis (autonominis) teisinio reguliavimo metodas. Šio metodo taikymo atveju galioja principas – viskas, kas neuždrausta pozityviosios teisės normų, leidžiama (lot. k. – *quod lege non prohibetum, licetum est* – „ko nedraudžia įstatymai, leidžiama“). Šis metodas artimas konstituciniam principui⁶⁸: „[...] naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo [...] nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių.“
- Imperatyvusis (direktyvinis) teisinio reguliavimo metodas. Šio metodo atveju galioja principas – viskas, kas nėra tiesiogiai leista įstatymo, draudžiama⁶⁹. Santykio dalyviams neleidžiama jokia elgesio saviveikla ir nukrypimai nuo teisinių imperatyvų.

Šilumos energijos rinkoje reguliuojant kainas yra taikomi abu metodai, skirtinguose rinkos sektoriuose dominuoja skirtingas metodas.

Pagrindinė romanų-germanų tradicijos šalių teisės normų raiškos forma yra teisės normų aktas. Teisinėje literatūroje⁷⁰ rašoma, kad teisės aktas – tai tautos, valstybės institucijų, pareigūnų ar pavienių asmenų tam tikra tvarka priimtas oficialus rašytinis dokumentas, kuriame yra suformuluotos teisės normos⁷¹. Visi norminiai teisės aktai funkcionuoja kaip vientisa sistema, kuriai būdingi tokie požymiai kaip suderinamumas, abipusė sąveika, hierarchiškumas, specializacija ir diferenciacija pagal teisės šakas. Norminiai teisės aktai klasifikuojami atsižvelgiant į konstitucinį valdžios padalijimą. Todėl pagrindinis jų klasifikavimo pagrindas yra

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija. 28 str. // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁶⁹ Vaišvila A. Teisės teorija. – Vilnius: Justitia, 2000. P. 160-161.

⁷⁰ Михайлович В.Г. Основы международного экономического права. – Москва: ТЕИС, 1994. Стр. 64.

⁷¹ Pozityviosios teisės norma – tai teisėkūros subjektų (dažniausiai – valstybės) suformuluota ar sankcionuota privaloma elgesio taisyklė, nustatanti visuomeninio santykio dalyviams teises ir pareigas ir garantuojama to santykio dalyvių abipuse nauda ir valstybės prievarta.

teisės akto juridinė galia (teisinis statusas, leidimo ir paliepimo ribos – apimtis), kuri priklauso nuo tą normą išleidusio teisėkūros subjekto kompetencijos. Pagal bendrųjų teisės normų juridinę galią visi tokių normų aktai yra skirstomi į įstatymus ir įstatymų įgyvendinamuosius. Įstatymai – tai Konstitucijos ir Seimo statuto nustatyta tvarka išleisti pirminiai teisės aktai, kurie turi aukščiausiąją juridinę galią, formuluoja bendrąsias teisės normas, skirtas svarbiausiems žmonių santykiams reguliuoti. Tai lemia jų išskirtinumą teisės aktų sistemoje. Įstatymų įgyvendinamieji teisės aktai – tai teisės aktai, priimami remiantis įstatymais, jiems neprieštaraujantys, juos konkretinantys ir užtikrinantys jų įgyvendinimą. Įstatymų įgyvendinamieji aktai paprastai yra valdymo aktai, jais įgyvendinamos įstatymo normos, tačiau tokie teisės aktai negali pakeisti įstatymų ir sukurti naujų bendrojo pobūdžio teisės normų, kurių galia konkuruotų su įstatymo normomis.

2.1.2. Šilumos sektoriaus paslaugų kainodaros pagrindai Lietuvos Respublikos įstatymuose

Lietuvos Respublikoje šilumos teikimo įmonės savo veikloje vadovaujasi 100 įstatymų ir daugiau kaip 1000 įstatymų įgyvendinančiųjų teisės aktų⁷². Teisės aktų, reglamentuojančių šilumos ūkį, struktūra pateikiama 5 priede. Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys šilumos ūkio sektoriaus veiklą ir kainodaros ypatumus, yra Lietuvos Respublikos energetikos, Kainų, Šilumos ūkio, Vietos savivaldos įstatymai, Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu patvirtinta Nacionalinė energetikos strategija, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl šilumos ūkio krypčių patvirtinimo, Komisijos nutarimais tvirtinamos šilumos, karšto vandens, su šiomis veiklomis susijusių paslaugų kainų nustatymo metodikos ir kt.

Nors teisės aktais po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje siekiama skatinti konkurenciją, dėl istoriškai susiklosčiusių aplinkybių šilumos tiekimo veiklą vis dar galima vadinti natūralia monopolija. Esant tokiai situacijai, vartotojai negali daryti įtakos šilumos kainoms, nes neveikia rinkos mechanizmas, leidžiantis kainas nustatyti paklausos ir pasiūlos principu. Todėl šiuo metu Lietuvoje įteisintas 1997 m. pasirinktas vienas iš 4 centralizuotai tiekiamos šilumos kainų reguliavimo būdų – valstybinis ekonominis⁷³. Šis kainų reguliavimo būdas, kai kainas nustato regioninis ar nacionalinis energetikos reguliuotojas, taikomas daugelyje naujųjų Europos Sąjungos valstybių. Jis turėtų užtikrinti objektyvią kainodarą, pagrįstą ekonomikos principais, vartotojų apsaugą nuo monopolijų piktnaudžiavimo, ūkio efektyvumą ir jo atnaujinimą, tačiau kaip rodo praktika, šiuo metu Lietuvoje susiduriama su šių priemonių įgyvendinimo sunkumais.

⁷² <http://www.lsta.lt/images/stories/teisine%20schema.jpg>; prisijungimo laikas: 2007-06-04.

⁷³ V. Lukoševičius. Šilumos kainų nustatymo aktualijos Lietuvoje ir užsienio šalyse. 2008-10-22 konferencija „Brangiausias šildymo sezonas. Priežastys ir sprendimai“ // http://www.lsta.lt/files/seminarai/081022_Expozona/Lukosevicius.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-24.

Lietuvos Respublikoje kainų sistemą, jų reguliavimo ir kontrolės pagrindus nustato Lietuvos Respublikos kainų įstatymas⁷⁴. Šio įstatymo 2 str. nurodyta, kad Lietuvoje veikia dviejų rūšių kainos: valstybinių organų reguliuojamos kainos ir rinkos kainos. Energetikos įstatymo 15 str. pateikiamos tokios valstybės taikomos kainų reguliavimo priemonės: paslaugų ir energijos kainų tvirtinimas, jų viršutinių ribų ar reguliavimo tvarkos nustatymas. Minėtame įstatyme nurodoma, kad valstybės reguliuojamų kainų reguliavimo principai nustatomi atskirų energetikos sektorių įstatymuose.

Įstatyme įtvirtinta nuostata, kad energijos rūšių, tarp jų ir centralizuotos šilumos, karšto ir šalto vandens kainas ir tarifus nustato tiekėjai, suderinę kainas ar tarifų maksimalius dydžius su Komisija. Šiuo atveju kainos ir tarifai nustatomi įvertinus būtinas sąnaudas pagal Komisijos patvirtintas metodikas. To paties įstatymo 1 str. Komisijai numatyta teisė priimti vienašališką sprendimą dėl kainų dydžio ar tarifų maksimalaus dydžio (nurodant sprendimo galiojimo laiką), jei tiekėjams nepavyksta suderinti kainų ir tarifų su Komisija. O Šilumos ūkio įstatyme numatyta, kad kainas nustato Komisija arba savivaldybių tarybos. Bendruoju atveju nuostata, jog šilumos energijos kainas nustato tiekėjai, įvertinę būtinas sąnaudas, o ne atsižvelgdami į pasiūlos ir paklausos santykį, rodo, jog tai yra monopolinės rinkos požymis. Kainų nustatymo procese nedalyvauja galutinis pirkėjas, jis neturi teisės apginti savo interesų. Todėl čia atsiranda nepriklausoma institucija, reguliuojanti šilumos rinką ir kainas – Komisija.

Kainų įstatyme nurodyta, kad jo 6, 7, 12 ir 13 str. nuostatos netaikomos toms kainoms ir tarifams, kuriuos nustato jau minėti tiekėjai, suderinę jas su Komisija. Įdomu tai, kad įstatymo 6 str. teigiama, kad vietos savivaldos organai įstatymo nustatyta tvarka reguliuoja savivaldybės vietinio ūkio įmonėse gaminamos produkcijos kainas ir teikiamų paslaugų tarifus, jeigu jų nustatyta tvarka nereguliuoja Vyriausybė. Kyla klausimas, ar centralizuotai tiekiamos šilumos, karšto ir šalto vandens įmonės nėra vietinio ūkio dalis, tuo labiau, kad daugelio šilumos tiekėjų bendrovių kontrolinis akcijų paketas nuosavybės teise priklauso savivaldybėms.

Remiantis Kainų įstatymo nuostatomis, galima daryti išvadą, kad šilumos energijos ir (ar) karšto vandens kainų nereguliuoja vietos savivaldos organai. Ši Kainų įstatyme įtvirtinta nuostata iš dalies prieštarauja Vietos savivaldos įstatymo⁷⁵ 17 str. 21 d. nurodytai nuostatai, kad savivaldybių tarybos nustato kainas ir tarifus už savivaldybės kontroliuojamų įmonių teikiamas atlygintinas paslaugas, taip pat įstatymo nustatyta tvarka nustato centralizuotai tiekiamos šilumos, šalto ir karšto vandens kainas.

Savivaldybės kontroliuojamos įmonės pagal Vietos savivaldos įstatymą yra savivaldybės įmonės, veikiančios pagal Valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymą, ir akcinės bendrovės, kurių

---

⁷⁴ Lietuvos Respublikos kainų įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 22-542.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 91-2832.

akcijos, suteikiančios daugiau kaip $\frac{1}{2}$ balsų visuotiniame akcininkų susirinkime, nuosavybės teise priklauso savivaldybei. Daugelis šiuo metu Lietuvoje veikiančių bendrovių, tiekiančių šilumos energiją ir (ar) karštą vandenį bei šaltą vandenį, priklauso savivaldybėms, t. y. savivaldybėms priklauso kontrolinis šių bendrovių akcijų paketas.

Apibendrinus teisės normas, galima pasakyti, kad šilumos ūkio kainos yra reguliuojamos valstybės. Valstybinį šilumos ūkio ir jo kainų reguliavimą, kaip jau minėta, atlieka Komisija. Ji ne tik tvirtina šilumos kainų nustatymo metodikas, kontroliuoja kainų nustatymą bei metodikos nuostatų laikymąsi, bet ir turi teisę vienašališkai nustatyti šilumos kainas, jei savivaldybės taryba ar šilumos tiekėjas nepanaikina Komisijos nurodytų kainų nustatymo metodikos pažeidimų. Tokia kainų nustatymo tvarka ir Komisijos vienašališko sprendimo teise nėra patenkintos savivaldybės (žr. 2.2 skyrių).

Reikia paminėti, kad nuo 2003 m. iki 2006 m. šilumos ūkio kainų nustatymo teisinis reglamentavimas didelių problemų nekėlė, tačiau nuo 2006 m., kai smarkiai pradėjo didėti šilumos kainos, buvo pradėta ieškoti šio reiškimo priežasčių. Seimo nutarimu valstybės institucijoms buvo pavesta atlikti kainų didėjimo pagrįstumo tyrimą. Remiantis šio tyrimo išvadomis, 2008 m. įsigaliojo naujas Šilumos ūkio įstatymas ir nemažai įstatymą įgyvendinančiųjų teisės aktų. Esminiai šilumos kainodaros reglamentavimo principai, palyginti iki 2008 m. ir po jų įsigaliojusias teisės normas, detaliam aptariami kituose skyriuose, tačiau reikia pasakyti, kad nuo 2008 m. įsigalioję teisės aktai daugiau teisių suteikė savivaldybių institucijoms, o kai kurios nuostatos tapo aiškesnės.

Šiuo metu deklaruojama, kad galiojančia kainodara siekiama visų valstybinio ekonominio kainų reguliavimo būdo tikslų, o šilumos kainos grindžiamos būtinosiomis šilumos tiekėjo sąnaudomis. Šilumos kaina turi padengti šilumos tiekėjo pastoviąsias, kintamąsias, veiklos sąnaudas ir užtikrinti normatyvinį pelną. Šios sąnaudos yra įvertinamos skaičiuojant bazinę šilumos kainą 3–5 metams, o kasmet (ar dažniau) perskaičiuojant kainą naudojami tik koregavimo koeficientai, susiję su šilumos energijos realizacijos, amortizacijos sąnaudų, kuro kainų ir sąnaudų pokyčiu, infliacija, kitomis koreguojamomis sąnaudomis.

Energetikos įstatyme numatyta, kad nustatant valstybės reguliuojamas kainas, turi būti numatytos būtinos išlaidos energijos gamybai, pirkimui, perdavimui, tiekimui, energetikos sektoriaus plėtrai ir energijos efektyvumui didinti, taip pat vietinių ir atsinaujinančių energijos išteklių vartojimas, viešuosius interesus atitinkančių įsipareigojimų vykdymas ir nustatyta pelno norma. Įdomu tai, kad Šilumos ūkio įstatyme nėra reglamentuotas normatyvinis pelnas, kuris (neatsižvelgiant į tai) sėkmingai naudojamas nustatant šilumos kainas. Detaliau šilumos ūkio sektoriaus kainas reglamentuoja ir kainodaros principus nustato Šilumos ūkio įstatymas bei Šilumos kainų nustatymo metodika, kurios nuostatos aptariamos kitame skyriuje. Iš šiame

skyriuje pateiktų duomenų, galima daryti išvadą, kad Energetikos, Kainų, Šilumos ūkio bei Vietos savivaldos įstatymo nuostatos nėra iki galo suderintos.

Šilumos kainos yra vienanarės arba dvinarės. Šilumos kainos, atsižvelgiant į patiriamas sąnaudas, gali būti diferencijuojamos pagal šilumos tiekimo sistemas, vartotojų grupes, šilumos pirkimo-pardavimo vietą, šilumos punkto nuosavybę, tiekimo-vartojimo ribą, šilumos vartojimo mastą, šilumnešius ir jų kokybę, tiekimo patikimumą, vartojimo sezoniškumą, periodiškumą ir apskaitos būdus. Kitokios šilumos kainos gali būti nustatytos naujiems šilumos vartotojams, prisijungusiems prie šilumos tiekimo sistemos (ne ilgiau kaip 3 metams, grindžiamas tiekėjo būtinomis (valstybės normuojamomis) ribinėmis šilumos tiekimo šiems vartotojams sąnaudomis), ir konkurenciniams šilumos vartotojams⁷⁶ (nustatoma šilumos kaina turi padengti šilumos gamybos ir individualias perdavimo sąnaudas). Skirtingos šilumos kainos gali būti nustatytos ir vieno šilumos tiekėjo valdomose skirtingose savivaldybėse esančiose šilumos tiekimo sistemose.

Nuo 2003 m. gegužės 28 d. galiojusiame Šilumos ūkio įstatyme buvo nurodoma, kad šilumos ir karšto vandens bazines kainas ne trumpesniam kaip 3 metų laikotarpiui nustato Komisija. Naujame Šilumos ūkio įstatyme (32 str. 4 d.) ir 2008 m. įsigaliojusioje metodikoje ši nuostata pakeista: išskiriami 2 variantai, kai priklausomai nuo šilumos tiekimo įmonės realizuotos šilumos per metus bazines šilumos kainas gali nustatyti 2 skirtingos institucijos – Komisija⁷⁷ arba savivaldybių tarybos⁷⁸. Savivaldybių tarybos nustato perskaičiuotas šilumos kainas (visais atvejais). Iš pateiktų duomenų galima daryti išvadą, kad situacija gerėja, auga savivaldybių vaidmuo šilumos kainų nustatymo procese, tačiau savivaldybės gali nustatyti bazines kainas tik tokiems šilumos tiekėjams, kurie per metus realizuoja mažiau nei 10 GWh šilumos. Nepaisant to, kad šilumos tiekimo įmonės stambėja⁷⁹ ir prie to derinami įstatymai siekiant parodyti gerėjančią situaciją, realiai šilumos tiekėjų, per metus realizuojančių mažiau nei 10 GWh šilumos, yra labai nedaug, todėl dažniausiai Lietuvoje bazines šilumos kainas ir toliau nustato Komisija.

---

⁷⁶ Konkurencinis šilumos vartotojas – šilumos vartotojas, esantis konkurencinėje zonoje, nustatytoje savivaldybės tarybos patvirtintame specialiajame šilumos ūkio plane, arba kitas Komisijos nustatytas šilumos vartotojas, suvartojantis daugiau kaip 1 proc. šilumos tiekėjo per praėjusius kalendorinius metus realizuoto šilumos kiekio. Šiems vartotojams šilumos kainos nustatomos individualių sąnaudų principu.

⁷⁷ Šilumos tiekėjams, kurie realizuoja daugiau kaip 10 GWh šilumos per metus ir nepriklausomiems šilumos gamintojams, vienoje aprūpinimo šiluma sistemoje gaminantiems daugiau kaip 50 proc. šilumos ir per metus realizuojantiems ne mažiau kaip 10 GWh šilumos (metodikos 46 p.).

⁷⁸ Šilumos tiekėjams, kurie realizuoja mažiau kaip 10 GWh šilumos per metus ir nepriklausomiems šilumos gamintojams, vienoje aprūpinimo šiluma sistemoje gaminantiems daugiau kaip 50 proc. šilumos ir per metus realizuojantiems mažiau kaip 10 GWh šilumos.

⁷⁹ Nuo 2003 m. įsigaliojusiame Šilumos ūkio įstatyme buvo minimos įmonės, realizuojančios daugiau ar mažiau nei 5 GWh šilumos per metus, o nuo 2008 m. galiojančiame Šilumos ūkio įstatyme jau minimos šilumos tiekimo įmonės, realizuojančios daugiau ar mažiau nei 10 GWh šilumos per metus.

Nauja Šilumos ūkio įstatymo redakcija įtvirtina nuostatą, kad šilumos tiekėjas, esant nurodytoms sąlygoms, įmonės įstatuose nustatyta tvarka pats gali nustatyti šilumos kainą, apskaičiavęs ją pagal šilumos kainų nustatymo metodikas ir suderinęs su Komisija. Tokiu atveju savivaldybių tarybos eliminuojamos iš šilumos kainų nustatymo proceso.

Be jau minėtų kainų šilumos sektoriuje, pagal Komisijos patvirtintas metodikas nustatomos ir kitos kainos. Komisija nustato ir karšto vandens kainas. Daugiabučių namų šildymo ir karšto vandens sistemų priežiūros (eksploatavimo) maksimalius tarifus bei atsiskaitomųjų karšto vandens apskaitos prietaisų aptarnavimo mokesčių (ŠŪĮ 15 str. 3 d.) nustato savivaldybių tarybos.

Šilumos ūkio įstatyme numatyta, kad šilumos tiekėjas, turintis šilumos tiekimo licenciją (nepriklausomai nuo to, ar ją išdavė Komisija, ar savivaldybės institucija), privalo vykdyti licencijuojamos veiklos sąlygas. Viena tokių sąlygų yra tiekti šilumą kainomis, nustatytais vadovaujantis Komisijos patvirtinta Šilumos (ir karšto vandens) kainų nustatymo metodika, ir tvarkyti atskirą nuo kitų rūšių veiklos šilumos tiekimo sąnaudų apskaitą.

Šilumos energiją vartotojams parduoda šilumos tiekėjas, tiekiantis šilumą pagal pirkimo-pardavimo sutartis. Šios sutartys sudaromos ar keičiamos laikantis standartinių sąlygų, kurias tvirtina Vyriausybė ar jos įgaliota institucija. Standartinės sąlygos galioja šilumos pirkimo-pardavimo sutartims tiek, kiek jos neprieštarauja šalių individualiai aptartoms sąlygoms ir imperatyvioms įstatymų nuostatomis. Individualiai aptartos sąlygos negali pažeisti vartotojų teisių ir interesų. Šilumos pirkimo-pardavimo sutartyse turi būti nurodyta šilumos kaina arba kainos formulė, arba kainos nustatymo tvarka.

Šilumos ūkio įstatymas numato galimybę perduoti šilumos ūkio ar jo dalies valdymo teisę ūkio subjektui nuomos, koncesijos ar kitų valdymo perdavimo sutarčių pagrindu. Tokiu atveju Komisija ir savivaldybių institucijos pagal kompetenciją privalo prižiūrėti ir kontroliuoti valdymą perėmusių subjektų kainodarą.

Apibendrinant galima pasakyti, kad atskirų įstatymų nuostatų, reglamentuojančių šilumos ūkio kainodarą, analizė parodė, jog kai kurios nuostatos nėra visiškai tapačios ir aiškios. Tą patį galima pasakyti ir apie kainodaros reglamentavimą specialiuosiuose teisės aktuose. Tyrimo metu atlikta analizė leidžia teigti, kad energetikos sektorių kainodaros principų nesuderinimas ir šilumos ūkio kainų nustatymo teisinio reglamentavimo trūkumai ne tik nepagrįstai leidžia didinti šilumos kainas, bet ir energetikos įmonėms uždirbti didelius pelnus vartotojų sąskaita. Kaip rodo praktika, Lietuvoje įteisintas valstybinis ekonominis šilumos kainų reguliavimo būdas ne visada užtikrina siekiamus tikslus, todėl kituose šio darbo skyriuose detalai analizuojami šilumos ūkio kainodaros teisinio reglamentavimo trūkumai (3.1.3 skyrius), jų pasekmės ir pateikiami siūlymai aptartoms problemoms spręsti (3.2 skyrius).

2.1.3. Šilumos ūkio kainų teisinis reglamentavimas įstatymus įgyvendinančiuose teisės aktuose

Lietuvos Respublikoje centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainų nustatymą, be Šilumos ūkio įstatymo, reglamentuoja 2008 m. patvirtinta Šilumos kainų nustatymo metodika⁸⁰. Iki tol galiojo Šilumos ir karšto vandens kainų nustatymo metodika⁸¹, o iki 2003 m. – laikinoji Centralizuotos šilumos kainų nustatymo metodika⁸².

Kadangi iki 2008 m. spalio 1 d. nebuvo patvirtinta Karšto vandens kainų nustatymo metodika, Komisijos nutarime⁸³ nurodoma, kad „karšto vandens kainos skaičiuojamos ir perskaičiuojamos vadovaujantis Centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainų nustatymo metodikos punktais, reglamentuojančiais bazinių karšto vandens kainų skaičiavimo ir perskaičiavimo tvarką“.

Minėtų metodikų pakeitimui naujomis metodikomis įtakos turėjo 2008 m. įsigaliojusio Šilumos ūkio įstatymo redakcijos nuostatos. Kadangi šiuo metu vis dar galioja abi šilumos kainų nustatymo metodikos, šiame skyriuje pagrindiniai šilumos kainodaros aspektai pateikiami naudojant abiejų metodikų lyginamąją analizę.

Šiuo metu galiojančioje Šilumos kainų nustatymo metodikoje (toliau – metodika) nurodoma, kad ji nustato šilumos bazinių kainų skaičiavimo principus, kainodaros reikalavimus ir kainų nustatymo tvarką (1 p.). Nuo 2003 m. iki 2008 m. galiojusi metodika nustatė šilumos gamybos, perdavimo, pardavimo bei karšto vandens bazinių kainų skaičiavimo tvarką (2 p.). Dabartinė metodika privaloma visiems šilumos tiekėjams ir nepriklausomiems šilumos gamintojams, vienoje aprūpinimo šiluma sistemoje gaminantiems daugiau kaip 50 procentų šilumos (2 p.). Šilumos kainos grindžiamos nediskriminavimo, sąnaudų susigrąžinimo, stabilumo, kryžminio subsidijavimo draudimo principais. Analizuojant iki 2008 m. ir po jų galiojusiomis metodikomis siektinus tikslus, matyti, kad jie skiriasi. Naujojoje metodikoje, bent formaliai, didesnis dėmesys skiriamas vartotojų interesų apsaugai ir darnios plėtros idėjoms įgyvendinti.

Analizuojant kainų nustatymo praktiką bei šilumos tiekėjų veiklą, kyla klausimas, kaip Komisija prisideda prie jos pačios numatytų tikslų, tokių kaip vartotojų teisių ir interesų

---

⁸⁰ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2008 m. kovo 15 d. nutarimas Nr. O3-41 „Dėl šilumos kainų nustatymo metodikos“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 35-1270.

⁸¹ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2003 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. O3-43 „Dėl centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainų nustatymo metodikos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 74-3471; 2006, Nr. 32-1171; 2007, Nr. 34-1272.

⁸² Valstybinės energetikos išteklių kainų ir energetinės veiklos kontrolės komisijos 1997 m. kovo 27 d. nutarimas Nr. 6 „Dėl centralizuotos šilumos kainų nustatymo laikinosios metodikos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1997, Nr. 32-802; 1998, Nr.28-758.

⁸³ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2008 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. O3-73 „Dėl 2008 m. kovo 5 d. nutarimo Nr. O3-41 „Dėl šilumos kainų nustatymo metodikos“ papildymo“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 67-2565.

gynimas, šilumos tiekimas mažiausiomis sąnaudomis, šilumos gamybos ir tiekimo efektyvumo didinimas, skatinimas naudoti vietinio kuro išteklius ir pažangias technologijas, įgyvendinimo. Reikia paminėti, kad analogiškų tikslų siekiama ir Energetikos, Šilumos ūkio įstatymuose. Jie nurodomi ir Nacionalinėje Lietuvos energetikos strategijoje, ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime dėl šilumos ūkio kryptių patvirtinimo.

Praktika rodo, kad Komisija, nustatydamą šilumos kainas, tik patikrina šilumos tiekėjų pateiktus kainų skaičiavimus ir nustato kainų skaičiavimo pažeidimus bei pačias kainas, bet visiškai nesirūpina mažesnėmis šilumos kainomis, negina vartotojų interesų, nėra suinteresuota raginti šilumos tiekėjus naudoti vietinį kurą⁸⁴. Įvertinus anksčiau pateiktą informaciją, galima daryti išvadą, kad vieną tikslą, kurio buvo siekiama iki 2008 m. galiojusioje metodikoje, Komisija tikrai įgyvendino, tai – sąnaudų padengimo tikslą, kai kainos turėjo užtikrinti pakankamas šilumos ir karšto vandens tiekėjų pajamas (42.3 p.).

Kaip jau minėta, šilumos kainos gali būti dvinarės arba vienanarės. Ši nuostata išliko ir 2008 m. patvirtintoje metodikoje (lyginama su 2003 m. metodika). Kokią kainą mokėti už suvartotą energiją, šilumos vartotojas gali pasirinkti. Kaip jau minėta ankstesniame skyriuje, šilumos kainos gali būti diferencijuojamos atsižvelgiant į patiriamas sąnaudas. Nauja 2008 m. metodika išskiria daugiau atvejų, kada atsiranda teisė diferencijuoti kainas⁸⁵, o šilumos tiekėjui atsiranda prievolė pasirinktą šilumos kainų diferencijavimo variantą suderinti su savivaldybės institucija ir gauti jos pritarimą (57 p.).

Kita esminė naujos šilumos kainodaros nuostata, įtvirtinta šilumos kainų nustatymo metodikoje, yra ta, kad šilumos kaina galioja ne ilgiau kaip 12 mėnesių (54 p.), o šilumos kainos gali būti perskaičiuojamos ne vieną kartą per metus (kaip buvo iki 2008 m.), t. y. kas 12 mėn., o 2 kartus per metus (ne anksčiau kaip po 6 mėn. nuo paskutinio kainos pakeitimo dienos), nelaukiant 12 mėnesių laikotarpio pabaigos. Tokia nuostata taikoma, jei šilumos tiekėjo kuro ir (ar) perkamos šilumos kainos, palyginti su galiojančiose šilumos tiekimo kainose įskaičiuoto kuro ir (ar) perkamos šilumos kaina, pasikeičia tiek, kad kuro ir perkamos šilumos sąnaudų suma padidėja arba sumažėja daugiau kaip 15 proc. Ankstesnėje metodikoje galiojo nuostata, kad „Šilumos kaina nustatoma vieneriems metams ir perskaičiuojama kasmet, atsižvelgiant į

---

⁸⁴ Kaip pavyzdį galima pateikti kainų nustatymo praktiką AB „Šiaulių energija“, kuri yra viena iš didžiausių (patenka į didžiausiųjų penketuką) šilumos tiekėjų Lietuvoje. Minėto šilumos tiekėjo šilumos kainoje kuras (dujos) sudaro daugiau kaip 60 proc. Pastaruoju metu AB „Šiaulių energija“ kurui naudoja tik gamtines dujas ir labai nedidelę dalį mazuto, kurį laiko privalomųjų atsargų rezerve. Pastaraisiais metais labai išaugo gamtinių dujų kaina (šoktelėjo daugiau nei 2 kartus), tačiau minėta bendrovė visiškai nėra suinteresuota keisti kuro rūšies (gamtinių dujų į vietinį kurą ar plėtoti kogeneracijos), kadangi Komisija visuomet patvirtina augančias šilumos kainas, kurių prašo šilumos tiekėjas (o ne savivaldybės taryba) ar net padidina jas. Su šia problema susiduriama beveik visoje Lietuvoje.

⁸⁵ Naujojoje metodikoje papildomai atsirado galimybė diferencijuoti šilumos kainas pagal šilumos punktų nuosavybę, šilumos pirkimo-pardavimo vietą ir tiekimo-vartojimo vietą.

konkrečiam tiekėjui nustatyta veiklos efektyvumo didinimo koeficientą, vartotojų kainų indeksą, kuro kainų, realizuotos šilumos kiekio bei kitų faktorių pokyčius“ (98 p.).

Nuostata, kad bazinės šilumos kainos nustatomos ne trumpesniai kaip 3 metų ir ne ilgesniai kaip 5 metų laikotarpiui, nepasikeitė (53 p.). Nepakito ir kitas principas – šilumos kainos skelbiamos viešai, likus ne mažiau kaip mėnesiui iki jų įsigaliojimo dienos ir taikomos nuo mėnesio pirmosios dienos. Galima teigti, jog tai geras principas, atitinkantis vartotojų interesus.

Šilumos kainos nustatymo principai palikti tokie pat, kaip ir buvo nuo 2003 m. Šilumos tiekėjui nustatoma bazinė kaina, kuri perskaičiuojama atsižvelgiant į metodikoje numatytus koregavimo koeficientus. Abiejose metodikose nurodyta, jog šilumos bazinės kainos nustatomos šioms tiekimo veikloms: šilumos gamybai (pirkimui), šilumos perdavimui ir šilumos pardavimui (naujos metodikos 55 p.). Šilumos bazinių kainų skaičiavimas atskiroms veikloms neprivalomas, jei šilumos tiekėjai realizuoja mažiau nei 10 GWh per metus šilumos (naujos metodikos 55 p.).

Ir 2003 m., ir 2008 m. metodikose numatyta, kad šilumos tiekėjas, valdantis skirtingose savivaldybėse esančias aprūpinimo šiluma sistemas, gali teikti Komisijai nustatyti skirtingas šilumos bazines kainas šioms sistemoms. Jei įmonė pasinaudotų šia teise, ji privalėtų bazinių kainų projektą teikti dėl visų skirtingose savivaldybėse esančių aprūpinimo šiluma sistemų. Šios principinės nuostatos nepasikeitė ir liko galioti, tačiau naujoje šilumos kainų nustatymo metodikoje numatyta, kad jei šilumos tiekėjas, kurio daugiau kaip ½ akcijų nuosavybės teise priklauso vienai ar kelioms savivaldybėms ir kuris valdo skirtingose savivaldybėse esančias aprūpinimo šiluma sistemas, teikia vienodą šilumos kainą visoms savivaldybėms, šilumos kainą nustato šilumos tiekėjas įmonės įstatuose nustatyta tvarka, apskaičiavęs ją pagal šią metodiką ir suderinęs su Komisija. Ankstesnėje metodikoje tokios nuostatos nebuvo, todėl ją galima laikyti nauja.

Galima daryti išvadą, kad naujoje metodikoje nustatyti bazinių kainų skirtingoms vieno šilumos tiekėjo valdomoms šilumos tiekimo sistemoms skirtingose savivaldybėse (aišku, jei tenkinama ½ akcijų nuosavybės teisės sąlyga), nebereikia. Nelieta ir perskaičiuotų kainų sąvokos. Tokiu atveju šilumos kainą šilumos tiekimo įmonės, vadovaudamosios metodika ir suderinusios su Komisija, gali nustatyti įmonės įstatuose numatyta tvarka. Praktika rodo, kad šią naują šilumos tiekimo bendrovės vertina palankiai⁸⁶.

Metodikoje akcentuojama, kad šilumos kainos grindžiamos tiekėjo būtinosiomis sąnaudomis. Būtiniosios sąnaudos išvardijamos abiejose analizuojamose metodikose. Esminis skirtumas tarp šių sąnaudų yra tas, kad naujoje metodikoje papildomai minimos pardavimo sąnaudos. Taip pat iš anksčiau išvardytų visų atsiskaitomųjų prietaisų naujoje metodikoje

---

⁸⁶ Tokia galimybė jau pasinaudojo Klaipėdos šilumos tiekimo įmonė AB „Klaipėdos energija“.

išskiriamos tik įvadinių atsiskaitomųjų šilumos apskaitos prietaisų įrengimo, priežiūros ir patikros sąnaudos. Visa tai lėmė nauja Šilumos ūkio įstatymo nuostata dėl „šilumos tiekėjo“⁸⁷, jo pasirinkimo ir karšto vandens skaitiklių priežiūros ir abonentinio mokesčio už juos atsiradimo. Dabar į šilumos kainą gali būti įtraukiamos tik įvadinių atsiskaitomųjų šilumos apskaitos prietaisų priežiūros sąnaudos (58 p.).

Naujoje metodikoje pažymima, kad šilumos tiekėjų veiklos efektyvumas ir sąnaudų pagrįstumas vertinamas atliekant lyginamąją analizę, t. y. lyginant tiekėjo veiklą su kitu atitinkamai šilumos tiekėjų grupei priklausančių tiekėjų veikla (59 p.). Anksčiau galiojusioje metodikoje buvo nurodyta, kad šilumos kaina turi padengti būtinašias sąnaudas, apskaičiuotas pagal faktinius arba vidutinius analogiškų įmonių rodiklius (97 p.). Galima daryti išvadą, kad principas nepasikeitė, tačiau naujoje metodikoje atsirado „lyginamosios analizės“ sąvoka. Lyginamosios analizės rodiklių skaičiavimo ir skelbimo viešai tvarką numato metodika. Atsižvelgiant į metodikos nuostatas, šie rodikliai yra pagrindas šilumos tiekėjo veiklos užduotims ir sąnaudoms nustatyti, tačiau galima teigti, kad minėtas metodas nėra visiškai teisingas, kadangi šilumos tiekėjai skiriasi, jie valdo skirtingas šilumos tiekimo sistemas, naudoja skirtingą kurą ir pan. 3.1.3 skyriuje aptartos ir kiti esminiai 2003 m. ir 2008 m. šilumos kainų nustatymo nuostatų skirtumai, turėję įtakos šilumos tiekimo įmonių gaunamiems pelnams.

2.2. Savivaldybių vaidmuo šilumos kainų reguliavimo procese (praktinis aspektas)

Pagal Vietos savivaldos įstatymą už šilumos tiekimą yra atsakingos savivaldybės. Kaip teigiama Europos vietos savivaldos chartijoje, savivaldybių institucijos, priimdamos sprendimus, turi prisiimti ir visišką atsakomybę už juos bei atstovauti vietos gyventojų interesams. Pagal Vietos savivaldos įstatymo 17 str. 21 p., kai savivaldybių tarybos įstatymų nustatyta tvarka nustato centralizuotai tiekiamos šilumos kainą, prieš tai turi suderinti kainos dydį su Komisija. Kaip jau buvo minėta, savivaldybės tarybai per 30 dienų nepatvirtinus perskaičiuotos šilumos kainos ar nepašalinus Komisijos nurodytų pažeidimų, Komisiją įgyja teisę vienašališkai nustatyti šilumos kainą. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad savivaldybių vaidmuo šilumos kainų nustatymo procese yra formalus, kadangi galutinius sprendimus dėl šilumos kainų nustatymo priima Komisija. Tai patvirtina Lietuvos savivaldybių asociacijos nuomonė⁸⁸, kad savivaldybių vaidmuo yra formalus ne tik šilumos kainų reguliavimo srityje, bet ir Vietos savivaldos įstatyme numatyta šilumos ūkio valdyme.

Tai, kad savivaldybių tarybos negali savarankiškai nustatyti šilumos kainų patvirtina ir teismų praktika, kuri trumpai aptariama šiame skyriuje. Vilniaus apygardos administracinis

⁸⁷ Šilumos tiekėjas – juridinis asmuo, tiekiantis šilumą vartotojams pagal pirkimo-pardavimo sutartis.

⁸⁸ Lietuvos savivaldybių asociacijos valdybos 2008 m. liepos 9 d. nutarimo „Dėl kainų nustatymo“ projekte, 2008 m. liepos 16 d. išsiuntinėtame savivaldybių merams.

teismas 2008 m. balandžio 10 d. administracinės bylos Nr. I-2483-244/2008 sprendime⁸⁹ dėl ginčytino Komisijos nutarimo vienašališkai nustatyti AB „Šiaulių energija“ centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainas panaikinimo nurodė tuos pačius argumentus dėl savivaldybės teisės nustatyti centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainas, kaip ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2007 m. lapkričio 5 d. nutartyje dėl administracinės bylos Nr. A⁸- 983/2007.

Minėtos bylos savo esme yra panašios, kadangi ir vienoje, ir kitoje buvo nagrinėjamas kilęs ginčas dėl atsakovo – Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos teisės vienašališkai nustatyti laikinas centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainas. Pirmosios instancijos teisme pareiškėjai prašė panaikinti Komisijos nutarimą dėl vienašališko centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainų nustatymo šilumos tiekėjams. Abiejose minėtose bylose pareiškėjas yra savivaldybės taryba, atsakovas – Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija, trečiasis suinteresuotas asmuo – šilumos tiekėjas.

Pareiškėjai skunduose dėl nutarimo panaikinimo nurodė įvairius argumentus ir siekė įrodyti, kad „atsakovo vienašališkai priimtas nutarimas pažeidžia Konstitucijos 120 straipsnį („veikti laisvai ir savarankiškai“ – aut. past.), suvaržo savivaldybės teises, akivaizdžiai prieštarauja logikai, protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principams, Vietos savivaldos ir Šilumos ūkio įstatymų nuostatoms“⁹⁰. Šiaulių miesto savivaldybė skunde nurodė, kad Komisija, vienašališkai nustatydamas kainas, pažeidė savivaldybei Vietos savivaldos įstatymo 17 str. 21 p. ir Šilumos ūkio įstatymo 30 str. 5 d. 1 p. priskirtą ribotai savarankišką funkciją nustatyti šilumos kainą jos kontroliuojamam šilumos tiekėjui.

Tačiau šiais, kaip ir kitais analogiškais atvejais, Vilniaus apygardos administracinis teismas, kaip ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, konstatavo, kad ginčijamas atsakovo sprendimas atitiko Šilumos ūkio įstatymo 30 str. 8 d. reikalavimus, todėl tenkinti pareiškėjų skundų su prašymu panaikinti atsakovo nutarimą dėl vienašališko kainų nustatymo nėra pagrindo. Abiem atvejais Komisijos nutarimai nepanaikinti.

Tokie teismo⁹¹ sprendimai grindžiami Energetikos įstatyme nustatytais Komisijos funkcijomis, iš kurių viena yra teisė vienašališkai nustatyti valstybės reguliuojamas kainas, jeigu

---

⁸⁹ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2008 m. balandžio 10 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-2483-244/2008.

⁹⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. lapkričio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸ – 983/2007.

⁹¹ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2007 m. lapkričio 5 d. administracinės bylos Nr. A⁸ – 983/2007 nutartyje konstatavo, kad „Iš Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymo 30 str. 8 d., matyti, kad teisė Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai vienašališkai nustatyti laikinas centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainas, atsiranda kai šios rūšies energetikos tiekėjas per 30 kalendorinių dienų nepašalina Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nurodytų kainų ir tarifų nustatymo pažeidimų“.

energetikos įmonės nesilaiko šių kainų nustatymo reikalavimų bei analogiškomis Šilumos ūkio įstatymo 30 str. 8 d. įtvirtintomis nuostatomis.

Teismas konstatavo, kad pagal Vietos savivaldos įstatymo 7 str. 16 p. ir 17 str. 21 p. savivaldybės teisė nustatyti centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainas yra ribotai savarankiška funkcija, nes šią teisę – nustatyti kainas ji gali realizuoti tik „įstatymų nustatyta tvarka“. Reikia paminėti, kad savivaldybės teisės centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainų srityje yra išdėstytos Šilumos ūkio įstatymo 30 str. 5 d., o valstybės teisė – reguliuoti kainas šioje srityje, numatyta minėto straipsnio 8 d., kuri (teisė reguliuoti kainas) yra įgyvendinama per valstybinę įstaigą – Komisiją.

Vilniaus apygardos administracinis teismas 2008 m. balandžio 10 d. administracinės bylos Nr. I-2483-244/2008 sprendime nurodo, kad „Ribotai savarankiška minėta savivaldybės funkcija sąlygoja, kad savivaldybės teisė nustatyti centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainas nėra absoliuti bei kad ji yra ribojama valstybės nustatytų teisės aktų reikalavimų šioje srityje, o kartu gali būti reguliuojama ir kontroliuojama valstybės institucijų“.

Teismas taip pat pagrįstai nurodė, kad centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainų klausimus reglamentuoja speciali teisės norma – Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymas, iš kurio 1 str. 1 d. ir 30 str. matyti, kad centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainos yra priskirtos valstybės reguliuojamų kainų kategorijai.

Reikia paminėti, kad pastaraisiais metais, smarkiai kylant šilumos kainoms, ne tik kai kurios savivaldybės, politinės partijos, bet ir Lietuvos savivaldybių asociacija, Seimo nariai ėmėsi įvairiausių veiksmų, siekiant efektyvesnio šilumos ūkio valdymo ir didesnio savivaldybių vaidmens nustatant centralizuotai tiekiamos šilumos kainas. Siekiant apriboti monopolinių įmonių interesus ginančios Komisijos kompetenciją ir apsaugoti vartotojų interesus dėl realios situacijos neatitinkančių kainų kilimo buvo kreiptasi į nepriklausomus šilumos ūkio ekspertus, pasirašytas savivaldybių Dubingių memorandumas, kreiptasi į valstybines institucijas, parengtas ir Seimui pateiktas Šilumos ūkio įstatymo pakeitimo projektas Nr. XP-3157 dėl minėto įstatymo 32 str. pakeitimo⁹² (detali šių bandymų pakeisti šilumos ūkio valdymą analizė pateikiama 14 priede). Seimas ir Vyriausybė buvo raginami skubos tvarka priimti Šilumos ūkio įstatymo pataisas, kurios suteiktų savivaldybėms realių galių tvirtinti centralizuotai tiekiamos šilumos kainą. Šilumos kainos skaičiavimo metodikos rengimą patikėti ne patiems šilumos tiekėjams, o nepriklausomiems ekspertams. Komisijai siūlyta palikti tik kontroliavimo, priežiūros funkcijas, o savivaldybėms suteikti teisę kontroliuoti šilumos gamintojų sąnaudas, stebėti jų veiklą ir realiai daryti įtaką centralizuotai tiekiamos šilumos kainos nustatymui, o įteisinant galutinę šilumos kainą savivaldybių sprendimai turi būti lemiami. Įdomu tai, kad minėtą Dubingių memorandumą

⁹² www.lrs.lt; prisijungimo laikas: 2008-06-28

pasirašė įvairių politinių partijų atstovai. Tai rodo, kad visos savivaldybės suvokia savo svarbiausią misiją – atstovauti gyventojų interesams. Tačiau tenka pripažinti, kad Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos reakcija į šią iniciatyvą buvo pasyvi⁹³.

Analogiškus siūlymus Lietuvos savivaldybių asociacijos valdyba išdėstė nutarimo projekte dėl kainų nustatymo⁹⁴. Jame be jau minėtų pasiūlymų numatyta siūlyti Lietuvos Respublikos Seimui ir Vyriausybei keisti teisės aktus, reglamentuojančius šilumos ūkio valdymą; panaikinti įstatymų numatytą Komisijos teisę vienašališkai nustatyti šilumos, šalto ir karšto vandens kainas; atsisakyti nuostatos dėl bazinės kainos nustatymo; įtvirtinti nuostatą, kad kainų nustatymo metodikas rengtų, tvirtintų ir kontroliuotų jų taikymą skirtingos institucijos, taip pat siūlyti Komisijai keisti kai kurias šilumos kainų nustatymo metodikos nuostatas.

Apibendrinant darytina išvada, kad šiuo metu savivaldybių vaidmuo reguliuojant šilumos kainas yra ribotas. Tokią išvadą leidžia daryti sekantys argumentais: pagal galiojančius teisės aktus, centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainos yra priskirtos valstybės reguliuojamų kainų kategorijai. Savivaldybės teisė nustatyti centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainas, yra ribotai savarankiška funkcija, nes šią teisę – nustatyti kainas – ji gali realizuoti tik „įstatymų nustatyta tvarka“. Šioje srityje teisę reguliuotai kainas turi valstybė. Ši teisė yra įgyvendinama per valstybinę įstaigą – Valstybinę kainų ir energetikos kontrolės komisiją. O ši turi teisę vienašališkai nustatyti valstybės kontroliuojamas kainas, jeigu energetikos įmonės nesilaiko šių kainų nustatymo reikalavimų.

---

⁹³ Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos 2008-07-15 raštas Nr. (28.1-52)-3-4519 „Dėl savivaldybių merų kreipimosi „Dėl efektyvesnio šilumos ūkio valdymo“ // Šiaulių miesto savivaldybės administracijos informacija.

⁹⁴ Lietuvos savivaldybių asociacijos valdybos 2008 m. liepos 9 d. nutarimo „Dėl kainų nustatymo“ projektas // Šiaulių miesto savivaldybės administracijos informacija.

3. LIETUVOS ŠILUMOS ŪKIO KAINODAROS REGLAMENTAVIMO ĮTAKA ŠIO SEKTORIAUS ĮMONIŲ VEIKLAI IR PELNINGUMUI

3.1. Šilumos kainų didėjimo priežastys ir pasekmės

2003–2005 m. šilumos kaina savivaldybėse nekito arba kito labai nedaug. Tai lėmė santykinai pastovios įvairių kuro rūšių kainos. Didžiausias šilumos kainų augimas buvo 2006 m. Komisijai perskaičiavus šilumos kainas, jos padidėjo 2,3–39,3 proc. 2008 m. šilumos kainos kai kuriose Lietuvos savivaldybėse padidėjo daugiau nei 50 proc.

Smarkiai padidėjus šilumos ir karšto vandens kainoms, tiek savivaldybės, tiek ir valstybinės valdžios institucijos susirūpino šio reiškinio priežastimis. Lietuvos Respublikos Seimas 2006 m. lapkričio 28 d. priėmė nutarimą⁹⁵, kuriuo Valstybės kontrolei pavedė atlikti šilumos ir karšto vandens kainų didėjimo pagrįstumo valstybinį auditą, o Seimo Audito komitetui atlikti šilumos ir karšto vandens kainų didėjimo pagrįstumo parlamentinį tyrimą.

Atsižvelgiant į šio parlamentinio tyrimo išvadas⁹⁶, buvo parengta ir nuo 2008 m. sausio 1 d. įsigaliojo nauja Šilumos ūkio įstatymo redakcija, kurioje įtvirtintos naujos šilumos ūkį reglamentuojančios nuostatos. 2008 m. kovo 15 d. buvo patvirtinta nauja Šilumos kainų nustatymo metodika, rengiama karšto vandens kainų nustatymo metodika ir kiti teisės aktai, reglamentuojantys šilumos ūkio veiklą.

Įsigaliojus naujiems teisės aktams, pasikeitė ir kai kurios šilumos ūkio kainodaros nuostatos, todėl siekiant kuo detaliau išnagrinėti šilumos kainų didėjimo priežastis, toliau šiame skyriuje bus pateikiamos apibendrintos ir susistemintos šilumos ir karšto vandens kainų didėjimo priežastys, šilumos tiekimo sektoriaus teisinio reglamentavimo trūkumai ir jų panaikinimo naujuose teisės aktuose pasekmės.

Remiantis apibendrintais Komisijos, Valstybės kontrolės, Seimo Audito komiteto pateiktais duomenimis, darbe atliktos teisės normų ir finansinės šilumos ūkio rodiklių analizės rezultatais, galima pasakyti, kad šilumos kainos 2006–2008 m. laikotarpiu didėjo dėl šių pagrindinių priežasčių:

1. Nesuderintų atskirų energetikos sektorių kainodaros principų.
2. Šilumos tiekimo sektoriaus teisinio reglamentavimo trūkumų.
3. Kuro, reikalingo šilumai gaminti, sąnaudų (pirkimo, paskirstymo kainų) didėjimo.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. lapkričio 28 d. nutarimas Nr. X-931 „Dėl šilumos ir karšto vandens kainų didėjimo pagrįstumo parlamentinio tyrimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 133-5029.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. lapkričio 28 d. nutarimas Nr. X-1192 „Dėl Seimo Audito komiteto atlikto šilumos ir karšto vandens kainų didėjimo pagrįstumo parlamentinio tyrimo išvadų“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 71-2791.

Kadangi karšto vandens kainos daugeliu atvejų tiesiogiai priklauso nuo šilumos kainų, todėl jų pagrindinė didėjimo priežastis yra šilumos kainų didėjimas ir detaliau šiame skyriuje nebus nagrinėjamos.

Seimo Audito komiteto išvadose pagrįstai teigiama, kad šilumos kainos augo dėl padidėjusių išlaidų kurui, naudojamam šilumos gamybai. Komisijos duomenimis, kuro, Lietuvoje naudojamo šilumai gaminti, struktūroje gamtinės dujos sudaro apie 80 proc.⁹⁷ (žr. 16 priedą). Todėl vidutinei gamtinių dujų kainai 2006 m., palyginti su 2005 m., išaugus apie 40 proc. (žr. 16 priedą), kuro dalis šilumos kainoje 2006 m. sudarė 48,3 proc. Analizuojamu laikotarpiu išaugo ir kitų kuro rūšių (medienos, mazuto, skalūno alyvos) kainos (žr. 16 priedą). Kai kuriose šilumos tiekimo įmonėse, kurios visai nenaudoja gamtinių dujų, šilumos kainos, kaip ir gamtines dujas naudojančiose įmonėse, padidėjo apie 20 proc.

Be kuro kainų didėjimo, labai didelę įtaką šilumos kainų augimui taip pat turėjo nuo 2006 m. daugeliui šilumos tiekimo įmonių padidėjusi gamtinių dujų paskirstymo kaina. Tai lėmė Ūkio ministro įsakymu⁹⁸ pakeistos Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo taisyklių nuostatos, pagal kurias nuo 2006 m. liepos 1 d. dujų paskirstymo kaina daugeliui įmonių padidėjo, nes ji buvo nustatoma atsižvelgiant į dujų pristatymo kiekį pagal pristatymo vietą kiekvienai katilinei. Anksčiau ši kaina buvo taikoma šilumos tiekimo įmonei, kuri, turėdama kelias katilines, formaliai pirkdavo didesnę paskirstomų dujų kiekį, todėl jai buvo taikomi mažesni tarifai⁹⁹.

Reikia paminėti ir tai, kad gamtinių dujų kainos įtaką šilumos savikainai Valstybės kontrolė analizavo dar 2005 m. Atsižvelgus į šio tyrimo išvadas 2007 m. buvo pakeistas Gamtinių dujų įstatymo įstatymas¹⁰⁰, kuriame numatoma, kad dujų paskirstymo kaina šilumos tiekėjams bus taikoma pagal šilumos tiekėją, o ne pagal paskirstymo tašką (katilinę). Tačiau reikia pasakyti, kad ši nuostata nėra įgyvendinama¹⁰¹.

Siekiant sumažinti šilumos tiekėjų, kurie šilumos gamybai naudoja gamtines dujas, kuro sąnaudas, siūlytina peržiūrėti Gamtinių dujų tiekimo kainų viršutinių ribų skaičiavimo

⁹⁷ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos duomenimis, gamtinių dujų nenaudoja 14 šilumos tiekimo įmonių.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2006 m. gegužės 15 d. įsakymas Nr. 4-171 „Dėl Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2002 m. vasario 5 d. įsakymo Nr. 43 „Dėl Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės Žinios. 2006, Nr. 58-2071.

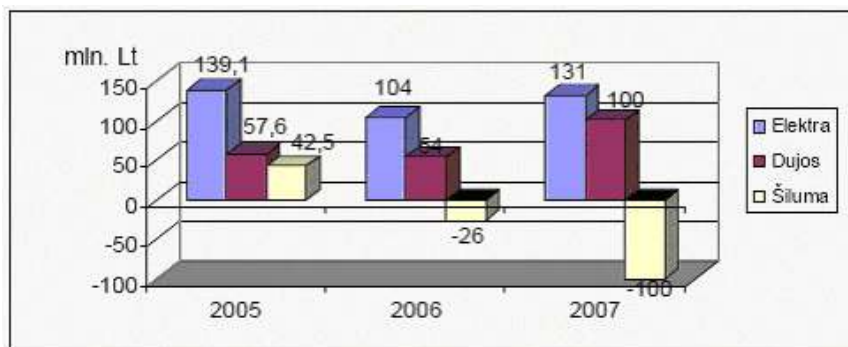
⁹⁹ Valstybės kontrolės 2007-04-27 raštu Nr. S-(20-1.9.1)-591 pateiktoje valstybinio audito ataskaitoje „Šilumos ir karšto vandens didėjimo pagrįstumas“ pateikiami Šilumos tiekėjų asociacijos duomenys, kad labiausiai gamtinių dujų paskirstymo kaina padidėjo UAB Vilniaus rajono šilumos tinklams – 340 proc., UAB „Biržų šiluma“ – 246 proc., UAB „Telšių šiluma“ – 235 proc., AB „Kauno energija“ – 243 proc., UAB „Ukmergės energija“ – 233 proc.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 43-1626.

¹⁰¹ 2008 m. AB „Šiaulių energija“ perskaičiuotų kainų projektas // Šiaulių miesto savivaldybės informacija.

metodikos¹⁰² nuostatas. Šioje metodikoje, įtvirtintos nuostatos, kad gamtinių dujų tiekimo kainų viršutinė riba nustatoma 5 metams ir Komisijos sprendimu kainos gali būti koreguojamos ne dažniau kaip kartą per metus. Šių kainų koregavimas priklauso nuo infliacijos lygio (šiuo metu Lietuvoje jis yra aukštas), transportuojamo gamtinių dujų kiekio (natūralu, kad modernizuojant šilumos ūkį ir renovuojant daugiabučius gyvenamuosius namus, pereinant prie vietinio kuro išteklių, jų kiekis mažėja, o tai didina jų kainas), mokesčių. Pagal Gamtinių dujų tiekimo kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikos nuostatas, dujų kainos gali būti koreguojamos atsižvelgiant į ekonomikos ir darbo rinkos tendencijas.

Kadangi konkrečias dujų tiekimo kainas, neviršijančias nustatytų viršutinių ribų, nustato dujų įmonės, šio darbo metu buvo analizuotos AB „Lietuvos dujos“ ir UAB „Dujotiekana“ gamtinių dujų pardavimo šilumos tiekėjams sutartys. Analizuojant šilumos tiekėjų gamtinių dujų pirkimo sutartis^{103, 104}, matyti, kad gamtinių dujų kainos skaičiuojamos imant 6 mėn. vidurkį, kuris išlygina kainų skirtumą. Svertinis vidurkis nėra tinkamas, nes smarkiai svyruojant dujų kainoms pasaulinėse rinkose, šis rodiklis neleidžia lanksčiai reaguoti ir prisitaikyti prie rinkos sąlygų (t. y. realios kainos vėluoja 6 mėn.). Tai leidžia Lietuvos gamtinių dujų tiekėjams einamuoju laikotarpiu pirkti gamtines dujas pigiau, o šilumos tiekėjams parduoti brangiau. Todėl galima teigti, kad toks gamtinių dujų kainų nustatymo mechanizmas padidina šilumos tiekėjų būtinąsias sąnaudas (kartu ir šilumos kainas), o dujų įmonės gauna didelį pelną (žr. 17 priedą). Nesuderintų energetikos kainodaros principų rezultatas pateikiamas 1 pav.

1 pav. Nesuderintų kainodaros principų rezultatas¹⁰⁵

¹⁰² Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2008 m. rugpjūčio 29 d. nutarimas Nr. O3-107 „Dėl gamtinių dujų tiekimo kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikos patvirtinimo“ // www.regula.lt; prisijungimo laikas: 2008-10-15.

¹⁰³ 2007 m. gruodžio 28 d. Gamtinių dujų pirkimo-pardavimo sutartis Nr. 2008/02-05 (AB „Šiaulių energija“ ir UAB „Dujotiekana“) // AB „Šiaulių energija“ informacija, pateikta 2008 m. perskaičiuotų šilumos kainų projekte.

¹⁰⁴ 2007 m. gruodžio 18 d. Gamtinių dujų pirkimo-pardavimo sutartis Nr. 09-2008 (AB „Šiaulių energija“ ir AB „Lietuvos dujos“) // AB „Šiaulių energija“ informacija, pateikta 2008 m. perskaičiuotų šilumos kainų projekte.

¹⁰⁵ Lietuvos šilumos ūkis – esama padėtis ir kliūtys vystymuisi (atnaujinta informacija 2008-10-14 d.). Lietuvos šilumos tiekėjų asociacijos pranešimas. 2008-10-14 //

http://www.lsta.lt/files/seminarai/080911_Budapestas/Pilnas_pranesimas_LT.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-24.

Įvertinus tai, kad pagal galiojančią Šilumos kainų nustatymo metodiką šilumos kainą galima perskaičiuoti tik po 6 mėnesių nuo jos paskutinio nustatymo, darytina išvada, kad dėl to labiausiai nukenčia vartotojai, nes jie moka vis didesnę šilumos kainą, padengdami ne tik einamąsias dujų pirkimo, kitas šilumos tiekimo sąnaudas, bet ir negautas šilumos tiekėjo pajamas dėl dujų kainų kilimo nuo paskutinio šilumos kainos perskaičiavimo. Tokia situacija susiklostė ir 2006–2008 m., kai šilumos kainos padidėjo apie 50 proc.

Galima daryti išvadą, kad, jei nebus suderintos gamtinių dujų tiekimo kainų ir šilumos kainų nustatymo nuostatos (jos), šilumos kaina ir toliau kurį laiką didės. Šią išvadą patvirtina LŠTA informacija¹⁰⁶, kurioje teigiama, kad dėl nesuderintų kainodaros principų susidariusio skirtumo tarp šilumos kainos bei savikainos, šilumos tiekimo įmonės per 2006 m., 2007 m. ir 2008 m. I pusmetį patyrė 303 mln. Lt nuostolį. Tai didina šilumos savikainą, o kartu ir kainą vartotojams. LŠTA duomenimis, 2008 m. rugsėjo mėn. šilumos tiekimo įmonių, deginančių gamtines dujas, šilumos gamybos savikaina buvo 26,59 ct už 1 kWh, o gamtinių dujų pirkimo sąnaudos šilumos savikainoje sudarė 19,10 ct už 1 kWh, arba 72 proc. Kitos sąnaudos savikainoje sudaro tik apie 20 proc. (žr. 13 priedą).

Be jau minėtų Gamtinių dujų tiekimo kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikos trūkumų, galima kalbėti ir apie dujų tiekimo kainos viršutinės ribos priklausomybę nuo nustatyto bazinio dujų kiekio ir dujų kainos dydžio atvirkštinę priklausomybę nuo šio kiekio mažėjimo. Natūralu, kad modernizuojant šilumos ūkį ir gyvenamuosius daugiabučius namus, mažės technologiniai nuostoliai, nes pereinant prie pigesnio vietinio, atsinaujinančio kuro ar plėtojant kogeneraciją, gamtinių dujų poreikis mažės. Tačiau pagal galiojančią Gamtinių dujų tiekimo kainų nustatymo metodiką, tai turėtų tik didinti gamtinių dujų kainas, o kartu ir šilumos tiekėjų sąnaudas kurui bei šilumos kainas. Gamtinių dujų kainoms daro įtaką ir infliacija, kuriai didėjant (dabar aktualu Lietuvoje) didės ir gamtinių dujų kaina. Pateiktas Gamtinių dujų tiekimo kainų viršutinių ribų apskaičiavimo teisinio reglamentavimo trūkumų sąrašas nėra baigtinis (galima paminėti kainų skaičiavimuose naudojamus pastovius koeficientus, kurių poreikis ir dydžio nustatymas nėra paaiškinti metodikoje), tačiau šios pagrindinės išvados dar kartą patvirtina, kad kainodaros principai energetikoje nėra subalansuoti, dėl to pastaruoju metu (kylant dujų kainoms) dujų įmonės gauna didelius pelnus, o šilumos tiekėjai patiria nuostolius ir dėl to nukenčia vartotojai.

Taigi apibendrinant darytina išvada, kad šilumos kainos didėja dėl nesubalansuotų atskirų energetikos sektorių kainodaros principų, šilumai gaminti reikalingo kuro kainų didėjimo ir šilumos ūkio kainodaros teisinio reglamentavimo trūkumų, kurie detaliam aptariami kitame

---

¹⁰⁶ Gamtinės dujos toliau brangsta. LŠTA pranešimas spaudai. 2008-10-06 // <http://www.lsta.lt/lt/articles/view/107>; prisijungimo laikas: 2008-10-24.

skyriuje. Visa tai ne tik neatitinka Šilumos ūkio įstatymo ir Šilumos kainų nustatymo metodikos siekiamų tikslų, bet ir įteisina energetikos įmonių pelnus. Dėl šios priežasties, smarkiai kylant kuro kainai, šilumos tiekimo įmonės patiria nuostolių, o labiausiai nukenčia vartotojai, kurie negali apsaugoti savo interesų ir paveikti šilumos kainų dydžio dėl egzistuojančių natūralios monopolijos sąlygų. Siekiant Lietuvoje įteisinti valstybinio ekonominio kainų reguliavimo tikslo, būtina peržiūrėti ne tik šilumos ūkį reglamentuojančias nuostatas, bet ir kitų energetikos sektorių teisės aktus, ypač gamtinių dujų tiekimo kainų viršutinių ribų nustatymo principus.

3.1.1. Šilumos ūkio sektoriaus veiklos rodiklių apžvalga 1997–2007 metų laikotarpiu

LŠTA duomenimis, Lietuvoje 2003 m. veikė 29 šilumos tiekimo įmonės¹⁰⁷. Pastaraisiais metais šių įmonių skaičius augo. 2008 m. viduryje veiklą vykdė 31 šilumos tiekimo įmonė (neįskaitant kai kurių įmonių filialų) ir 9 kitos įmonės, veikiančios šilumos ūkio sektoriuje¹⁰⁸. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos duomenimis¹⁰⁹, nepaisant šilumos tiekimo įmonių skaičiaus didėjimo, šilumos energijos gamybos balansas Lietuvoje 1996–2007 m. turėjo tendenciją mažėti (žr. 8 priedą). Šilumos energijos gamyba smarkiai mažėjo 1996–1999 m., vėliau kiek padidėjo ir stabilizavosi ties vidutiniškai 8 TWh per metus lygiu, nors bendras šilumos vartotojų skaičius didėjo (žr. 9 priedą). Tam įtakos turėję Lietuvos ekonomikos pokyčiai lėmė ne tik gamybos masto sumažėjimą, bet ir šilumos vartotojų struktūros pasikeitimą. Analizuojamu laikotarpiu biudžetinių organizacijų, verslo ir pramonės įmonių bei kitų vartotojų dalis šilumos vartotojų struktūroje sumažėjo, o gyventojų – padidėjo. 10 priede pateikiamoje 2007 m. šilumos vartotojų struktūroje matyti, kad gyventojai sudarė net 72,4 proc. visų vartotojų (2004 m. – 70,5 proc.¹¹⁰).

Analizuojant 8 priede pateiktą šilumos energijos gamybos balansą, matyti, kad skirtumas tarp patiekto į tinklą ir patiekto vartotojams šilumos energijos 1996–2007 m. išlieka panašus. Šį skirtumą sudaro technologiniai nuostoliai tinkluose. Analizuojamu laikotarpiu jie turėjo tendenciją mažėti (žr. 6 priedą), tačiau jų dalis šilumos energijos gamybos balanse iki šiol yra gana didelė ir sudaro 17,3 proc. (1996 m. – 32,3 proc., 2002 m. – 22,5 proc.). Žymiai sumažinti technologinius nuostolius galima tik visiškai modernizavus Lietuvos šilumos tinklus, tačiau žinant šių tinklų ilgį, kuris 2008 m. pradžioje sudarė apie 2,5 tūkst. kilometrų (žr. 6 priedą),

¹⁰⁷ Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija. 2003 m. statistika. 1 lentelė. // <http://www.lsta.lt/lt/pages/apie-silumos-uki/st-imoniu-veiklos-apzvalga>; prisijungimo laikas: 2008-05-16.

¹⁰⁸ Stasiūnas V. Ataskaita apie LŠTA 2007 m. veiklą ir 2008 m. veiklos programą // 2008-05-14 LŠTA visuotinio ataskaitinio narių susirinkimo pranešimas. 2, 3 skaidrės // www.lsta.lt; prisijungimo laikas: 2008-06-01.

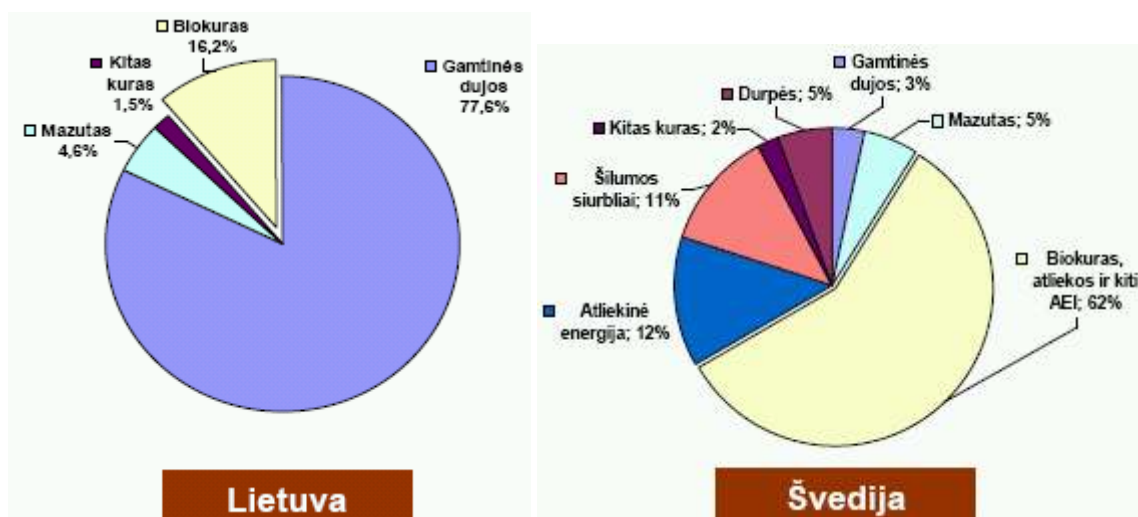
¹⁰⁹ Daugeliu atvejų šių dviejų institucijų pateikiami duomenys nesutampa.

¹¹⁰ Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija. Šilumos tiekimo bendrovių 2004 m. ūkinės veiklos apžvalga. P. 8 // http://www.lsta.lt/files/statistika/2004_metai_statistika.pdf; prisijungimo laikas: 2008-05-16.

galima daryti išvadą, kad šis procesas užsitęs dar keletą metų. Investicijų į šilumos ūkį mastas pateikiamas 8 priede.

Lietuva, nors ir sunkiai, tačiau didina savo energetinį saugumą, o kartu įgyvendina darnios energetikos plėtros idėjas. Tokias išvadas leidžia daryti duomenys, kad vis daugiau šilumos energijos pagaminama kogeneracinėse elektrinėse naudojant vietinius ir atsinaujinančius energijos išteklius, taip pat atliekas.

LŠTA duomenimis, Lietuva turi 50,6 proc. šiuo metu nepanaudojamo biokuro potencialą¹¹¹. Dabar panaudojami biokuro ištekliai sudaro 145 tūkst. t. n. e (2006 m.), o galimi panaudoti vietinių ir atsinaujinančių energijos išteklių rezervai yra apie 540 tūkst. t. n. e. Tokiu atveju sumažinus dujų suvartojimą šilumai gaminti nuo 77,6 iki 28 proc. bendroje kuro struktūroje, LŠTA skaičiavimais, būtų galima šilumos kainą sumažinti nuo 23 iki 39 proc., arba 5–13 ct už 1 kWh. Vietinio kuro panaudojimo potencialą Lietuvoje patvirtina ir 2 pav., kuriame matyti Lietuvos ir Švedijos kuro sąnaudų struktūros šilumai gaminti skirtumai.

2 pav. Kuro sąnaudų struktūros šilumos gamybai palyginimas Lietuvoje ir Švedijoje 2007 m.

2007 m. kogeneracinėse elektrinėse ir įrenginiuose buvo pagaminama apie 40 proc. šilumos energijos, o 2004 m. šio energijos šaltinio dalis šilumos energijos gamybos struktūroje tebuvo 34 proc.¹¹². Atitinkamai katilinėse pagamintos ir pirktos šilumos energijos dalis šilumos energijos gamybos struktūroje 2004–2007 m. laikotarpiu sumažėjo (žr. 7 priedą).

Kalbant apie kuro, naudojamo šilumos energijos gamybai, sąnaudas, galima pasakyti, kad gamtinių dujų (pagrindinio Lietuvos šilumos energijos gamybos šaltinio) kiekis 1997–2007 m.

¹¹¹ Lietuvos šilumos ūkis – esama padėtis ir kliūtys vystymuisi (atnaujinta informacija 2008-10-14). LŠTA pranešimas. 2008-10-14 // http://www.lsta.lt/files/seminarai/080911_Budapestas/Pilnas_pranesimas_LT.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-24.

¹¹² Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija. Šilumos tiekimo bendrovių 2004 m. ūkinės veiklos apžvalga. P. 6 // http://www.lsta.lt/files/statistika/2004_metai_statistika.pdf; prisijungimo laikas: 2008-05-16.

laikotarpiu kito nevienodai, tačiau pastaruoju metu turėjo tendenciją mažėti, o tai reiškia didesnę energetinį saugumą. Kaip matyti iš 16 priede pateikiamų duomenų, 1997 m. gamtinių dujų kiekis tesudarė 68,5 proc., 2000 m. jis šoktelėjo iki 80 proc., 2004 m. buvo 83,6 proc., o vėliau ėmė mažėti ir 2007 m. pasiekė 77,6 proc. lygį.

Reikia paminėti, kad analizuojamu 1996–2007 m. laikotarpiu lyginamosios kuro sąnaudos turėjo tendenciją mažėti, tačiau 2007 m. jų lygis šiek tiek pakilo (žr. 9 priedą).

Atsinaujinančių energijos išteklių dalis kuro sąnaudų struktūroje 1997 m. sudarė 1,2 proc., o 2007 m. jis padidėjo iki 16,2 proc. (žr. 7 priedą). Šilumos energijos gamybai sunaudojamo mazuto kiekis analizuojamu laikotarpiu žymiai sumažėjo (pvz., 1998 m. jo dalis sudarė 44 proc., o 2007 m. – tik 4,6 proc. visos sąnaudų struktūros). Mažėjantį gamtinių dujų kiekį ir atitinkamai didėjantį atsinaujinančių energijos šaltinių kiekį šilumos energijos gamybos sąnaudų struktūroje lemia didėjančios kuro kainos¹¹³ (žr. 4 priedą) ne tik Lietuvos, bet ir pasaulinėse rinkose.

Apibendrinant galima pasakyti, kad 1997–2007 m. laikotarpiu šilumos tiekimo įmonių skaičius išaugo, tačiau tai neužtikrino šilumos energijos gamybos balanso didėjimo. Natūralu, kad dėl šios priežasties, veikiant masto ekonomijos principams, šilumos kaina padidėjo. Kainų lygio didėjimui įtakos turėjo gamtinių dujų dalies kuro struktūroje padidėjimas iki 80 proc. bei gamtinių dujų ir kito kuro rūšių kainų augimas. Iš šiame skyriuje pateiktų duomenų matyti, kad šilumos sektoriuje dar nepakankamai išnaudojama kogeneracija, vietinis ir atsinaujinantis kuras, o tai įgalintų sumažinti kuro sąnaudas ir šilumos kainas.

3.1.2. Įmonių, centralizuotai tiekiančių šilumą ir karštą vandenį vartotojams, 2003–2007 m. pelningumo analizė

Kaip matyti iš šilumos ūkio sektoriaus rodiklių¹¹⁴, jau trečius metus iš eilės veikla šiame sektoriuje nėra pelninga¹¹⁵. 2007 m. šakos nuostolis iš šilumos ir karšto vandens siekė 110 mln. Lt nepaisant to, kad Lietuvoje centralizuotai tiekiamos šilumos kainos 1996–2008 m. laikotarpiu didėjo (žr. 4 priedą). Kainų kilimui ir nuostoliams didžiausią įtaką turėjo šilumos energijos gamybai naudojamo kuro kainų kilimas. Komisija pažymi ir kitas priežastis, lėmusias tokius šilumos tiekimo įmonių veiklos rezultatus: sumažėjusi šilumos realizacija ir netolygus šilumos sąnaudų bei kainų kilimas.

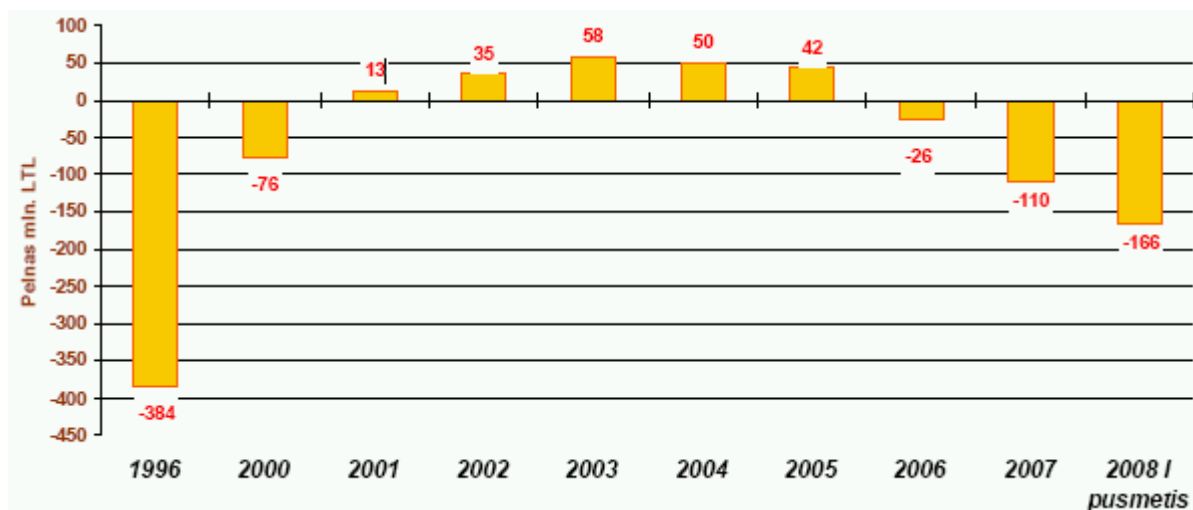
¹¹³ Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija. Šilumos tiekimo bendrovių 2007 metų ūkinės veiklos apžvalga. P. 14 // http://www.lsta.lt/files/statistika/ST-2007apWEB_pataisytas.pdf; prisijungimo laikas: 2008-05-16.

¹¹⁴ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos veiklos ataskaita. 2007 m. P. 39 // www.regula.lt; prisijungimo laikas: 2008-05-17.

¹¹⁵ Nuostolingai veiklą vykdė 41 iš 44 šilumos sektoriaus įmonių, realizuojančių daugiau kaip 5 GWh šilumos per metus.

Gyventojams ir kitiems vartotojams šilumos energijos tarifas skirtingose šilumos tiekimo bendrovėse daugeliu atvejų skyrėsi (žr. 10 priedą). Tai visiškai natūralus reiškinys, kadangi skyrėsi ir šilumos tiekimo bendrovių kintamosios ir pastoviosios sąnaudos. Palyginimui galima paminėti, kad kaimyninėse valstybėse šilumos kaina 2007 m. buvo panaši į Lietuvos šilumos tiekimo įmonių kainas, kiek aukštesnė ji buvo Skandinavijos šalyse (žr. 2 priedą).

Nuo pagrindinių bendrovių veiklos rodiklių (pajamų ir sąnaudų) dinamikos priklausė šilumos tiekimo bendrovių pelnas¹¹⁶ (nuostolis). Šilumos tiekimo veikla 1996–2000 m. buvo nuostolinga (žr. 3 pav.). Tai galima paaiškinti šalies ekonomikos pokyčiais, kurie turėjo įtakos staigiam šilumos energijos gamybos sumažėjimui. Nuo 2001 m. šilumos energijos gamybos mažėjimas sustojo ir stabilizavosi. Panašus šilumos energijos gamybos balansas išliko iki 2007 m., galima paminėti tik nedidelius šilumos gamybos svyravimus, susijusius su klimato kaita ir vartotojų skaičiaus dinamika. Klimato kaita daro įtaką šilumos gamybos mastui, nes šilumos poreikis, o kartu ir jos gamyba priklauso nuo šildymo sezono (kuris Lietuvoje tęsiasi 6–7 mėnesius) metu vyravusios lauko temperatūros. Pastaruoju metu didelę įtaką šilumos energijos poreikiui turi ir ateityje turės daugiabučių gyvenamųjų namų modernizavimas. Daugelis Lietuvoje esančių daugiabučių ir kitų gyvenamųjų namų yra pastatyti seniai, jų šilumos ir karšto vandens sistemos susidėvėjusios. Dėl šios priežasties juose labai neefektyviai naudojama šilumos energija. Modernizavus šias sistemas (tai dabar Lietuvoje ir daroma), šilumos energijos gyvenamiesiems namams reikės žymiai mažiau.

3 pav. Šilumos tiekimo įmonių pelno (nuostolio) dinamika¹¹⁷

¹¹⁶ Pelnas ekonomikoje bendriausia prasme suprantamas kaip pajamų ir išlaidų skirtumas. Pelno maksimizavimas – pagrindinis kiekvienos verslo įmonės tikslas.

¹¹⁷ Lietuvos šilumos ūkis – esama padėtis ir kliūtys vystymuisi (atnaujinta informacija 2008-10-14). LŠTA pranešimas. 2008-10-14 // http://www.lsta.lt/files/seminarai/080911_Budapestas/Pilnas_pranesimas_LT.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-24.

Žvelgiant iš šilumos tiekimo bendrovių, kaip natūralių monopolijų, pozicijų per masto ekonomijos prizmę, galima teigti, kad dėl šios priežasties sumažėjus bendram šilumos energijos balansui turėtų padidėti šilumos kaina. Lygiai tokią pačią įtaką turės ir lauko temperatūros pokyčiai (kasmet vidutinė lauko temperatūra didėja). Remiantis ekonomikos teorija, galima pasakyti, kad, nepakeitus šių bendrovių šilumos energijos gamybos savikainos ir sumažėjus šilumos energijos gamybos mastui, šilumos kainų kilimas yra neišvengiamas. Gyventojams kainų kilimas nėra teigiamas reiškinys, tačiau atnaujinus daugiabučių namų šilumos ir karšto vandens sistemas, tinkamai izoliavus pastatus (durų, langų sandarinimas, pastatų šiltinimas), galima išvengti labai didelių šilumos nuostolių. Tokiu būdu sumažinus šilumos nuostolius, šilumos energijos kiekis, reikalingas gyvenamiesiems namams šildyti, bus žymiai mažesnis ir šių namų gyventojai už šilumą mokės mažiau (net jei šilumos energijos kaina ateityje bus didesnė). Tokią pat išvadą leidžia daryti ir darbo autorės atlikti modernizuotų ir nemodernizuotų Šiaulių miesto daugiabučių gyvenamųjų namų 2007 m. gruodžio mėn. šildymo kainų palyginamieji skaičiavimai, paskelbti Šiaulių miesto savivaldybės tinklalapyje,¹¹⁸ ir LŠTA atlikta šildymo kainų analizė¹¹⁹.

Toliau darbe remiantis Komisijos pateiktais šilumos tiekimo įmonių veiklos duomenimis (žr. 2 priedas) ir naudojant finansinės analizės rodiklius, pateikiama šilumos tiekimo bendrovių pelningumo analizė (žr. 1 priedą). Naudojant turimus duomenis, neįmanoma apskaičiuoti visų finansinėje analizėje naudojamų pelningumų rodiklių, todėl šiame darbe analizuojami tik tie rodikliai, kuriems įvertinti užtenka duomenų.

Atlikus šilumos tiekimo sektoriaus veiklos pelningumo analizę, matyti, kad analizuojamu 2003–2007 m. laikotarpiu šilumos tiekimo įmonių grynasis pelningumas mažėjo ir tapo neigiamas. Mažėjanti šio rodiklio reikšmė rodo, kad įmonių vieno pardavimo lito uždirbamas pelnas mažėjo. Jeigu 2003 m. vienas pardavimo litas šilumos sektoriuje uždirbo 6,1 centą (arba 6,1 proc.) pelno, tai 2005 m. viename pajamų litui tenkantis pelnas tebuvo 4,6 cento. Neigiamas rodiklis rodo, kad įmonių veikla buvo nuostolinga, o viename šilumos tiekimo bendrovių pardavimo litui 2006 m. teko 1,7 cento, 2007 m. – net 9,1 cento nuostolio.

Pagrindinės veiklos išlaidų lygio rodiklis rodo, kad 2003 m. šilumos sektoriaus sąnaudos sudarė 93,9 proc. pajamų, o 2006 m. ir 2007 m. sąnaudos viršijo pajamas. Tai lėmė neigiamus šilumos įmonių veiklos rezultatus.

---

¹¹⁸ Tutkutė A. Šiaulių miesto gyvenamųjų namų šildymo kainų analizė // <http://www.siauliai.lt/shared/view.php?menu=6&kalba=lt&tema=bustas-modern-programa&title=Daugiabu%EF8i%F8%20nam%F8%20modernizavimas>; prisijungimo laikas: 2008-10-17.

¹¹⁹ Lietuvos šilumos ūkis – esama padėtis ir kliūtys vystymuisi (atnaujinta informacija 2008-10-14). LŠTA pranešimas. 2008-10-14 // http://www.lsta.lt/files/seminarai/080911_Budapestas/Pilnas_pranesimas_LT.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-24.

Kintamų išlaidų lygio rodiklis rodo šilumos sektoriaus kintamųjų sąnaudų dydį lyginant jas su sektoriaus uždirbtomis pajamomis. Kaip matyti iš pateiktų rodiklių, kintamųjų išlaidų (arba sąnaudų) lygis turėjo tendenciją didėti. 2007 m. jis šoktelėjo nuo 55,4 proc. iki 70,3 proc., palyginti su 2006 m. Žinant, kad didžiąją kintamųjų sąnaudų dydį sudaro išlaidos kurui, kurio kainos gerokai šoktelėjo, šio reiškinio priežastis paaiškinti nesunku.

Kalbant apie veiklos sąnaudų, kurios šiame darbe traktuojamos kaip pastoviosios sąnaudos, lygį, galima pasakyti, kad jos aiškios kitimo tendencijos neturėjo, t. y. kito netolygiai. Šiuo atveju atlikti skaičiavimai sutampa su Komisijos ataskaitoje pateiktais duomenimis, kad vidutiniškai šilumos ūkyje pastoviosios sąnaudos sudaro apie 40 proc. visų sąnaudų.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad šilumos sektoriuje analizuojamu 2003–2007 m. laikotarpiu didėjo vidutinė šilumos kaina ir savikaina. Lygiai taip pat didėjo sąnaudos ir pardavimų pajamos, tačiau atsižvelgiant į tai, kad šilumos savikainos augimo tempai (24 proc.) viršijo šilumos kainų augimą (15,6 proc.), galima paaiškinti, kodėl šilumos sektoriaus veiklos rezultatai buvo neigiami. Nuostolius dar labiau padidino tai, kad 2007 m. realizuotas šilumos energijos kiekis, palyginti su 2006 m., sumažėjo 5,7 proc. Kitaip tariant, šilumos kaina ir gaunamos pajamos už šilumos energiją nepadengė smarkiai išaugusių kintamųjų sąnaudų. Pastarųjų padidėjimui, kaip jau minėta, įtakos turėjo kuro kainos. Komisijos veiklos ataskaitoje teigiama, kad kuro kainos 2007 m., palyginti su 2006 m., padidėjo 34,5 proc. (gamtinių dujų kaina padidėjo 40 proc., medienos – 28 proc., kitų kuro rūšių –12 proc.)¹²⁰.

Analizuojant šilumos sektoriaus vidutinę šilumos kainą ir savikainą (žr. 1 priedą), galima pasakyti, kad nuo 2001 m. iki 2006 m. savikaina buvo mažesnė nei šilumos kaina. Tai patvirtina ir atliktos pelningumo analizės rezultatai. Komisijos duomenimis, kiekvienais metais buvo nuostolingai dirbančių šilumos tiekimo įmonių, tačiau nepaisant to, sektoriaus bendrojo pelno rodikliai, net neįtraukus karšto vandens tiekimo veiklos, 2001–2006 m. buvo teigiami. Todėl galima daryti išvadą, kad pelningai dirbančios šilumos ūkio įmonės padengė nuostolingai dirbančias įmones ir galutinis šakos rezultatas buvo teigiamas (žr. 1 priedą).

Kaip pavyzdį galima pateikti 2003 m., kai šakos bendrasis pelnas buvo 58,4 mln. Lt, nors iš 44 sektoriuje dirbančių įmonių 8 įmonių (arba 18 proc. visų įmonių) veikla buvo nuostolinga. 2004 m. nuostolingai dirbančių įmonių skaičius padidėjo iki 12, arba 27 proc., tačiau bendras sektoriaus pelnas buvo 50 mln. Lt. 2005 m. nuostolingai dirbo pusė visų šilumos sektoriaus įmonių (22 iš 44), o šakos bendrasis pelnas siekė 42,5 mln. Lt. 2003–2005 m. laikotarpio šilumos ūkio bendrasis pelnas sumažėjo nežymiai (nuo 50,4 iki 42,5, arba 7,9 mln. Lt), o nuostolingai dirbančių įmonių skaičius išaugo nuo 8 iki 22 iš 44 (arba nuo 18 iki 50 proc.

---

¹²⁰ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos veiklos ataskaita. 2007 m. P. 41 // <http://www.regula.lt/index.php?-1486577975>; prisijungimo laikas: 2008-05-17.

visų įmonių), todėl pagrįstai galima teigti, kad pelningai dirbančios įmonės gauna didelius pelnus.

Rinkos ekonomikos požiūriu tai galima vertinti teigiamai, nes visų verslo įmonių tikslas yra maksimalus pelnas, tačiau šilumos tiekimas, kaip jau buvo minėta, yra viešąjį interesą atitinkanti paslauga. Todėl šiuo atveju šilumą tiekiančios bendrovės, kurių didžioji dalis akcijų nuosavybės teise priklauso savivaldybėms, gauna didelius pelnus vartotojų sąskaita. Tai, kad vartotojai, kurių didžioji dalis yra gyventojai, moka šilumos kainą, kuri padengia ne tik šilumos gamybos savikainą, bet ir 6 proc. (2003 m.) pelno normą, galima vertinti neigiamai, nes šilumos kainodarą reglamentuojančiuose teisės aktuose akcentuojama, kad vienas pagrindinių jos tikslų yra vartotojų interesų apsauga. Taigi apibendrinant galima teigti, kad šilumos kainodaros reglamentavimas turi esminių trūkumų, leidžiančių viešąjį interesą užtikrinančias paslaugas teikiančioms įmonėms gauti pelną vartotojų sąskaita.

3.1.3. Šilumos tiekimo sektoriaus teisinio reglamentavimo trūkumai, turėję įtakos šilumos tiekėjų pelnui

Kaip jau buvo minėta, viena iš šilumos kainų didėjimo priežasčių yra šilumos tiekimo sektoriaus teisinio reglamentavimo trūkumai. Siekiant detaliau atskleisti šilumos tiekimo sektoriaus teisinio reglamentavimo trūkumus ir jų įtaką šilumos ūkio sektoriaus įmonių pelningumui, toliau darbe analizuojamos ir lyginamos nuo 2008 m. įsigaliojusios Šilumos ūkio įstatymo ir Šilumos kainų nustatymo metodikos ir iki tol nuo 2003 m. galiojusios nuostatos.

Vienas teisinio reglamentavimo trūkumas, susijęs su Komisijos funkcijomis, aptartomis 1.3.2 skyriuje. Tai, kad Komisija tvirtina šilumos ir karšto vandens kainodaros principus, nustato ir tvirtina kainų skaičiavimo metodikas, derina ir nustato centralizuotos šilumos ir karšto vandens kainas, kontroliuoja jų taikymą ir išduoda šilumos tiekimo licencijas, leidžia daryti išvadą, kad tokia valstybės įstaigos (Komisijos) veiklos sritis priskiriama prie sričių, kuriose yra didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė. Kadangi nėra reglamentuotas Komisijos priimamų sprendimų kontrolės mechanizmas, šiuo metu neabejojama, kad tai kelia riziką nešališkumo, objektyvumo ir teisingumo principų taikymui reguliuojant šilumos tiekimo rinką. Šią išvadą patvirtina Korupcijos prevencijos įstatyme¹²¹ 6 str. 3 d. nurodyti kriterijai. Susipažinus su Komisijos funkcijomis ir jas įvertinus pagal minėto įstatymo kriterijus, darytina išvada, kad neatskyrus funkcijų yra didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, o jos padarinys gali būti nuostoliai valstybei ir vartotojams. Kaip paaiškėjo Seimo Audito komiteto atlikto parlamentinio tyrimo metu, Specialiųjų tyrimų tarnyba nėra gavusi Komisijos parengtos korupcijos rizikos analizės ir nėra atlikusi šios institucijos veiklos vertinimo korupcijos prevencijos požiūriu. Tikslinga pritarti

---

¹²¹ Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 57-2297.

Seimo Audito komiteto siūlymui atlikti Komisijos korupcijos rizikos analizę ir Šilumos ūkio įstatymo bei metodikos antikorupcinio vertinimą.

Dar vienas iš šilumos tiekimo sektoriaus teisinio reglamentavimo trūkumų yra tai, kad Komisija pati rengia, tvirtina ir įgyvendina šilumos kainų nustatymo metodiką. Lietuvos Respublikos Seimas nutarimu¹²² patvirtintų teisėkūros tobulinimo metmenų 20 p. numatoma, kad „pareiga atsakyti už teisės aktų projektų parengimą neturėtų tekti institucijai, kuri tiesiogiai įgyvendins teisės aktą. Rekomenduojama į teisės akto projekto rengimą įtraukti institucijų, kurios derins teisės akto projekto tekstą, ir subjektų, kurie įgyvendins ir kuriems bus taikomas teisės aktas, atstovus, taip pat mokslininkus“. Rengiant 2008 m. patvirtintą Šilumos kainų nustatymo metodiką, šios Seimo nutarimo nuostatos buvo taikomos iš dalies. Metodiką rengė Komisija, kurią derino su valstybės ir savivaldybės institucijomis, tačiau kiek į šį procesą buvo įtraukti mokslininkai ar ekspertai, lieka neaišku. 2008 m. įsigaliojus naujoms Šilumos ūkio įstatymo ir metodikos nuostatomis, Komisijos diskrecija buvo šiek tiek apribota, tačiau ne tiek, kad būtų visiškai eliminuota korupcijos pasireiškimo tikimybė. Todėl siūlytina pakeisti galiojančius teisės aktus, atskirti Komisijos funkcijas (to nebuvo padaryta) ir įrašyti aiškias nuostatas, kas rengia, derina, tvirtina ir įgyvendina šilumos kainų nustatymo metodikas. 2008 m. pateiktuose Šilumos ūkio įstatymo 32 str. pakeitimo įstatymo projektuose^{123,124} siūloma Vyriausybei suteikti metodikos tvirtinimo funkciją. Atsižvelgiant į tai, kad 2008 m. rudenį išrinktas naujas Seimas planuoja steigti keturioliktąją Energetikos ministeriją, siūlytina metodikos tvirtinimą patikėti būtent jai.

Siekiant padidinti Komisijos nepriklausomumo laipsnį, tikslinga riboti politinės valdžios ir atskirų interesų grupių galimybę daryti įtaką priimamiems sprendimams. Perimant Europos valstybių praktiką, siūlytina pakeisti Komisijos finansavimo teisinį reglamentavimą. Šiam tikslui būtina numatyti, kad Komisija finansuojama ne tik iš valstybės biudžeto (kaip šiuo metu yra), bet ir iš kitų šaltinių. Pavyzdžiui, tas šaltinis galėtų būti energetikos sektoriaus lėšos, nustatomos kaip procento dalis reguliuojamų kainų tarife. Šis pakeitimas sumažintų politinės valdžios galimybę daryti įtaką Komisijos sprendimams manipuliuojant jos veiklos finansavimu ir suteiktų galimybę surinkti reikalingų lėšų Komisijos funkcijoms vykdyti, taip pat ir samdyti aukščiausios kvalifikacijos specialistus.

¹²² Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. lapkričio 28 d. nutarimas Nr. X-933 „Dėl Lietuvos Respublikos teisėkūros tobulinimo metmenų patvirtinimo ir jų įgyvendinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 134-5066.

¹²³ Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymo 32 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. XP-3157. 2008-06-06 pateikė Lietuvos Respublikos Seimas, frakcija „Tvarka ir teisingumas“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=321627&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2008-07-10.

¹²⁴ Pasiūlymas Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymo 32 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XP-3157. 2007-10-17 pateikė Lietuvos Respublikos Seimo narys J. Karosas // www.lrs.lt; prisijungimo laikas: 2008-10-20.

Valstybės kontrolė savo ataskaitoje pažymi, kad Komisija, nustatydamą ir tvirtindama šilumos kainas, ne visais atvejais laikėsi patvirtintų atskirų metodikos nuostatų arba jas įmonėms taikė nevienodai. Šie faktai leidžia daryti išvadą, kad tokiu būdu Komisija pažeidžia ne tik gyventojų, bet ir šilumos tiekėjų interesus. Tai menkina Komisijos įvaizdį, griauna pasitikėjimą ja dėl galimų Komisijos ir šilumos tiekėjų suderintų spekuliacijų metodikos nuostatomis.

Dar vienas teisinio reglamentavimo trūkumas, susijęs su Šilumos kainų nustatymo metodikoje įtvirtintomis nuostatomis, yra tai, kad iki 2008 m. galiojusioje metodikoje ataskaitinis laikotarpis, kurio faktiniai duomenys imami skaičiuojant bazinę šilumos kainą, paprastai nesutampa su įmonių finansiniais metais, todėl įmonės Komisijai teikė dar nepatvirtintus nepriklausomo audito duomenis. Tai leidžia abejoti šių duomenų, tiesiogiai darančių įtaką šilumos kainoms, tikslumu ir patikimumu.

Be to, nuo 2003 m. galiojusioje metodikoje ne visur buvo apibrėžtas ataskaitinis laikotarpis, todėl rodiklių skaičiavimą galima interpretuoti. Pavyzdžiui, iš metodikos nebuvo aišku, kokio laikotarpio faktinės sąnaudos vertinamos skaičiuojant bazines šilumos kainas. Komisijos atsakingų darbuotojų teigimu, skaičiuojant bazines šilumos kainas buvo atsižvelgiama į sąnaudas ir taikomas „palyginamasis panašių įmonių sąnaudų kriterijus“, kurio nustatymas ir taikymas metodikoje nebuvo reglamentuotas. Taip pat iš metodikos nebuvo aišku, kokio laikotarpio įmonės turtas yra imamas skaičiuojant normatyvinį pelną. Komisijos darbuotojų teigimu, nustatant bazines kainas naujam laikotarpiui, ataskaitiniu laikotarpiu buvo laikomas praėjęs bazinių kainų galiojimo laikotarpis.

2008 m. patvirtintoje Šilumos kainų nustatymo metodikoje jau yra apibrėžti atskirai bazinių ir perskaičiuotų šilumos kainų ataskaitiniai laikotarpiai. Skaičiuojant bazines kainas, ataskaitinis laikotarpis yra paskutiniai praėję šilumos tiekėjo finansiniai metai. Planuojamas realizuoti šilumos kiekis ir būtinosios sąnaudos nustatomos įvertinus paskutinių praėjusių trejų kalendorinių metų faktinius duomenis. Naujoje metodikoje taip pat numatyta, kad šilumos tiekimo įmonės pateikia ataskaitinio laikotarpio auditoriaus patvirtintus finansinės atskaitomybės dokumentus, o faktiniai kainų skaičiavimo duomenys turi atitikti finansinėje atskaitomybėje pateiktus duomenis.

Tai galima vertinti teigiamai, kadangi įmonės į kainų skaičiavimą nebeįtrauks auditorių nepatvirtintų duomenų. Tokiu būdu bus išvengta manipuliacijų nepatvirtintais duomenimis. Kalbant apie perskaičiuotas šilumos kainas, reikia paminėti, kad iki 2008 m. įsigaliojusios metodikos ataskaitinis laikotarpis buvo apibrėžiamas sąvoka „šilumos kainos perskaičiavimo ataskaitinis laikotarpis“. Ši sąvoka nebuvo aiški. Naujoje Šilumos kainų nustatymo metodikoje jau nurodomas perskaičiuojamos šilumos kainos ataskaitinis laikotarpis (4 paskutiniai metų ketvirčiai iki šilumos kainos projekto rengimo pradžios). Tai leidžia daryti išvadą, kad nepaisant

aiškiai apibrėžto ataskaitinio laikotarpio, perskaičiuojant šilumos kainas vėl susiduriama su ta pačia neaptvirtintų duomenų problema.

Iki šiol Komisija neturi patvirtintos tvarkos, kaip turėtų būti atliekama įmonių pateiktų duomenų kontrolė. Komisijos atstovai teigia, kad yra atliekami operatyviniai įmonių patikrinimai, kurių metu nustatyti pateiktų duomenų ir faktinės situacijos neatitikimai yra šalinami. Tačiau Komisija pripažįsta, kad neturi pakankamai pajėgumų patikrinti visų šilumos tiekimo įmonių pateiktų duomenų. Komisija mano, kad tokią kontrolę galėtų vykdyti ir savivaldybės. Seimo Audito komitetas savo išvadose siūlė Vyriausybei svarstyti galimybę sukurti efektyvią duomenų pagrįstumo kontrolės sistemą. Reikia paminėti ir tai, kad esamos sankcijos už duomenų neatitikimą nėra pakankamos ir atgrasančios, todėl įmonės, nustačius tam tikrus pateiktų duomenų ir fakto neatitikimus, yra labiau suinteresuotos sumokėti baudą, nei ištaisyti neatitikimus. Atsižvelgiant į tai, siūlytina peržiūrėti galiojančių sankcijų mechanizmą ir jį tobulinti, kad sankcijos atliktų savo paskirtį – būtų pakankamai atgrasančios nuo pažeidimų darymo. Taip pat būtina griežtinti šilumos tiekimo įmonių vadovų atsakomybę už Komisijai pateikiamų duomenų teisingumą.

Į Komisijos atstovų siūlymą, kad šiuos duomenis galėtų tikrinti savivaldybės, galima būtų atsakyti tai, kad kainų projektus savivaldybių administracijos beveik visuomet tikrina, tačiau, ar popieriuje pateikti faktai atitinka realybę (pvz., katilinių techninius duomenis, šilumos tinklų ilgį, diametrus, technologinius nuostolius, šilumos punktų būklę ir kt.), patikrinti beveik neįmanoma. Reikia turėti ne tik visą reikalingą informaciją, pvz., patikros, būklės įvertinimo aktus, bet ir būti šilumos ūkio ekspertu, o tokių specialistų savivaldybių administracijose yra mažai arba išvis nėra. Šiai problemai išspręsti pastaruoju metu savivaldybės samdo nepriklausomus šilumos ūkio reguliavimo ekspertus¹²⁵. Bėda tik ta, kad savivaldybėms iki šiol labai sunku ar net neįmanoma įrodyti šilumos tiekėjams ir Komisijai šių skaičiavimų teisingumo. Komisija, turėdama teisę vienašališkai nustatyti šilumos kainą, paprastai šia teise ir pasinaudoja, neatsižvelgdama į ekspertų argumentus. Kyla klausimas, koks tikslas savivaldybėms tikrinti duomenis ar analizuoti pateiktos šilumos kainos projektą, jei Komisija į tokias pastabas neatsižvelgia ir priima šilumos tiekėjams palankius sprendimus.

Kaip alternatyvų pasiūlymą galima pateikti tai, jog tikslinga pakeisti kainų teisinio reguliavimo institucinę struktūrą ir įsteigti naują ikiteisminę ginčų nagrinėjimo instituciją arba šias funkcijas perduoti planuojamai steigti naujai Energetikos ministerijai, kuri būtų kompetentinga ir galėtų spręsti ginčus, susijusius su ekonominiu pagrįstumu ir tikslingumu, atitikimu teisės aktuose iškeltiems tikslams, ir tokiu būdu užtikrintų, kad kainų skaičiavimo

---

¹²⁵ Ne vienas šiuo klausimu dirbantis ekspertas yra technikos mokslų daktaras, kažkada dirbęs Valstybinėje kainų ir energetikos kontrolės komisijoje. Kaip pavyzdį galima paminėti dr. V. Sidzikauską, šiuo metu turintį daugiausia patirties šioje srityje. Jo paslaugas jau įsigijo ne viena Lietuvos savivaldybė.

mechanizmas nebūtų paremtas išimtinai vienos grupės interesų tenkinimu. Šis sprendimas padėtų užtikrinti Komisijos priimamų sprendimų kontrolę.

Metodikoje nurodytas vienas iš šilumos kainų siektinų tikslų – padengti šilumos tiekimo įmonės sąnaudas, t. y. pagal metodikos nuostatas, kaina turi padengti šilumos gamybos, pirkimo, perdavimo ir pardavimo pastoviąsias, kintamąsias ir veiklos sąnaudas bei užtikrinti normatyvinį pelną. Reikia paminėti ir tai, kad į Šilumos ūkio įstatymo 32 str. analogišką nuostatą normatyvinis pelnas nėra įtrauktas. Ankstesnėje metodikoje normatyvinis pelnas¹²⁶ buvo skaičiuojamas nuo įmonės naudojamo ilgalaikio materialiojo turto likutinės vertės ir trumpalaikio turto¹²⁷: atsargų, nebaigtų vykdyti sutarčių ir grynujų pinigų sąskaitoje bei kasoje. Valstybės kontrolė, atlikusi auditą, pagrįstai teigė, kad toks normatyvinio pelno skaičiavimas leidžia daryti prielaidą, jog šilumos tiekimo įmonės gali būti suinteresuotos nepagrįstai didinti savo turtą, nuo kurio skaičiuojamas normatyvinis pelnas. Kadangi įmonių sąskaitoje ir kasoje būna grynujų pinigų, kurių likučiai tam tikru laikotarpiu gali smarkiai svyruoti, todėl buvęs teisinis reglamentavimas neeliminavo galimybes, kad prieš nustatant naujas bazines šilumos kainas šilumos tiekimo įmonė dirbtinai (nepagrįstai) nedidins grynujų pinigų likučių, siekdama užsitikrinti didesnį normatyvinį pelną, kuris tiesiogiai atsispindėtų šilumos kainos dydyje.

Naujoje Šilumos kainų skaičiavimo metodikoje nebeliko nuostatos, kad normatyvinis pelnas skaičiuojamas nuo trumpalaikio turto. Šiuo metu galiojančioje metodikoje gamybos ir perdavimo veiklos normatyvinis pelnas skaičiuojamas nuo reguliuojamo turto (nuosavo ir išsinuomoto) vertės ir nuo privalomo rezervinio kuro atsargų kiekio vidutinės metinės ataskaitinio turto vertės. Tačiau žinant, kad rezervinis kuras sudaro didžiąją dalį trumpalaikio turto¹²⁸, kyla klausimas, ar metodikos nuostatos iš esmės pakeistos. Taip pat galima paminėti ir tai, kad nėra pakankamo kontrolės mechanizmo, nustatančio, kiek yra įmonės turto (tiek ilgalaikio, tiek trumpalaikio), reikalingo užtikrinti šilumos tiekimo veiklą, taip pat kiek šio turto didinimas yra pagrįstas ir būtinas. Naujoje metodikoje šią problemą bandyta spręsti joje nurodant, kad duomenų pagrįstumas nustatomas lyginant duomenis pagal Komisijos viešai skelbiamus lyginamosios analizės rodiklius, apskaičiuotus pagal Lyginamosios analizės aprašą (kuris iki 2008-10-01 nebuvo patvirtintas). Nesant minėto Lyginamosios analizės aprašo, negalima įvertinti analizėje išdėstytų nuostatų aiškumo ir skaidrumo, tačiau faktą, kad

---

¹²⁶ Normatyvinio pelno dalis šilumos kainoje skirtingoms įmonėms buvo nevienoda ir 2007 m. svyravo nuo 3 iki 19 proc. priklausomai nuo įmonės turėto turto ir patiriamų sąnaudų šilumai gaminti ataskaitiniu laikotarpiu, kuris vertinamas nustatant bazines kainas.

¹²⁷ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos duomenimis, įmonės trumpalaikio turto įtraukimas skaičiuojant normatyvinį pelną buvo kaip kompensacija už tai, kad sąnaudos dėl palūkanų nebuvo įtraukiamos į šilumos kainą ir turėjo skatinti šilumos tiekimo įmones mažiau skolintis ir daryti savo veiklą efektyvesnę. Nuo 2003 m. galiojusioje metodikoje buvo įvirtinta nuostata, kad nustatant kainas palūkanos už kreditus į centralizuotai tiekiamos šilumos sąnaudas neįskaičiuojamos ir įmonė jas dengia iš savo pelno dalies.

¹²⁸ Šį faktą pabrėžia ir Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija.

lyginamosios analizės rodikliai yra skelbiami viešai, galima vertinti kaip teigiamą pokytį, palyginti su anksčiau galiojusia tvarka.

Abejonių kelia naujoje metodikoje išlikusi nuostata, kad normatyvinis pelnas skaičiuojamas nuo išsinuomoto turto. Šis turtas, kaip pagrįstai pažymi audito ataskaitoje Valstybės kontrolė, yra turto savininko, t. y. savivaldybių įmonių, nuosavybė ir kuriuo už naudojimąsi nuomininkas moka nuomos mokestį. Šis mokestis yra įtraukiamas į pastoviąsias sąnaudas ir vartotojų sumokamas kaip šilumos kainos dalis. Todėl nuomininko patirtos sąnaudos, atsirandančios jam įgyjant teisę šiuo turtu naudotis ir uždirbti pajamas juo disponuojant, yra padengiamos vartotojo.

2008 m. patvirtintoje metodikoje įtvirtintas normatyvinio pelno skaičiavimo mechanizmas yra daug sudėtingesnis nei buvo iki šiol galiojusioje metodikoje. Atsirado daugiau sudėtingesnės struktūros formulių, daugiau rodiklių, nuo kurių priklauso normatyvinio pelno dydis. Galima paminėti ir tai, kad šilumos pardavimo veiklos normatyvinis pelnas skaičiuojamas nuo nustatytų būtinųjų šilumos pardavimo sąnaudų, t. y. kitaip nei šilumos gamybos ir perdavimo veiklos normatyvinis pelnas.

Seimo Audito komitetas atlikto parlamentinio tyrimo išvadose siūlė keisti normatyvinio pelno skaičiavimo metodą: normatyvinio pelno dydį skaičiuoti nuo įmonės per teisės aktais apibrėžtą ataskaitinį laikotarpį (kuris galėtų būti praėjęs bazinės kainos galiojimo laikotarpis) atliktų ekonomiškai pagrįstų investicijų į šilumos ūkį. Ekonominiu požiūriu atliktų investicijų įtraukimas skaičiuojant normatyvinį pelną skatintų įmones daugiau investuoti ir taip daryti šilumos gamybą bei tiekimą efektyvesnę, tokiu būdu mažinant sąnaudas per ilgą periodą pagal galimybes mažinti šilumos kainas. Taip būtų išvengta galimų investicijų planavimo klaidų ir leistų įvertinti faktiškai atliktas investicijas. Tokiu atveju normatyvinis pelnas būtų šilumos tiekimo įmonės užsitarnautas, o ne suteikiamas avansu. Reikia paminėti, kad į siūlymą dėl investicinių projektų derinimo su kontroliuojančia institucija naujoje metodikoje ir Šilumos ūkio įstatyme buvo atsižvelgta, ko negalima pasakyti apie siūlymą nustatyti viršutinę normatyvinio pelno ribą, kadangi šilumos tiekimo įmonės veikia natūralios monopolijos sąlygomis.

2003 m. metodikoje (98 p.) buvo įtvirtinta nuostata, kad perskaičiuojant kainas taikomas konkrečiam tiekėjui nustatytas veiklos efektyvumo didinimo koeficientas, tačiau nebuvo nurodytos šio koeficiento ribos. Darytina išvada, kad šis koeficientas galėjo būti derybų objektas tarp šilumos tiekėjų ir Komisijos nustatant bazines šilumos kainas ir sėkmingai naudojamas perskaičiuojant kainą visu bazinių kainų galiojimo laikotarpiu, t. y. 3–5 metus. Tai, kad naujoje metodikoje yra nustatytos šilumos tiekėjų veiklos efektyvumo didinimo koeficiento ribos (lygus pusei šilumos kainos perskaičiavimo ataskaitinio laikotarpio infliacijos dydžio, tačiau ne didesnis

kaip 3 proc.), galima vertinti teigiamai, kadangi taip sumažėja šilumos tiekėjų galimybė paveikti Komisiją ir gauti didesnę pelną.

Pagal iki 2008 m. galiojusią šilumos ir karšto vandens kainų nustatymo metodiką, normatyvinio pelno dydžiui įtakos turėjo Komisijos nustatomas „verslo rizikos“ koeficientas, kurio dydis galėjo būti iki 3 proc.¹²⁹ Tačiau metodikoje nebuvo pateikiama nei verslo rizikos koeficiento sąvokos apibrėžimo, nei kriterijų, kuriais remiantis nustatomas vienoks ar kitoks verslo rizikos koeficientas. Tokie kriterijai buvo patvirtinti 2003 m. Komisijos posėdyje, tačiau Komisijos posėdžių protokolai neprivalo būti oficialiai skelbiami, todėl galima daryti prielaidą, kad šilumos vartotojams šie kriterijai nebuvo aiškūs ir žinomi¹³⁰. Tai leidžia daryti prielaidą, kad iki 2008 m. nebuvo aiškios patvirtintos tvarkos verslo rizikos koeficiento skaičiavimas galėjo būti manipuliavimo objektu¹³¹, darančiu įtaką įmonių pelnui.

Atsižvelgus į Seimo Audito komiteto pastabas, 2008 m. įsigaliojusioje Šilumos kainų nustatymo metodikoje vietoje „verslo rizikos“ koeficiento įvedama „vidutinė svertinė kapitalo kaina“ (WACC), kuri apskaičiuojama pagal šilumos tiekėjo „nuosavo kapitalo pelno normą“, o šiam koeficientui, be kitų veiksnių, įtakos turėjo „nuosavo kapitalo rizikos norma“. Šių sąvokų apibrėžimų metodikoje nėra, apsiribojama jų skaičiavimo priklausomybių (formulių) pateikimu. Kalbant apie nuosavo kapitalo rizikos normą, aišku tiek, kad ji nustatoma pagal tarptautinių vertinimo agentūrų skelbiamus šalies rizikos reitingus ir kad šią rizikos normą kasmet skelbia Komisija. Metodikoje įtvirtintos nuostatos leidžia daryti išvadą, kad visoms įmonėms, tuo pačiu metu skaičiuojančioms šilumos kainą, nuosavo kapitalo rizikos norma bus vienoda. Kyla klausimas, ar tai teisinga rinkos ekonomikos požiūriu. Kita vertus, finansų teorijos požiūriu vidutinė svertinė kapitalo kaina yra naudojama investicijų pagrįstumui nustatyti, o ne pelno normai (žr. 3.2.1 skyrių).

Pagal metodikos nuostatas visos veiklos sąnaudos yra įskaičiuojamos į šilumos kainą. Tačiau, kaip rodo šilumos kainų nustatymo praktika, ne visos sąnaudos Komisijos buvo pripažįstamos būtinomis ir įtraukiamos nustatant bazines kainas. Komisija, vertindama sąnaudas, naudojo palyginamąjį kriterijų, t. y. lygino įmonės pateiktus rodiklius su kitų panašių įmonių rodikliais¹³². Tiek veiklos sąnaudų pripažinimas būtinomis, tiek lyginamosios analizės kriterijai iki 2008 m. nebuvo reglamentuoti ir aiškūs nei šilumos tiekimo įmonėms, nei vartotojams,

¹²⁹ Šio koeficiento įvedimo tikslas buvo „įvertinti šilumos tiekimo įmonių palikimą“, atsižvelgiant į atsijungusių pramonės vartotojų skaičių, dideles šilumos tiekimo trasas, mažą vartotojų tankį ir pan.

¹³⁰ Minėtame protokole užfiksuota, kad verslo rizikos koeficiento dydis priklauso nuo šilumos tinklo apkrovimo sąlyginiam kilometrui, nuo planuojamo šilumos perdavimo tinklų atnaujinimo per bazinių kainų galiojimo laikotarpį ir nuo šilumos savikainos sumažinimo, palyginti su paskutine bazine šilumos kaina.

¹³¹ Tuo labiau, kad Valstybinės kainų ir energetikos komisijos narys Valdas Lukoševičius Seimo Audito komiteto posėdžio metu pripažino, jog Komisija, įvesdama verslo rizikos koeficientą, nežinojo, kaip jį nustatyti.

¹³² Jei konkrečios įmonės veiklos sąnaudos buvo gerokai didesnės už panašių įmonių vidurkį, jos buvo atitinkamai mažinamos, ir atvirkščiai.

kadangi nebuvo Komisijos patvirtintos tvarkos, kuria būtų galima vadovautis vertinant veiklos sąnaudų pripažinimą ir įskaičiavimą į šilumos kainą. Naujoje metodikoje nurodoma, kad veiklos sąnaudos skaičiuojamos atsižvelgus į atitinkamos šilumos tiekėjų grupės lyginamosios analizės rodiklius pagal Lyginamosios analizės aprašą. Kol nepatvirtintas minėtas aprašas, metodikoje reglamentuojama, kad skaičiavimuose vadovaujamosi viešai Komisijos skalbiamais vidutiniais atitinkamos šilumos tiekėjų grupės lyginamosios analizės rodikliais.

Sumažinti galimų spekuliacijų dėl veiklos sąnaudų pripažinimo naujoje metodikoje bandoma įtraukiant veiklos sąnaudų apibrėžimą ir išdėstant, kokias sąnaudų rūšis galima priskirti veiklos sąnaudoms. Tačiau tenka pastebėti, kad šio sąnaudų sąrašo gale įtvirtinta nuostata, jog veiklos sąnaudoms, be visų išvardytų, priskiriamos kitos su įmonės valdymu susijusios sąnaudos. Metodikos 78 p. nurodoma, kad veiklos sąnaudos paskirstomos šilumos gamybai, pardavimui ir pardavimui proporcingai atitinkamos veiklos ilgalaikio turto nusidėvėjimo (amortizacijos), darbo užmokesčio ir socialinio draudimo sąnaudų sumai pagal metodikos 9 priede pateikiamą lentelę. Minėtoje lentelėje galima rasti „kitos veiklos“ bei materialinės sąnaudas, kurių nėra paminėta metodikos 78 p. Kita vertus, metodikos 76 p. veiklos sąnaudos priskiriamos pastoviosioms sąnaudoms. Tai leidžia teigti, kad sąnaudų pripažinimo ir paskirstymo teisinis reglamentavimas lieka neaiškus ir sąnaudų pripažinimo būtinosiomis mechanizmą daro neskaidrų.

Valstybės kontrolė audito metu rekomendavo apsvaistyti galimybę taikyti įmonių veiklos sąnaudų normatyvus¹³³, kadangi šilumos tiekimo įmonės veikia natūralios monopolijos sąlygomis ir šilumos vartotojai realiai turi nedaug galimybių pereiti prie alternatyvaus šildymosi būdo¹³⁴. Reikia pasakyti, kad į šį siūlymą naujoje metodikoje nėra atsižvelgta.

Pagrįstai galima teigti, kad kuro kainų skaičiavimas pagal anksčiau galiojusioje metodikoje įtvirtintas nuostatas leido šilumos tiekimo įmonėms gauti nuo kelių dešimčių iki kelių milijonų litų didesnes pajamas, o kartu ir didesnę pelną. Pagal iki 2008 m. galiojusią metodiką kuro kainos buvo planuojamos atsižvelgiant į faktines praėjusių metų kainas ir kainų prognozes kuro rinkose. Seimo Audito komiteto išvadoje pagrįstai teigiama, kad analizuojant faktines ir atskiroms šilumos tiekimo įmonėms į bazinę kainą įtrauktas kuro kainas matyti, jog jos buvo prognozuotos netiksliai, dažniausiai šilumos tiekėjų naudai. Galima paminėti ir tai, kad vartotojams nebuvo kompensuojama už neteisingai prognozuotas kuro kainas, o didesnių kuro kainų įtraukimas į šilumos kainą visiškai neatitiko 2003 m. metodikoje įtvirtintų kainų nustatymo tikslų: mažiausių sąnaudų, sąnaudų aiškumo, sąnaudų padengimo. 2008 m. patvirtintoje Šilumos kainų nustatymo metodikoje reglamentuojama, kad kuro kainos ne planuojamos (kaip buvo

¹³³ Taip pat siūlė veiklos sąnaudų normatyvus patvirtinti atitinkamais teisės aktais ir paskelbti viešai.

¹³⁴ Vidutinės veiklos sąnaudos kasmet didėjo: nuo 2004 m. iki 2006 m. veiklos sąnaudos padidėjo 19 proc., o tai taip pat turi įtakos šilumos kainai. Šios sąnaudos priskiriamos pastoviosioms sąnaudoms, t. y. jos įskaičiuojamos nustatant bazinę šilumos kainą ir išaldomos bazinės kainos galiojimo laikotarpiui. Visa tai leidžia daryti prielaidą, kad nustatomos naujos bazinės šilumos kainos didės ir dėl išaugusių įmonių veiklos sąnaudų.

ankstesnėje metodikoje), o skaičiuojamos remiantis faktinėmis kuro kainomis. Naujoje metodikoje taip pat aiškiau reglamentuojamas kuro kainų skirtumo kompensacinis mechanizmas, kuris leis vartotojams netiesiogiai susigrąžinti permokėtas lėšas (ateinančiu laikotarpiu jie mokės atitinkamai mažesnę šilumos kainą). Naujas nuostatas galima vertinti teigiamai, kadangi jos yra teisingesnės ekonominiu požiūriu ir atitinka metodikoje įtvirtintą sąnaudų susigrąžinimo principą bei vartotojų teisėtų interesų apsaugos, mažiausių sąnaudų ir jų būtinumo bei pagrįsto šilumos tiekėjų rentabilumo tikslus.

Naujoje metodikoje išliko nuostata, kad šilumos tiekimo įmonių naudojamu kuro struktūra vertinama nustatant bazinę šilumos kainą ir fiksuojama visam bazinės kainos galiojimo laikotarpiui, kadangi kasmet perskaičiuojant šilumos kainas įvertinami tik nuo įmonės veiklos nepriklausantys rodikliai. Skirtumas nuo anksčiau galiojusios metodikos yra tik tas, kad naujoje metodikoje tai paaiškinama siekiu paskatinti investicijas į šilumos gamybos efektyvumo didinimą. Naujoje metodikoje taip pat numatoma, kad bazinių kainų galiojimo laikotarpiu perskaičiuojant šilumos kainas kuro struktūra gali būti keičiama tik tada, kai ji keičiasi dėl objektyvių priežasčių, t. y. nuo tiekėjo veiklos nepriklausančių priežasčių. Ši nuostata nėra aiški. Taip pat abejonių kelia tai, kad per bazinės kainos laikotarpį įmonei pakeitus naudojamu kuro struktūrą ir perėjus prie pigesnio kuro perskaičiuojant šilumos kainas į tai pagal metodikos nuostatas nėra atsižvelgiama. Komisijos darbuotojų teigimu, jei įmonė bazinių kainų laikotarpiu pereina prie gerokai pigesnio kuro, tai yra įvertinama ir kaina visuomet atitinkamai mažinama (ar šis teiginys atitinka tikrovę – patikrinti sunku). Tačiau metodikoje tokie Komisijos veiksmai nėra reglamentuoti, todėl galima daryti prielaidą, kad Komisija nėra įpareigota mažinti kainas atsižvelgdama į vartotojo naudai pasikeitusią kuro struktūrą ir būtų formaliai teisi, jei to nedarytų. 2006–2008 m. laikotarpis parodė, kad ši nuostata formaliai leido šilumos tiekimo įmonėms gauti didesnę pelną. Kylant kuro kainoms, šilumos tiekėjai ne tik nesuinteresuoti keisti kuro į pigesnę, bet ir planuojamas investicijas dėl perėjimo prie kito kuro (pvz., kogeneracijos) įtraukia į būtinausias sąnaudas (dėl to didėja šilumos kainos).

Pagal 2003 m. metodikos 49.2 p. nusidėvėjimo ir amortizacijos sąnaudos buvo apskaičiuojamos vadovaujantis teisės aktais¹³⁵. Komisijos pagrindinis principas skaičiuojant ir pripažįstant amortizacines sąnaudas buvo imti visų įmonių faktinės amortizacijos atskaitymus

---

¹³⁵ Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija 2007-05-10 rašte Nr. R2-571 nurodo, kad nustatydamas amortizacinių atskaitymų dydžius Komisija vadovaujasi lyginamaisiais apibendrintais įmonių naudojamais turto nusidėvėjimo (amortizacijos) normatyvais ir šiais teisės aktais: 1) turtui, įsigytam iki 2000 metų, taikomi Vyriausybės 1993 m. rugsėjo 3 d. nutarimu Nr. 678 „Dėl ilgalaikio turto nusidėvėjimo (amortizacijos) skaičiavimo“ patvirtinti normatyvai; 2) turtui, įsigytam nuo 2000 m. sausio 1 d. iki 2002 m. sausio 1 d., taikomi ūkio ministro ir finansų ministro 1999 m. gruodžio 24 d. įsakymu Nr. 428/301 „Dėl ilgalaikio materialiojo ir nematerialiojo turto nusidėvėjimo (amortizacijos) ekonominių normatyvų patvirtinimo“ patvirtinti normatyvai; 3) turtui, įsigytam nuo 2002 m. sausio 1 d., taikomi Pelno mokesčio įstatymu Nr. IX -675 patvirtinti ilgalaikio turto nusidėvėjimo arba amortizacijos normatyvai (metais).

pagrindinėms turto grupėms – katilinėms, perdavimo tinklams, pagrindiniam kitam inventoriui, kuris sudaro apie 95 proc. viso turto, ir nuo šio turto skaičiuoti amortizacinius atskaitymus pagal vidutinį rinkoje susiklosčiusį normatyvą. Iki 2008 m. galiojusioje metodikoje toks principas nebuvo numatytas, dėl to egzistavo galimybė atskiroms įmonėms, nors ir priklausančioms tai pačiai Komisijos nustatytai įmonių grupei, nustatyti skirtingą amortizacinių atskaitymų normatyvą. Netinkamai reglamentuotos nuostatos dėl amortizacinių atskaitymų ekonominiu požiūriu sudarė galimybes manipuliuoti įmonės kapitalo gražos elementu, mažinančiu jos pelną ir didinančiu šilumos kainą¹³⁶. Naujoje metodikoje šis klausimas tapo skaidresnis: joje numatyta, kad ilgalaikio materialiojo ir nematerialiojo turto nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudos skaičiuojamos nuo atitinkamos veiklos ataskaitinio laikotarpio reguliuojamo turto vertės pagal metodikos 13 priede nurodytus ilgalaikio materialiojo ir nematerialiojo turto nusidėvėjimo (amortizacijos) normatyvus, taikant tiesiogiai proporcingą nusidėvėjimo metodą (76.2 p.). Kiek šie investicijų nusidėvėjimo (amortizacijos) trukmės normatyvai yra ekonomiškai pagrįsti, sunku atsakyti. Kitas klausimas, susijęs su amortizaciniais atskaitymais, yra tas, kur jie yra panaudojami. Komisija argumentuoja, kad įmonės neturi sukauptų amortizacinių atskaitymų, o už amortizaciją gautos pajamos dėl sunkios finansinės įmonių padėties¹³⁷ daugeliu atvejų naudojamos einamosioms problemoms spręsti, mokėti už tas sąnaudas, kurios nedengiamos pajamomis, gautomis iš vartotojų.

Siekiant tinkamai reglamentuoti investicijas ir amortizacinių atskaitymų panaudojimą, tikslinga metodikoje išdėstyti nuostatas, kad lėšos už amortizaciją privalo būti panaudojamos investicijoms į šilumos ūkio atnaujinimą. Siūlytina, kad savivaldybės, išnuomojusios šilumos tiekimo įmones ir per nuomos mokesčių atgaunančios amortizacinius atskaitymus už išnuomotą turtą, turėtų skirti dalį per nustatytą laikotarpį investicijoms nepanaudotų amortizacinių atskaitymų namų modernizavimui finansuoti. Siūlomomis atvejais arba įmonės investuos lėšas į šilumos gamybos ir perdavimo efektyvumą ir taip mažins sąnaudas, arba atnaujinant namus bus didinamas šilumos energijos vartojimo efektyvumas. Abiem atvejais per ilgą laikotarpį turėtų sumažėti vartotojų išlaidos šilumai.

Dar vienas trūkumas yra rezervinio kuro atsargų kaupimo teisinis reglamentavimas. Energetikos įstatymas¹³⁸ šilumos tiekimo įmones įpareigoja turėti rezervinio kuro atsargų, kurių

¹³⁶ Šį faktą patvirtinai ir tai, kad Valstybės kontrolė audito ataskaitoje pažymi, jog vienoje šilumos tiekimo įmonėje buvo pritaikytas trumpiausias leistinas turto nusidėvėjimo laikotarpis, kuriam pasibaigus turtas buvo įvertintas jo rinkos verte ir vėl skaičiuojama amortizacija. Tai turėjo įtakos šilumos kainai, kuri, auditorių nuomone, taip buvo nepagrįstai padidinta. Didelę amortizacinių atskaitymų įtaką šilumos kainai rodo tai, kad nusidėvėjimo sąnaudos sudaro apie 11 proc. vidutinės šilumos kainos ir apie 30 proc. pastovijų sąnaudų. 2003–2006 m. į šilumos ūkį iš viso buvo investuota apie 700 mln. Lt.

¹³⁷ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2007-05-18 rašte Nr. R2-615 pateiktais duomenimis, 2003–2006 m. į šilumos ūkį iš viso buvo investuota apie 700 mln. Lt.

¹³⁸ Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 56-2224.

kaupimo tikslas minėtame įstatyme nėra nurodytas. Pagal Naftos produktų ir naftos valstybės atsargų įstatymą¹³⁹ taip pat yra kaupiamas rezervinis kuras kaip valstybės atsargos. Šios atsargos gali būti panaudojamos tik ekstremalios energetikos padėties laikotarpiu. Darytina išvada, kad kuro atsargas, skirtas energijos gamybai ir vartotojų interesams apsaugoti, kaupia ir energetikos įmonės, ir valstybė. Rezervinėms kuro atsargoms kaupti reikalingos šilumos tiekimo įmonių atitinkamos sąnaudos, kurios yra įtraukiamos į šilumos kainą ir ją didina, todėl siekiant suderinti minėtų įstatymų nuostatas dėl įpareigojimo kaupti rezervines kuro atsargas, šiame darbe siūloma atsisakyti šilumos tiekėjams privalomo rezervinio kuro kaupimo ir jo saugojimui reikalingų sąnaudų įtraukimo į šilumos savikainą.

Iki 2008 m. abejonių kėlė pajamų bei išlaidų, susijusių su apyvartiniais taršos leidimais (toliau – ATL), įtaka šilumos kainai. Šilumos tiekimo įmonės, kaip ir kitos atmosferą teršiančios įmonės pagal Lietuvos respublikos aplinkos ministro įsakymu¹⁴⁰ patvirtintą Nacionalinį apyvartinių taršos leidimų paskirstymo 2005–2007 m. planą gavo ATL kvotą, nustatytą remiantis praėjusio laikotarpio faktiniu teršalų išmetimu. Tobulėjant technologijoms ir mažėjant gamybos mastams, teršalų išmetama mažiau, todėl įmonėms lieka nepanaudotų leidimų, kuriuos jos gali parduoti Europos Sąjungos rinkoje. Komisijos duomenimis¹⁴¹, nei Šilumos ūkio, nei Energetikos įstatymai, nei kiti teisės aktai šiuo metu nereglamentuoja pajamų, gautų pardavus ATL, panaudojimo. Reikia paminėti ir tai, kad kontrolės mechanizmo, leidžiančio kaupti informaciją apie ATL, taip pat nėra¹⁴². Todėl galima daryti prielaidą, kad, įmonei pritrūkus ATL ir juos perkant iki 2008 m., tai galėjo būti traktuojama kaip sąnaudos, didinančios šilumos kainą. Kyla klausimas, kiek gautos pajamos, pardavus perteklinius ATL, būtų sumažinusios šilumos kainą, jeigu šios rūšies pajamos iki 2008 m. nebuvo reglamentuotos. Šios teisinio reglamentavimo spragos ištaisytos naujoje metodikoje (pajamos pripažįstamos šilumos tiekimo veiklos pajamomis, o sąnaudos nepripažįstamos būtinosiomis sąnaudomis).

Atsižvelgiant į Lietuvos savivaldybių asociacijos apibendrintą savivaldybių nuomonę dėl nepakankamos informacijos apie išnuomotų šilumos tiekimo įmonių veiklą, reikalingos tiksliai įvertinti kainų pagrįstumą, buvo pakeistos įstatymų nuostatos dėl šios informacijos viešumo. Šiuo metu Šilumos ūkio ir Energetikos įstatymas¹⁴³ numato, kad energetikos įmonių informacija apie sąnaudas, susijusias su teisės aktų nustatyta tvarka licencijuojama veikla, kurios kainos yra

¹³⁹ Lietuvos Respublikos naftos produktų ir naftos valstybės atsargų įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 72-3008)

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. gruodžio 27 d. įsakymas Nr. D1-686 „Dėl Nacionalinio apyvartinių taršos leidimų paskirstymo 2005–2007 metams plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 6-166.

¹⁴¹ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2007-05-10 raštas Nr. R2-571.

¹⁴² Aplinkos ministerija 2007-05-08 raštu Nr. (10-5)-D8-3939 Seimo Audito komitetą informavo, kad pagal galiojančius Europos Sąjungos teisės aktus ji neprivalo kaupti ir nekaupia informacijos apie įmonių gautas pajamas iš prekybos ATL.

¹⁴³ Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo 5, 19, 20 straipsnių ir šio įstatymo priedo pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 55-2124.

reguliuojamos, yra vieša ir ne tik valstybės, bet ir savivaldybių institucijos ir įstaigos joms pavestoms funkcijoms atlikti turi teisę gauti iš energetikos įmonių reikiamą informaciją. Šilumos ūkio įstatymo 22 str. nurodyta, kad informaciją apie šilumos tiekimo veiklą turi teisę gauti ir vartotojai. Tai galima vertinti teigiamai ne tik dėl to, kad buvo atsižvelgta į valstybės institucijų pateiktas pastabas ir rekomendacijas, bet ir dėl to, kad įsigaliojus šioms nuostatoms, atsirado bent formalios galimybės gauti informaciją apie šilumos tiekimo veiklą ir jos sąnaudas. Vieša informacija sudaro mažesnes paskatas spekuliacijai duomenimis ir suteikia šiai veiklai bei kainų nustatymo procesui dar daugiau skaidrumo.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad iki 2008 m. galiojusi šilumos ūkio kainodara ir teisinis šilumos tiekimo sektoriaus reglamentavimas turėjo trūkumų, kurie galėjo lemti ne visada ekonomiškai pagrįstą didesnių šilumos kainų nustatymą ir šilumos tiekimo įmonių gaunamą pelną. Išanalizavus iki 2008 m. galiojusios Centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainų nustatymo metodikos nuostatas, darytina prielaida, kad metodika yra palankesnė šilumos tiekimo įmonėms, t. y. nepasiekiamas vienas iš Komisijos svarbiausių tikslų – suderinti vartotojų ir šilumos tiekimo įmonių interesus. 2008 m. patvirtinta Šilumos kainų nustatymo metodika kai kuriuos minėtus teisinio reglamentavimo trūkumus pašalino, tačiau net ir šiuo metu galiojančioje naujoje metodikoje esama neaiškių ir šilumos tiekėjams palankių nuostatų, kurias siekiama pašalinti šiame darbe pateikiamais siūlymais ir teisės aktų projektais.

3.2. Šilumos ūkio kainodaros teisinio reglamentavimo trūkumų pašalinimo projektų pateikimas

3.2.1. Teisės aktų pakeitimo optimaliojo varianto projektas

Toliau darbe pateikiami siūlomi Šilumos kainos nustatymo metodikos, Energetikos ir Šilumos ūkio įstatymų pakeitimo įstatymų projektai, kuriais siekiama pašalinti šilumos tiekimo sektoriaus teisinio reglamentavimo trūkumus, aptartus ankstesniuose skyriuose.

Šiame darbe išdėstytiems siūlymams apibendrinti pateikiami du Šilumos kainų nustatymo metodikos pakeitimo projektai: optimalusis ir radikalusis, bei Energetikos ir Šilumos ūkio įstatymų pakeitimo įstatymų projektai. Toliau pristatomi optimalieji Šilumos kainų nustatymo metodikos ir su tuo susijusių įstatymų pakeitimo projektai, leidžiantys patobulinti galiojančius teisės aktus jų iš esmės nekeičiant. Optimaliajam Šilumos kainų nustatymo metodikos pakeitimo projektą atitinkantis Energetikos įstatymo 22 str. pakeitimo įstatymo projektas ir šio straipsnio lyginamasis variantas pateikiamas 12 priede. Šilumos ūkio įstatymo pakeitimo įstatymo projekto optimaliojo varianto lyginamasis variantas pateikiamas 15 priede (dėl per didelės šio darbo apimties siūlomo pakeisti įstatymo projektas atskirai nepateikiamas, apsiribojant jo lyginamuoju

variantu, kuriame siūlymai išskirti pajuodintu šriftu). Optimaliojo metodikos pakeitimo varianto projekto lyginamasis variantas dėl per didelės apimties atskirai šiame darbe nėra pateikiamas.

Optimalusis metodikos pakeitimo variantas pateikiamas 11 priede ir apima siūlymus dėl metodikos pakeitimo papildant naujais punktais. Siekiant aiškiai užtikrinti šilumos ūkio kainodaros principus ir naudojamas sąvokas, siūloma metodiką papildyti sąvokos „Perskaičiuota šilumos kaina“ apibrėžimu (17¹ p.) ir nurodyti, kada ši metodika netaikoma (46¹ p.). Šilumos ūkio įstatymo 32 str. 4 d. numatytam viešumui užtikrinti tikslinga metodiką papildyti 47.8 ir 72¹ punktais, kuriuose numatyta, kad Komisijos nustatyti šilumos tiekimo efektyvumo rodikliai ir šilumos tiekėjo duomenys apie šilumos gamybos ir perdavimo sąnaudas skelbiama viešai (žr. 11 priedą).

Siekiant reglamentuoti praktikoje įgyvendinamus veiksmus, siūloma metodiką papildyti 60¹ ir 60² punktuose išdėstytomis nuostatomis dėl kompensuojamųjų sąnaudų dalies, padidėjus kuro kainoms, neįtraukimo į ateinančio laikotarpio šilumos kainą ir jos kompensavimo iš šilumos tiekėjo sukaupto (balansinio) turto ar savivaldybės biudžeto (skiriant dotacijas). Taip pat siūloma metodiką papildyti 64¹ punktu, siekiant tinkamai reglamentuoti investicijas ir amortizacinių atskaitymų panaudojimą (žr. 11 priedą). Tame pačiame punkte siūloma savivaldybėms, išnuomojusioms šilumos tiekimo įmones ir per nuomos mokestį atgaunančios amortizacinius atskaitymus už išnuomotą turtą, dalį per nustatytą laikotarpį investicijoms nepanaudotų amortizacinių atskaitymų skirti gyvenamųjų namų modernizavimui finansuoti. Tokiu būdu būtų didinamas šilumos tiekimo efektyvumas, mažinami technologiniai nuostoliai.

Metodikoje tikslinga aiškiai reglamentuoti, kokios sąnaudos negali būti pripažintos būtinosiomis sąnaudomis (valstybės normuojamomis) ir ją papildyti 80¹ punktu (žr. 11 priedą). Taip pat siūloma padidinti savivaldybės kompetenciją ir metodikoje numatyti (papildant ją 86¹ punktu), kad šilumos tiekimo veiklos normatyvinio pelno dydis turi būti suderintas su savivaldybės institucija ir negali viršyti savivaldybės institucijos nustatytos normatyvinio pelno viršutinės ribos.

Kiti optimaliojo metodikos pakeitimo varianto siūlymai pateikiami žemiau ir yra susiję su aiškesniu sąnaudų planavimo reglamentavimu, skaičiuojant šilumos kainas; rezervinio kuro atsargų kaupimo ir jų įtraukimo į šilumos gamybos būtinausias sąnaudas atsisakymu; infliacijos koeficiento kainodaroje atsisakymu; išsinuomoto turto nusidėvėjimo (amortizacijos) įtraukimo į pastoviasias šilumos tiekėjo sąnaudas atsisakymu; nuostatų dėl normatyvinio pelno skaičiavimo pakeitimu; nuostatų dėl sąnaudų nepripažinimo būtinosiomis įtraukimu; savivaldybių kompetencijos ribų, reguliuojant šilumos kainas, išplėtimu.

Metodikoje naudojamų terminų aiškumui užtikrinti 47.2, 47.3, 47.5, 48.2, 48.3 punktuose po skaičiaus „30“ tikslinga įrašyti žodį „kalendorinių“, o metodikos 47.1, 47.5, 48.1, 48.3 punktuose po frazės „šilumos kainų galiojimo pabaigos“ įrašyti žodį „dienos“.

Siekiant patikslinti metodikoje pateikiamas sąvokas, siūloma metodikos 9 punkte po žodžių „Būtiniosios sąnaudos“ įrašyti žodžius (ŠŪĮ 32 str. 2 d. nuostatai įtvirtinti): „(valstybės normuojamosios)“, o 26 punkte po žodžio „tai“ siūloma įrašyti žodžius „bazinių šilumos kainų pagrindu“; po žodžio „suma“ įrašyti sakinį „Šis laikotarpis turi būti ne trumpesnis kaip 3 metai ir ne ilgesnis kaip 5 metai“.

Metodikos 47.2 punktą siūloma papildyti sakiniu (ŠŪĮ 32 str. 4 d. nuostatai įtvirtinti): „Kartu nustatomi šilumos tiekimo efektyvumo rodikliai šios Metodikos 60 punkte nustatyta tvarka.“ 48.2 punkte po pirmojo sakinio siūloma įrašyti sakinį „Kartu nustatomi šilumos tiekimo efektyvumo didinimo koeficientai, kurie turi būti paskelbti viešai“, o po paskutinio sakinio įrašyti sakinį (ŠŪĮ 32 str. 5 d. 2 p. nuostatai įtvirtinti): „Savivaldybės institucija apie nustatytą šilumos bazinę kainą ir šilumos tiekimo efektyvumo didinimo koeficientus informuoja vartotojus ir Komisiją ne vėliau kaip prieš 30 kalendorinių dienų iki šilumos kainos įsigaliojimo“.

Siūloma metodikos 49 punkte ir jo priešpaskutiniame sakinyje po žodžio „Komisija“ įrašyti žodžius (siekiant padidinti savivaldybių vaidmenį): „bei savivaldybėmis, kurioms nuosavybės teise priklauso daugiausia šilumos tiekėjo akcijų ir kurių akcijų suma sudaro daugiau kaip $\frac{1}{2}$ visų šilumos tiekėjo akcijų“. Siūloma metodikos 53 punkte vietoje žodžio „infliacijos“ įrašyti žodžius „šilumos tiekimo efektyvumo didinimo“ (žr. 11 priedą).

Metodikos 60 punkto ir toliau aptariamais kitų punktų pakeitimais, pateiktais 11 priede, siekiama įtvirtinti nuostatą, kad infliacijos koeficientas neturėtų daryti įtakos šilumos kainos ir su jos perskaičiavimu susijusiems koeficientams dėl kelių priežasčių. Pagal Šilumos ūkio įstatymo nuostatas šilumos kaina grindžiama būtinosiomis šilumos tiekėjo sąnaudomis, todėl ekonomiškai nėra pagrįsta jų sieti su infliacijos procesais ir jos koeficientais (infliacija didina prekių ir paslaugų kainas ir dėl to didėja tiekėjų būtiniosios sąnaudos). Remiantis makroekonomikos teorija, infliacija yra prekių ir paslaugų kainų lygio didėjimas, pasireiškiantis piniginio vieneto perkamosios galios smukimu. Infliacija visų pirma paliečia vartotojus, todėl ekonominiu požiūriu neteisinga šilumos kainą sieti su infliacija, nes dėl to pastaroji tik didės. Be to, tai būtų vartotojų interesų pažeidimas, lemiantis dvigubą šilumos kainos didėjimą: dėl žaliavų, kuro ir paslaugų, kurias perka šilumos tiekėjas ir kurios yra būtiniosios jo sąnaudos, taip pat dėl infliacijos koeficiento, naudojamo perskaičiuojant šilumos kainas.

Siūloma pakeisti metodikos 62 punktą ir Šilumos ūkio įstatymo 32 str. 8 d. (siekiant išvengti manipuliacijų ir apsaugoti vartotojų interesus) ir pirmame sakinyje po žodžių „šilumos kainas“ įrašyti žodžius „suderintas su savivaldybės institucija“. Taip pat siūloma papildyti

minėtą metodikos 62 punktą sakiniu (siekiant aiškumo): „Dėl šių vartotojų prisijungimo padidėjęs realizuotos šilumos kiekis įvertinamas perskaičiuojant šilumos kainas.“

Siūloma pakeisti metodikos 63 punktą ir Šilumos ūkio įstatymo 32 straipsnio 10 dalį (siekiant išvengti manipuliacijų ir apsaugoti vartotojų interesus) ir pirmame sakinyje po žodžio „Komisija“ įrašyti žodžius „bei savivaldybės institucija“. Taip pat siūloma metodikos 63 punkte po žodžio „Metodika“ išrašyti žodžius „ir turi padengti šilumos gamybos ir individualias perdavimo sąnaudas“. Metodikos 69 punkto paskutiniajame sakinyje po žodžio „Komisija“ siūloma įrašyti žodžius (ŠŪĮ nuostatomis įtvirtinti, aiškumui užtikrinti): „o 48 punkte nustatytais atvejais – su savivaldybės institucijomis.“

Siūloma pakeisti metodikos 76.2.1 punkte esančio koeficiento „ K_t “ apibrėžimą (žr. 11 priedą). Tokia pataisa atlikta siekiant neleisti dubliuoti sąnaudų, susijusių su išsinuomotu turtu. Galiojančioje metodikoje leidžiama į būtinąsias šilumos tiekėjo sąnaudas traukti ir išsinuomoto turto amortizaciją bei nuomos ar koncesijos mokesť. Pagal apskaitos principus nuomininkas į apskaitą traukia tik nuomos mokesť, o išnuomoto turto savininkas – apskaito turto vertę ir amortizaciją. Todėl siūloma 76.2.1 punkte atsisakyti principo, kad nuomininkas į apskaitą ir sąnaudas trauktų išsinuomoto turto sąnaudas.

Siūloma metodikos 76.3.1 punkto pirmame sakinyje po žodžių „skaičių ir“ įrašyti žodžius „ateityje galima“, o metodikos 76.5 punkte išbraukti žodžius „ir rezervinio“ (žr. 11 priedą). Metodikos 77.1 punkte po žodžio „balanse“ siūloma įrašyti žodžius „ir įvertinus kuro sąnaudų mažėjimo prognozes dėl šilumos tiekėjo ūkyje diegiamų technologinių (modernizavimo) priemonių“ (žr. 11 priedą). Metodikos 77.1.1 punkto paskutinį sakinį siūloma papildyti žodžiais: „ir kai kuro struktūra keičiasi dėl perėjimo prie pigesnio kuro.“ Siūloma metodikos 7.1.3 punkte po žodžio „rūšių“ įrašyti žodį „faktinę (nurodytą kuro pirkimo sutartyse)“ (žr. 11 priedą).

Nuostatą dėl normatyvinio pelno siūlytina pakeisti nustatant fiksuotą dydį nuo būtinųjų šilumos tiekimo sąnaudų arba iš viso jo atsisakyti. Reikalavimas dėl normatyvinio pelno neatitinka esminių Kainų įstatymo 1 str. nuostatų, kad centralizuotos šilumos, karšto vandens kainos numatomos įvertinus būtinas sąnaudas, taip pat Šilumos ūkio įstatymo 32 str. 2 d. nuostatos, kurioje numatyta, kad šilumos ir (ar) karšto vandens kainos grindžiamos tiekėjo būtinomis (valstybės normuojamomis). Metodikos 32 p. numatoma, kad pajamos už parduotą šilumą turi padengti šilumos gamybos, pirkimo, perdavimo ir pardavimo pastoviąsias, veiklos ir kintamąsias sąnaudas bei užtikrinti normatyvinį pelną. Pagal metodikos nuostatas apskaičiuotas normatyvinis pelnas taikomas visam bazinės kainos galiojimo laikotarpiui neatsižvelgiant į šilumos tiekėjo veiklos rezultatus.¹⁴⁴

---

¹⁴⁴ AB „Šiaulių energija“ bazinės kainos, nustatytos 2003 m., atveju normatyvinis pelnas nuolatos buvo 4,6 mln. Lt.

Galima daryti išvadą, kad optimalusis variantas būtų normatyvinį pelną šilumos tiekimo veikloms skaičiuoti nuo šilumos gamybos, perdavimo ir pardavimo būtinųjų sąnaudų, nustatytą šilumos bazinės kainos skaičiavimuose, naudojant metodikoje nustatytą fiksuotą pelno normą. Kadangi pagal Šilumos ūkio įstatymo nuostatas licencijuojamos veiklos sąnaudos turi būti skelbiamos viešai, normatyvinio pelno apskaičiavimas bus skaidresnis. Siekiant užkirsti šilumos tiekėjų pelno gavimą vartotojų sąskaita, siūloma numatyti, kad savivaldybės institucijos derintų šilumos tiekėjų viršutines normatyvinio pelno ribas. Taip pat siūlytina, kad ši normatyvinio pelno riba gali būti padidinta 1 proc. priklausomai nuo šilumos tiekėjo veiklos efektyvumo padidėjimo (dėl įdiegtų technologinių priemonių) bei šilumos tiekimo patikimumo ir kokybės pokyčio. Kadangi pastaruoju metu šilumos kainos lėmė didelius finansinius nuostolius tiek šilumos tiekėjams, tiek ir vartotojams, toks normatyvinio pelno reglamentavimas užtikrintų ekonomiškai pagrįstą šilumos tiekėjų pelną, normatyvinio pelno, gaunamų pajamų apskaičiavimo aiškumą ir skaidrumą, taip pat padėtų apsaugoti vartotojų interesus.

Minėtam tikslui pasiekti siūloma atsisakyti sudėtingo metodikoje numatyto normatyvinio pelno skaičiavimo naudojant vidutinę svertinę kapitalo kainą – WACC. Reikia pasakyti, kad finansų teorijoje kapitalo kaina naudojama investicijoms pagrįsti. Remiantis ja, apskaičiuojami optimalūs kapitalo finansavimo šaltiniai (paprastos, privilegijuotos akcijos, skolintas kapitalas). Tokiu atveju kapitalo kaina skaičiuojama norint sužinoti, ar pakankamai pelno uždirbs investicija, t. y., kokia šių investicijoms skirtų lėšų kaina. Kapitalo kainos svertinis vidurkis (a. k. – *wighted average cost of capital, WACC*)¹⁴⁵ – tai paskolų, privilegijuotų ir paprastųjų akcijų kainų derinys. WACC bendroji apskaičiavimo formulė yra:

$$WACC = w_d k_d (1-T) + w_p k_p + w_e k_e.$$

Čia: w_d – paskola surinkto kapitalo santykis su visu kapitalu; w_p – privilegijuotosiomis akcijomis surinkto kapitalo dalis; w_e – paprastosiomis akcijomis surinkto kapitalo dalis; T – pelno mokesčio tarifas (norma); k_d – paskolos kaina; k_p – privilegijuotųjų akcijų kapitalo kaina; k_e – paprastųjų akcijų kapitalo kaina.

Galima daryti išvadą, kad bendruoju atveju, kapitalo kainos svertinis vidurkis yra naudojamas investiciniams sprendimams pagrįsti ir norimai pelno normai užtikrinti, todėl šio rodiklio naudojimas normatyviniam pelnui monopolinėse įmonėse apskaičiuoti yra abejotinas. Todėl remiantis bendrąja ekonomikos teorija, siūloma nustatyti fiksuotą pelno normą (kaip siektiną rodiklį), o normatyvinį pelną skaičiuoti nuo būtinųjų šilumos tiekimo sąnaudų, naudojant šią priklausomybę:

$$NP = (S_g + S_{pr} + S_{prd}) \times R / 100.$$

¹⁴⁵ Pat Obi C. Verslo finansų pagrindai. – Kaunas: Technologija, 2003. P. 195.

Šiam tikslui pasiekti siūloma pakeisti metodikos 82 punktą ir jį išdėstyti nauja redakcija (žr. 11 priedą). Šiuo atveju netenka prasmės metodikos 83, 84, 85 ir 86 punktai, o metodikos 87 bei 88 punktus siūloma atitinkamai pakeisti (žr. 11 priedą). Taip pat siūloma pakeisti metodikos 89 punktą: po žodžio „punktu“ įrašyti žodžius „tačiau negali viršyti savivaldybės institucijos nustatytos normatyvinio pelno viršutinės ribos“; po žodžio „kokybės“ įrašyti žodžius „bei šilumos tiekimo efektyvumo dėl investicijų ir kitų techninių bei administracinių priemonių įgyvendinimo“ (žr. 11 priedą). Siūloma metodikos 98 punkto pirmame sakinyje po žodžio „sprendžia“ įrašyti žodžius „nepažeisdamas Šilumos ūkio įstatymo 10 straipsnio nuostatų“.

Siūlytina atsisakyti nuostatos, kad šilumos tiekėjai privalo kaupti rezervinio kuro atsargas, kadangi jas kaupia valstybė teisės aktų nustatyta tvarka. Tai įgalintų sumažinti būtinašias sąnaudas, kadangi didžioji dalis trumpalaikio turto yra būtent rezervinis kuras. Šiam siūlymui įgyvendinti būtina metodikos 99 punkte išbraukti žodžius „rezervinio kuro saugojimui“. Taip pat reikėtų metodikos 4 priedo lentelėje išbraukti 6.2.1.5 eilutę, o 7 priedo lentelėje išbraukti 1.4.1.6 eilutę. Dėl šio pakeitimo turėtų sumažėti ir kuro rezervuarų kiekis, jų išlaikymo ir amortizacinės sąnaudos.

Siūlytina iš metodikos 113 punkte nurodytos šilumos kainos perskaičiavimo priklausomybės infliacijos koregavimo koeficientą „ I_{infl} “ pakeisti šilumos tiekimo efektyvumo koeficientu „ I_{efekt} “ ir šią formulę išdėstyti taip:

$$T_{persk.} = T_b \times [1 + (I_q + I_{kuro} + I_{efekt} + I_{nused.} + I_{kiti})]$$

Tokiu atveju koeficiento „ I_{efekt} “ 113 punkte apibūdinimas būtų toks: „ I_{efekt} – šilumos tiekimo efektyvumo koregavimo koeficientas.“

Metodikos 114.2 punkte nurodyto koeficiento $T_{kuro, t}$ apibūdinime išbraukti žodžius „nekeičiant šilumos bazinės kainos skaičiavimuose nustatytos kuro struktūros“, po žodžio „pagal“ įrašyti žodžius „77.1.1 ir“, po žodžio „reikalavimus“ įrašyti žodžius „bei įvertinus šilumos tiekėjo kuro panaudojimo efektyvumo padidėjimą dėl techninių priemonių įdiegimo“.

Taip pat siūloma pakeisti metodikos 114.5 punktą ir šilumos tiekimo efektyvumo koregavimo koeficientą skaičiuoti pagal priklausomybę:

$$I_{efekt} = L_{sj} \times [e / 100]$$

Taip pat siūlytina metodikos 114.8 punktą laikyti netekusiu galios. Minėtame punkte nurodomas penktasis koregavimo koeficientas, kuris skaičiuojamas remiantis kitomis koreguojamomis sąnaudomis, nepriklausančiomis nuo šilumos tiekėjo veiklos. Kadangi šis koregavimo koeficiento apibūdinimas kelia abejonių (nėra aišku, kas yra kitos koreguojamos sąnaudos), o pirmieji keturi koregavimo koeficientai apima visą pagrindinę šilumos tiekėjo veiklą bei jos lemiamas pastoviąsias ir kintamąsias sąnaudas, todėl siūloma šio koeficiento atsisakyti.

3.2.2. Radikalusis Šilumos kainų nustatymo metodikos pakeitimo variantas

Radikaliuotu metodikos pakeitimo variantu (18 priedas) siūloma pakeisti visą metodiką ir išdėstyti ją nauja redakcija. Naujoje metodikos redakcijoje siūloma ne tik pakeisti ankstesniame skyriuje minėtas nuostatas, bet ir atsisakyti nuostatų dėl šilumos bazinių ir perskaičiuotų kainų, normatyvinio pelno skaičiavimo, taip pat siūloma pakeisti Komisijos finansavimo principus, sumažinti jos diskreciją pakeičiant kainų teisinio reguliavimo institucinę struktūrą. Pastarajam tikslui pasiekti siūloma kuriamai naujai Energetikos ministerijos kompetencijai priskirti ginčų, susijusių su kainų skaičiavimo ekonominiu pagrįstumu bei tikslingumu, nagrinėjimą ikiteismine tvarka, taip pat Šilumos kainų nustatymo metodikos tvirtinimo teisę, šilumos tiekėjams siūloma nustatyti užduotis technologiniams nuostoliams mažinti ir šilumos tiekimo veiklos efektyvumui didinti.

Radikalijame metodikos pakeitimo variante, kaip ir optimaliajame, siūloma į būtinąsias sąnaudas netraukti išsinuomoto turto amortizacijos sąnaudų (dėl sąnaudų dubliavimo); įtraukti nuostatas dėl savivaldybės tarybos teisės nustatyti mažesnes šilumos kainas nei apskaičiuotos pagal metodikos nuostatas, o šilumos tiekėjo negautas pajamas kompensuoti savivaldybės biudžeto sąskaita, taip pat numatyti galimybę iš šilumos tiekėjo sukaupto (balansinio) pelno kompensuoti sąnaudų dalį dėl kuro kainų padidėjimo per ataskaitinį laikotarpį ir neįtraukti į ateinančio laikotarpio šilumos kainos skaičiavimus. Naujoje metodikos redakcijoje siūloma išdėstyti minėtas nuostatas dėl šilumos ūkio atnaujinimo iš ilgalaikio turto nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudų, atsisakyti nuostatų dėl rezervinio kuro ir kt. Šie ir kiti siūlymai detaliam išdėstyti šiame skyriuje, o radikalusis metodikos pakeitimo projektas pateiktas 18 priede.

Kalbant apie radikaliuosius šilumos ūkio kainodaros reglamentavimo pakeitimus, siūloma atsisakyti bazinės kainos skaičiavimo, kadangi sąnaudų išaldymas 3–5 metų laikotarpiui neatitinka ekonomikos nuostatų ir neleidžia reaguoti į realią situaciją ūkyje. Tokiu atveju šilumos kainos būtų skaičiuojamos įvertinus visas būtinąsias sąnaudas kiekvieną kartą. Bazinės kainos nustatymo tikslingumas abejotinas, nes pagal galiojančią metodiką kasmet perskaičiuojant šilumos kainas, įvertinami tik 5 koregavimo koeficientai (o praktikoje – dažniausiai tik 4): realizuotos šilumos kiekio, kuro ir perkamos šilumos sąnaudų, infliacijos, nusidėvėjimo (amortizacijos) bei kitų, nuo šilumos tiekėjo veiklos nepriklausančių veiksnių sąlygojamo pokyčio koregavimo koeficientai. Perskaičiuojant kainą vadovaujantis metodikoje numatytais koregavimo koeficientais, neįvertinamas tiekėjo veiklos efektyvumo didėjimas (sąnaudų mažėjimas) dėl techninių ir administracinių priemonių įdiegimo. Siekiant efektyviausiai nustatyti šilumos kainas, tikslinga atsisakyti bazinės kainos, kurioje daugelis veiklos sąnaudų išaldomos 3 ar 5 metams, o reglamentuojami koregavimo koeficientai neįvertina šilumos tiekėjo veiklos

efektyvumo didėjimo dėl investicijų ir kitų priemonių taikymo, todėl neužtikrina realaus šių sąnaudų koregavimo ateinantiems laikotarpiams.

Kalbant apie pelno normą ir normatyvinį pelną, galima pasakyti, kad ekonomikos teorijoje minimi keli kainodaros variantai. Kaina turi padengti kaštus arba sąnaudas ir užtikrinti pelną. Kaip teigia V. Lukoševičius¹⁴⁶, šilumos kainų nustatymo procese pelnas gali būti nulinis, apskaičiuojamas nuo apyvartos arba nuo kapitalo. Galiojančioje Šilumos kainų nustatymo metodikoje pelnas skaičiuojamas nuo svertinio kapitalo vidurkio (WACC). Įvertinus smarkiai augančias kuro bei šilumos kainas ir neteisingą iki 2008 m. galiojusį šilumos kainų nustatymo mechanizmą, šilumos tiekėjų gaunamus didelius pelnus, siūloma atsisakyti normatyvinio pelno, t. y. skaičiuojant šilumos kainą, į ją įtraukti nulinį pelną. Nulinis pelnas taikomas Danijoje, kur šilumos tinklų savininkų, vartotojų bendrijų ar savivaldybių visos lėšos, reikalingos eksploatavimui ir plėtrai, „įdedamos“ į šilumos kainas ar tarifą¹⁴⁷.

Dažnai verslo įmonių pelnas naudojamas investicijoms. Kadangi naujoje šilumos kainodaroje siūloma pelno neskaičiuoti, šilumos tiekėjų investicijoms reikalingas lėšas siūloma įtraukti į šilumos kainą per ekonomiškai pagrįstą investicijų amortizaciją. Siūlomas principas būtų toks: šilumos tiekėjai, skaičiuodami kainas, gali į ją įtraukti numatomų per metus atlikti investicijų nusidėvėjimo sumą ir taip kasmet per kainą susigrąžinti dalį investuotų lėšų. Investicijoms finansuoti gali būti naudojamos paskolos, o palūkanos traukiamos į būtinąsias sąnaudas. Siūlomoje Šilumos kainų nustatymo metodikoje išdėstyta nuostata, kad investicijų planas turi būti suderintas su savivaldybės institucija ir Komisija. Taip pat įtraukta ir vartotojų interesus apsauganti nuostata, kad, jei šilumos tiekėjo planuojamų įgyvendinti investicijų suma per atitinkamus metus yra mažesnė už šių metų investicijų plane numatytą investicijų sumą, neįvykdytų investicijų ilgalaikio turto nusidėvėjimo (amortizacijos) metinės sąnaudos išskaičiuojamos skaičiuojant šilumos gamybos kainas ateinantiems metams. Šios siūlomos šilumos kainodaros pakeitimo priemonės leidžia daryti išvadą, kad nulinio pelno skaičiavimas šilumos kainoje atrodys teisingesnis vartotojų požiūriu (kadangi šilumos tiekėjai yra viešąjį interesą atitinkančios paslaugos teikėjai) ir užtikrins investicijas šilumos ūkyje, o kartu ir efektyvumo didėjimą.

Tobulinant šilumos kainodarą, šilumos kainas siūloma skaičiuoti kas 12 mėn., įvertinant visas būtinąsias sąnaudas, investicijas, planuojamus realizuoti šilumos kiekius. Numatyta galimybė skaičiuoti šilumos kainas anksčiau nei 12 mėn. nuo kainos įsigaliojimo dienos. Šis

---

¹⁴⁶ V. Lukoševičius. Šilumos kainų nustatymo aktualijos Lietuvoje ir užsienio šalyse. 2008-10-22 konferencija „Brangiausias šildymo sezonas. Priežastys ir sprendimai“ // http://www.lsta.lt/files/seminarai/081022_Expozona/Lukosevicius.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-24.

¹⁴⁷ Ten pat.

siūlymas atliktas atsižvelgiant į Komisijos artimiausius tikslus¹⁴⁸, kuriuose numatyta teikti pasiūlymus dėl įstatymo pataisų, leisiančių keisti šilumos kainas iškart pasikeitus kuro kainoms, kaip tai yra daroma Latvijoje. Taip pat siūloma įtraukti nuostatą, kad savivaldybės tarybos sprendimu šilumos kainos galiojimo laikotarpį turėtų teisę pratęsti iki 12 mėn., jei kuro ar perkamos šilumos sąnaudos nepasikeičia daugiau kaip 15 proc.

Galiojančioje ir siūlomojoje naujos redakcijos metodikoje nurodoma, kad jeigu šilumos kainos skaičiavimo ataskaitinio laikotarpio faktinės kuro ir (ar) pirktos šilumos kainos skiriasi nuo paskutiniame šilumos kainų skaičiavime naudotų kuro ir (ar) perkamos šilumos kainų, tai dėl kuro ir (ar) pirktos šilumos kainų skirtumo susidariusios sąnaudos pridedamos, o gautos pajamos išskaičiuojamos perskaičiuojant šilumos gamybos kainas ateinantiems metams. Šilumos kainos galiojimo laikotarpiu dėl kuro kainų skirtumo susidariusios sąnaudos ar gautos pajamos įvertinamos nustatant naujo šilumos kainų laikotarpio šilumos gamybos kainą. Naujoje metodikos redakcijoje, siekiant pristabdyti šilumos kainų augimą ir apsaugoti vartotojų interesus, siūloma įtraukti papildomą nuostatą, kad kompensuojamųjų sąnaudų dalis dėl kuro kainų padidėjimo per ataskaitinį laikotarpį gali būti neįtraukiama į ateinančio laikotarpio šilumos kainos skaičiavimus, jei ši sąnaudų dalis, savivaldybės institucijai pritarus, kompensuojama iš šilumos tiekėjo sukaupto (balansinio) pelno. Ši nuostata siūloma atsižvelgiant į Komisijos darbo praktiką, be to, galima daryti išvadą, kad ši nuostata teisinga verslo ekonomikos teorijos ir vartotojų požiūriu.

Siūlomoje naujoje metodikoje (žr. 18 priedą) nurodoma, kad šilumos tiekėjams ir nepriklausomiems šilumos gamintojams, vienoje aprūpinimo šiluma sistemoje gaminantiems daugiau kaip 50 proc. šilumos, kainas nustato savivaldybių tarybos, atsižvelgdamos į Komisijos pastabas ir įvertindamos Komisijos nustatytus šilumos tiekimo efektyvumo rodiklius. Komisijai siūloma palikti tik kontrolės funkciją, panaikinti Komisijos teisę vienašališkai nustatyti šilumos kainas šilumos tiekėjams. Siūlomoje metodikoje, nustatant šilumos kainą, Komisijai palikta teisė teikti pastabas dėl šilumos kainos projekto ir ikiteismine tvarka nagrinėti skundus dėl savivaldybės tarybos nustatytų šilumos kainų. Toks Komisijos funkcijų atskyrimas Komisijos darbą padarytų skaidresnį, kadangi kainų nustatymo metodikas tvirtintų ir kontroliuotų jų taikymą viena institucija (Komisija), o šilumos kainas pagal metodiką apskaičiuotų ir nustatytų kitos institucijos, atitinkamai šilumos tiekėjas ir savivaldybės taryba. Tokiu atveju nustatyti šilumos kainas ir prisiimti atsakomybę už jas prieš vartotojus turės savivaldybės taryba. Siūlymas pateiktas siekiant perduoti kainų reguliavimą regioniniam reguliatoriui ir atsižvelgiant į tai, kad būtent to šiuo metu siekia daugelis Lietuvos savivaldybių, o Komisija 2008 m. spalio 22

---

¹⁴⁸ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos pranešimas 2008-10-22 konferencijoje „Brangiausias šildymo sezonas. Priežastys ir sprendimai // http://www.lsta.lt/files/seminarai/081022_Expozona/; prisijungimo laikas: 2008-10-24.

d. vykusioje konferencijoje¹⁴⁹ informavo apie planus teikti pasiūlymus dėl įstatymo pataisų, siekdama atiduoti įmonių, realizuojančių iki 25 GWh šilumos per metus, kainų reguliavimą savivaldybėms.

Aptartu atveju šilumos tiekėjas šilumos kainos projektą turės parengti ir jį pakoreguoti atsižvelgdamas į Komisijos pastabas, o savivaldybės taryba, įvertinusi šilumos tiekėjo argumentus ir Komisijos pastabas, nustatys šilumos kainas, kokias siūlo šilumos tiekėjas, arba žemesnes. Skirtumas bus finansuojamas savivaldybės biudžeto sąskaita (ar sąnaudų dalis dėl kuro kainos pokyčio kompensuojama iš šilumos tiekėjo sukaupto (balansinio) pelno). Tokiu atveju savivaldybės taryba turės teisę nustatyti vartotojų interesus atitinkančias šilumos kainas ir kompensuoti šilumos tiekėjo negautas pajamas nepažeisdama jo interesų.

Siūlomoje Šilumos kainų nustatymo metodikos naujoje redakcijoje įtvirtinta nauja nuostata, kad šilumos kainos skelbiamos viešai ir taikomos ne anksčiau kaip nuo kito mėnesio, einančio po šilumos kainos nustatymo, pirmosios dienos. Šiuo metu galiojančiuose įstatymuose ir šilumos kainos nustatymo metodikoje reglamentuojama, kad šilumos kainos taikomos po 30 dienų nuo jų paskelbimo viešai. Pataisa siūloma todėl, kad, siekiant trumpinti šilumos kainos skaičiavimo ir nustatymo laikotarpius, būtų trumpinamas ir laikotarpis iki jos taikymo. Kadangi šilumos sąskaitos vartotojams pateikiamos už einamąjį mėnesį tik kito mėnesio viduryje, o apmokamos dar vėliau, laiko tarpas tarp realiai patirtų šilumos tiekimo sąnaudų ir jų apmokėjimo pagal pateiktas sąskaitas yra apie 2 mėnesius. Taip susidaro apyvartinių lėšų trūkumas, reikalingas kitų mėnesių sąnaudoms (kuriai, darbo užmokesčiui) finansuoti. Dėl apyvartinių lėšų trūkumo imamų paskolų palūkanos tik didins sąnaudas ir šilumos kainą ateinančiu laikotarpiu. Pastaruoju metu smarkiai kylant kuro kainoms, pajamų už patiektą šilumą gavimas tampa ypač svarbus šilumos tiekėjams, todėl siūloma, nustačius šilumos kainas, iškart informuoti vartotojus. Kol jie gaus sąskaitas už šilumos tiekimą, praeis mažiausiai 1,5 mėnesio. Šis siūlymas dėl kainų taikymo neprieštarauja Energetikos įstatymo (15 str. 3 d.) nuostatai, kad vartotojai informuojami prieš 30 dienų iki kainų taikymo, jei kituose įstatymuose nenustatyta kitaip. Tokiu atveju siekiant įtvirtinti siūlomą nuostatą, reikėtų pakeisti specialiojo Šilumos ūkio įstatymo nuostatas.

Naujoje metodikoje siūloma nustatyti, kad šilumos tiekėjas, kurio daugiau kaip ½ akcijų nuosavybės teise priklauso vienai ar kelioms savivaldybėms ir kuris valdo skirtingose savivaldybėse esančias aprūpinimo šiluma sistemas, šilumos kainą apskaičiavęs pagal metodiką ir ją nustatęs įmonės įstatuose nustatyta tvarka, privalo ją suderinti su savivaldybių institucijomis ir įvertinti Komisijos pastabas.

---

¹⁴⁹ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos pranešimas 2008-10-22 konferencijoje „Brangiausias šildymo sezonas. Priežastys ir sprendimai“ // http://www.lsta.lt/files/seminarai/081022_Expozona/; prisijungimo laikas: 2008-10-24.

Taip pat siūloma leisti keisti kuro struktūrą šilumos kainų galiojimo laikotarpiu ir pereiti prie pigesnio kuro. Tokios nuostatos nėra galiojančioje metodikoje. Siūlymas pateikiamas siekiant mažinti šilumos kainas, labiau išnaudoti atsinaujinančius išteklius, biokurą, buitines atliekas ir kogeneraciją. Tai leis ne tik padidinti energetinį saugumą, bet ir geriau išnaudoti vietinius energijos šaltinius, kurių potencialas Lietuvoje labai didelis. Šilumos kainos skaičiavimuose siūloma naudoti faktinę atskirų kuro rūšių šiluminę vertę, nurodytą kuro pirkimo sutartyse, kadangi galiojanti metodika nedraudžia rašyti palankesnę šilumos tiekėjui šiluminę vertę, o tai leidžia spekuliuoti kuro sąnaudų dydžiu. Kalbant apie faktines kuro sąnaudas, siūloma į skaičiavimus įtraukti mažiausią per 3 kalendorinius metus pasiektą kuro sąnaudų 1 kWh šilumos pagaminti rodiklį. Tai paskatintų šilumos tiekėjus efektyviau naudoti kurą šilumai gaminti.

Šilumos kainų nustatymo metodikos pakeitimo projekte (radikaliajame variante) siūloma atsisakyti nuostatos, kad darbo užmokesčio dydis gali būti padidintas atsižvelgiant į atitinkamos šilumos tiekėjų grupės rodiklius, jei šilumos tiekėjo darbuotojų skaičius yra mažesnis nei šio grupės rodikliai, ir taip išlaikyti vidutinį darbo užmokesčio fondo lygį. Siūlymas pateikiamas, kadangi kiekvienas šilumos tiekėjas, atsižvelgdamas į poreikį, šilumos ūkio modernizavimo lygį, turi savarankiškai nustatyti darbuotojų skaičių ir darbo užmokesčio fondą ir dirbtinai nedidinti šilumos tiekimo būtinųjų sąnaudų.

Aptarti siūlymai, kaip jau minėta, pateikiami Šilumos kainų nustatymo metodikos projekte, kuriame ją siūloma išdėstyti nauja redakcija (18 priedas). Siekiant įgyvendinti siūlomas naujas nuostatas dėl šilumos kainų nustatymo, atitinkamai reikės pakeisti ir Šilumos ūkio įstatymo 32 str. nuostatas, taip pat Komisijos funkcijas (paliekant teisę tvirtinti kainų nustatymo metodikas ir kontrolės funkciją, panaikinant teisę vienašališkai nustatyti šilumos kainas), karšto vandens kainų nustatymo metodikos (kuri dar nėra patvirtinta) nuostatas. Kalbant apie kituose skyriuose detaliai aptartus energetikos kainodaros principų suderinimą, Komisijos funkcijų atskyrimą, jos finansavimo reglamentavimo pakeitimą, naujai kuriamos Energetikos ministerijos kompetencijos reglamentavimo, siūlytina atitinkamai pakeisti šias sritis reglamentuojančius teisės aktus: įstatymus, metodikas, Vyriausybės nutarimus ir kt. Pavyzdžiui, siekiant sumažinti šilumos tiekėjų, kurie šilumos gamybai naudoja gamtines dujas, kuro sąnaudas, būtina peržiūrėti gamtinių dujų tiekimo kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikos¹⁵⁰ nuostatas (kaip nurodyta 3.1 skyriuje). Minėtų teisės aktų projektai šiame darbe dėl per didelės darbo apimties nėra pateikiami.

---

¹⁵⁰ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2008 m. rugpjūčio 29 d. nutarimas Nr. O3-107 "Dėl gamtinių dujų tiekimo kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikos patvirtinimo" // www.regula.lt; prisijungimo laikas: 2008-10-15.

IŠVADOS

1. Atlikus teisės normų ir mokslinės literatūros analizę, galima teigti, kad šilumos ūkis yra vienas reikšmingiausių Lietuvos ūkio sektorių ir kartu su kitomis energetikos sritimis svarbus ekonomikos augimui, konkurencingumui ir energetiniam saugumui. Šilumos energijos, jos rinkos ypatumus ir teisinio reglamentavimo specifiką lemia centralizuoto šilumos energijos tiekimo kaip viešąjį interesą atitinkančios paslaugos išskirtinės savybės.

2. Istorinės analizės metodas atskleidė, kad po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje vykę decentralizacijos ir rinkos liberalizacijos procesai nepanaikino visų šilumos energijos sektoriuje veikusių vertikaliai integruotų natūralių monopolijų trūkumų. Antimonopolinio judėjimo idėjos ir spartus technologijų vystymasis lėmė tai, kad natūralia monopolija šiandien Lietuvoje yra tik šilumos energijos perdavimo veikla, kadangi dėl masto ekonomijos ir gamybos veiksmų nuosavybės koncentracijos didžioji dalis gamybos veiksmų nėra prieinami šilumos tiekėjų konkurentams.

3. Baigiamajame darbe analizuotos centralizuotos ir šiuo metu egzistuojančios decentralizuotos šilumos tiekimo rinkos teisinio reguliavimo formos pagrindinis skirtumas yra tai, kad dabar taikomas teisinis reguliavimas yra nukreiptas į rinkos dalyvių konkurencijos skatinimą, o anksčiau buvusi teisinio reguliavimo forma pasireiškė tiesioginiu monopolinių įmonių veiklos reguliavimu, t. y. įmonių valdymu nuosavybės teise, turint šių įmonių kontrolinius akcijų paketus bei sukuriant joms išskirtines monopolines teises. Naujas energetikos sektoriaus teisinis reguliavimas yra grindžiamas ekonominio liberalizmo idėjomis, t. y. veikianti laisva rinka yra derinama su teisiniu reguliavimu.

4. Detali šiuo metu Lietuvoje įtvirtinto valstybinio ekonominio centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainų nustatymo būdo bei šilumos ūkio kainodaros teisinio reglamentavimo bei šilumos ūkio sektoriaus veiklos rodiklių finansinės analizės rezultatai leidžia teigti, kad šilumos įmonės iš šilumos tiekimo veiklos uždirba didesnes pajamas, nei reikalinga būtinosioms (valstybės normuojamoms) šilumos tiekimo veiklos sąnaudoms padengti ir užtikrinti šilumos ūkio atnaujinimą, todėl gauna didelius pelnus vartotojų sąskaita. Tai neatitinka teisės aktuose numatytų šilumos tiekimo, kaip viešuosius interesus atitinkančios paslaugos, tikslų. Darbe atlikto tyrimo metu nustatyta, jog pagrindinė šio reiškinio priežastis yra šilumos tiekimo sektoriaus teisinio reglamentavimo trūkumai.

5. Detali Lietuvos energetikos sektorių kainodaros nuostatų analizė leidžia daryti išvadą, kad jų kainodaros principai nėra suderinti, be to, kainų nustatymo teisinis reglamentavimas turi trūkumų. Dėl šių priežasčių 2006–2008 m. laikotarpiu elektros ir gamtinių dujų sektoriuje buvo

uždirbami nepagrįstai dideli pelnai, o šilumos ūkio sektoriuje patiriami nuostoliai, nepaisant to, kad visų energijos rūšių kainos smarkiai didėjo.

6. 2008 m. įsigaliojus naujiems teisės aktams, reglamentuojantiems šilumos ūkį ir jo kainodaros principus Lietuvos Respublikoje, kai kurie teisinio reglamentavimo trūkumai (jie detalai aptariami trečiojoje baigiamojo darbo dalyje) buvo panaikinti. Apibendrinus atlikto tyrimo rezultatus, galima daryti išvadą, kad šiuo metu egzistuojantys šilumos tiekimo sektoriaus kainodaros teisinio reglamentavimo trūkumai, lemiantys šilumos tiekimo įmonių gaunamus didelius pelnus, yra šie:

6.1. Kadangi šiuo metu Lietuvos šilumos ūkio ir su juo susijusių paslaugų teikimo kainų reguliavimas yra priskirtas Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos kompetencijai (toliau – Komisija), tyrimo metu atlikta analizė leidžia daryti išvadas, kad plati Komisijos diskrecija šioje srityje ir neatskirtos jos funkcijos (nustato, tvirtina, taiko šilumos kainų nustatymo metodikas, nustato bazines šilumos kainas, turi teisę vienašališkai priimti sprendimus dėl šilumos kainų, vertina šilumos tiekėjų išlaidų ir investicijų pagrįstumą, derina ilgalaikio turto nusidėvėjimo (amortizacijos) normas, išduoda šilumos tiekimo veiklos licencijas, kontroliuoja licencijuojamą veiklą bei reguliuojamų kainų ir tarifų taikymą, ikiteismine tvarka nagrinėja skundus dėl kainų ir tarifų taikymo, savivaldybių tarybų nustatytų šilumos kainų taikymo bei kitų su šilumos įmonių veikla susijusių skundų) kelia didelę korupcijos pasireiškimo tikimybę.

6.2. Formaliai Komisija valstybinės valdžios sistemoje yra nepriklausoma nuo vykdomosios valdžios, tačiau jos nepriklausomumą gali pažeisti jos finansavimas iš valstybės biudžeto ir tai, kad Komisijos biudžetas yra pakankamai mažas. Tai sudaro galimybes atskiroms interesų grupėms daryti įtaką Komisijos priimamiems sprendimams.

6.3. Komisija iki šiol neturi patvirtintos tvarkos, kaip turėtų būti atliekama įmonių pateiktų duomenų pagrįstumo kontrolė. Sankcijos už duomenų neatitikimą nėra pakankamos ir atgrasančios. Šilumos įmonių būtinosios šilumos tiekimo sąnaudos vertinamos atsižvelgiant į lyginamosios analizės rodiklius. Lyginamosios analizės aprašas iki šiol nėra patvirtintas.

6.4. Išanalizavus Lietuvos šilumos energijos rinkos teisinio reguliavimo modelio institucinę struktūrą, nustatyta, kad Komisijos priimamų sprendimų kontrolė yra neefektyvi.

6.5. Šilumos kainų nustatymo metodikoje numatytas normatyvinis pelnas, kuris įtraukiamas į šilumos kainos skaičiavimus. Tai prieštarauja Šilumos ūkio įstatymo nuostatoms ir įtvirtintam sąnaudų padengimo principui. Normatyvinis pelnas skaičiuojamas atsižvelgiant į vidutinę svertinę kapitalo kainą (WACC). Remiantis finansų teorija, WACC naudojamas investiciniams sprendimams pagrįsti ir norimai investicijų pelno normai užtikrinti, todėl šio rodiklio naudojimo pagrįstumas monopolinių įmonių normatyviniam pelnui apskaičiuoti yra abejotinas.

6.6. Abejonių kelia ir sudėtingas WACC skaičiavimas, priklausantis nuo ilgalaikių paskolų, euroobligacijų palūkanų normos, VILIBOR ir EURIBOR skirtumo, nuosavo kapitalo rizikos normos, taip pat nuo šilumos tiekėjo nuosavo, išsinuomoto, skolinto kapitalo vertės. Pagal galiojančią Šilumos kainų nustatymo metodiką išsinuomoto turto nusidėvėjimo sąnaudos įtraukiamos į būtinašias šilumos tiekimo veiklos sąnaudas. Kadangi išsinuomotas turtas yra šio turto savininko, t. y. savivaldybių įmonių, nuosavybė, remiantis verslo apskaitos standartais, nuomininkas negali jo įtraukti į apskaitą. Todėl darytina išvada, kad išsinuomoto turto vertės naudojimas nuomininko teikiamos šilumos kainai nustatyti yra neteisingas, be to, tai dubliuoja šilumos tiekimo veiklos sąnaudas (nuomos mokestis ir išsinuomoto turto nusidėvėjimo sąnaudos) ir didina šilumos kainas.

6.7. Naujoje Šilumos kainų nustatymo metodikoje išlikusi nuostata, kad bazinės šilumos kainos skaičiavimo metu nustatyta kuro struktūra fiksuojama visam bazinės kainos galiojimo laikotarpiui, ne tik neskatina šilumos tiekimo įmonių pereiti prie pigesnio kuro, bet ir perėjus prie pigesnio kuro sudaro prielaidas įmonėms gauti pajamų, neatitinkančių faktinių sąnaudų. Dėl to perskaičiuojant kainas nustatoma didesnė šilumos kaina ir pažeidžiami vartotojų interesai.

6.8. Dar vienas šilumos ūkio reglamentavimo trūkumas susijęs su rezervinio kuro atsargų kaupimo teisiniu reglamentavimu. Pagal galiojančius įstatymus rezervinio kuro atsargas, reikalingas energetiniam saugumui ir vartotojų teisėms užtikrinti, turi kaupti ir valstybė, todėl kyla klausimas, ar būtina, kad ir šilumos ūkio įmonės tai darytų, ypač žinant, kad rezervinis kuras sudaro didžiąją šilumos tiekėjų trumpalaikio turto dalį, jo kaupimo atsargos didina šilumos tiekimo veiklos būtinašias sąnaudas, o kartu ir šilumos kainą.

6.9. Nereglementuotas aplinkos teršimo leidimų, jų sąnaudų ir pajamų apskaitos bei kontrolės mechanizmas. Tai sudaro prielaidas manipuliuoti duomenimis ir šilumos kainos dydžiu.

7. Remiantis apibendrintais Komisijos, Valstybės kontrolės, Seimo Audito komiteto pateiktais duomenimis, darbe atliktos teisės normų bei finansinės šilumos ūkio rodiklių analizės duomenimis, darytina išvada, kad šilumos kainos 2006–2008 m. laikotarpiu didėjo dėl šių pagrindinių priežasčių:

- nesuderintų atskirų energetikos sektorių kainodaros principų;
- šilumos tiekimo sektoriaus teisinio reglamentavimo trūkumų;
- kuro, reikalingo šilumai gaminti, sąnaudų (pirkimo, paskirstymo kainų) didėjimo.

8. Kadangi karšto vandens kainos daugeliu atvejų tiesiogiai priklauso nuo šilumos kainų, tai jų pagrindinė didėjimo priežastis yra šilumos kainų didėjimas.

PASIŪLYMAI

1. Išanalizavus Lietuvos šilumos ūkio teisinio reglamentavimo modelį ir nustačius pagrindinius jo trūkumus, siūloma:

1.1. Pakeisti kainų teisinio reguliavimo institucinę struktūrą įsteigiant nepriklausomą ikiteisminę ginčų nagrinėjimo instituciją, kuri būtų kompetentinga ir spręstų ginčus, susijusius su kainų skaičiavimo ekonominiu pagrįstumu ir tikslingumu, teisės aktuose iškeltų tikslų atitikimu, ir tokiu būdu užtikrintų ne tik Komisijos priimamų sprendimų kontrolę, bet ir kainų mechanizmas nebūtų paremtas išimtinai vienos grupės interesų tenkinimu. Šią funkciją būtų galima pavesti ir steigiamai naujai Energetikos ministerijai.

1.2. Siekiant padidinti Komisijos nepriklausomumo laipsnį ir riboti politinės valdžios ar atskirų interesų grupių įtaką jos veiklai, tikslinga pakeisti Komisijos finansavimo teisinį reglamentavimą ir numatyti daugiau finansavimo šaltinių.

1.3. Reikėtų susiaurinti Komisijos funkcijas šilumos ūkio kainų reguliavimo srityje, daugiau teisių suteikti savivaldybėms, kaip valstybinio ekonominio kainų nustatymo būdo regioniniam reguliuotojui. Tokiu atveju savivaldybių institucijoms tektų ne tik prievolė atsakyti už Komisijos vienašališkai nustatytas kainas ir jų pasekmes, bet ir teisė daryti įtaką savivaldybės kontroliuojamų įmonių kainodarai (investicijoms, būtinosioms sąnaudoms ir kt.), numatyti siektinus šilumos ūkio efektyvumo didinimo tikslus, taip pat nustatyti šilumos kainas, apskaičiuotas pagal Šilumos kainų nustatymo metodikos nuostatas ar mažesnes, savivaldybės tarybos sprendimu skirti dotacijų negautoms šilumos tiekimo įmonių pajamoms kompensuoti.

1.4. Siekiant įgyvendinti Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. lapkričio 28 d. nutarimo Nr. X-933 „Dėl Lietuvos Respublikos teisėkūros tobulinimo metmenų patvirtinimo ir jų įgyvendinimo“ nuostatas, tikslinga aiškiai reglamentuoti šilumos ūkio sektoriaus kainų nustatymo metodikų projektų rengimo ir tvirtinimo procesą bei jo subjektus (rengėjus, specialistus, institucijas, derinančias projektus).

2. Siekiant apsaugoti vartotojų interesus ir užtikrinti vienodą monopolinių įmonių teisinę padėtį Lietuvoje, siūlytina suderinti skirtingų energetikos sričių teisės aktus, reglamentuojančius jų kainodaros principus, kurie, kaip parodė darbe atlikto tyrimo rezultatai, yra nesuderinti tarpusavyje. Tai turi įtakos ne tik energetikos kainų didėjimui, bet ir vienu monopolijų pelnui kitų sektorių įmonių sąskaita.

3. Išanalizavus šilumos tiekimo sąnaudas ir joms lemiamą įtaką darančio kuro kainų didėjimo priežastis bei nustačius, kad gamtinių dujų kainų didėjimą lemia gamtinių dujų tiekimo kainų viršutinių ribų nustatymo metodikos nuostatos, siūlytina metodiką iš esmės keisti, atsisakyti svertinio vidurkio principo, skaičiuojant perkamų gamtinių dujų kainą, infliacijos,

darbo rinkos rodiklių ir kitų, tiesiogiai su dujų tiekimu nesusijusių dujų kainos koregavimo koeficientų. Tikslinga ekonominiu požiūriu įvertinti dujų kainos didėjimo priklausomai nuo jų perkamo kiekio mažėjimo pasekmes vartotojams ir atitinkamai pakoreguoti kainodaros nuostatas. Šiuo siūlymu siekiama apsaugoti vartotojų interesus, kadangi dėl objektyvių priežasčių (šilumos ūkio modernizavimo, klimato kaitos, perėjimo prie pigesnio kuro) mažėjantis perkamų dujų kiekis didina ne tik šilumos tiekėjų sąnaudas, gamtinių dujų įmonių pelnus, bet ir vartotojų išlaidas.

4. Išanalizavus šilumos kainų nustatymo principus reglamentuojančias Šilumos ūkio įstatymo ir Šilumos kainų nustatymo metodikos nuostatas, darbe siūlomi du šių teisės aktų pakeitimo variantai: optimalusis ir radikalusis. Šių teisės aktų pakeitimo variantų projektai ir lyginamieji variantai pateikiami (11, 15, 18 prieduose), o optimaliajam šilumos kainos nustatymo metodikos pakeitimo projektui atitinkantis Energetikos įstatymo 22 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas ir jo lyginamasis variantas pateikiami 12 priede.

5. Optimalusis metodikos pakeitimo variantas apima siūlymus dėl šilumos ūkio kainodaros principų, vartojamų sąvokų, reglamentavimo aiškumo užtikrinimo; įstatymo nuostatų įtvirtinimo; rezervinio kuro atsargų kaupimo ir jų įtraukimo į šilumos gamybos būtinausias sąnaudas atsisakymo; infliacijos koeficiento kainodaroje atsisakymo; penktojo koregavimo koeficiento, skaičiuojamo remiantis kitomis koreguojamomis sąnaudomis, nepriklausančiomis nuo šilumos tiekėjo veiklos, atsisakymo; išsinuomoto turto nusidėvėjimo (amortizacijos) įtraukimo į pastoviąsias šilumos tiekėjo sąnaudas atsisakymo; nuostatų dėl normatyvinio pelno skaičiavimo pakeitimo ir jo viršutinės ribos derinimo su savivaldybės institucija įtraukimo; nuostatų dėl kompensuojamųjų sąnaudų dalies, padidėjus kuro kainoms, neįtraukimo į ateinančio laikotarpio šilumos kainą ir jos kompensavimo iš šilumos tiekėjo sukaupto (balansinio) turto ar savivaldybės biudžeto (skiriant dotacijas) įtraukimo; nuostatų dėl sąnaudų nepripažinimo būtinosiomis įtraukimo; savivaldybių kompetencijos ribų, reguliuojant šilumos kainas, išplėtimo; taip pat siūlymus dėl šilumos tiekimo efektyvumo didinimo, technologinių nuostolių mažinimo rodiklių panaudojimo, planuojant sąnaudas ir skaičiuojant šilumos kainas, aiškesnio reglamentavimo ir kt.

6. Radikaliajame metodikos pakeitimo variante (18 priedas) siūloma pakeisti visą metodiką ir išdėstyti ją nauja redakcija. Naujoje metodikos redakcijoje siūloma ne tik įtvirtinti optimaliuoju variantu siūlomas nuostatas, bet ir atsisakyti nuostatų dėl šilumos bazinių ir perskaičiuotų kainų; kainas nustatyti ne ilgesniam kaip 12 mėnesių laikotarpiui ir numatyti teisę savivaldybės tarybos sprendimu jų galiojimą pratęsti iki 12 mėnesių, jei kuro ar perkamos šilumos sąnaudos nepasikeičia daugiau kaip 15 proc. Siūloma įtvirtinti nuostatą, kad šilumos kainos gali būti skaičiuojamos tada, kai kuro kainos pasikeičia jau minėtais 15 proc. Taip pat

siūloma atsisakyti normatyvinio pelno skaičiavimo, o ekonomiškai pagrįstų investicijų nusidėvėjimo sąnaudas įtraukti skaičiuojant šilumos kainas; sumažinti Komisijos diskreciją ir pakeisti jau minėtą kainų teisinio reguliavimo institucinę struktūrą šilumos kainų nustatymo teise suteikiant savivaldybėms, o Komisijai paliekant kontrolės ir šilumos kainų projektų derinimo funkcijas; eliminuoti galimybę Komisijai vienašališkai nustatyti šilumos kainas. Į būtinašias sąnaudas siūloma neįtraukti išsinuomoto turto amortizacijos sąnaudų (dėl sąnaudų dubliavimo); įtraukti jau minėtas nuostatas dėl savivaldybės tarybos teisės nustatyti mažesnes šilumos kainas, nei apskaičiuotos pagal metodikos nuostatas, o šilumos tiekėjo negautas pajamas kompensuoti savivaldybės biudžeto sąskaita, taip pat numatyti galimybę iš šilumos tiekėjo sukaupto (balansinio) pelno kompensuoti sąnaudų dalį dėl kuro kainų padidėjimo per ataskaitinį laikotarpį ir neįtraukti tos dalies į ateinančio laikotarpio šilumos kainos skaičiavimus. Siūloma išdėstyti nuostatas dėl šilumos ūkio atnaujinimo iš ilgalaikio turto nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudų; atsisakyti nuostatų dėl rezervinio kuro; įtraukti nuostatas dėl šilumos tiekėjams numatomo veiklos efektyvumo didinimo bei technologinių nuostolių mažinimo ir pagal tai planuoti būtinašias išlaidas bei kt.

LITERATŪRA

Įstatymai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 56-2224.
4. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo 5, 19, 20 straipsnių ir įstatymo priedo pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 55-2124.
5. Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 130-5259.
6. Lietuvos Respublikos kainų įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 22-542.
7. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 91-2832.
8. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 35-1271.
9. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 12-488.
10. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 60-1945; 2006, Nr. 77-2975.
11. Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 75-2271.
12. Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 43-1626.
13. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo 5, 19, 20 straipsnių ir šio įstatymo priedo pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 55-2124.
14. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas // Valstybės Žinios. 2002, Nr. 57-2297.
15. Lietuvos Respublikos naftos produktų ir naftos valstybės atsargų įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 72-3008.

Seimo nutarimai

16. Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. lapkričio 28 d. nutarimas Nr. X-933 „Dėl Lietuvos Respublikos teisėkūros tobulinimo metmenų patvirtinimo ir jų įgyvendinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 134-5066.
17. Lietuvos Respublikos Seimo 2007 m. sausio 18 d. nutarimas „Dėl Nacionalinės energetikos strategijos patvirtinimo // Valstybės žinios, 2007, Nr. 11-430.
18. Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. lapkričio 28 d. nutarimas Nr. X-931 „Dėl šilumos ir karšto vandens kainų didėjimo pagrįstumo parlamentinio tyrimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 133-5029.
19. Lietuvos Respublikos Seimo 2007 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. X-1392 „Dėl Seimo nutarimo „Dėl šilumos ir karšto vandens kainų didėjimo pagrįstumo parlamentinio tyrimo išvadų“ 3, 4 straipsnių pakeitimo ir papildymo“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 71-2791.
20. Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. lapkričio 28 d. nutarimas Nr. X-1192 „Dėl Seimo Audito komiteto atlikto šilumos ir karšto vandens kainų didėjimo pagrįstumo parlamentinio tyrimo išvadų“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 71-2791.
21. Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 26 d. nutarimas Nr. X-1648 „Dėl Seimo Audito komiteto atlikto šilumos ir karšto vandens kainų didėjimo pagrįstumo parlamentinio tyrimo išvadose pateiktų siūlymų įgyvendinimo“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 71-2791.
22. Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 26 d. nutarimas Nr. X-1648 „Dėl Seimo Audito komiteto atlikto šilumos ir karšto vandens kainų didėjimo pagrįstumo parlamentinio tyrimo išvadose pateiktų siūlymų įgyvendinimo“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 71-2791.

Vyriausybės nutarimai

23. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. Nr. 307 nutarimas „Dėl šilumos ūkio plėtros krypties patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 44-1446.
24. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimo Nr. 307 „Dėl šilumos ūkio plėtros krypties patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 82-3244.
25. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 7 d. nutarimas Nr. 1747 „Dėl Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 109-4819.
26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. vasario 7 d. nutarimas Nr. 192 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 7 d. nutarimo Nr. 1747 „Dėl Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 23-877 (2007-02-22).

Ministrų įsakymai

27. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2006 m. gegužės 15 d. įsakymas Nr. 4-171 „Dėl Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2002 m. vasario 5 d. įsakymo Nr. 43 „Dėl Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 58-2071.
28. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. gruodžio 27 d. įsakymas Nr. D1-686 „Dėl Nacionalinio apyvartinių taršos leidimų paskirstymo 2005–2007 metams plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 6-166.

Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nutarimai

29. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2008 m. kovo 15 d. nutarimas Nr. O3-41 „Dėl Šilumos kainų nustatymo metodikos“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 35-1270.
30. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2008 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. O3-75 „Dėl Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos grafines struktūros pakeitimo“ // http://www.regula.lt/lit/DEL_VALSTYBINES_KAINU_IR_ENERGETIKOS_KON/1700/82/60/15_11/; prisijungimo laikas: 2008-10-21.
31. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2008 m. rugpjūčio 1 d. nutarimas Nr. O3-98 // <http://www.regula.lt>; prisijungimo laikas: 2008-10-21.
32. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2008 m. spalio 2 d. nutarimas Nr. O3-139 // <http://www.regula.lt>; prisijungimo laikas: 2008-10-21.
33. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2008 m. vasario 11 d. nutarimas Nr. O3-19 // <http://www.regula.lt/index.php?308147892>; prisijungimo laikas: 2008-05-16, 2008-10-21.
34. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2003 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. O3-43 „Dėl Centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainų nustatymo metodikos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 74-3471; 2006, Nr. 32-1171; 2007, Nr. 34-1272.
35. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2008 m. rugpjūčio 29 d. nutarimas Nr. O3-107 „Dėl Gamtinių dujų tiekimo kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikos patvirtinimo“ // www.regula.lt; prisijungimo laikas: 2008-10-15.
36. Valstybinės energetikos išteklių kainų ir energetinės veiklos kontrolės komisijos 1997 m. kovo 27 d. nutarimas Nr. 6 „Dėl Centralizuotos šilumos kainų nustatymo laikinosios metodikos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1997, Nr. 32-802; 1998, Nr. 28-758.
37. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2008 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. O3-73 „Dėl 2008 m. kovo 5 d. nutarimo Nr. O3-41 „Dėl Šilumos kainų nustatymo metodikos“ papildymo“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 67-2565.

Teisės aktų projektai

38. Lietuvos savivaldybių asociacijos valdybos 2008 m. liepos 9 d. nutarimo „Dėl kainų nustatymo“ projektas, 2008 m. liepos 16 d. išsiuntinėtas savivaldybių merams.

39. Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymo 32 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. XP-3157. 2008-06-06 pateikė Lietuvos Respublikos Seimo frakcija „Tvarka ir teisingumas“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?P_id=321627&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2008-07-10.
40. Pasiūlymas Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymo 32 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XP-3157. 2007-10-17 pateikė Lietuvos Respublikos Seimo narys J. Karosas // www.lrs.lt; prisijungimo laikas: 2008-10-20.

Teismų sprendimai ir nutartys

41. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. lapkričio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸-983/2007.
42. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2008 m. balandžio 10 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-2483-244/2008.

Europos Sąjungos teisės aktai

43. 2004 m. vasario 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/8/EB dėl termofikacijos skatinimo, remianti naudingosios šilumos paklausa vidaus energetikos rinkoje, ir iš dalies keičianti Direktyvą 92/42/EEB // 2004 Specialusis leidimas: 2004-12-30 Nr. 1.
44. 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje // Oficialusis leidinys L, 2006-12-27, Nr. 376.
45. 2006 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/32/EB dėl energijos galutinio vartojimo efektyvumo ir energetinių paslaugų, panaikinanti Tarybos direktyvą 93/76/EEB (Tekstas svarbus EEE) // Oficialusis leidinys L, 2006-04-27, Nr. 114-64 .
46. 2002 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/91/EB dėl pastatų energinio naudingumo // 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1.
47. 2001 m. rugsėjo 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/77/EB dėl elektros energijos, pagamintos iš atsinaujinančių energijos išteklių, rėmimo vidaus elektros rinkoje // 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1.
48. 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/54/EB dėl Elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 96/92/EB // 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1.
49. 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/55/EB dėl Gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 98/30/EB // 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1.

Mokslinė literatūra

50. Bartkienė A. Rinkos kainų politika ir kainodara. – Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1993. – P. 63–94.
51. Buškevičiūtė E., Mačerinskienė I. Finansų analizė. – Kaunas, 2002. P. 379.
52. Čiegis R. Tolydi ekonomikos plėtra. – Kaunas: Lietuvos energetikos institutas, 1997.
53. Kalčinskas G. Buhalterinės apskaitos pagrindai. – Vilnius, 2006.
54. Klevas V., Šreimikienė D. Lietuvos energetikos ekonomikos pagrindai. – Kaunas: Lietuvos energetikos institutas, 2006. P. 404.
55. Mackevičius J., Poškaitė D. Finansinė analizė. – Vilnius, 2003.
56. Pat Obi C. Verslo finansų pagrindai. – Kaunas: Technologija, 2003. P. 38.
57. Rastenis J. Kainodara. – Kaunas: Technologija, 2005. – P. 73.
58. Rutkauskas V., Stankevičius P. Finansų analizė, valdymas ir prognozavimas. – Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2004. P. 301.
59. Rutkauskas A. V. Finansų ir komercijos kiekybiniai modeliai: monografija. – Vilnius: Technika, 2000. P. 504.
60. Snieška V. ir kt. Mikroekonomika. – Kaunas: Technologija, 2003. P. 352.
61. Vaišvila A. Teisės teorija. – Vilnius: Justitia, 2000. P. 26.

62. Wonnacott P., Wonnacott R. Makroekonomika. – Litterae Universitatis, 1994. P. 412.
63. Baumol W. J., Blinde A. S. Macroeconomics: Principles and Policy. – South-western Pub, 2004. Christopher W. J. EU Energy Law. The Internal Energy Market. Vol. I. – Belgium: Claeys and Casteels, 2004. P. 184.
64. Cleveland C. J. (editor-in chief). Encyclopedia of Energy. Vol. 2. – USA: Elsevier academic press, 2004. P. 256.
65. Energy reforms in Central an Eastern Europe: the first year. – New York: United Nations, 1991.
66. Fueg J.-Ch. World Energy outlook Looking at Energy Subsidies: Getting Price Right // IEA, 2000.
67. Kahn F.A. The Economics of Regulation: Principles and Institutions – MIT Press, 2002. P. 293.
68. Leitmann J. Energy-environment Linkages in the Urban Sector: discussion paper. – Washington: The World Bank, 1996. P 38.
69. Mansfield E. Microeconomics. – New York: Norton, 1985.
70. Nagle Th.T., Hogan J.E. The strategy and tactics of pricing: a guide to growing more profitability. – Upper Saddle river (NJ): Pearson Prentice Hall, 2006. P. 349.
71. UN-ECE/OECD Recommendation to Governments of ECE Countries on Enhancing the Environment by Reforming Energy Prices, 2001.
72. Батаева Н.С.и др. Методы определения монопольно высокой (низкой)цены и монопольной прибыли. – Москва: ТЕИС, 2001. Стр. 207.
73. Черниловский З. М. Всеобщая история государства и права. – Москва: Юристъ,1995. Стр. 575.
74. Голощапов Н.А. Цена и ценообразование. – Обнинск: ВИКИНГ, 2000. Стр. 261.
75. Михайлович В.Г. Основы международного экономического права. – Москва: ТЕИС, 1994. Стр. 108.
76. Новичкий Б.И. Римское право. – Москва: ТЕИС, 1995. Стр. 245.

Spauda ir moksliniai straipsniai

77. Anskaitis A. Kaip sušvelninti šilumos kainų smūgį? // Savivaldybių žinios, 2008 m. liepos 17 d. P. 4.
78. Jankauskas V. Lietuvos energetikos kainodaros principai // Tarptautinė mokslinė konferencija: Energetikos decentralizavimas – miestų energetikos ateitis. Klaipėda, 1999.
79. Jankauskas V. Skatinantis energetikos monopolijų reguliavimas // Energetika, 1998, Nr. 3. P.20–27.
80. Klevas V. Development of the heat supply in Lithuania // Proceeding of 15th IEAA conference. Tours, France, 1992. Vol. I. P.C.9–C.16.
81. Klevas V., Štreimikienė D., Grikštaitė R. Sustainable Energy policy in Baltic States // Energy policy. 2007. Vol.32. P. 76–90.
82. Miškinis V., Galinis A. Lietuvos nacionalinės energetikos strategijos gairės // Energetika. Lietuvos mokslų akademijos leidykla, 2006, Nr. 3. P. 24–32.
83. Miškinis V., Deksnys R. Management changes ir the Lithuanian energy sector // International Journal of Risk Assessment and Management. 2003 Vol.4.
84. Sostinės šildymo kainų augimą bandoma stabdyti teisme // www.delfi.lt, 2008 m. liepos 15 d.
85. Štreimikienė D. Tvari energetikos plėtra // Aplinkos tyrimai, inžinerija ir vadyba, 2002. Nr. 1 (19), P. 20–29.
86. Vilemas J., Miškinis V. Lithuanian energy: on the way to integration into the European Union // International association for energy economics (IAEE) Newsletter. Third quarter, 2003.
87. Levine M., Koomey J., McMahon J., Sanstad A., Hirst E. Energy Efficiency Policy and Market Failures // Annual Review of Energy and the environment 20. 1995. P.535–555.

88. EC DG JRC. Natural Resources and Environmental Panel Report, June 1999. Pearce D. Economics, Equity and Sustainable Development // Future, 1998 December. P. 598–605.
89. Making Sustainable Commitments. An Environmental Strategy for the World Bank // The World Bank: Washington DC, 2000.
90. Shihata Ibgahim F. I. The Role of Law in Economic Development – Preface // CEPMLP Internet Journal. 1998, Vol. 3 // <http://www.dundee.ac.uk/cepmlp/journal/html/volume3.html>.
91. Walde Th. W. European Energy Law under the Impact of Globalization: From State to Market, from Plan to Contact, from Public Ownership to Economic Regulation and Beyond. First draft. Starting date: May 2000.

Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos ir Lietuvos šilumos tiekėjų asociacijos ataskaitos

92. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos veiklos ataskaita. 2007 m. // <http://www.regula.lt/index.php?-1486577975>; prisijungimo laikas: 2008-06-30.
93. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos veiklos ataskaita. 2006 m. // www.regula.lt; prisijungimo laikas: 2008-06-30.
94. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos veiklos ataskaita. 2005 m. // www.regula.lt; prisijungimo laikas: 2008-06-30.
95. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos veiklos ataskaita. 2004 m. // www.regula.lt; prisijungimo laikas: 2008-06-30.
96. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos veiklos ataskaita. 2003 m. // www.regula.lt; prisijungimo laikas: 2008-06-30.
97. Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija. 2003 m. statistika. 1 lentelė. // <http://www.lsta.lt/lt/pages/apie-silumos-uki/st-imoniu-veiklos-apzvalga>; prisijungimo laikas: 2008-05-16.
98. Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija. Šilumos tiekimo bendrovių 2004 m. ūkinės veiklos apžvalga. P. 8 // http://www.lsta.lt/files/statistika/2004_metai_statistika.pdf; prisijungimo laikas: 2008-05-16.
99. Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija. Šilumos tiekimo bendrovių 2007 metų ūkinės veiklos apžvalga. P. 4 // http://www.lsta.lt/files/statistika/ST-2007apWEB_pataisytas.pdf; prisijungimo laikas: 2008-06-30.

Gamtinių dujų pirkimo sutartys

100. 2007 m. gruodžio 28 d. Gamtinių dujų pirkimo – pardavimo sutartis Nr. 2008/02-05 (AB „Šiaulių energija“ ir UAB „Dujotekana“) // AB „Šiaulių energija“ informacija, pateikta 2008 m. perskaičiuotų šilumos kainų projekte.
101. 2007 m. gruodžio 18 d. Gamtinių dujų pirkimo – pardavimo sutartis Nr. 09-2008 (AB „Šiaulių energija“ ir AB „Lietuvos dujos“) // AB „Šiaulių energija“ informacija, pateikta 2008 m. perskaičiuotų šilumos kainų projekte.

Pranešimai, ataskaitos, tyrimai ir kita

102. Atėjo iki šiol brangiausias šildymo sezonas. Priežastys ir sprendimai. LŠTA pranešimas // www.lsta.lt; prisijungimo laikas: 2008-08-15.
103. Gamtinės dujos toliau brangsta. LŠTA pranešimas spaudai. 2008-10-06 // <http://www.lsta.lt/lt/articles/view/107>; prisijungimo laikas: 2008-10-24.
104. Lietuvos šilumos ūkis – esama padėtis ir kliūtys vystymuisi (atnaujinta informacija 2008-10-14 d.). LŠTA pranešimas. 2008-10-14// http://www.lsta.lt/files/seminarai/080911_Budapestas/Pilnas_pranesimas_LT.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-24.
105. V. Lukoševičius. Šilumos kainų nustatymo aktualijos Lietuvoje ir užsienio šalyse. 2008-10-22 konferencija „Brangiausias šildymo sezonas. Priežastys ir sprendimai“ // http://www.lsta.lt/files/seminarai/081022_Expozona/Lukosevicius.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-24.

106. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos pranešimas 2008-10-22 konferencijoje „Brangiausias šildymo sezonas. Priežastys ir sprendimai“ // http://www.lsta.lt/files/seminarai/081022_Expozona/; prisijungimo laikas: 2008-10-24.
107. Stasiūnas V. Šilumos ūkio pasiekimai ir problemos Lietuvoje // Kaip spręsti šilumos ūkio problemas: rinkta ir administravimas. Seminaro medžiaga. Vilnius, 2006.
108. Stasiūnas V. Lietuvos šilumos ūkis – esama padėtis ir kliūtys vystymuisi. 2008-10-22 konferencija „Brangiausias šildymo sezonas. Priežastys ir sprendimai“// http://www.lsta.lt/files/seminarai/081022_Expozona/Stasiunas.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-24.
109. Stasiūnas V. Ataskaita apie LŠTA 2007 m. veiklą ir 2008 m. veiklos programa. 2008-05-14 LŠTA visuotinio ataskaitinio narių susirinkimo pranešimas. 2, 3 skaidrės // www.lsta.lt; prisijungimo laikas: 2008-06-01.
110. Tutkutė A. Šiaulių miesto gyvenamųjų namų šildymo kainų analizė // <http://www.siauliai.lt/shared/view.php?menu=6&kalba=lt&tema=bustas-modern-programa&title=Daugiabu%E8i%F8%20nam%F8%20modernizavimas>; prisijungimo laikas: 2008-10-17.
111. Europos sąjungos energetikos politikos įtaka Lietuvos elektros ir šilumos energetikos saugumui. Poveikio vertinimas. 2005 m. lapkričio 28 d. Galutinė ataskaita. P. 6.
112. Milčiuvienė S. Kainų teisinis reguliavimas elektros energijos rinkoje: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/ LTU. – V., 2006. P. 20.
113. Sidzikauskas V. (nepriklausomas energetikos reguliavimo ekspertas). 2008 m. rugsėjo 29 pažyma dėl AB „Šiaulių energija“ bazinių šilumos kainų 2009–2011 metams projekto // Šiaulių miesto savivaldybės informacija.

Įvairių institucijų raštai, ataskaitos

114. Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos 2008-07-15 raštas Nr. (28.1-52)-3-4519 „Dėl savivaldybių merų kreipimosi „Dėl efektyvesnio šilumos ūkio valdymo“ // Šiaulių miesto savivaldybės informacija.
115. Lietuvos savivaldybių asociacijos valdybos 2008 m. liepos 9 d. nutarimo „Dėl kainų nustatymo“ projektas // Šiaulių miesto savivaldybės administracijos informacija.
116. Valstybės kontrolės 2007-04-27 raštas Nr. S-(20-1.9.1)-591 „Šilumos ir karšto vandens didėjimo pagrįstumas“.
117. Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos 2008-10-03 raštas Nr. (28.3-52)-3-6466 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymo 32 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XP-3157“ projekto derinimo“ // Šiaulių miesto savivaldybės administracijos informacija (2008-10-08 gauta derinimui iš Lietuvos savivaldybių asociacijos).
118. 2005 m. birželio 15 d. valstybinio audito ataskaita Nr. 2020-12-72 „Gamtinių dujų kainos įtaka šilumos, elektros energijos savikainai bei vartotojams“.

Interneto puslapiai

119. www.lrs.lt.
120. www.ukmin.lt.
121. www.lvat.lt.
122. www.regula.lt.
123. www.lsta.lt.
124. www.siauliai.lt.
125. <http://www.eeanet.org>.
126. http://www.regula.lt/popup2.php?nr=1&item_id=570&_m_e_id=2&_menu_i_id=46
127. <http://www.vei.lt/index.php?id=380>

SANTRAUKA

Darbo pavadinimas – Lietuvos šilumos ūkio kainodaros reglamentavimas ir jo įtaka šio sektoriaus įmonių pelningumui.

Pagrindinės sąvokos: centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens tiekimas, šilumos tiekėjas, vartotojas, viešąjį interesą atitinkanti paslauga, šilumos kaina, šilumos ūkio kainodaros teisinis reglamentavimas, šilumos sektoriaus kainodara ir principai, valstybinis kainų reguliavimas, šilumos kainų nustatymas, kainų reguliavimo institucija, būtinios (valstybės normuojamos) šilumos tiekimo veiklos sąnaudos, šilumos tiekimo įmonių uždirbamos pajamos ir pelnas, veiklos pelningumas.

Darbo tikslas – išnagrinėti šilumos ūkio kainodaros teisinio reguliavimo trūkumus ir aptarti galimas Lietuvos šilumos tiekimo rinkos teisinio reguliavimo tobulinimo kryptis, atskleisti šilumos ūkio kainodaros teisinio reglamentavimo įtaką šilumos kainos nustatymui, šilumos tiekėjų uždirbamoms pajamoms, pelnui ir pateikti praktinius pasiūlymus.

Baigiamajame Teisės ir valdymo neakivaizdinių magistratūros studijų programos darbe analizuojama Lietuvos šilumos ūkio kainodaros reglamentavimas ir jo įtaka šio sektoriaus įmonių pelningumui, centralizuotai tiekiamos šilumos kainų nustatymo valstybinis ekonominis modelis, valstybės reguliuojamų šilumos kainų nustatymo principai ir jų raida. Darbe apibrėžiama nacionalinio ir regioninių centralizuotai tiekiamos šilumos kainų reguliavimo institucijų kompetencija ir su tuo susijusios problemos, šilumos ūkio ir jo rinkos specifika, centralizuoto šilumos tiekimo – kaip viešąjį interesą atitinkančios paslaugos – samprata, šilumos tiekimo sektoriaus rinkos kainų teisinio reguliavimo institucinė struktūra, aptariamos Lietuvos centralizuotai tiekiamos šilumos sektoriaus raida bei jai įtaką darančios pasaulinės energetikos sektoriaus teisinio reguliavimo plėtros tendencijos ir darnios energetikos idėjos, analizuojami nesuderinti Lietuvos energetikos kainodaros principai ir jų įtaka šilumos kainų didėjimui.

Darbe atlikta šilumos tiekimo sektoriaus teisinio reglamentavimo bei šio sektoriaus veiklos pelningumo analizė patvirtino iškeltą hipotezę, kad Lietuvos šilumos ūkio kainodaros teisinis reglamentavimas sudaro galimybes šilumos tiekimo įmonėms gauti pajamas, viršijančias valstybės normuojamas būtinąsias pajamas, ir dėl to didesnę pelną vartotojų sąskaita iš šilumos tiekimo vartotojams veiklos. Remiantis šios analizės rezultatais, atlikti siūlymai dėl teisės aktų, reglamentuojančių šilumos ūkio veiklą, pakeitimo ir šio sektoriaus kainodaros tobulinimo.

SUMMARY

The title of paper – Regulations of the Lithuanian Heating Sector's Pricing and its Impact on the Profitability of the Related Enterprises.

Key conceptions: centralized heating and hot water supply, heating supplier, consumer, public interest corresponding service, heating cost, legal regulation of the heating economy pricing, heating sector pricing and principles, state price regulation, heating price identification, price regulation institution, obligatory (state rationed) heating supply activity expenditure, income and profit earned by the heating supply enterprises, activity profit.

The aim of the paper is to explore the weaknesses of the legal regulations of the heating sector's pricing and to discuss the feasible legal regulation improvement trends of the Lithuanian heating supply market. Moreover, the heating sector's pricing legal regulations impact on the heating price identification, suppliers incomes, profit will be developed as well thus, the practical proposals will be submitted.

The final master paper of the extramural Law and Management studies explores the pricing regulations of the Lithuanian heating sector and its impact on profitability of the sector's enterprises, the price identification state-economic model on the centralized heating supply, the state regulated heating price identification principles and their development, the national and regional price regulation institution competence on centralized heating supply and its related issues, heat sector and its market particularities, centralized heating supply – as the public interest corresponding service – conception, heating supply sector's market price legal regulating structure, the Lithuanian centralized heating supply sector's development, world energy sector's legal regulations development tendencies and sustainable energy ideas, uncoordinated Lithuanian energy pricing principles and their impact on the heating price increase.

The analysis on the heat supply sector's legal regulations and its activity profitability produced in this paper has approved the raised hypothesis that the Lithuanian heating sector pricing legal regulations provide possibility to the heating supply companies to gain not always economically based excess profit from the heating supply activity on the account of the heat customers. With reference to the analysis results the proposal on the legal acts regulating changes in the heating sector's activity and pricing improvement have been done.

PRIEDAI

ŠILUMOS SEKTORIAUS PELNINGUMO ANALIZĖ

Vienas iš tyrimo metu naudotų rodiklių yra pardavimų grynas pelningumas (GPR) arba pelningumo koeficientas pagal grynąjį pelną, dar vadinamas grynojo arba neto pelno marža. Šis rodiklis parodo, kokią dalį pelnas sudaro nuo įmonės pardavimų pajamų¹⁵¹. Šis rodiklis apskaičiuojamas pagal formulę:

$$\text{Grynasis pelningumas} = \text{Grynasis pelnas} / \text{Pardavimų pajamos}$$

Tai vienas iš plačiausiai naudojamų santykinų rodiklių, kuris rodo įmonės veiklos efektyvumą¹⁵². Kitaip tariant, galima sužinoti, kiek vienas pardavimų litas uždirba grynojo pelno. Didesnė rodiklio reikšmė rodo aukštesnį įmonių pelningumą. Šis rodiklis parodo, ar pelninga ūkio subjektų įvairiapusė veikla, pardavimai¹⁵³.

Be kitų rodiklių, pelningumo rodiklių grupei dažnai priskiriami ir sąnaudų lygio santykiniai rodikliai¹⁵⁴. Šiai rodiklių grupei priskiriamas pagrindinės veiklos išlaidų lygio rodiklis parodo įmonės aktyvumą naudojant turimus išteklius¹⁵⁵. Jis apskaičiuojamas pagal formulę:

$$\text{Pagrindinės veiklos išlaidų lygio rodiklis} = \text{Pagrindinės veiklos išlaidos}^{156} / \text{Pardavimai}$$

Kiti rodikliai apskaičiuojami taip:

$$\text{Kintamųjų išlaidų lygio rodiklis} = \text{Kintamos išlaidos} / \text{Pardavimai}$$

$$\text{Veiklos sąnaudos lygio rodiklis} = \text{Veiklos sąnaudos} / \text{Pardavimai}$$

Apskaičiuotos rodiklių reikšmės pateikiamos 1 lentelėje.

1 lentelė

Šilumos sektoriaus pelningumo rodikliai

Eil.Nr.	Rodikliai	Mato vnt.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.
1.	Pagrindinės veiklos išlaidų lygio rodiklis	proc.	93,9	94,6	95,4	101,7	109,4
2.	Kintamųjų išlaidų lygio rodiklis	proc.	54,6	54,4	54,1	55,4	70,3
3.	Veiklos sąnaudos lygio rodiklis	proc.	39,4	40,2	41,3	34,2	38,8
4.	Grynasis pelningumas	proc.	6,1	5,4	4,6	-1,7	-9,1

¹⁵¹ Mackevičius J., Poškaitė D. Finansinė analizė. – Vilnius, 2003.

¹⁵² Juozaitienė L. Įmonės finansai: analizė ir valdymas. – Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2005. P. 178.

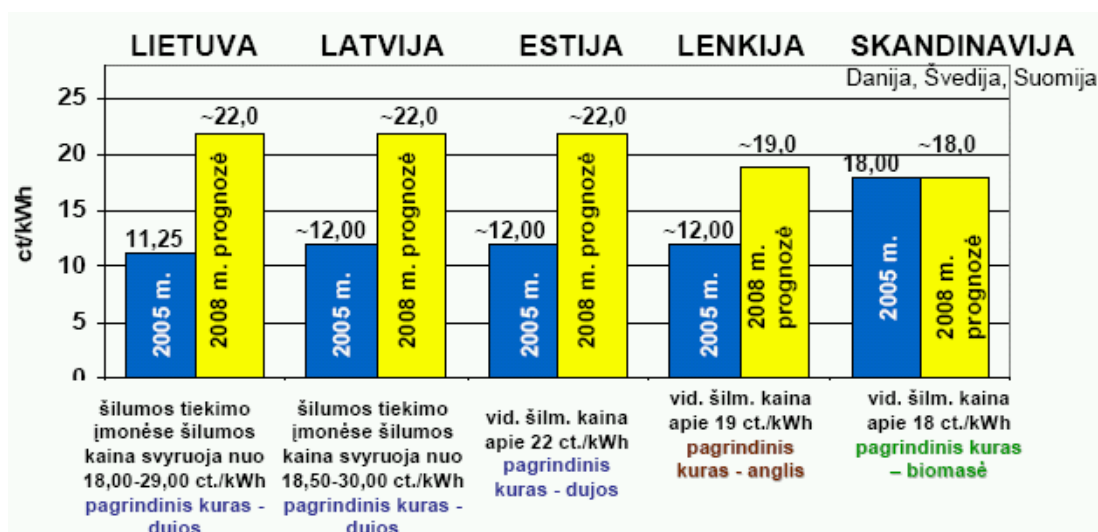
¹⁵³ Rutkauskas V., Stankevičius P. Finansų analizė, valdymas ir prognozavimas. – Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2004. P. 301.

¹⁵⁴ Rutkauskas A. V. Finansų ir komercijos kiekybiniai modeliai: monografija. – Vilnius: Technika, 2000. P. 504.

¹⁵⁵ Pat Obi C. Verslo finansų pagrindai. – Kaunas: Technologija, 2003. P. 38.

¹⁵⁶ Šiuo atveju vietoj pagrindinių veiklos išlaidų naudojamas sąnaudų rodiklis.

ŠILUMOS ŪKIO RINKOS RODIKLIAI

1 pav. Šilumos kainos Lietuvoje ir kitose šalyse 2007 m. ir prognozė 2008/2009 m. šildymo sezonui

Šaltinis: Atėjo iki šiol brangiausias šildymo sezonas. Priežastys ir sprendimai. LŠTA parengtas pranešimas // www.lsta.lt; prisijungimo laikas: 2008-08-15.

1 lentelė

Šilumos rinkos rodikliai

Eil. nr.	Rodikliai	Mato vnt.	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.
1.	Pateikta į tinklą šilumos	tūkst GWh	10,23	10,70	10,63	10,57	10,31	10,11	10,21	9,65
2.	Realizuota šilumos	tūkst GWh	7,52	8,16	8,24	8,31	8,14	8,13	8,41	7,93
3.	Priskaičiuota pajamų	mln Lt	838,8	938,1	960,2	956,6	924,4	914,4	1006,8	1095,5
4.	Sąnaudos	mln Lt	914,5	924,9	925,7	898,2	874,4	871,9	1024,4	1198,8
5.	Vidutinė sąlyginio kuro kaina	Lit _{ce}	440	466,4	450,9	451,5	434	437	602,05	809,9
6.	Lyginamosios kuro sąnaudos	kg/MWh	100,2	100,2	100,1	99,6	99,3	99,1	98,3	98,7
7.	Vidutinė šilumos kaina	ctkWh	11,15	11,49	11,65	11,51	11,35	11,25	11,97	13,82
8.	Vidutinė šilumos savikaina:	ctkWh	12,16	11,33	11,23	10,81	10,74	10,73	12,18	15,07
8.1.	Kintamosios sąnaudos	ctkWh	6,54	6,58	6,26	6,28	6,18	6,09	7,53	9,71
8.2.	Pastoviosios sąnaudos	ctkWh	5,62	4,75	4,97	4,53	4,56	4,64	4,65	5,36
9.	Bendrasis pelnas (be karšto vandens tiekimo veiklos)	mln Lt	-75,7	13,2	34,5	58,4	50	42,5	-17,6	-99,4
10.	Nuostolingai dirbančios įmonės (iš 44 įmonių)	įmonių sk.	30	21	14	8	12	22	35	41

Šaltinis: Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos veiklos ataskaita. 2007 m. P. 40 // <http://www.regula.lt/index.php?-1486577975>; prisijungimo laikas: 2008-05-17.

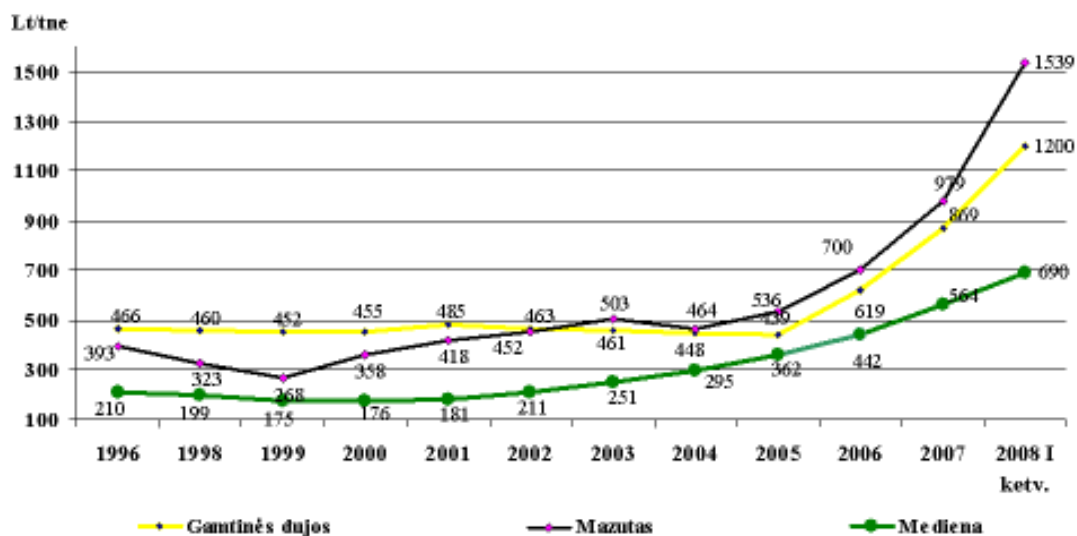
KOMISIJOS NUOSTATUOSE NURODYTOS KOMISIJOS FUNKCIJOS

Komisijos funkcijos:

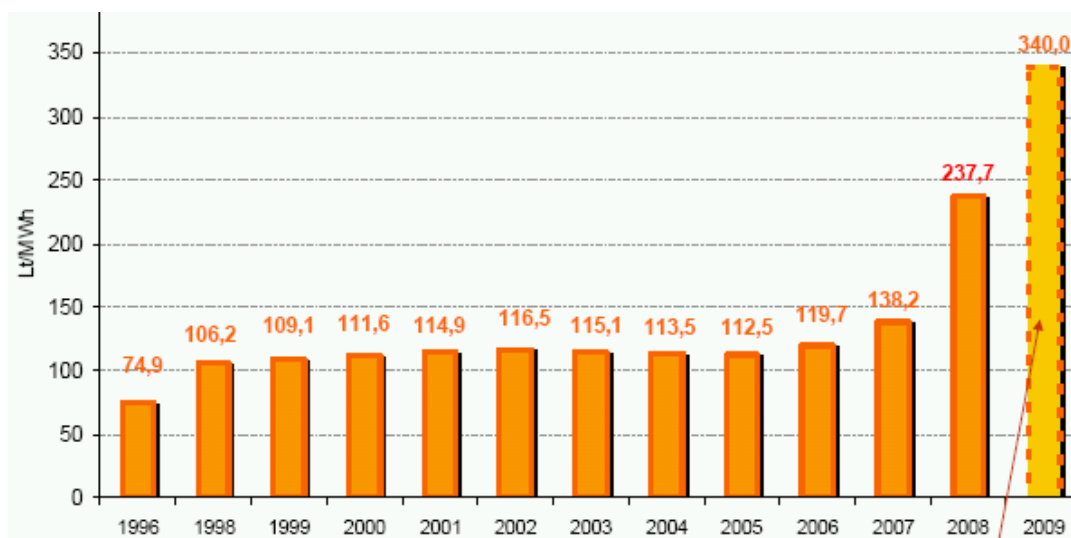
1. nustato elektros energijos ir rezervinės galios kainų reguliavimo tvarką elektros energijos gamintojams ir nepriklausomiems tiekėjams, kurie užima daugiau kaip 25 procentus rinkos, taip pat balansavimo energijos kainos reguliavimo tvarką;
2. nustato, ar elektros energijos ir gamtinių dujų vartotojus galima pripažinti laisvaisiais, ir viešai skelbia laisvųjų vartotojų sąrašus;
3. viešai skelbia elektros energijos ir gamtinių dujų įmonių perdavimo ir skirstymo paslaugų įkainius, vartotojų įrenginių prijungimo prie elektros energijos ir gamtinių dujų tinklų įkainius;
4. išankstinio skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja skundus dėl energetikos įmonių veiklos ar neveikimo tiekiant, skirstant, perduodant, laikant energiją, teisės joms pasinaudoti tinklais ir sistemomis nesuteikimo, prisijungimo, energijos tiekimo srautų balansavimo, kainų ir tarifų taikymo nagrinėjant skundus gina vartotojų pažeistus interesus;
5. analizuoja licencijuojamos energetikos įmonių veiklos sąnaudų audito išvadas;
6. nustato centralizuotos šilumos ir karšto vandens, šalto vandens tiekimo, nuotekų tvarkymo, keleivių vežimo kelių transportu reguliariaisiais reisais tolimojo susisiekimo maršrutais, vietinio susisiekimo traukiniais ir vidaus vandenų transportu kainodaros principus;
7. nustato centralizuotos šilumos ir karšto vandens, šalto vandens tiekimo, nuotekų tvarkymo kainų, keleivių vežimo kelių transportu reguliariaisiais reisais tolimojo susisiekimo maršrutais, vietinio susisiekimo traukiniais ir vidaus vandenų transportu tarifų maksimalių dydžių skaičiavimo metodikas, prašymų suderinti naujas centralizuotos šilumos ir karšto vandens, šalto vandens tiekimo, nuotekų tvarkymo, keleivių vežimo kelių transportu reguliariaisiais reisais tolimojo susisiekimo maršrutais, vietinio susisiekimo traukiniais ir vidaus vandenų transportu kainas ar tarifus pateikimo ir nagrinėjimo tvarką;
8. derina centralizuotos šilumos ir karšto vandens, šalto vandens tiekimo, nuotekų tvarkymo kainas, vežėjų nustatytus keleivių vežimo kelių transportu reguliariaisiais reisais tolimojo susisiekimo maršrutais, vietinio susisiekimo traukiniais, vidaus vandenų transportu tarifų maksimalius dydžius, taip pat vežėjams autobusų stotyse teikiamų paslaugų tarifų maksimalius dydžius;
9. tvirtina normatyvinį energijos kiekį bendro naudingojo ploto vienam kvadratiniam metrui šildyti;
10. pagal kompetenciją derina valstybės institucijų parengtus teisės aktų projektus;
11. derina komisijos parengtų ir tvirtinamų taisyklių, nuostatų, metodikų projektus su valstybės institucijomis ar įstaigomis, Lietuvos savivaldybių asociacija, vartotojų teises ginančiomis ir verslo asociacijomis, su kurių valdymo sritimi ar kompetencija yra susiję derinti teikiami dokumentų projektai;
12. informuoja visuomenę apie komisijos veiklą, leidžia periodinį biuletenį, kitą informacinę medžiagą;
13. tvirtina komisijos administracijos struktūrą;
14. kalendoriniams metams pasibaigus, per 4 mėnesius parengia metinę savo veiklos ataskaitą, pateikia ją Respublikos Prezidentui, Lietuvos Respublikos Seimui, Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir paskelbia viešai.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-02-07 nutarimu Nr. 192 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 7 d. nutarimo Nr. 1747 „Dėl Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 23-877 (2007-02-22).

KURO IR ŠILUMOS KAINŲ DINAMIKA

1 pav. Kuro kainų dinamika 1996–2007 m.

Pastaba: 2009 m. prognozuojama šilumos kaina, jeigu naftos kaina pasieks 250 JAV dolerių už barelį (ELTA 2008-06-11 informacija)

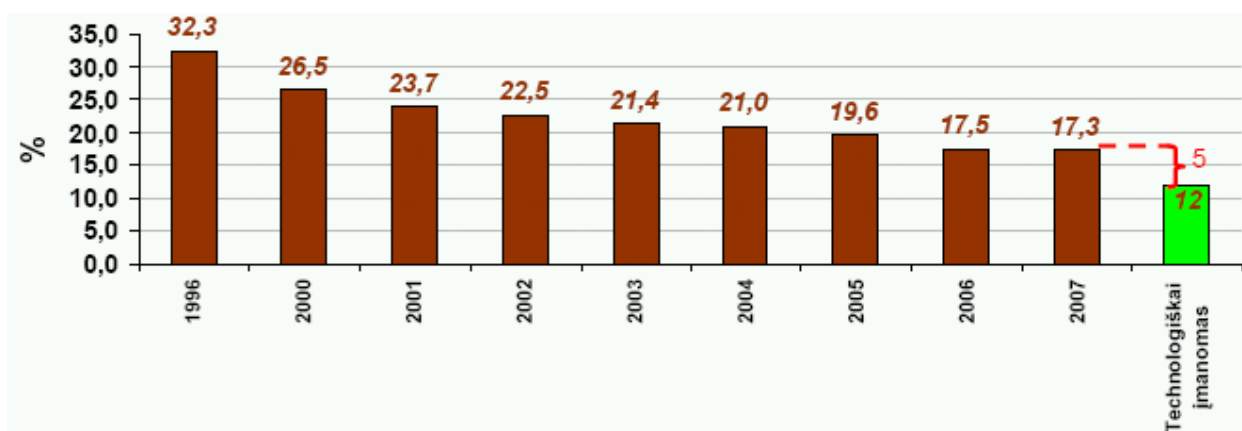
2 pav. Šilumos kainos dinamika 1996–2008 m. ir prognozės

Šaltinis: Stasiūnas V. Lietuvos šilumos ūkis – esama padėtis ir kliūtys vystymuisi. 2008-10-22 konferencija „Brangiausias šildymo sezonas. Priežastys ir sprendimai“// http://www.lsta.lt/files/seminarai/081022_Expozona/Stasiunas.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-24.

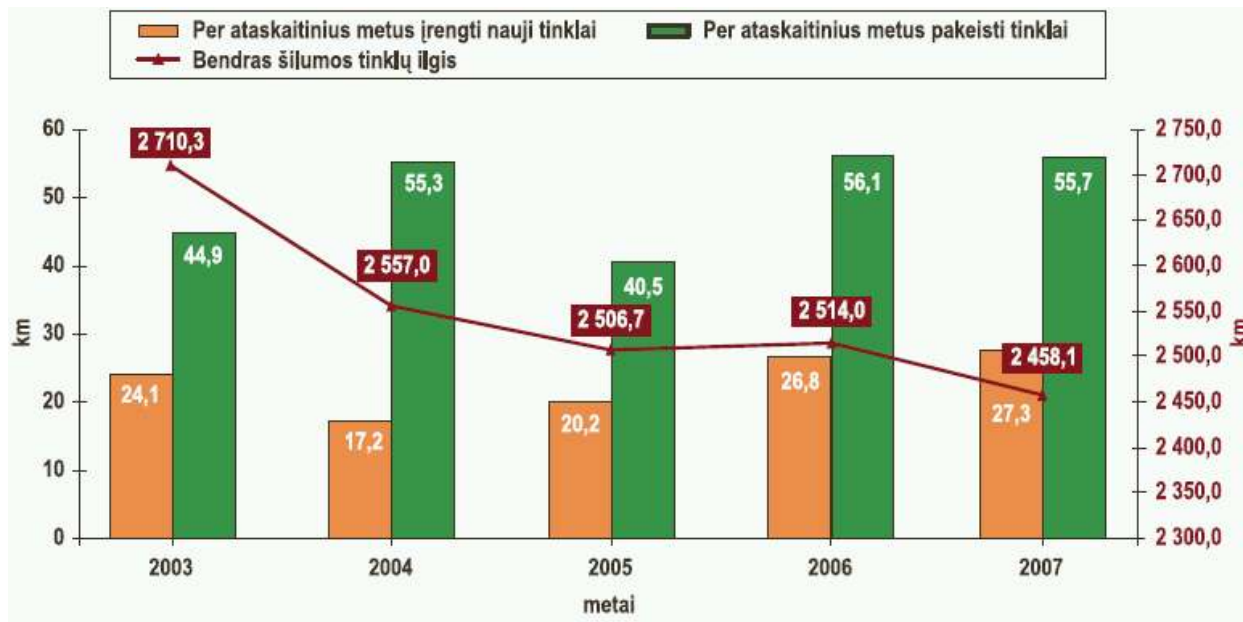

ŠILUMOS TIEKIMO BENDROVIŲ RODIKLIAI

1 pav. Technologiniai nuostoliai

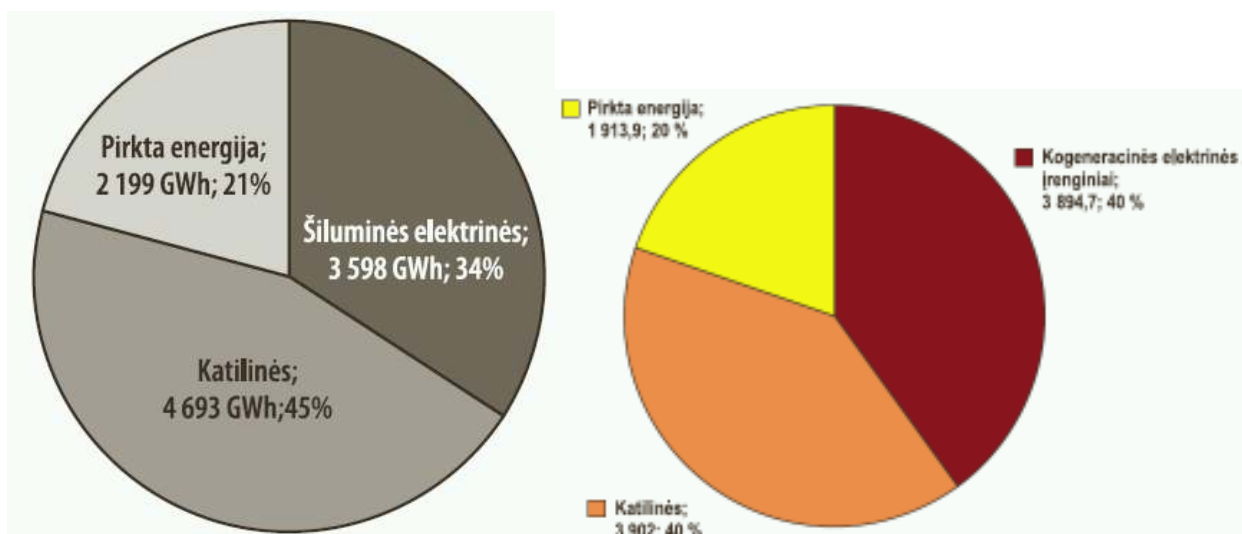
Šaltinis: Stasiūnas V. Lietuvos šilumos ūkis – esama padėtis ir kliūtys vystymuisi. 2008-10-22 konferencija „Brangiausias šildymo sezonas. Priežastys ir sprendimai“ // http://www.lsta.lt/files/seminarai/081022_Expozona/Stasiunas.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-24.

2 pav. Tinklų ilgiai ir renovavimas 2003–2007 m.

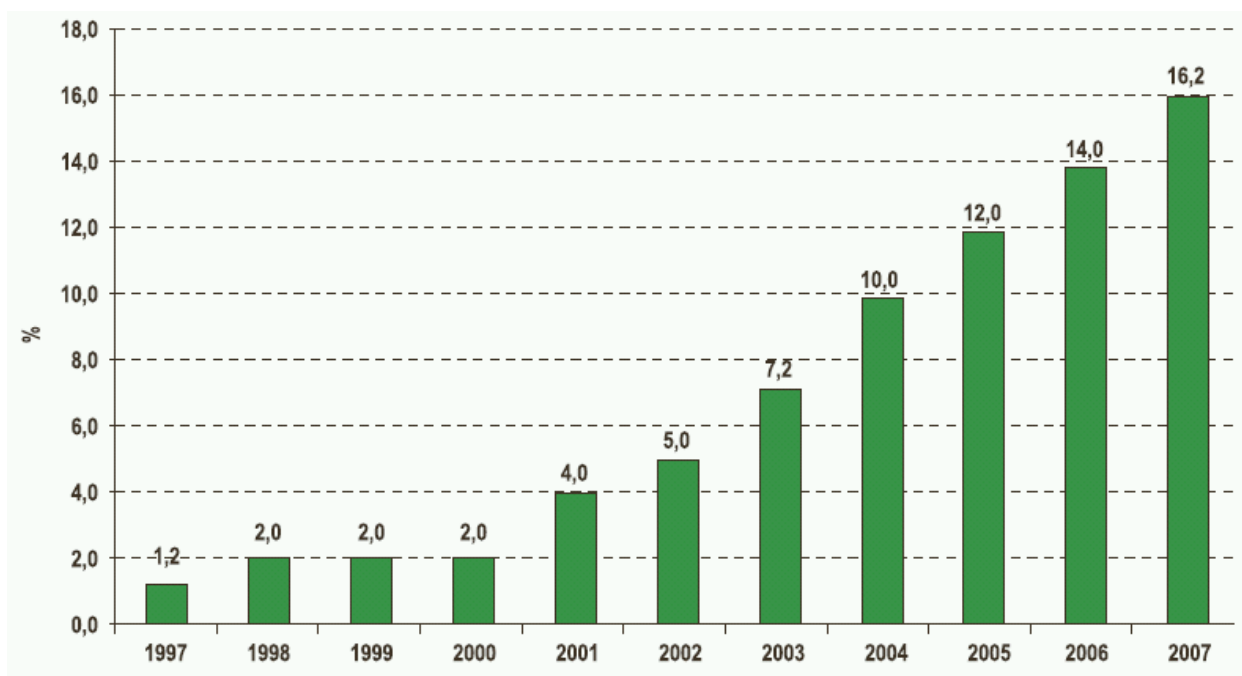
Šaltinis: Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija. Šilumos tiekimo bendrovių 2007 metų ūkinės veiklos apžvalga. P. 4, 17 // http://www.lsta.lt/files/statistika/ST-2007apWEB_pataisytas.pdf; prisijungimo laikas: 2008-05-16.

LIETUVOS ŠILUMOS ŪKIO RODIKLIAI

1 pav. Šilumos energijos gamybos struktūra LŠTA įmonėse 2004 m. ir 2007 m.

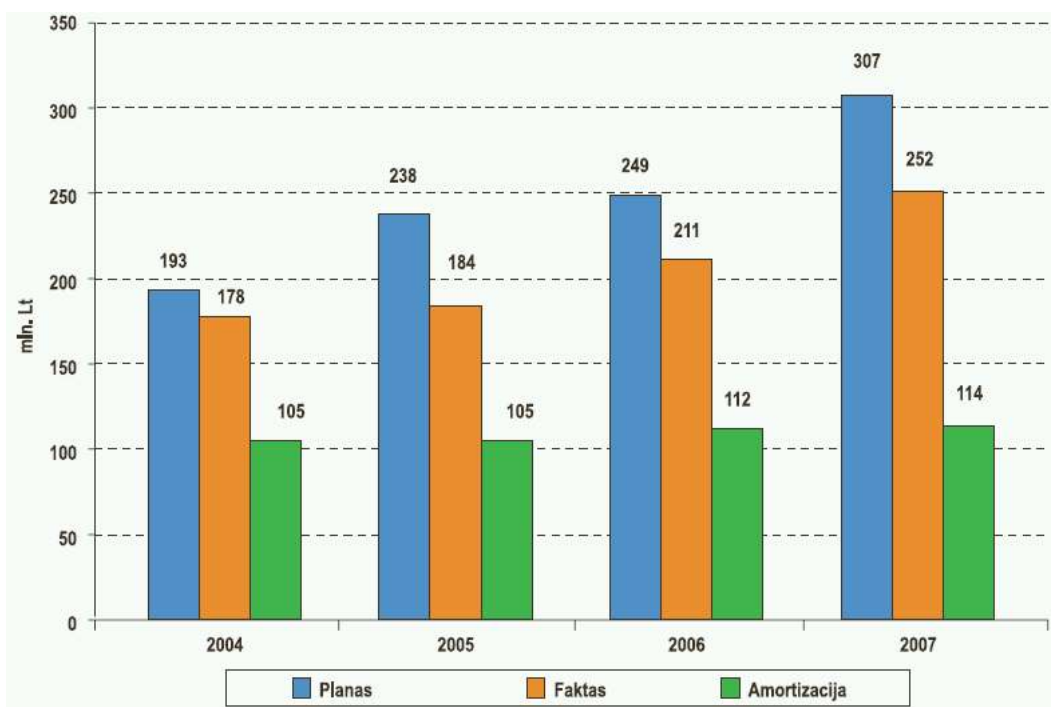
Šaltinis: Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija. Šilumos tiekimo bendrovių 2004 metų ūkinės veiklos apžvalga. P. 6 // http://www.lsta.lt/files/statistika/2004_metai_statistika.pdf; prisijungimo laikas: 2008-05-16.

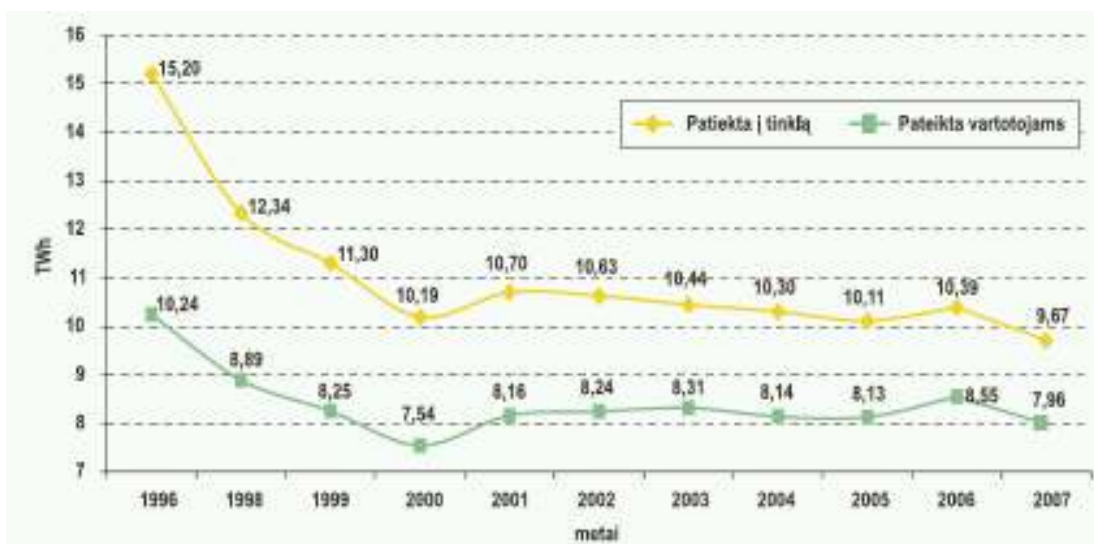
2 pav. Atsinaujinantys energijos šaltiniai bendrame kuro, naudojamo šilumos gamybai, balanse

Šaltinis: Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija. Šilumos tiekimo bendrovių 2007 metų ūkinės veiklos apžvalga. P. 16 // http://www.lsta.lt/files/statistika/ST-2007apWEB_pataisytas.pdf; prisijungimo laikas: 2008-05-16.

LIETUVOS ŠILUMOS BENDROVIŲ RODIKLIAI

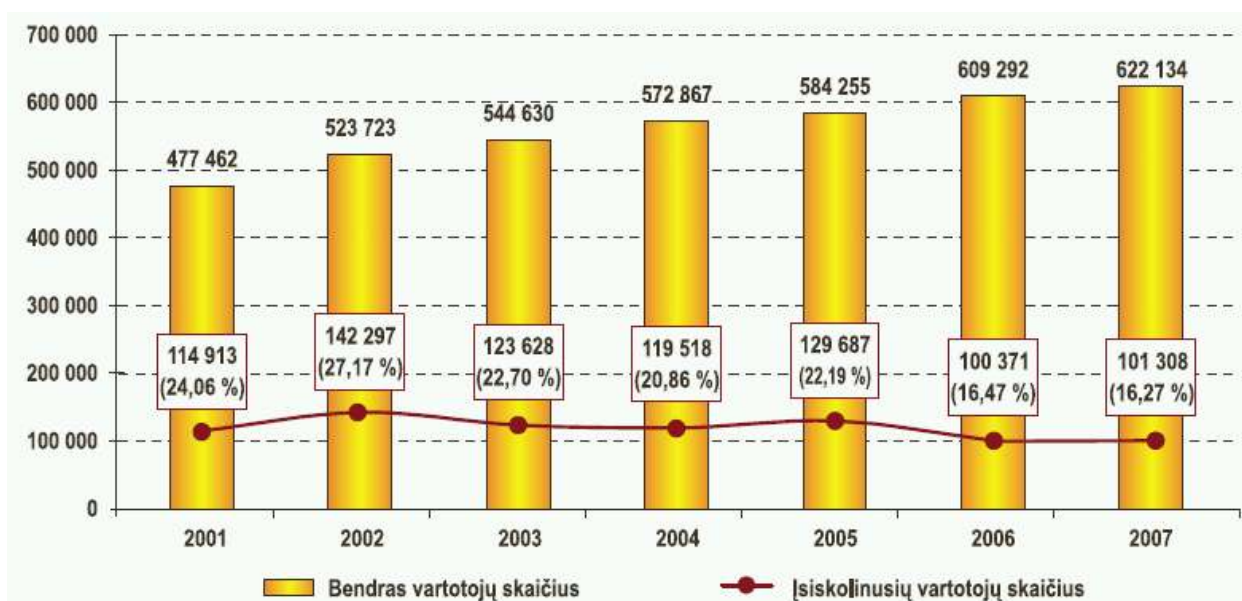
1 pav. Investicijų į šilumos ūkį apimtytis ir jų vykdymas 2004–2007 m.

2 pav. Šilumos energijos gamybos balansas Lietuvoje 1996–2007 m.

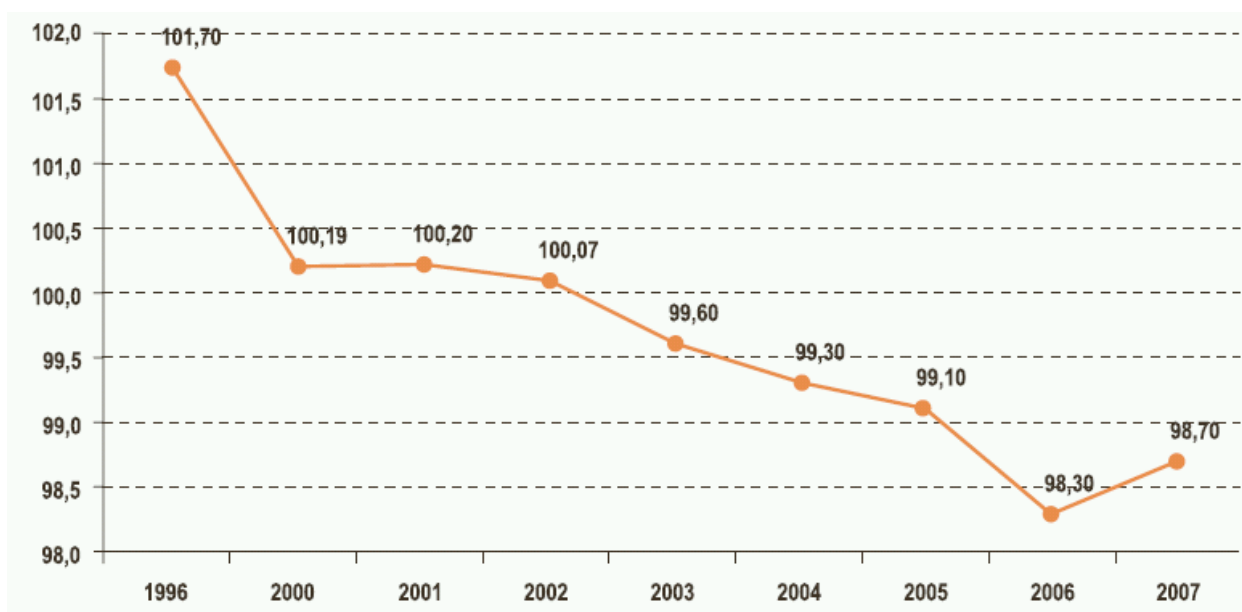
Šaltinis: Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija. Šilumos tiekimo bendrovių 2007 metų ūkinės veiklos apžvalga. P. 4, 27 // http://www.lsta.lt/files/statistika/ST-2007apWEB_pataisytas.pdf; prisijungimo laikas: 2008-05-16.

LIETUVOS ŠILUMOS BENDROVIŲ RODIKLIAI

1 pav. Šilumos vartotojų augimo dinamika 2001–2007 m.

Šaltinis: Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija. Šilumos tiekimo bendrovių 2007 metų ūkinės veiklos apžvalga. P. 32 // http://www.lsta.lt/files/statistika/ST-2007apWEB_pataisytas.pdf; prisijungimo laikas: 2008-05-16.

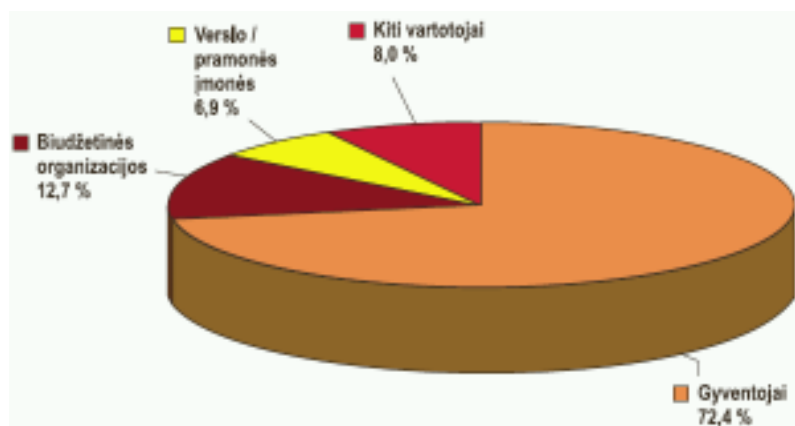
2 pav. Lyginamosios kuro sąnaudos šilumos sektoriuje

Šaltinis: Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija. Šilumos tiekimo bendrovių 2007 metų ūkinės veiklos apžvalga. P. 34 // http://www.lsta.lt/files/statistika/ST-2007apWEB_pataisytas.pdf; prisijungimo laikas: 2008-05-16.

ŠILUMOS ENERGIJOS TARIFAS, SAVIKAINA IR VARTOTOJŲ STRUKTŪRA

1 pav. Vidutinis šilumos energijos tarifas ir savikaina

2 pav. Šilumos vartotojų struktūra 2007 m.

**DARBO AUTORĖS PARENGTAS ŠILUMOS KAINOS NUSTATYMO METODIKOS
PAKEITIMO PROJEKTAS (OPTIMALUS VARIANTAS)**

Projektas

VALSTYBINĖ KAINŲ IR ENERGETIKOS KONTROLĖS KOMISIJA

NUTARIMAS**DĖL VALSTYBINĖS KAINŲ IR ENERGETIKOS KONTROLĖS KOMISIJOS 2008 M.
KOVO 15 D. NUTARIMU NR. O3-41 PATVIRTINTOS ŠILUMOS KAINŲ
NUSTATYMO METODIKOS PAKEITIMO IR PAPILDYMO**2008 m. Nr. O3-
Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo 17 straipsnio 5 dalies 1 punktu, (Žin., 2002, Nr. 56-2224), Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija (toliau – Komisija) n u t a r i a pakeisti ir papildyti Komisijos 2008 m. kovo 15 d. nutarimu Nr. O3-41 (Žin., 2008, Nr. 35-1270) patvirtintą Šilumos kainų nustatymo metodiką (toliau – Metodika):

1. Papildyti Metodiką 17¹, 46¹, 47.8, 60¹, 60², 64¹, 72¹, 80¹, 86¹ punktais ir juos išdėstyti taip:

1.1. „17¹. Perskaičiuota šilumos kaina – antrais ir kitais šilumos bazinės kainos galiojimo metais vartotojams nustatyta šilumos kaina, apskaičiuota šilumos bazinės kainos pagrindu, atsižvelgiant į Metodikoje numatytus koregavimo koeficientus.“

1.2. „46¹. Nepriklausomiems šilumos gamintojams, vienoje aprūpinimo šiluma sistemoje gaminantiems mažiau kaip 50 procentų šilumos, nepriklausomai nuo per metus realizuojamos šilumos kiekio, šios Metodikos nuostatos dėl šilumos bazinių ir perskaičiuotų kainų neprivalomos. Šiais atvejais šilumos supirkimo kaina nustatoma vadovaujantis Šilumos ūkio įstatymo 10 straipsnio 1 dalies ir šios Metodikos 61 punkto nustatyta tvarka.“

1.3. „47.8. Komisija nustatytas šilumos bazines kainas bei nustatytus šilumos tiekimo efektyvumo rodiklius skelbia „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“.“

1.4. „60¹. Savivaldybės institucijai pritarus, kompensuojamųjų sąnaudų dalis dėl kuro kainų padidėjimo per ataskaitinį laikotarpį gali būti neįtraukiama į ateinančio laikotarpio šilumos kainos skaičiavimus, jei ši sąnaudų dalis kompensuojama iš šilumos tiekėjo sukaupto (balansinio) pelno.“

1.5. „60². Savivaldybės institucija savo biudžeto sąskaita (skirdama dotacijas) gali kompensuoti šilumos tiekėjo negautas pajamas, susijusias su nustatytais mažesnėmis šilumos kainomis nei apskaičiuotos pagal Metodikos nuostatas. Šilumos kainos vartotojams ir dotacijos dydį nustato savivaldybės institucija.“

1.6. „64¹. Siekiant didinti šilumos ūkio efektyvumą, ilgalaikio materialiojo ir nematerialiojo turto nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudos privalo būti panaudojamos investicijoms į šilumos ūkio atnaujinimą. Savivaldybės, išnuomojusios šilumos tiekimo įmones ir per nuomos mokestį atgaunančios amortizacinius atskaitymus už išnuomotą turtą, dalį per nustatytą laikotarpį investicijoms nepanaudotų amortizacinių atskaitymų turi skirti gyvenamųjų namų modernizavimui finansuoti.“

1.7. „72¹. Šilumos tiekėjo duomenys apie šilumos gamybos ir perdavimo sąnaudas skelbiami viešai.“

1.8. „80¹. Būtinomis sąnaudomis negali būti pripažintos šios sąnaudos: labdara, išlaidos teismams, rezervinės galios įrengimo sąnaudos nenutrūkstamo aprūpinimo vartotojams

(Metodikos 71 punktą), taip pat sąnaudos nurodytos šios Metodikos 76.2.2., 65, 76.5 punktuose. Šis sąnaudų, kurios negali būti pripažintos būtinosiomis, sąrašas nėra baigtinis.“

1.9. „86¹. Šilumos gamybos bei perdavimo ir pardavimo veiklos normatyvinio pelno dydis turi būti suderintas su savivaldybės institucija ir negali viršyti savivaldybės institucijos nustatytos normatyvinio pelno viršutinės ribos.“

2. Pakeisti ir papildyti Metodikos 9, 26, 42.7, 48.2, 49, 62, 63, 76.3.1, 76.5, 77.1, 77.1.1, 77.1.3, 82, 87, 88, 89, 98, 99, 113, 114.5 punktus ir juos išdėstyti taip:

2.1. „9. Būtiniosios sąnaudos (valstybės normuojamosios) – pagal šią Metodiką nustatytos bazinių kainų galiojimo laikotarpio sąnaudos, naudojamos bazinėms šilumos kainoms nustatyti bei perskaičiuoti.“

2.2. „26. Šilumos bazinės kainos galiojimo laikotarpis – tai bazinių šilumos kainų pagrindu nustatytų šilumos kainų vartotojams galiojimo laikotarpis suma. Šis laikotarpis turi būti ne trumpesnis kaip 3 metai ir ne ilgesnis kaip 5 metai.“

2.3. „47.2. Savivaldybės institucija ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų teikia Komisijai šilumos bazinės kainos suderinimo dokumentus ir (ar) pagrįstas pastabas. Komisija, išnagrinėjusi savivaldybės pastabas arba per 30 kalendorinių dienų jų negavusi, ne vėliau kaip per 15 kalendorinių dienų nustato šilumos bazinę kainą. Kartu nustatomi šilumos tiekimo efektyvumo rodikliai šios Metodikos 60 punkte nustatyta tvarka.“

2.4. „48.2. Savivaldybės taryba ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nustato šilumos bazinę kainą. Kartu nustatomi šilumos tiekimo efektyvumo didinimo koeficientai, kurie turi būti paskelbti viešai. Pirmiesiems bazinių kainų galiojimo metams nustatoma šilumos kaina, lygi šilumos bazinei kainai. Savivaldybės institucija apie nustatytą šilumos bazinę kainą ir šilumos tiekimo efektyvumo didinimo koeficientus informuoja vartotojus ir Komisiją ne vėliau kaip prieš 30 kalendorinių dienų iki šilumos kainos įsigaliojimo.“

2.5. „49. Jei šilumos tiekėjas, kurio daugiau kaip $\frac{1}{2}$ akcijų nuosavybės teise priklauso vienai ar kelioms savivaldybėms ir kuris valdo skirtingose savivaldybėse esančias aprūpinimo šiluma sistemas, teikia vienodą šilumos kainą visoms savivaldybėms, šilumos kainą nustato šilumos tiekėjas įmonės įstatuose nustatyta tvarka, apskaičiavęs ją pagal šią Metodiką ir suderinęs su Komisija bei savivaldybėmis, kurioms nuosavybės teise priklauso daugiausia šilumos tiekėjo akcijų ir kurių akcijų suma sudaro daugiau kaip $\frac{1}{2}$ visų šilumos tiekėjo akcijų. Nustatant šilumos kainas tokiam tiekėjui, netaikomi Metodikos 47, 48 punktai.“

2.6. „53. Šilumos bazinė kaina nustatoma ne trumpesniai kaip 3 metų ir ne ilgesniam kaip 5 metų laikotarpiui ir antraisiais bei kitais jos galiojimo metais taikoma perskaičiuojant šilumos kainas, atsižvelgiant į šioje Metodikoje numatytus, šilumos tiekimo efektyvumo didinimo, realizuotos šilumos kiekio, kuro ir perkamos šilumos kainų, nusidėvėjimo (amortizacijos) ir kitų, nuo tiekėjo veiklos nepriklausančių veiksnių sąlygojamo sąnaudų pokyčio koregavimo koeficientus.“

2.7. „60. Nustatydamas šilumos bazines kainas, Komisija ar savivaldybės taryba nustato šilumos tiekimo efektyvumo didinimo koeficientą, taikomą perskaičiuojant šilumos kainas. Šilumos tiekimo efektyvumo didinimo koeficientas nustatomas vadovaujantis ekonomiškai pagrįstomis įmonės investicijomis pagal Lyginamosios analizės aprašą. Šio rodiklio dydis turi būti skelbiamas viešai šios Metodikos 47.8, 48.2 punktuose nustatyta tvarka ir negali būti didesnis kaip 3 proc.“

2.8. „62. Naujiems šilumos vartotojams, prisijungusiems prie aprūpinimo šiluma sistemos, leidžiama ne ilgiau kaip 3 metams nustatyti šilumos kainas, suderintas su savivaldybės institucija, grindžiamas tiekėjo būtinomis ribinėmis šilumos tiekimo šiems vartotojams sąnaudomis. Ribinės šilumos tiekimo sąnaudos skaičiuojamos prie kintamų šilumos tiekimo sąnaudų, kurios būtų patirtos, padidinus šilumos tiekimo apimtį vienu kiekio vienetu, pridėjus su naujų šilumos vartotojų prijungimu padarytų investicijų nusidėvėjimo (amortizacijos) ir eksploatacines sąnaudas. Dėl šių vartotojų prisijungimo padidėjęs realizuotos šilumos kiekis įvertinamas perskaičiuojant šilumos kainas.“

2.9. „63. Šilumos kainos konkurenciniams vartotojams skaičiuojamos vadovaujantis Komisijos patvirtinta Šilumos kainų konkurenciniams vartotojams skaičiavimo metodika ir turi padengti šilumos gamybos ir individualias perdavimo sąnaudas. Šilumos kainą konkurenciniams šilumos vartotojams nustato šilumos tiekėjas, suderinęs su Komisija bei savivaldybės institucija. Jeigu nėra nustatyta kita šilumos kaina, konkurenciniai šilumos vartotojai už suvartotą šilumą atsiskaito šilumos kainomis, nustatytais ir kitiems šilumos vartotojams.“

2.10. „69. Šilumos gamybos, perdavimo, pardavimo ir kitos, su minėtomis veiklomis nesusijusios, veiklos turtas, įsipareigojimai ir sąnaudos atskiriamos atitinkamai veiklai tiesiogiai priskiriant šios veiklos turtą, įsipareigojimus ir sąnaudas. Turtas, įsipareigojimai ir sąnaudos, kurios negali būti tiesiogiai priskirtos atitinkamai veiklai, paskirstomos tarp veiklų proporcingai tiesiogiai priskirtam turtui, įsipareigojimams ir sąnaudoms. Turtas, įsipareigojimai ir sąnaudos gali būti atskiriamos taikant ir kitus veiklų atskyrimo principus, tačiau tiekėjo veiklų atskyrimo taisyklės turi būti suderintos su Komisija, o 48 punkte nustatytais atvejais – su savivaldybės institucijomis.“

2.11. „76.3.1. darbo užmokesčio sąnaudos skaičiuojamos atsižvelgus į ataskaitinio laikotarpio atitinkamai veiklai priskirtą darbuotojų skaičių ir ateityje galimą darbuotojų skaičiaus pasikeitimą dėl investicijų plane numatytų priemonių įgyvendinimo. Darbuotojai, kurie tiesiogiai negali būti priskirti vienai veiklai, tarp veiklų paskirstomi proporcingai tiesiogiai priskirtiems darbuotojams arba proporcingai pagal atitinkamoje veikloje dirbtą darbo laiką.“

2.12. „76.5. Palūkanų sąnaudos už paskolas investicijoms skaičiuojamos pagal atskiras veiklos rūšis, atsižvelgus į ataskaitinio laikotarpio pabaigoje galiojančių paskolų sutarčių sąlygas, įvertinus paskolas, skirtas investicijų plano finansavimui. Palūkanų sąnaudos už paskolas apyvartinio kapitalo papildymui (kai pagrindinio kuro kainos viršija šilumos kainose įskaičiuotas kainas), skaičiuojamos įvertinus per paskutinius trejus kalendorinius metus apyvartinio kapitalo papildymui paimtų paskolų apimtį. Būtinosiomis palūkanų sąnaudomis pripažįstamos palūkanų sąnaudos, mokamos už įsipareigojimus, kurių suma neviršija 50 proc. šilumos tiekėjo ataskaitinio laikotarpio balanse rodomos turto vertės. Palūkanų normos dydis ribojamas ataskaitinio laikotarpio Lietuvos banko paskelbtu paskolų nefinansinėms korporacijoms vidutiniu palūkanų normos dydžiu.“

2.13. „77.1. Kuro sąnaudos šilumai gaminti. Kuro sąnaudos šilumai gaminti skaičiuojamos atsižvelgus į šilumos tiekėjo kuro struktūrą (t. y. naudojamas kuro rūšis, jų kiekį ir dalį bendrame kuro balanse) ir įvertinus kuro sąnaudų pokyčio prognozes dėl šilumos tiekėjo ūkyje diegiamų technologinių (modernizavimo) priemonių.“

2.14. „77.1.1. šilumos bazinių kainų galiojimo laikotarpiui šilumos tiekėjo kuro struktūra sudaroma pagal optimalią ataskaitinio laikotarpio šilumos tiekėjo kuro struktūrą, atsižvelgiant į sudarytą planuojamą elektrinių ir katilinių darbo režimą, išteklių išsigijimo galimybes, teikiant prioritetą atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimui. Siekiant paskatinti investicijas į šilumos gamybos efektyvumo didinimą, kuro struktūra nekeičiama visą bazinių kainų galiojimo laikotarpį, išskyrus atvejus, kai kuro struktūra keičiasi dėl nuo tiekėjo veiklos nepriklausančių priežasčių ir kai kuro struktūra keičiasi dėl perėjimo prie pigesnio kuro.“

2.15. „77.1.3. numatoma sunaudoti natūralaus kuro kiekis perskaičiuojamas į sąlyginio kuro kiekį (t_{ne}), atsižvelgiant į atskirų kuro rūšių faktinę (nurodytą kuro pirkimo sutartyse) šiluminę vertę.“

2.16. „82. Šilumos tiekimo veiklos normatyvinis pelnas skaičiuojamas pagal priklausomybę:

$$NP = (S_g + S_{pr} + S_{bs}) \times R / 100 ; \text{ (tūkst.Lt)}$$

(2)

čia:

S_g – nustatytos būtiniosios šilumos gamybos sąnaudos, tūkst. Lt per metus;

S_{pr} – nustatytos būtiniosios šilumos perdavimo sąnaudos, tūkst. Lt per metus;

S_{bs} – nustatytos būtiniosios šilumos pardavimo sąnaudos, tūkst. Lt per metus;

R – pelno norma, kuri negali viršyti 3 proc.“

2.17. „87. Jeigu šilumos tiekėjo vidutinė faktinė dviejų paskutinių metų pelno norma (normatyvinio pelno santykis atitinkamai su metinėmis sąnaudomis šilumos gamybos ir perdavimo veikloje ir normatyvinio pelno santykis su metinėmis sąnaudomis šilumos pardavimo veikloje) viršija 3 proc. nustatytą pelno normos ribą daugiau kaip 2 procentiniais punktais (pirmoji riba), kitais metais šios veiklos kaina mažinama 50 proc. pelno viršijimo sumos. Jei šilumos tiekėjas viršija 3 proc. nustatytą pelno normos ribą daugiau kaip 6 procentiniais punktais (antroji riba) – mažinama visa pelno viršijimo suma virš antrosios ribos ir 50 proc. normatyvinio pelno viršijimo sumos virš pirmosios ribos. Paskutinių bazinės kainos galiojimo laikotarpio metų pelno viršijimo suma įvertinama koreguojant naujo bazinių kainų laikotarpio pelną.“

2.18. „88. Jeigu nepriklausomo šilumos gamintojo, vienoje aprūpinimo šiluma sistemoje gaminančio daugiau kaip 50 procentų šilumos, vidutinė faktinė dviejų paskutinių metų pelno norma (normatyvinio pelno santykis atitinkamai su būtinosiomis sąnaudomis) viršija 3 proc. nustatytą pelno normos ribą kaina daugiau kaip 9 procentiniais punktais, kitais metais šios veiklos kaina mažinama visa pelno viršijimo suma virš 9 procentinių punktų.“

2.19. „89. Atsižvelgus į šilumos tiekėjo tiekimo veiklos patikimumo ir paslaugų kokybės bei šilumos tiekimo efektyvumo dėl investicijų ir kitų techninių bei administracinių priemonių įgyvendinimo padidėjimą, suskaičiuotą remiantis tiekėjo veiklos monitoringo duomenimis, pirmoji ir antroji pelno riba gali būti padidinta arba sumažinta 1 procentiniu punktu, tačiau negali viršyti savivaldybės institucijos nustatytos normatyvinio pelno viršutinės ribos.“

2.20. „98. Šilumos tiekėjas sprendžia, nepažeisdamas Šilumos ūkio įstatymo 10 straipsnio nuostatų, kiek patiekiamo į šilumos perdavimo tinklą šilumos kiekio gamins nuosavuose šilumos šaltiniuose ir kiek pirks iš nepriklausomų šilumos gamintojų, įvertinus, kad vartotojams būtų užtikrintas ilgalaikis ir patikimas šilumos tiekimas mažiausiomis sąnaudomis:

$$Q_{pt} = Q_{ns} + Q_{ps} ; \text{ (tūkst. MWh)} \quad (11)$$

čia:

Q_{ns} – savo šilumos šaltiniuose gaminamos ir tiekiamos į tinklą šilumos kiekis, tūkst. MWh;

Q_{ps} – perkamos ir tiekiamos į tinklą šilumos kiekis, tūkst. MWh.“

2.21. „99. Skaičiuojant šilumos gamybos kainą, įvertinamos kuro, elektros energijos, vandens, skirto technologijai, darbo užmokesčio, socialinio draudimo, šilumos gamybos turto nusidėvėjimo (amortizacijos), katilinių eksploatacijos, savo reikmėms naudojamos šilumos energijos, draudimo įmokų, mokesčių ir kitos sąnaudos bei veiklos sąnaudų ir normatyvinio pelno dalis, priskirta šilumos gamybai.“

2.22. „113. Šilumos bazinė kaina antrais bei kitais jos galiojimo metais taikoma perskaičiuojant šilumos kainas, atsižvelgus į Komisijos nustatytus koregavimo koeficientus.

Šilumos kainos perskaičiuojamos pagal priklausomybę:

$$T_{persk.} = T_b \times [1 + (I_q + I_{kuro} + I_{efekt} + I_{nusid.} + I_{kiti})]; \text{ (ct/kWh)} \quad (27)$$

čia:

$T_{persk.}$ – perskaičiuota šilumos kaina, ct/kWh;

T_b – šilumos bazinė kaina, ct/kWh;

I_q – realizuotos šilumos kiekio pokyčio koeficientas;

I_{kuro} – kuro ir perkamos šilumos sąnaudų pokyčio koregavimo koeficientas;

I_{efekt} – šilumos tiekimo efektyvumo koregavimo koeficientas;

$I_{nusid.}$ – nusidėvėjimo (amortizacijos) pokyčio koregavimo koeficientas;

I_{kiti} – kitų, nuo šilumos tiekėjo veiklos nepriklausančių veiksnių sąlygojamo sąnaudų pokyčio koregavimo koeficientas.“

2.23. „114.5. Šilumos tiekimo efektyvumo koregavimo koeficientas skaičiuojamas pagal priklausomybę:

$$I_{efekt} = L_{sj} \times [e / 100]; \quad (30)$$

čia:

L_{sj} – bazinės šilumos kainos skaičiavimuose numatyta sąnaudų dalis be kuro, pirkto šilumos sąnaudų, numatytų investicijų nusidėvėjimo (amortizacijos) ir technologinių perdavimo nuostolių, pinigine išraiška;

e – bazinės kainos nustatymo metu Komisijos ar savivaldybės tarybos nustatytas šilumos tiekimo efektyvumo didinimo koeficientas, tačiau ne didesnis kaip 3 proc. Šio koeficiento nustatymo tvarką reglamentuoja šios Metodikos 60 punktas.“

3. Įrašyti Metodikos 47.3, 47.5, 48.3 punktuose po skaičiaus „30“ žodį „kalendorinių“, o 47.1, 47.5, 48.1, 48.3 punktuose po žodžio „pabaigos“ žodį „dienos“.

4. Pakeisti Metodikos 76.2.1 ir 114.2 punktuose nurodytų koeficientų „ $T_{kuro\ t}$ “, „ K_t “ apibrėžimus ir juos išdėstyti taip:

„ $T_{kuro\ t}$ – perkamos šilumos sąnaudos ir kuro sąnaudos, suskaičiuotos pagal 77.1.1 ir 77.1.4 punkto reikalavimus bei įvertinus šilumos tiekėjo kuro panaudojimo efektyvumo padidėjimą dėl techninių priemonių įdiegimo, tūkst. Lt.“

„ K_t – ataskaitinio laikotarpio šilumos gamybos, perdavimo ir pardavimo veiklos nuosavo reguliuojamo turto vertė, tūkst. Lt.“

5. Laikyti netekusiais galios Metodikos 83, 84, 85, 86, 114.8 punktus.

6. Pakeisti Metodikos 4 ir 7 priedus (pridedama).

Komisijos pirmininkas

Pastaba. Visas nutarimo projekto tekstas parengtas baigiamojo darbo autorės pagal dėstomosios dalies 3.2.1 skyriuje pateiktus siūlymus.

**DARBO AUTORĖS PARENGTAS ENERGETIKOS ĮSTATYMO 22 STRAIPSNIO
PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTAS
(OPTIMALUSIS VARIANTAS)**

Projektas

LIETUVOS RESPUBLIKOS
ENERGETIKOS ĮSTATYMO 22 STRAIPSNIO PAKEITIMO
ĮSTATYMAS

2008 m. d. Nr.
Vilnius

(Žin., 2002, Nr. 56-2224; 2005, Nr. 142-5104; 2007, Nr. 55-2124)

1 straipsnis. 22 straipsnio pakeitimas

1. Pakeisti 22 straipsnį ir jį išdėstyti taip:

„22. Energetikos įmonės, turinčios daugiau kaip 5 MW galios elektros energijos gamybos objektų ir gaminančios parduoti skirtą elektros energiją, privalo turėti energijos išteklių rezervines atsargas. Energijos išteklių rezervinės atsargos kaupiamos, laikomos, atnaujinamos energetikos įmonių bei kitomis lėšomis. Energijos išteklių rezervinių atsargų kiekis turi būti ne mažesnis, negu yra suvartojama per 1 mėnesį.“

Skelbiu šį Lietuvos Respublikos Seimo priimtą įstatymą.

RESPUBLIKOS PREZIDENTAS

Siūlomo pakeisti 22 straipsnio lyginamasis variantas

1 straipsnis. 22 straipsnio pakeitimas

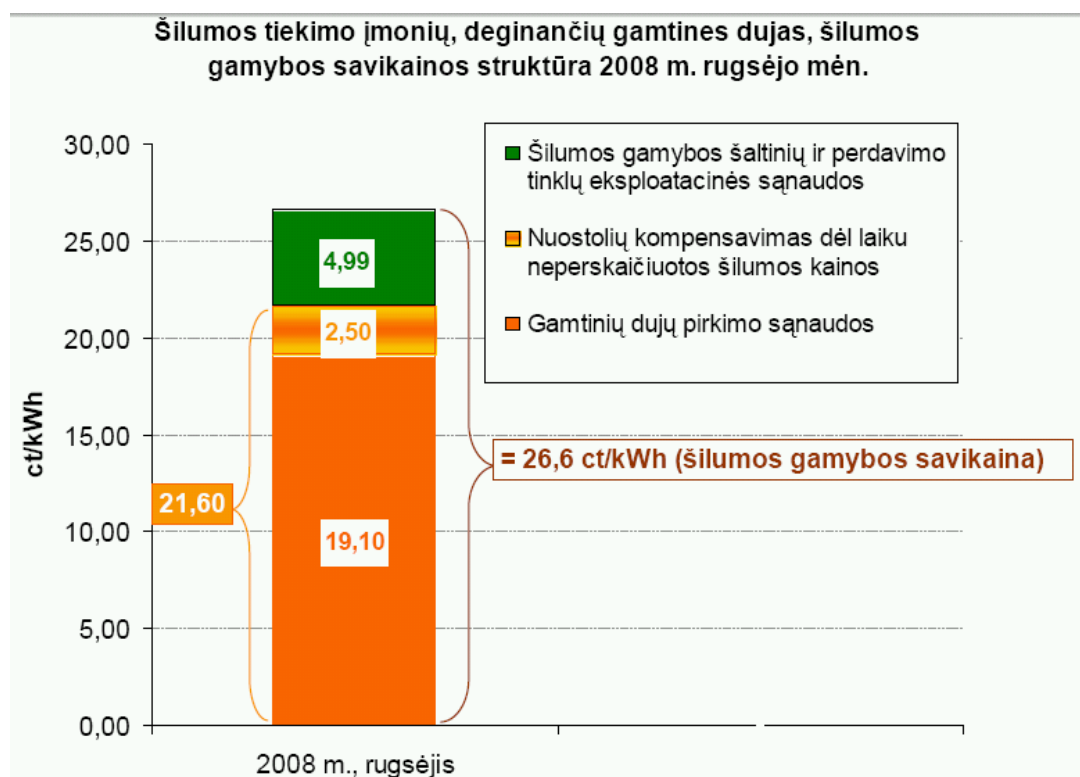
1. Pakeisti 22 straipsnį ir jį išdėstyti taip:

„22. Energetikos įmonės, turinčios daugiau kaip 5 MW galios ~~šilumos ar~~ elektros energijos gamybos objektų ir gaminančios parduoti skirtą ~~šilumos ar~~ elektros energiją, privalo turėti energijos išteklių rezervines atsargas. Energijos išteklių rezervinės atsargos kaupiamos, laikomos, atnaujinamos energetikos įmonių bei kitomis lėšomis. Energijos išteklių rezervinių atsargų kiekis turi būti ne mažesnis, negu yra suvartojama per 1 mėnesį.“

Pastaba. Įstatymo pakeitimo projektas parengtas baigiamojo darbo autorės pagal dėstomosios dalies 3.2.1 skyriuje pateiktus siūlymus.

ŠILUMOS TIEKIMO ĮMONIŲ, DEGINANČIŲ GAMTINĖS DUJAS, ŠILUMOS GAMYBOS SAVIKAINOS STRUKTŪRA 2008 M. RUGSĖJO MĖN.

Gamtinių dujų pirkimo sąnaudos šilumos savikainoje	<i>ct/kWh</i>	19,10
Gamtinių dujų pirkimo sąnaudos šilumos savikainoje (įvertinus nuostolių kompensavimą dėl laiku neperskaičiuotų šilumos kainų (2,5 ct/kWh))	<i>ct/kWh</i>	21,60
Kitos sąnaudos šilumos savikainoje (šilumos gamybos šaltinių ir perdavimo tinklų eksploatacinės sąnaudos)	<i>ct/kWh</i>	4,99
Šilumos gamybos savikaina	<i>ct/kWh</i>	26,59

Išeities duomenys:

Gamtinių dujų pirkimo kaina (prie Lietuvos-Baltarusijos sienos) 2008 m. rugpjūčio mėn. (su transportavimu)	<i>Lt/1000 m³</i>	1511
Gamtinių dujų energetinė vertė: 1000 m ³ g. dujų = 9302 kWh šilumos		
Gamtinių dujų energetinė vertė (įvertinus šilumos gamybos šaltinių nvk neto): 1000 m ³ g. dujų = 7907 kWh šilumos		
7907 kWh kainuoja 1511 Lt		
1 kWh = 0,1910 Lt = 19,10 ct		

BANDYMŲ DIDINTI ŠILUMOS ŪKIO VALDYMO EFEKTYVUMĄ ANALIZĖ (atlikta darbo autorės)

Pastaraisiais metais labai aktyvią poziciją dėl didesnio savivaldybių vaidmens rodopartijos „Tvarka ir teisingumas“ atstovai. Tai galima būtų iliustruoti įvykiais sostinėje ir Šiauliuose. Vilniaus miesto savivaldybės meras J. Imbrasas ir Šiaulių miesto savivaldybės mero pavaduotoja D. Matonienė (kartu su Šiaulių miesto meru Liberalų centro partijos atstovu G. Mikšiu ir kitais politikais) išreiškė labai aiškią nuomonę šiuo aktualiu Lietuvai klausimu ir gynė ją teisminių procesų metu. Kitas minėtos partijos atstovas V. Mazuronis, Seimo frakcijos „Tvarka ir teisingumas“ atstovas 2008 m. birželio 6 dieną pateikė Šilumos ūkio įstatymo projektą Nr. XP-3157 dėl minėto įstatymo 32 str. pakeitimo¹⁵⁷. Kaip rašoma šio įstatymo projekto aiškinamajame rašte, šio projekto pateikimą paskatino pernelyg smarkiai kylančios šilumos kainos, kurios neatitinka realios situacijos (šilumos kainų kilimas neproporcingas išteklių kainų kilimui). Šilumos ūkio įstatymo 32 str. pakeitimo projekte siekiama, kad galutines šilumos bazines ir perskaičiuotas šilumos kainas miestiečiams turėtų tvirtinti miesto valdžia, bet ne tiekėjai ir ne Komisija. Seimo nario V. Mazuronio teigimu, komisija turėtų tik kontroliuoti šilumos kainų nustatyto procesą¹⁵⁸, o dabar ji vienašališkai, neatsižvelgdama į savivaldybių tarybų sprendimus, tvirtina tokias kainas, kokių pageidauja šilumos tiekėjai.

Savivaldybių tarybų įtaką reguliuojant šilumos kainas šiuo metu įvairiais būdais bando didinti ir Lietuvos savivaldybių asociacija. Pasaulinėje rinkoje augančios naftos ir dujų kainos turėtų didinti ir centralizuotai tiekiamos šilumos kainas, tačiau žinia, kad nuo 2008 m. rudens šilumos kaina didinama 50 proc., o kai kuriuose Lietuvos miestuose šilumos kainos kilimas gali siekti net 60 proc., kaip rašoma spaudoje¹⁵⁹, „daugeliui savivaldybių sukėlė šoką“. Pirmoji į tai reagavo Vilniaus miesto savivaldybė (buvo sudaryta ekspertų darbo grupė, kuri pateikė Komisijai pagal Šilumos kainų nustatymo metodiką atliktus kainos skaičiavimus¹⁶⁰, organizuota vieša akcija), Vilniaus miesto savivaldybės atstovų teigimu, jog Komisija atstovauja ne daugumos piliečių, bet monopolininkų interesams. Spaudoje rašoma, kad 2008 m. liepos mėn. viduryje Vilniaus miesto savivaldybė kreipėsi į teismą dėl to, kad Komisija tendencingai monopolininkų naudai nustato šilumos kainą¹⁶¹, tačiau teismas netgi nesustabdė Komisijos nutarimo galiojimo (priešingai nei kitais minėtais atvejais), nors minėtas ieškinys buvo kitoks, kadangi ginčijama ne Komisijos teisė vienašališkai nustatyti šilumos kainas, o pažeistos kainų nustatymo procedūros ir taisyklės (jų teisėtumas).

Netrukus vilniečių iniciatyvą perėmė ir kitos savivaldybės. 2008 m. gegužės 10 d. per Lietuvos savivaldybių asociacijos suvažiavimą Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Marijampolės, Telšių, Trakų ir Pagėgių savivaldybių merai pasirašė vadinamąjį Dubingių memorandumą, o 2008 m. birželio mėnesį kreipėsi į Lietuvos Respublikos Seimo pirmininką Ministrą Pirmininką dėl efektyvesnio šilumos ūkio valdymo. Seimas ir Vyriausybė buvo raginami skubos tvarka priimti Šilumos ūkio įstatymo pataisas, kurios suteiktų savivaldybėms realių galių tvirtinti centralizuotai tiekiamos šilumos kainą. Šilumos kainos skaičiavimo metodikos rengimą patikėti ne patiems šilumos tiekėjams, o nepriklausomiems ekspertams. Komisijai siūlyta palikti tik kontroliavimo, priežiūros funkcijas, o savivaldybėms suteikti teisę kontroliuoti šilumos gamintojų sąnaudas,

¹⁵⁷ www.lrs.lt; prisijungimo laikas: 2008-06-28

¹⁵⁸ Šiuo metu pagal Energetikos įstatyme numatytas komisijos funkcijas, ji kontroliuoja kainų ir tarifų taikymą.

¹⁵⁹ Anskaitis A. Kaip sušvelninti šilumos kainų smūgį? // Savivaldybių žinios, 2008 m. liepos 17 d. P. 4.

¹⁶⁰ Darbo grupės narių teigimu šilumos kaina Vilniuje 2008 m. pabaigoje turėtų didėti iki 10 proc., o ne 53 proc., kaip nustatė Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija.

¹⁶¹ 2008 m. liepos 15 d. straipsnyje „Sostinės šildymo kainų augimą bandoma stabdyti teisme“ teigiama, kad Vilniaus miesto savivaldybė pranešė, kad ieškinys (dėl vienašališkai nustatytų „nepagrįstai didelių šilumos kainų“) argumentuojamas pažeistomis procedūromis ir taisyklėmis, turėjusiomis „užtikrinti sprendimo pagrįstumą“ // www.delfi.lt; prisijungimo laikas: 2008-07-16.

stebėti jų veiklą ir realiai daryti įtaką centralizuotai tiekiamos šilumos kainos nustatymui, o įteisinant galutinę šilumos kainą savivaldybių sprendimai turi būti lemiami.

Įdomu tai, kad minėtą Dubingių memorandumą pasirašė įvairių politinių partijų atstovai. Tai rodo, kad visos savivaldybės suvokia savo svarbiausią misiją – atstovauti gyventojų interesams. Tačiau tenka pripažinti, kad Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos reakcija į šią iniciatyvą buvo pasyvi¹⁶².

Netrukus po šio memorandumo pasirašymo ir kitos savivaldybės ėmėsi aktyvių veiksmų: Panevėžio miesto savivaldybės taryba priėmė kreipimąsi į Seimą ir Vyriausybę, teikdama keletą konkrečių pasiūlymų¹⁶³. Paminėtina ir tai, kad spaudoje buvo rašoma, jog kai kurios savivaldybės dėl šilumos kainų nustatymo kreipėsi į nepriklausomus šilumos ūkio ekspertus¹⁶⁴, tačiau realių šilumos kainų sumažinimo rezultatų nepasiekė.

2008 m. liepos 9 d. vykusiam Lietuvos savivaldybių asociacijos valdybos posėdyje buvo nuspręsta, kad Lietuvos savivaldybių asociacijos administracija parengs valdybos nutarimo projektą dėl kainų nustatymo. Šis Lietuvos savivaldybių asociacijos valdybos nutarimo projektas buvo išsiųstas derinti savivaldybių merams¹⁶⁵. Jame numatyta siūlyti Lietuvos Respublikos Seimui ir Vyriausybei keisti teisės aktus, taip pat ir Šilumos ūkio įstatymą bei juose įtvirtinti nuostatas dėl lemiamo ir galutinio savivaldybių vaidmens nustatant šilumos, šalto ir karšto vandens kainas. Taip pat numatyta siūlyti panaikinti įstatymų numatytą Komisijos teisę vienašališkai nustatyti šilumos, šalto ir karšto vandens kainas; atsisakyti nuostatos dėl bazinės kainos nustatymo; įtvirtinti nuostatą, kad kainų nustatymo metodikas rengtų, tvirtintų ir kontroliuotų jų taikymą skirtingos institucijos, taip pat siūlyti Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai keisti kai kurias Šilumos kainų nustatymo metodikos nuostatas (žr. kitame skyriuje).

---

¹⁶² Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos 2008-07-15 raštas Nr. (28.1-52)-3-4519 „Dėl savivaldybių merų kreipimosi „Dėl efektyvesnio šilumos ūkio valdymo“ // Šiaulių miesto savivaldybės administracijos informacija.

¹⁶³ Vienas jų – kaip realiai padėti sunkiai besiverčiančioms šeimoms.

¹⁶⁴ Marijampolės, Švenčionių ir kt. savivaldybių atveju tai buvo technikos mokslų daktaras V. Sidzikauskas.

¹⁶⁵ Lietuvos savivaldybių asociacijos valdybos 2008 m. liepos 9 d. nutarimo „Dėl kainų nustatymo“ projektas // Šiaulių miesto savivaldybės administracijos informacija.

**BAIGIAMOJO DARBO AUTORĖS PARENGTAS
ŠILUMOS ŪKIO ĮSTATYMO 32 STRAIPSNIO PAKEITIMO IR PAPILDYMO
ĮSTATYMO PROJEKTO LYGINAMASIS VARIANTAS
(OPTIMALUSIS VARIANTAS)**

Projekto lyginamasis variantas

LIETUVOS RESPUBLIKOS
ŠILUMOS ŪKIO ĮSTATYMO 32 STRAIPSNIO PAKEITIMO IR PAPILDYMO
36 STRAIPSNIU ĮSTATYMAS

2008 m.   d. Nr.
Vilnius

(Žin., 2007, Nr. 130-5259)

1 straipsnis. 32 straipsnio 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11 dalių pakeitimas ir papildymas 12 ir 13 dalimis

1. Pakeisti 32 straipsnio 4 dalį ir ją išdėstyti taip:

„4. Šilumos tiekėjas, kuris realizuoja ne mažiau kaip 10 GWh šilumos per metus, vadovaudamasis šilumos kainų nustatymo metodikomis ir atsižvelgdamas į savivaldybės institucijos ir Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos pastabas, parengia ir teikia Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai bei savivaldybės institucijai šilumos bazinės kainos projektą. Savivaldybės institucija ne vėliau kaip per 30 **kalendorinių** dienų teikia Komisijai bazinės kainos suderinimo dokumentus ir (ar) pagrįstas pastabas. Komisija, išnagrinėjusi savivaldybės institucijos pastabas arba per 30 **kalendorinių** dienų jų negavusi, ne vėliau kaip per 15 **kalendorinių** dienų nustato šilumos bazinę kainą. Dalyvauti nustatant šilumos bazinės kainas kviečiamos šilumos vartotojų teises ginančios organizacijos. Kartu nustatomi tiekimo efektyvumo rodikliai. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija nustatytas šilumos bazinės kainas **ir tiekimo efektyvumo rodiklius** skelbia „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“. Šilumos tiekėjas, valdantis skirtingose savivaldybėse esančias šilumos tiekimo sistemas, gali teikti Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai nustatyti skirtingas šilumos bazinės kainas šioms sistemoms. Šilumos tiekėjas, teikdamas pasiūlymą dėl skirtingų šilumos bazinių kainų šilumos tiekimo sistemoms, esančioms skirtingose savivaldybėse, nustatymo, privalo jį teikti dėl visų skirtingose savivaldybėse esančių šilumos tiekimo sistemų. Šilumos tiekėjas arba savivaldybė turi teisę teisme apskusti Valstybinę kainų ir energetikos kontrolės komisiją dėl nustatytų šilumos bazinių kainų.“

2. Pakeisti 32 straipsnio 5 dalį ir ją išdėstyti taip:

„5. Savivaldybių tarybos nustato:

1) vadovaudamasi Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nustatytais šilumos bazinėmis kainomis ir šilumos kainų nustatymo metodikomis – įmonių tiekiamų šilumos ir (ar) karšto vandens kainas kiekvienam šilumos tiekėjui, kuris realizuoja ne mažiau kaip 10 GWh šilumos per metus. Pirmaisiais šilumos bazinių kainų galiojimo metais savivaldybės taryba ne vėliau kaip per 30 **kalendorinių** dienų nustato šilumos kainas atsižvelgdama į Komisijos nustatytas šilumos bazinės kainas. Savivaldybės tarybos nustatytos šilumos kainos galioja ne ilgiau kaip 12 mėnesių nuo jų įsigaliojimo dienos. Jeigu savivaldybės taryba per nurodytą terminą nenustato šilumos kainų pirmiesiems šilumos bazinių kainų galiojimo metams, Komisija

vienašališkai nustato šilumos kainas, lygias šilumos bazinėms kainoms. Komisijos vienašališkai nustatytos šilumos kainos skelbiamos viešai likus ne mažiau kaip mėnesiui iki jų įsigaliojimo ir taikomos nuo mėnesio pirmosios dienos. Skundus dėl savivaldybės tarybos nustatytų šilumos kainų ikiteismine tvarka nagrinėja Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija;

2) vadovaudamasi šilumos kainų nustatymo metodikomis – įmonių tiekiamos šilumos bazinės ir kasmet perskaičiuojamas šilumos kainas kiekvienam šilumos tiekėjui, kuris realizuoja mažiau kaip 10 GWh šilumos per metus, ir apie tai informuoja vartotojus ir Valstybinę kainų ir energetikos kontrolės komisiją ne vėliau kaip prieš 30 **kalendorinių** dienų iki šilumos kainos įsigaliojimo. Skundus dėl savivaldybės tarybos nustatytų šilumos kainų ikiteismine tvarka nagrinėja Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija;

3) vadovaudamasi Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtinta daugiabučių namų šildymo ir karšto vandens sistemų priežiūros (eksploatavimo) maksimalių tarifų nustatymo metodika – daugiabučių namų šildymo ir karšto vandens sistemų priežiūros (eksploatavimo) maksimalius tarifus. Tarifai diferencijuojami atsižvelgiant į daugiabučio namo šilumos punkto įrenginių nuosavybės teisės subjektą.“

3. Pakeisti 32 straipsnio 6 dalį ir ją išdėstyti taip:

„6. Šilumos tiekėjai teikia Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai bei savivaldybei perskaičiuotų šilumos kainų projektus ir jų pagrindimą. Savivaldybės taryba per 30 **kalendorinių** dienų nustato šilumos kainas.“

4. Pakeisti 32 straipsnio 8 dalį ir ją išdėstyti taip:

„8. Naujiems šilumos vartotojams, prisijungusiems prie šilumos tiekimo sistemos, leidžiama ne ilgiau kaip 3 metams nustatyti šilumos kainas, **suderintas su savivaldybės institucija**, grindžiamas tiekėjo būtinomis (valstybės normuojamomis) ribinėmis šilumos tiekimo šiems vartotojams sąnaudomis.“

5. Pakeisti 32 straipsnio 9 dalį ir ją išdėstyti taip:

„9. Karšto vandens tiekėjas, vadovaudamasis Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtinta karšto vandens kainų nustatymo metodika, parengia ir teikia Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai bei savivaldybės institucijai karšto vandens kainos projektą. Savivaldybės institucija ne vėliau kaip per 30 **kalendorinių** dienų teikia Komisijai karšto vandens kainos suderinimo dokumentus ir (ar) pagrįstas pastabas. Komisija, išnagrinėjusi savivaldybės institucijos pastabas arba per 30 **kalendorinių** dienų jų negavusi, ne vėliau kaip per 15 **kalendorinių** dienų nustato karšto vandens kainą.“

6. Pakeisti 32 straipsnio 10 dalį ir ją išdėstyti taip:

„10. Konkurenciniams šilumos vartotojams nustatoma šilumos kaina, kuri turi padengti šilumos gamybos ir individualias perdavimo sąnaudas. Šią šilumos kainą nustato šilumos tiekėjas, suderinęs su Valstybine kainų ir energetikos kontrolės komisija **bei savivaldybės institucija**. Jeigu nėra nustatyta kita šilumos kaina, konkurenciniai šilumos vartotojai už suvartotą šilumą atsiskaito šilumos kainomis, nustatytomis ir kitiems šilumos vartotojams.“

7. Pakeisti 32 straipsnio 11 dalį ir ją išdėstyti taip:

„11. Jei šilumos tiekėjas, kurio daugiau kaip $\frac{1}{2}$ akcijų nuosavybės teise priklauso vienai ar kelioms savivaldybėms ir kuris valdo skirtingose savivaldybėse esančias šilumos tiekimo sistemas, teikia vienodą šilumos kainą visoms savivaldybėms, šilumos kainą nustato šilumos tiekėjas įmonės įstatuose nustatyta tvarka, apskaičiavęs ją pagal šilumos kainų nustatymo metodikas ir suderinęs su Valstybine kainų ir energetikos kontrolės komisija **bei savivaldybėmis, kurioms nuosavybės teise priklauso daugiausia šilumos tiekėjo akcijų bei kurių akcijų suma sudaro daugiau kaip $\frac{1}{2}$ visų šilumos tiekėjo akcijų**. Šiuo atveju netaikomos šio straipsnio 4, 5, 6 ir 7 dalys.“

8. Papildyti 32 straipsnį 11, 12 dalimis ir jas išdėstyti taip:

„12. Savivaldybės institucijai pritarus, sąnaudų dalis dėl kuro kainų padidėjimo per ataskaitinį laikotarpį gali būti neįtraukiama į ateinančio laikotarpio šilumos kainos skaičiavimus, jei ši sąnaudų dalis kompensuojama iš šilumos tiekėjo sukaupto (balansinio) pelno.

13. Savivaldybės institucija savo biudžeto sąskaita (skirdama dotacijas) gali kompensuoti šilumos tiekėjo negautas pajamas, susijusias su nustatytais mažesnėmis šilumos kainomis nei apskaičiuotos pagal Šilumos kainų nustatymo metodikos nuostatas. Šilumos kainos vartotojams ir dotacijos dydį nustato savivaldybės institucija.“

2 straipsnis. Dešimtojo skirsnio papildymas 36 straipsniu

1. Papildyti dešimtąjį skirsnį 36 straipsniu ir jį išdėstyti taip:

„36 straipsnis. Nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudų panaudojimas investicijoms į šilumos ūkio atnaujinimą

Šilumos ūkio ilgalaikio materialiojo turto nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudos panaudojamos investicijoms į šilumos ūkio atnaujinimą (šilumos gamybos, perdavimo ir vartojimo efektyvumo didinimą). Savivaldybės, išnuomojusios šilumos tiekimo įmones ir per nuomos mokesčių atgaunančios amortizacinius atskaitymus už išnuomotą turimą, dalį per nustatytą laikotarpį investicijoms nepanaudotų amortizacinių atskaitymų skiria gyvenamųjų namų modernizavimui finansuoti.“

2. Buvusius 36 ir 37 straipsnius atitinkamai laikyti 37 ir 38 straipsniu.

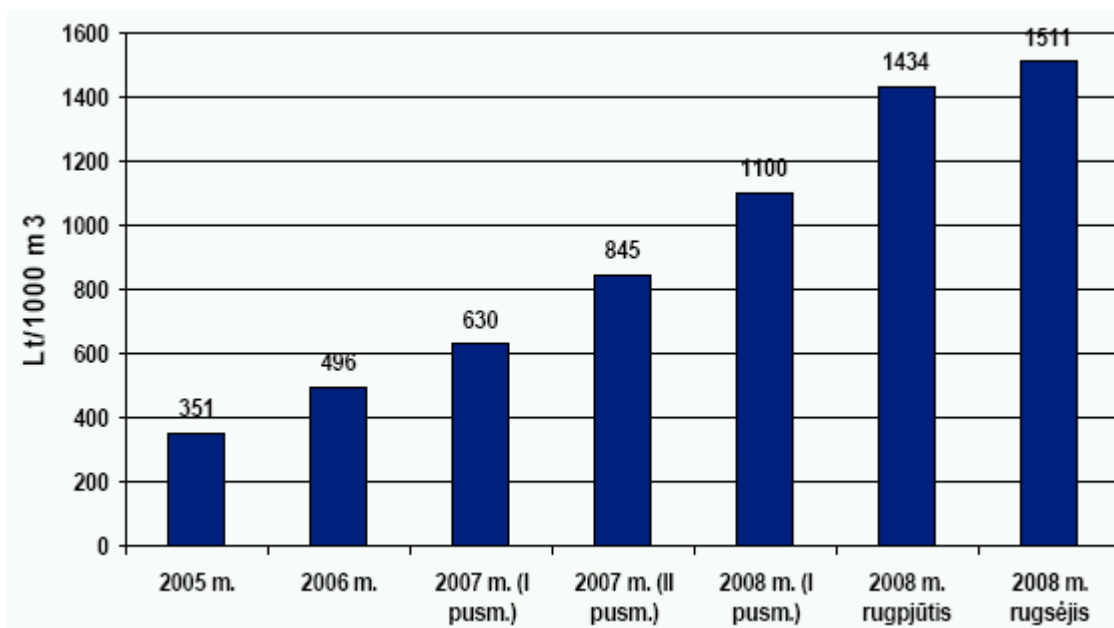
Skelbiu šį Lietuvos Respublikos Seimo priimtą įstatymą.

RESPUBLIKOS PREZIDENTAS

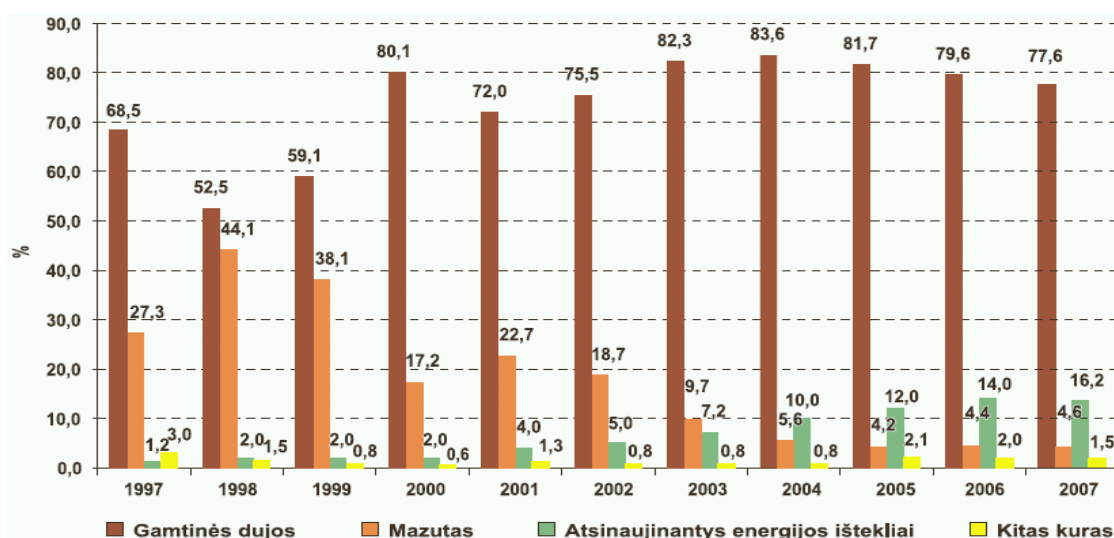
Pastaba: Visas siūlomo Šilumos ūkio įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo lyginamojo varianto projekto tekstas parengtas baigiamojo darbo autorės pagal dėstomojoje dalyje 3.2.1 skyriuje pateiktus siūlymus. Dėl per didelės darbo apimties siūlomo įstatymo projektas nėra pateikiamas apsiribojant lyginamuoju variantu ir jame pajuodintu šriftu išskiriamais siūlomais pakeitimais.

KURO ŠAUNDOMS ĮTAKOS TURINČIŲ RODIKLIŲ DINAMIKA

1 pav. Dujų kainos dinamika 2005-2008 m.

Šaltinis: Lietuvos šilumos ūkis – esama padėtis ir kliūtys vystymuisi (atnaujinta informacija 2008-10-14). Lietuvos šilumos tiekėjų asociacijos pranešimas. 2008-10-14 // http://www.lsta.lt/files/seminarai/080911_Budapestas/Pilnas_pranesimas_LT.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-24.

2 pav. Kuro sąnaudų dinamika 1997-2007 m.

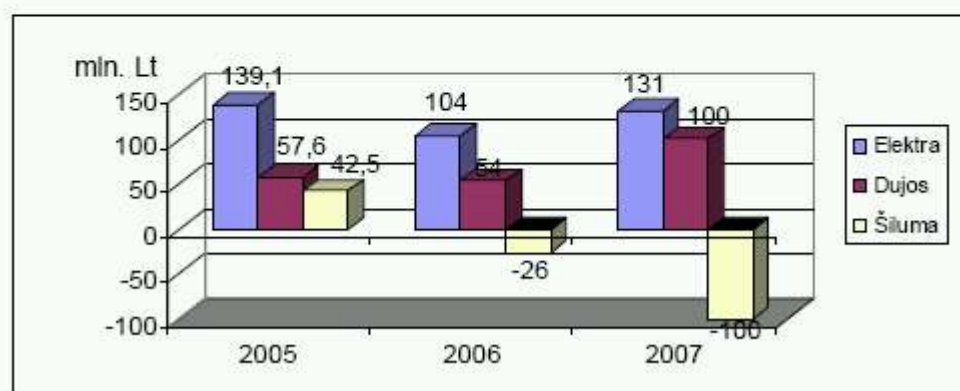
Šaltinis: Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija. Šilumos tiekimo bendrovių 2007 metų ūkinės veiklos apžvalga. P. 14 // http://www.lsta.lt/files/statistika/ST-2007apWEB_pataisytas.pdf; prisijungimo laikas: 2008-05-16.

NESUDERINTI KAINODAROS PRINCIPAI TARP ŠALIES ENERGETIKOS SEKTORIŲ

	Elektros sektorius	Gamtinių dujų sektorius	Šilumos sektorius	
Apskaičiuojamas turtas	Perskaičiuotas + naujai sukurtas	Neperskaičiuotas + naujai sukurtas	Nei perskaičiuotas + nei naujai sukurtas	
Normatyvinio pelno skaičiavimas	Nuo perkainuoto turto be tiekimo maržos	Nuo neperkainuoto turto + tiekimo marža	Nuo neperkainuoto turto be tiekimo maržos	Perkainuotas nuo neperkainuoto skiriasi 3 kartus
Faktinės sąnaudos	Pripažįstamos be apribojimų	Pripažįstamos be apribojimų	Pripažįstamos su eile apribojimų	Šilumos sektoriuje didelė dalis sąnaudų nėra pripažįstamos būtinosiomis sąnaudomis

1 pav. Nesuderinti kainodaros principai tarp šalies energetikos sektorių

		Elektros sektorius	Gamtinių dujų sektorius	Šilumos sektorius
Grynasis pelnas (+)/nuostolis(-) (mln.Lt)	2006	+104	+54	-26
	2007	+131	+100	-100
	2008 (I pusmetis)	-	-	-166

2 pav. Nesuderintų kainodaros principų rezultatas

Šaltinis: Lietuvos šilumos ūkis – esama padėtis ir kliūtys vystymuisi (atnaujinta informacija 2008-10-14). Lietuvos šilumos tiekėjų asociacijos pranešimas. 2008-10-14 // http://www.lsta.lt/files/seminarai/080911_Budapestas/Pilnas_pranesimas_LT.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-24.

**BAIGIAMOJO DARBO AUTORĖS PARENGTAS
ŠILUMOS KAINOS NUSTATYMO METODIKOS PAKEITIMO PROJEKTAS
(RADIKALUSIS VARIANTAS)**

Projektas

VALSTYBINĖ KAINŲ IR ENERGETIKOS KONTROLĖS KOMISIJA

**NUTARIMAS
DĖL ŠILUMOS KAINŲ NUSTATYMO METODIKOS PAKEITIMO**

2008 m.   Nr. O3-
Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo 17 straipsnio 5 dalies 1 punktu, (Žin., 2002, Nr. 56-2224), Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija n u t a r i a:

1. Pakeisti Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2008 m. kovo 15 d. nutarimu Nr. O3-41 „Dėl Šilumos kainų nustatymo metodikos“ (Žin., 2008, Nr. 35-1270) patvirtintą Šilumos kainų nustatymo metodiką (toliau – Metodika) ir ją išdėstyti nauja redakcija (pridedama).

2. Nustatyti, kad:

2.1. bazinės ar perskaičiuotos šilumos kainos, nustatytos iki Metodikos įsigaliojimo dienos, galioja iki Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nutarimuose ar savivaldybių tarybų sprendimuose nustatytų datų, tačiau ne ilgiau kaip 12 mėnesių nuo Metodikos įsigaliojimo dienos;

2.2. kol nepatvirtinta Kogeneracinių jėgainių šilumos ir elektros energijos sąnaudų atskyrimo metodika, sąnaudos šiluminės energijos gamybai atskiriamos pagal Alternatyvios šiluminės energijos gamybos atskyrimo metodą;

2.3. kol nepatvirtintas Lyginamosios analizės aprašas, skaičiavimuose vadovaujama viešai Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos skelbiamais vidutiniais atitinkamos šilumos tiekėjų grupės lyginamosios analizės rodikliais;

2.4. kol nepatvirtinta Karšto vandens kainų nustatymo metodika, karšto vandens kainos skaičiuojamos ir perskaičiuojamos vadovaujantis Centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainų nustatymo metodikos punktais, reglamentuojančiais bazinių karšto vandens kainų skaičiavimo ir perskaičiavimo tvarką;

2.5. kol nepatvirtinta Atsiskaitomųjų karšto vandens apskaitos prietaisų aptarnavimo mokesčio skaičiavimo metodika, savivaldybių tarybos atsiskaitomųjų karšto vandens apskaitos prietaisų aptarnavimo mokesčių skaičiuoja vadovaudamasi Centralizuotai tiekiamos šilumos ir karšto vandens kainų skaičiavimo metodikos 108 punkto nuostatomis, reglamentuojančiomis karšto vandens pardavimo kainos skaičiavimą.

3. Pripažinti netekusia galios 2008 m. kovo 15 d. nutarimu Nr. O3-41 (Žin., 2008, Nr. 35-1270) patvirtintą Šilumos kainų nustatymo metodiką.

ŠILUMOS KAINŲ NUSTATYMO METODIKA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Šilumos kainų nustatymo metodika (toliau – Metodika) parengta vadovaujantis Lietuvos Respublikos energetikos įstatymu (Žin., 2003, Nr. 73-3352; 2006, Nr. 130-4899) ir Šilumos ūkio įstatymu (Žin., 2007, Nr. 130-5259), Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais ir kitais teisės aktais. Ji nustato šilumos kainų skaičiavimo principus, kainodaros reikalavimus ir kainų nustatymo tvarką.

2. Metodika privaloma visiems šilumos tiekėjams ir nepriklausomiems šilumos gamintojams, vienoje aprūpinimo šiluma sistemoje gaminantiems daugiau kaip 50 procentų šilumos.

3. Šilumos kainos grindžiamos nediskriminavimo, sąnaudų susigrąžinimo, stabilumo, kryžminio subsidijavimo draudimo principais ir sudaro prielaidas įgyvendinti šiuos tikslus:

- 3.1. ginti šilumos vartotojų teises ir teisėtus interesus;
- 3.2. mažiausiomis sąnaudomis užtikrinti ilgalaikį, patikimą ir kokybišką šilumos tiekimą vartotojams;
- 3.3. didinti šilumos gamybos ir tiekimo efektyvumą;
- 3.4. užtikrinti pagrįstą šilumos tiekėjų rentabilumą;
- 3.5. mažinti šilumos energetikos neigiamą poveikį aplinkai;
- 3.6. skatinti šilumos tiekėjus diegti pažangias technologijas, naudoti vietinio kuro išteklius;
- 3.7. įteisinti pagrįstą konkurenciją tarp šilumos gamintojų.

II. SĄVOKOS

4. **Apyvartinis taršos leidimas (ATL)** – tai leidimas per nustatytą laiką į aplinką išmesti vieną toną anglies dioksido ekvivalento.

5. **Aprūpinimo šiluma sistema** – organizacinis-techninis ūkio kompleksas, gaminantis ir tiekiantis šilumą vartotojams, valdomas šilumos tiekėjo ir susidedantis iš šilumos perdavimo tinklo bei vieno ar daugiau prie tinklo prijungtų šilumos gamintojų.

6. **Atsiskaitomieji šilumos apskaitos prietaisai** – vartotojams pateiktos šilumos kiekio matavimo priemonės, pagal kurių rodmenis atsiskaitoma su šilumos tiekėju už suvartotą šilumą.

7. **Bendra šilumos ir elektros energijos gamyba (kogeneracija)** – šilumos ir elektros energijos gamyba bendrame technologiniame cikle.

8. **Buitinis vartotojas** – fizinis asmuo, perkantis šilumą savo buities reikmėms.

9. **Būtinios sąnaudos** (valstybės normuojamos) – pagal šią Metodiką nustatytos bazinių kainų galiojimo laikotarpio sąnaudos, naudojamos šilumos kainoms nustatyti.

10. **Investicijų planas** – ilgalaikis šilumos tiekėjo parengtas ir su savivaldybės taryba suderintas dokumentas, kuriame nurodytos planuojamos per šilumos kainų galiojimo laikotarpį įgyvendinti investicijos, joms įgyvendinti reikalingos lėšos ir finansavimo šaltiniai. Į kainų skaičiavimą įtraukiamos tik tos investicijų plano investicijos, kurios suderintos su savivaldybės taryba bei Valstybine kainų ir energetikos kontrolės komisija (toliau – Komisija).

11. **Kompensacija už rezervinę galią** – pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos patvirtintą metodiką apskaičiuota su rezervuota galia susijusių papildomų

šnaudų kompensacija, mokama vartotojo, naudojančio aprūpinimo šiluma sistemą kaip rezervinį šildymo būdą.

12. **Konkurencinis šilumos vartotojas** – šilumos vartotojas, esantis šilumos tiekimo konkurencinėje zonoje, nustatytoje savivaldybės tarybos patvirtintame specialiajame šilumos ūkio plane, arba kitas Komisijos nustatytas šilumos vartotojas, suvartojantis daugiau kaip 1 procentą šilumos tiekėjo per praėjusius kalendorinius metus realizuoto šilumos kiekio. Šiems vartotojams šilumos kaina nustatoma individualių šnaudų principu.

13. **Kryžminis subsidijavimas** – tai aukštų šilumos kainų vienos grupės vartotojams palaikymas, užtikrinant kitos grupės vartotojams žemas šilumos kainas.

14. **Nepriklausomas šilumos gamintojas** – juridinis asmuo, gaminantis ir parduodantis šilumą šilumos tiekėjui arba, turėdamas šilumos tiekimo licenciją, – vartotojui.

15. **Nuosavas kapitalas** – ūkio subjekto savininkų teisė į ūkio subjekto turto dalį, likusią iš viso turto atėmus visus įsipareigojimus.

16. **Palyginamosios šilumos gamybos šnaudos** – šilumos tiekėjo disponuojamais šilumos gamybos įrenginiais visam esamam aprūpinimo šiluma sistemos poreikiui, šilumos energijos vienetai pagaminti patirtos kuro, elektros energijos ir vandens technologijai šnaudos.

17. **Pastato šildymo sistema** – pastate įrengtas techninių priemonių kompleksas, skirtas į pastatą perduotai arba pastate gaminamai šilumai į patalpas pristatyti. Nuo tiekėjų tinklų ji atibojama šilumos įvadu.

18. **Ribinės šilumos tiekimo šnaudos** – papildomos šilumos tiekimo įmonės šnaudos, reikalingos papildomam šilumos kiekio vienetai patiekti.

19. **Šnaudos** – per ataskaitinį laikotarpį įmonės sunaudotas turtas ar ištekliai pajamoms gauti.

20. **Skolintas kapitalas** – ilgalaikiai ūkio subjekto įsipareigojimai, už kuriuos ūkio subjektas privalo atsiskaityti vėliau nei per ateinančius vienus finansinius metus nuo balanso sudarymo dienos.

21. **Susiję asmenys** – fiziniai ir (ar) juridiniai asmenys, kurie atitinka bent vieną iš verslo apskaitos standarte „Susiję asmenys“ nustatytų kriterijų.

22. **Šilumnešis** – specialiai paruoštas vanduo, karštas vanduo, garas, kondensatas, kitas skystis ar dujos, naudojami šilumai pristatyti.

23. **Šilumos kainos projektas** – tai šilumos kainos skaičiavimai ir skaičiavimui reikalingų dokumentų visuma.

24. **Šilumos kainos skaičiavimo ataskaitinis laikotarpis** – keturi paskutiniai metų ketvirčiai iki šilumos kainos perskaičiavimo projekto rengimo proceso pradžios.

25. **Šilumos kainos galiojimo laikotarpis** – ne ilgiau kaip 12 mėnesių nuo paskutinės šilumos kainos įsigaliojimo dienos.

26. **Šilumos dvinarė kaina** – šilumos gamybos, perdavimo ir pardavimo bazinė arba perskaičiuota kaina, sudaryta iš pastoviosios ir kintamosios dalies.

27. **Šilumos dvinarės kainos kintamoji dalis** – kaina už suvartotą šilumos kiekį (vienos kilovatvalandės kaina).

28. **Šilumos dvinarės kainos pastovioji dalis** – kaina, mokama už vidutinę šilumos vartojimo galią (kilovato kaina).

29. **Šilumos įvadas** – šilumos perdavimo tinklo atšaka, įskaitant pastato pirmuosius uždaramuosius įtaisus ir apskaitos prietaisus, jungianti pastato šilumos įrenginius ir šilumos perdavimo tinklą.

30. **Šilumos kaina** – kaina, nustatyta savivaldybės tarybos ar Šilumos ūkio įstatymo nustatyta tvarka šilumos tiekėjo vadovaujantis šia Metodika.

31. **Šilumos pardavimas** – tai veikla, susijusi su sąskaitų, mokėjimo pranešimų apie suvartotą šilumą parengimu ir pateikimu vartotojams, šilumos suvartojimo ir mokėjimų apskaita, vartotojų informavimu, bei kita su pardavimu susijusi veikla.

32. **Šilumos pardavimo kaina** – tai kaina, mokama už šilumos pardavimo paslaugas centais už kilovatvalandę arba litais per mėnesį vartotojui, butui ar namui.

33. **Šilumos perdavimas** – šilumos pristatymas šilumnešiu šilumos perdavimo tinklo vamzdiniais.

34. **Šilumos perdavimo technologiniai nuostoliai** – šilumos tiekėjo patiekto į tinklą ir šilumos vartotojo sunaudoto pagal šilumos pirkimo-pardavimo vietoje įrengtų atsiskaitomųjų šilumos apskaitos prietaisų rodmenis šilumos kiekio skirtumas. Skirtumas susidaro dėl per vamzdinių paviršius prarastos šilumos ir dėl nutekėjusio šilumnešio.

35. **Šilumos pirkimo-pardavimo vieta** – šilumnešio vamzdinių vieta, kurioje tiekėjas parduoda šilumą vartotojui.

36. **Šilumos punktas** – prie šilumos įvado prijungtas šilumos perdavimo tinklo įrenginys, su šilumnešiu gaunamą šilumą transformuojantis pristatymui į pastato šildymo prietaisus.

37. **Šilumos tiekėjas** – juridinis asmuo, tiekiantis šilumą vartotojams pagal pirkimo-pardavimo sutartį.

38. **Šilumos tiekimas** – centralizuotai pagamintos šilumos pristatymas ir pardavimas šilumos vartotojams.

39. **Šilumos vartotojas** – juridinis ar fizinis asmuo, kurio naudojami šildymo prietaisai nustatyta tvarka prijungti prie šilumos perdavimo tinklų ar pastatų šildymo sistemų.

40. **Šilumos vienanarė kaina** – šilumos gamybos, perdavimo ir pardavimo bazinė arba perskaičiuota kaina centais už šilumos kilovatvalandę.

41. **Tiekimo-vartojimo riba** – šilumnešio vamzdinių vieta, iki kurios tiekėjas pristato šilumą vartotojui.

42. **Veiklos sąnaudos** – tai bendrosios ir administracinės sąnaudos. Bendrosioms ir administracinėms sąnaudoms priskiriami administracinių ir bendro naudojimo patalpų išlaikymas, nuoma ar nusidėvėjimas, įmonės ir jos padalinių valdymo ir aptarnavimo personalo darbo užmokestis ir socialinis draudimas, transporto priemonių išlaikymas, finansinio ir techninio audito paslaugos sąnaudos, įmonės ir jos veiklos draudimo, komunalinės paslaugos bendriems įmonės poreikiams tenkinti, profesinis draudimas, telekomunikacinės sąnaudos, personalo mokymo kaštai bei kitos su įmonės valdymu susijusios sąnaudos.

III. ŽYMĖJIMAI

Simboliai

A	– šilumos vartotojų skaičius;
B	– planuojamos investicijos;
D	– skolintas kapitalas;
E	– nuosavas kapitalas;
e	– efektyvumo didinimo koeficientas;
F	– nurašytas ar perleistas turtas;
K	– reguliuojamo turto vertė;
L	– sąnaudų dalis;
N	– vidutinė vartojimo galia;
P	– pajamos;
R	– pelno norma;
S	– sąnaudos;
T	– kaina;
Q	– šilumos kiekis;

Indeksai

bs	– būtiniosios sąnaudos;
bv	– balansinė vertė;
d	– skolintas kapitalas;
dv	– šilumos dvinarė kaina;
e	– nuosavas kapitalas;
g	– šilumos gamyba;
k	– kintamosios sąnaudos;

kiek	– kiekis;
kn	– konkurenciniai vartotojai;
kuro	– kuro ir perkamos šilumos sąnaudos;
nš	– nuosavi šilumos gamybos šaltiniai;
nusid.	– nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudos;
p	– pastoviosios sąnaudos;
pr	– šilumos perdavimas;
prd.	– šilumos pardavimas;
pš	– pirкта šiluma;
pt	– patiekta į tinklą šiluma;
sj	– sąnaudų dalis be kuro ir pirktos šilumos sąnaudų;
šk	– šilumos kaina;
šp	– šilumos punktai;
t	– laikotarpis;
tn	– šilumos perdavimo technologiniai nuostoliai;
vart.	– vartotojas;
veikl.	– veiklos sąnaudos;
q	– realizuotos šilumos kiekis.

IV. NUORODOS

43. Teisės aktai, į kuriuos šioje Metodikoje pateikiamos nuorodos:

43.1. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas (Žin., 2002, Nr. 56-2224; 2003, Nr. 73-3352; 2005, Nr. 142-5104; 2007, Nr. 55-2124);

43.2. Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymo pakeitimo įstatymas (Žin., 2007, Nr. 130-5259);

43.3. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2001 m. rugpjūčio 23 d. įsakymas Nr. 262 „Dėl Šilumos tiekimo vamzdynų nuostolių nustatymo metodikos patvirtinimo“ (Žin., 2001, Nr. 74-2613);

43.4. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2007 m. sausio 29 d. nutarimas Nr. O3-5 „Dėl Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2003 m. gruodžio 22 d. nutarimo Nr. O3-116 „Dėl atskirų energijos ir kuro rūšių sąnaudų normatyvų būstui šildyti ir šaltam vandeniui pašildyti“ pakeitimo ir papildymo“ (Žin., 2007, Nr. 15-579);

43.5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 25 d. nutarimu Nr. 982 (Žin., 2003, Nr. 75-3481) patvirtinta Šilumos supirkimo iš nepriklausomų gamintojų į šilumos tiekimo sistemas tvarka;

43.6. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtintas Lyginamosios analizės aprašas;

43.7. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtinta Investicijų projektų derinimo Komisijoje tvarka (Žin., 2003, Nr. 62-2852);

43.8. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtinta Kogeneracinių jėgainių šilumos ir elektros energijos sąnaudų atskyrimo metodika;

43.9. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtinta Šilumos kainų konkurenciniams vartotojams skaičiavimo metodika;

43.10. viešosios įstaigos Lietuvos Respublikos apskaitos instituto standartų tarybos 2003 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. 1 „Dėl verslo apskaitos standartų patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 20-616).

V. ŠILUMOS KAINŲ NUSTATYMO TVARKA

44. Šilumos tiekėjams ir nepriklausomiems šilumos gamintojams, vienoje aprūpinimo šiluma sistemoje gaminantiems daugiau kaip 50 procentų šilumos, kainas nustato savivaldybių

tarybos pagal šilumos tiekėjų pateiktus kainos projektus, parengtus vadovaujantis Metodika ir atsižvelgiant į Komisijos pastabas bei įvertinant Komisijos nustatytus šilumos tiekimo efektyvumo rodiklius.

45. Nepriklausomiems šilumos gamintojams, vienoje aprūpinimo šiluma sistemoje gaminantiems mažiau kaip 50 procentų šilumos, šios Metodikos nuostatos šilumos kainų apskaičiavimui neprivalomos. Šiais atvejais šilumos supirkimo kaina nustatoma vadovaujantis Šilumos ūkio įstatymo 10 straipsnio 1 dalies ir šios Metodikos 62 punkto nustatyta tvarka.

46. Šilumos kainų nustatymo tvarka:

46.1. Baigiantis šilumos kainų galiojimo laikotarpiui, šilumos tiekėjas ne vėliau kaip prieš 4 mėnesius iki šilumos kainos galiojimo laikotarpio pabaigos parengia ir teikia savivaldybės institucijai ir Komisijai šilumos kainos projektą. Kai šilumos tiekėjas yra ir karšto vandens tiekėjas, savivaldybės institucijai ir Komisijai teikiamas šilumos kainos ir karšto vandens kainos projektas.

46.2. Komisija ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų teikia Savivaldybės institucijai šilumos kainos suderinimo dokumentus ir (ar) pagrįstas pastabas. Šilumos tiekėjas, įvertinęs Komisijos pastabas, teikia savivaldybės institucijai patikslintą šilumos kainos projektą. Savivaldybės taryba, atsižvelgdama į Komisijos pastabas ir pagal jas patikslintą šilumos kainos projektą arba per 30 kalendorinių dienų negavusi Komisijos pastabų, ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nustato šilumos kainą ir apie tai informuoja Komisiją bei vartotojus.

46.3. Visas savivaldybės tarybos nustatytas šilumos kainas tiekėjai pateikia Komisijai per 5 kalendorines dienas nuo šilumos kainų nustatymo.

46.4. Skundus dėl savivaldybės tarybos nustatytų šilumos kainų ikiteismine tvarka nagrinėja Energetikos ministerija.

47. Jei šilumos tiekėjas, kurio daugiau kaip $\frac{1}{2}$ akcijų nuosavybės teise priklauso vienai ar kelioms savivaldybėms ir kuris valdo skirtingose savivaldybėse esančias aprūpinimo šiluma sistemas, teikia vienodą šilumos kainą visoms savivaldybėms, šilumos kainą nustato šilumos tiekėjas įmonės įstatuose nustatyta tvarka, apskaičiavęs ją pagal šią Metodiką ir įvertinęs Komisijos pastabas bei suderinęs su savivaldybių institucijomis, kurioms nuosavybės teise priklauso daugiausia šilumos tiekėjo akcijų ir kurių akcijų suma sudaro daugiau kaip $\frac{1}{2}$ visų šilumos tiekėjo akcijų. Nustatant šilumos kainas tokiam tiekėjui, netaikomas Metodikos 48 punktas.

48. Šilumos kainos skelbiamos viešai ir taikomos ne anksčiau kaip nuo kito mėnesio, einančio po šilumos kainos nustatymo, pirmosios dienos.

49. Šilumos tiekėjas, valdantis skirtingose savivaldybėse esančias aprūpinimo šiluma sistemas, gali teikti savivaldybės tarybai nustatyti skirtingas šilumos kainas šioms sistemoms.

50. Nepriklausomas šilumos gamintojas, vienoje aprūpinimo šiluma sistemoje gaminantis daugiau kaip 50 procentų šilumos, iki šilumos kainos galiojimo pabaigos parengia ir teikia savivaldybės institucijai šilumos kainos projektą. Savivaldybės taryba ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nustato šilumos kainą. Nepriklausomo šilumos gamintojo šilumos kaina nustatoma prieš šilumos tiekėjui, superkančiam šilumą iš šio nepriklausomo gamintojo, pradėdant rengti šilumos kainos projektą. Nepriklausomo šilumos gamintojo šilumos kaina įsigalioja įsigaliojus šilumos tiekėjo, superkančio šilumą iš šio nepriklausomo gamintojo, šilumos kainai.

VI. ŠILUMOS KAINODARA

51. Šilumos kaina galioja ne ilgiau kaip 12 mėnesių nuo jų įsigaliojimo. Jeigu šilumos tiekėjo kuro ir (ar) perkamos šilumos kainos, palyginti su galiojančiose šilumos tiekimo kainose įskaičiuoto kuro ir (ar) perkamos šilumos kaina, pasikeičia tiek, kad kuro ir perkamos šilumos sąnaudų suma padidėja arba sumažėja daugiau kaip 15 proc., nauja šilumos kaina skaičiuojama nelaukiant 12 mėnesių laikotarpio pabaigos. Savivaldybės tarybos sprendimu šilumos kainos galiojimo laikotarpis gali būti pratęstas iki 12 mėnesių.

52. Šilumos kainos nustatomos šioms šilumos tiekimo veikloms: šilumos gamybai (pirkimui), šilumos perdavimui ir šilumos pardavimui. Šilumos tiekėjams, kurie realizuoja mažiau kaip 10 GWh šilumos per metus, šilumos kainų skaičiavimas pagal atskiras veiklas neprivalomas.

53. Šilumos kainos yra vienanarės arba dvinarės. Už suvartotą šilumos energiją šilumos vartotojas moka vienanarę arba dvinarę kainą pasirinktinai.

54. Šilumos tiekėjui pasirinkus ir savivaldybės institucijai pritarus, šilumos kainos gali būti diferencijuojamos pagal šilumos punktų nuosavybę, aprūpinimo šiluma sistemas, vartotojų grupes, šilumos pirkimo-pardavimo vietą, tiekimo-vartojimo ribą, šilumos vartojimo mastą, šilumnešius ir jų kokybę, tiekimo patikimumą, vartojimo sezoniskumą, periodiškumą ir apskaitos būdus. Šilumos kainos diferencijuojamos atsižvelgiant į patiriamas sąnaudas. Kryžminis subsidijavimas, nustatant šilumos kainas, negalimas.

55. Šilumos kainos grindžiamos tiekėjo būtinosiomis šilumos gamybos (pirkimo), perdavimo, pardavimo, įvadinųjų atsiskaitomųjų šilumos apskaitos prietaisų įrengimo, priežiūros ir patikros, sąskaitų (mokėjimo pranešimų) už šilumą parengimo ir pateikimo vartotojams bei apskaitos sąnaudomis.

56. Šilumos tiekėjų veiklos efektyvumas ir sąnaudų pagrįstumas vertinamas atliekant lyginamąją analizę, t. y. lyginant tiekėjo veiklą su kitų atitinkamai šilumos tiekėjų grupei priklausančių tiekėjų veikla. Lyginamosios analizės rodiklius skaičiuoja Komisija, vadovaudamasi Lyginamosios analizės aprašu. Komisijos įvertinti atitinkamos šilumos tiekėjų grupės lyginamosios analizės rodikliai skelbiami „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“. Šie rodikliai yra pagrindas šilumos tiekėjo veiklos efektyvumo užduotims ir sąnaudoms nustatyti.

57. Komisija nustato šilumos tiekimo efektyvumo didinimo koeficientą, taikomą skaičiuojant šilumos kainas. Šilumos tiekimo efektyvumo didinimo koeficientas nustatomas vadovaujantis ekonomiškai pagrįstomis įmonės investicijomis pagal Lyginamosios analizės aprašą.

58. Savivaldybės institucijai pritarus, kompensuojamųjų sąnaudų dalis dėl kuro kainų padidėjimo per ataskaitinį laikotarpį gali būti neįtraukiama į ateinančio laikotarpio šilumos kainos skaičiavimus, jei jie kompensuojami iš šilumos tiekėjo sukaupto (balansinio) pelno.

59. Savivaldybės institucija savo biudžeto sąskaita (skirdama dotacijas) gali kompensuoti šilumos tiekėjo negautas pajamas, susijusias su nustatytomis mažesnėmis šilumos kainomis nei apskaičiuotos pagal Metodikos nuostatas. Šilumos kainos vartotojams ir dotacijos dydį nustato savivaldybės taryba.

60. Nepriklausomų šilumos gamintojų, vienoje aprūpinimo šiluma sistemoje gaminančių daugiau kaip 50 procentų šilumos, šilumos kainą nustato savivaldybės taryba. Kitais atvejais šilumos supirkimo iš nepriklausomų šilumos gamintojų kaina nustatoma vadovaujantis galiojančiomis šilumos pirkimo-pardavimo sutartimis. Nepriklausomų šilumos gamintojų šilumos kaina turi būti ne didesnė už šilumos tiekėjų, superkančių šilumą, lyginamąsias šilumos gamybos sąnaudas ar kitų nepriklausomų gamintojų parduodamas šilumos kainas. Lyginamosios šilumos tiekėjo šilumos gamybos sąnaudos apskaičiuojamos vadovaujantis Lietuvos Vyriausybės patvirtinta Šilumos supirkimo iš nepriklausomų gamintojų į šilumos tiekimo sistemas tvarka.

61. Naujiems šilumos vartotojams, prisijungusiems prie aprūpinimo šiluma sistemos, leidžiama ne ilgiau kaip 3 metams nustatyti šilumos kainas, suderintas su savivaldybės institucija, grindžiamas tiekėjo būtinomis ribinėmis šilumos tiekimo šiems vartotojams sąnaudomis. Ribinės šilumos tiekimo sąnaudos skaičiuojamos prie kintamų šilumos tiekimo sąnaudų, kurios būtų patirtos padidinus šilumos tiekimo kiekį vienu kiekiu vienetu, pridėjus su naujų šilumos vartotojų prijungimu padarytų investicijų nusidėvėjimo (amortizacijos) ir eksploatacines sąnaudas. Dėl šių vartotojų prisijungimo padidėjęs realizuotos šilumos kiekis įvertinamas perskaičiuojant šilumos kainas.

62. Šilumos kainos konkurenciniams vartotojams skaičiuojamos vadovaujantis Komisijos patvirtinta Šilumos kainų konkurenciniams vartotojams skaičiavimo metodika ir turi padengti

šilumos gamybos ir individualias perdavimo sąnaudas. Šilumos kainą konkurenciniams šilumos vartotojams nustato šilumos tiekėjas, suderinęs su savivaldybės institucija. Jeigu nėra nustatyta kita šilumos kaina, konkurenciniai šilumos vartotojai už suvartotą šilumą atsiskaito šilumos kainomis, nustatytais ir kitiems šilumos vartotojams.

63. Šilumos tiekėjai šilumos kainai nustatyti pateikia kainų galiojimo laikotarpio investicijų planą pagal Metodikos priede pateiktą lentelę bei turto priežiūros ir eksploatavimo planą. Visos investicijų plano investicijos turi būti suderintos su Komisija ir savivaldybės institucija (savivaldybės tarybos nustatyta tvarka) iki kainų projekto pateikimo Komisijai ir savivaldybės institucijai. Investicijos derinamos su Komisija vadovaujantis Investicijų projektų derinimo Komisijoje tvarka. Investicijų plano bei turto priežiūros ir eksploatavimo plano vykdymo ataskaita pateikiama Komisijai ir savivaldybės institucijai kartu su šilumos kainų projektu.

64. Siekiant didinti šilumos ūkio efektyvumą, ilgalaikio materialiojo ir nematerialiojo turto nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudos privalo būti panaudojamos investicijoms į šilumos ūkio atnaujinimą. Savivaldybės, išnuomojusios šilumos tiekimo įmones ir per nuomos mokesčių atgaunančios amortizacinius atskaitymus už išnuomotą turtą, dalį per nustatytą laikotarpį investicijoms nepanaudotų amortizacinių atskaitymų turi skirti gyvenamųjų namų modernizavimui finansuoti.

65. Anglies dioksido išmetimo mažinimo ir apyvartinių taršos leidimų (ATL) vadybos planas yra šilumos tiekėjo investicijų plano dalis. Plane numatomos investicijos į anglies dioksido išmetimo mažinimą, pajamų, gautų už parduotus ATL panaudojimas, lėšų poreikis trūkstantiems ATL įsigyti. Jei šilumos tiekėjas neturi anglies dioksido išmetimo mažinimo ir ATL vadybos plano arba jo nevykdo, pajamos, gautos už ATL pardavimą, yra pripažįstamos šilumos tiekimo veiklos pajamomis, o sąnaudos papildomiems ATL įsigyti nepripažįstamos būtinosiomis šilumos tiekimo veiklos sąnaudomis.

66. Jeigu šilumos tiekėjas valdo daugiau negu vieną aprūpinimo šiluma sistemą, kuriose realizuojama ne mažiau kaip po 10 GWh šilumos per metus, kiekvienos sistemos sąnaudos į apskaitą įtraukiamos atskirai. Tvarkant buhalterinę apskaitą, pajamų ir sąnaudų ataskaitos parengiamos kiekvienai savivaldybei atskirai.

67. Jeigu aprūpinimo šiluma sistemoje, kurioje realizuojama ne mažiau kaip 10 GWh šilumos per metus, šilumos tiekėjas dar ir gamina šilumą, jis privalo atskirai tvarkyti šilumos gamybos ir šilumos perdavimo sąnaudų apskaitą.

68. Jeigu šilumos tiekėjas prižiūri šilumos vartotojų šildymo sistemas, šios veiklos sąnaudos įtraukiamos į apskaitą atskirai. Pastatų šildymo sistemų priežiūros ir rekonstravimo sąnaudos negali būti įtraukiamos į šilumos kainas.

69. Šilumos gamybos, perdavimo, pardavimo ir kitos, su minėtomis veiklomis nesusijusios veiklos turtas, įsipareigojimai ir sąnaudos atskiriamos atitinkamai veiklai tiesiogiai priskiriant šios veiklos turtą, įsipareigojimus ir sąnaudas. Turtas, įsipareigojimai ir sąnaudos, kurios negali būti tiesiogiai priskirtos atitinkamai veiklai, paskirstomos skirtingoms veikloms proporcingai tiesiogiai priskirtam turtui, įsipareigojimams ir sąnaudoms. Turtas, įsipareigojimai ir sąnaudos gali būti atskiriami taikant ir kitus veiklų atskyrimo principus, tačiau tiekėjo veiklų atskyrimo taisyklės turi būti suderintos su Komisija ir su savivaldybės institucijomis.

70. Bendrame technologiniame šilumos ir elektros energijos gamybos cikle susidarančios šiluminės energijos gamybos sąnaudos atskiriamos vadovaujantis Kogeneracinių jėgainių šilumos ir elektros energijos sąnaudų atskyrimo metodika. Kol ši metodika nepatvirtinta, sąnaudos šiluminės energijos gamybai atskiriamos pagal alternatyviosios šiluminės energijos gamybos atskyrimo metodą. Pagal šį metodą bendrame technologiniame cikle susidarančios šiluminės energijos gamybos sąnaudos yra lygios sąnaudoms, kurios susidaro panašios galios tik šilumą generuojančiose katilinėse naudojant tą pačią kuro rūšį. Likusios sąnaudos priskiriamos elektros energijos gamybos sąnaudoms. Šilumos ir elektros energijos gamybos sąnaudos gali būti atskiriamos vadovaujantis kitais sąnaudų atskyrimo metodais, tačiau tiekėjo sąnaudų atskyrimo taisyklės turi būti suderintos su Komisija ir su savivaldybės institucijomis.

71. Rezervinės galios įrengimo sąnaudos nenutrūkstamo aprūpinimo šilumos vartotojams nepripažįstamos būtinosiomis šilumos tiekimo veiklos sąnaudomis. Šias sąnaudas padengia vartotojai, naudojantys aprūpinimo šiluma sistemą kaip rezervinį šildymo būdą, mokėdami pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos patvirtintą metodiką apskaičiuotą su rezervuota galia susijusių papildomų sąnaudų kompensaciją.

72. Šilumos tiekėjai, teikdami šilumos kainos projektus, turi nurodyti ataskaitinio laikotarpio šilumos tiekimo veiklos sandorius tarp susijusių asmenų.

73. Šilumos tiekėjo duomenys apie šilumos gamybos, perdavimo ir pardavimo sąnaudas skelbiami viešai.

VII. ŠILUMOS KIEKIO IR SĄNAUDŲ SKAIČIAVIMAS

74. Skaičiuojant šilumos kainas, planuojamas realizuoti šilumos kiekis nustatomas įvertinus per paskutinius praėjusius trejus kalendorinius metus faktiškai realizuotos šilumos kiekį, priešastis, lėmusias realizuotos šilumos kiekio pasikeitimą, prognozuojamą šilumos suvartojimo pasikeitimą ir atsižvelgiant į norminius šilumos kiekius patalpoms šildyti ir technologinėms reikmėms pagal šilumnešio rūšį ir vartotojų grupes.

75. Būtinai pateikti į šilumos perdavimo tinklą šilumos kiekis skaičiuojamas prie planuojamo realizuoti šilumos kiekio pridėjus norminius ar faktinius, jei jie mažesni už norminius (arba užduotyse nustatytus), šilumos perdavimo technologinius nuostolius. Norminiai šilumos perdavimo technologiniai nuostoliai skaičiuojami pagal ūkio ministro patvirtintą Šilumos tiekimo vamzdynų nuostolių nustatymo metodiką. Komisija ar savivaldybės institucija, vadovaudamasi atitinkamos šilumos tiekėjų grupės lyginamosios analizės rodikliais, turi teisę šilumos tiekimo įmonėms nustatyti užduotis šilumos perdavimo technologiniams nuostoliams mažinti.

76. Šilumos kainų skaičiavimuose šilumos gamybos, perdavimo ir pardavimo būtinios sąnaudos nustatomos visam šilumos kainos galiojimo laikotarpiui, įvertinus paskutinių praėjusių kalendorinių metų faktines sąnaudas, priešastis, lėmusias šių sąnaudų pasikeitimą, sąnaudų pasikeitimą dėl investicijų plane numatytų priemonių įgyvendinimo ir nustatytas šilumos tiekimo veiklos efektyvumo didinimo užduotis pagal lyginamąją analizę.

77. Būtinios šilumos tiekimo sąnaudos skirstomos į pastoviasias, kintamasias ir veiklos sąnaudas. Pastoviasias šilumos tiekimo sąnaudas sudaro:

77.1. Materialinės ir joms prilygintos sąnaudos. Tai šilumai gaminti, perduoti ir parduoti sunaudotos žaliavos ir medžiagos, atsarginės dalys, mažaverčiai instrumentai, specialieji drabužiai ir kitas inventorių, sąnaudos atsiskaitomiesiems šilumos apskaitos prietaisams pastatų šilumos įvaduose (puntuose) tikrinti ir eksploatuoti, draudimo įmokų sąnaudos; sąnaudos už kitų įmonių suteiktas transporto, ryšių, remonto ir kitas paslaugas, nuomos, informacijos apdorojimo, piniginių operacijų atlikimo ir kitos sąnaudos, nurodytos norminiuose teisės aktuose.

77.2. Ilgalaikio materialiojo ir nematerialiojo turto nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudos. Turto nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudos skaičiuojamos nuo atitinkamos veiklos ataskaitinio laikotarpio reguliuojamo turto vertės pagal Metodikos priede nurodytus ilgalaikio materialiojo ir nematerialiojo turto nusidėvėjimo (amortizacijos) normatyvus taikant tiesiogiai proporcingą nusidėvėjimo metodą:

77.2.1. Šilumos tiekėjo šilumos kainų galiojimo laikotarpio reguliuojamo turto vertė skaičiuojama pagal priklausomybę:

$$K = K_t + B - F ; \text{ (tūkst. Lt);} \tag{1}$$

čia:

K_t – ataskaitinio laikotarpio šilumos gamybos, perdavimo ir pardavimo veiklos nuosavo reguliuojamo turto vertė, tūkst. Lt;

B – pirmųjų bazinės šilumos kainos galiojimo metų planuojama investicijų suma, tūkst. Lt;

F – per pirmuosius bazinės šilumos kainos galiojimo metus numatomo perleisti ir nurašyti ilgalaikio turto vertė, tūkst. Lt.

77.2.2. Reguluojamo turto vertė (K_t) ilgalaikio turto nusidėvėjimo (amortizacijos) skaičiavimo tikslais nustatoma pagal ataskaitinio laikotarpio duomenis įvertinant ilgalaikio turto būklės pasikeitimus, įvykusius iki šilumos kainų projekto rengimo. Reguluojamo turto vertė nepripažįstamas su šilumos gamybos, perdavimo ir pardavimo veikla nesusijęs, nenaudojamas, esantis atsargose, užkonservuotas turtas, taip pat vartotojų sumokėtos lėšos už prijungimą prie tinklų.

78. Darbo užmokesčio sąnaudos:

78.1. Darbo užmokesčio sąnaudos skaičiuojamos atsižvelgus į ataskaitinio laikotarpio atitinkamai veiklai priskirtą darbuotojų skaičių ir ateityje galimą darbuotojų skaičiaus pasikeitimą dėl investicijų plane numatytų priemonių įgyvendinimo. Darbuotojai, kurie tiesiogiai negali būti priskirti vienai veiklai, skirtingoms veikloms paskirstomi proporcingai tiesiogiai priskirtiems darbuotojams arba proporcingai pagal atitinkamoje veikloje dirbtą darbo laiką.

78.2. Metinis darbo užmokesčio fondas skaičiuojamas atitinkamos veiklos darbuotojų skaičių padauginus iš darbuotojų vidutinio darbo užmokesčio. Vidutinis šilumos tiekėjo darbuotojų darbo užmokesčio dydis ribojamas atitinkamos šilumos tiekėjų grupės vidutiniu darbo užmokesčio dydžiu, kuris skaičiuojamas vadovaujantis Lyginamosios analizės aprašu.

78.3. Įmokos socialiniam draudimui ir garantiniam fondui skaičiuojamos teisės aktų nustatyta tvarka.

78.4. Palūkanų sąnaudos už paskolas investicijoms skaičiuojamos pagal atskiras veiklos rūšis, atsižvelgus į ataskaitinio laikotarpio pabaigoje galiojančių paskolų sutarčių sąlygas, įvertinus paskolas, skirtas investicijų plano finansavimui. Palūkanų sąnaudos už paskolas apyvartiniam kapitalui papildyti (kai pagrindinio kuro kainos viršija į šilumos kainas įskaičiuotas kainas), skaičiuojamos įvertinus per paskutinius trejus kalendorinius metus apyvartiniam kapitalui papildyti paimtų paskolų kiekį. Būtinosiomis palūkanų sąnaudomis pripažįstamos palūkanų sąnaudos, mokamos už išpareigojimus, kurių suma neviršija 50 proc. šilumos tiekėjo ataskaitinio laikotarpio balanse rodomos turto vertės. Palūkanų normos dydis ribojamas ataskaitinio laikotarpio Lietuvos banko paskelbtu paskolų nefinansinėms korporacijoms vidutiniu palūkanų normos dydžiu.

78.5. Šilumos ūkio turto nuomos ar koncesijos mokesčio sąnaudos. Jos skaičiuojamos pagal turto nuomos ar koncesijos sutartyse nustatytas sąlygas pripažįstant tik su šilumos tiekimo veikla susijusias sąnaudas ir nepripažįstant sąnaudų, kurios pripažintos pagal kitus Metodikos punktus.

78.6. Sąnaudos mokesčiams už valstybinius gamtos išteklius, už aplinkos teršimą, žemę ir turto mokesčiui skaičiuojamos vadovaujantis teisės aktais.

79. Kintamasias sąnaudas sudaro:

79.1. Kuro sąnaudos šilumai gaminti. Kuro sąnaudos šilumai gaminti skaičiuojamos atsižvelgus į šilumos tiekėjo kuro struktūrą (t. y. naudojamas kuro rūšis, jų kiekį ir dalį bendrame kuro balanse) ir įvertinus kuro sąnaudų pokyčio prognozes dėl šilumos tiekėjo ūkyje diegiamų technologinių (modernizavimo) priemonių ar perėjimo prie pigesnio kuro:

79.1.1. Šilumos kainų galiojimo laikotarpiui šilumos tiekėjo kuro struktūra sudaroma pagal optimalią paskutinio ketvirčio šilumos tiekėjo kuro struktūrą, atsižvelgiant į sudarytą planuojamą elektrinių ir katilinių darbo režimą, išteklių išsigijimo galimybes, teikiant prioritetą atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimui. Siekiant sumažinti kuro sąnaudas, kuro struktūra gali būti keičiama visą kainų galiojimo laikotarpį dėl perėjimo prie pigesnio kuro arba dėl nuo tiekėjo veiklos nepriklausančių priežasčių.

79.1.2. Skaičiuojant fizines kuro sąnaudas šilumos gamybai, pateikiamos mažiausios per 3 kalendorinius metus kuro sąnaudos 1 kWh šilumos pagaminti įskaitant kuro transportavimo ir sandėliavimo sąnaudas.

79.1.3. Numatomo sunaudoti natūralaus kuro kiekis perskaičiuojamas į sąlyginio kuro kiekį (t_{ne}), atsižvelgiant į atskirų kuro rūšių faktinę (nurodytą kuro pirkimo sutartyse) šiluminę vertę.

79.1.4. Kuro kainos skaičiuojamos pagal atskiras kuro rūšis. Šilumos gamybos kainos skaičiavimuose gamtinių dujų kaina nustatoma pagal paskutinio mėnesio, einančio prieš šilumos kainos projekto rengimą, faktines gamtinių dujų pirkimo kainas. Kitų kuro rūšių kainos nustatomos pagal paskutinio ketvirčio, einančio prieš šilumos kainos projekto rengimą, faktines kuro pirkimo kainas.

79.1.5. Kai kuro kainų nustatymo laikotarpiu atitinkamos rūšies kuro šilumos tiekėjas nepirko, kuro kaina nustatoma vadovaujantis galiojančiomis kuro pirkimo sutartimis, o jų nesant – kuro rinkos kaina.

79.1.6. Kai šilumos tiekėjo pateikta faktinė kuro kaina viršija to paties laikotarpio atitinkamos kuro rūšies rinkos kainą, savivaldybės institucija ar Komisija, įvertinusi objektyvias kainų skirtumo priežastis, turi teisę koreguoti kuro kainą, kad ji neviršytų atitinkamos kuro rūšies rinkos kainos. Ketvirtinės kuro rinkos kainos skelbiamos Komisijos interneto tinklalapyje.

79.2. Sąnaudos šilumai pirkti.

79.3. Elektros energijos ir vandens sąnaudos technologinėms reikmėms. Šios sąnaudos skaičiuojamos pagal galiojančius normatyvus ir siektinus lyginamosios analizės rodiklius.

80. Veiklos sąnaudos paskirstomos šilumos gamybai, perdavimui ir pardavimui proporcingai atitinkamos veiklos ilgalaikio turto nusidėvėjimo (amortizacijos), darbo užmokesčio ir socialinio draudimo sąnaudų sumai. Atskaitinio laikotarpio veiklos sąnaudų paskirstymas pateikiamas atskiroje Metodikos priedo lentelėje. Veiklos sąnaudos skaičiuojamos atsižvelgus į atitinkamos šilumos tiekėjų grupės lyginamosios analizės rodiklius.

81. Kitos, šiame skyriuje nepaminėtos sąnaudos būtinosiomis sąnaudomis pripažįstamos vadovaujantis Verslo apskaitos standartais ir kitais teisės aktais.

82. Šilumos būtinųjų sąnaudų skaičiavimai pateikiami pagal Metodikos priede pateiktą dokumentų sąrašą. Skaičiavimai atliekami be pridėtinės vertės mokesčio (PVM). Šilumos tiekimo įmonės pateikia atskaitinio laikotarpio auditoriaus patvirtintos finansinės atskaitomybės dokumentus. Faktiniai kainų skaičiavimo duomenys turi atitikti finansinėje atskaitomybėje pateiktus duomenis.

83. Būtinomis sąnaudomis negali būti pripažintos šios sąnaudos: labdara, išlaidos teismams, rezervinės galios įrengimo sąnaudos nenutrūkstamo aprūpinimo vartotojams (Metodikos 72 punktas), taip pat sąnaudos, nurodytos šios Metodikos 78.2.2, 66, 78.5 punktuose. Šis sąnaudų, kurios negali būti pripažintos būtinosiomis, sąrašas nėra baigtinis.

VIII. ŠILUMOS KAINŲ SKAIČIAVIMAS

84. Šilumos kainos nustatomos šioms šilumos tiekimo veikloms: šilumos gamybai (pirkimui), šilumos perdavimui ir šilumos pardavimui. Šilumos tiekėjams, kurie realizuoja mažiau kaip 10 GWh šilumos per metus, šilumos kainų skaičiavimas pagal atskiras veiklas neprivalomas.

85. Pajamos už parduotą šilumą turi padengti šilumos gamybos, pirkimo, perdavimo ir pardavimo pastoviąsias, veiklos ir kintamąsias sąnaudas. Šios pajamos surenkamos iš visų šilumos vartotojų.

86. Būtiniosios pajamos nustatomos pagal priklausomybę:

$$P = S_p + S_k + S_{veikt.}; \text{ (tūkst. Lt)} \quad (2)$$

čia:

S_p – pastoviosios sąnaudos, tūkst. Lt;

S_k – kintamosios sąnaudos, tūkst. Lt;

$S_{veikt.}$ – veiklos sąnaudos, tūkst. Lt.

87. Planuojamos pajamos už konkurenciniams vartotojams parduodamą šilumos energiją nustatomos pagal priklausomybę:

$$P_{kn} = Q_{kn} \times T_{kn} ; \text{ (tūkst. Lt)}; \quad (3)$$

čia:

Q_{kn} – planuojamas parduoti konkurenciniams vartotojams šilumos kiekis, tūkst. MWh;
 T_{kn} – kainos konkurenciniams vartotojams, ct už 1 kWh.

88. Planuojamos pajamos už vartotojams parduodamą šilumos energiją:

$$P_{vart} = P - P_{kn} ; \text{ (tūkst. Lt)} \quad (4)$$

89. Vidutinė šilumos kaina vartotojams skaičiuojama pagal priklausomybę:

$$T_{vid} = \frac{P}{Q} ; \text{ (ct už 1 kWh)} \quad (5)$$

čia:

Q – šilumos kiekis ties gyvenamųjų namų ir kitų pastatų tiekimo-vartojimo riba, tūkst. MWh.

90. Šilumos kiekis, patiekiamas į šilumos perdavimo tinklą, skaičiuojamas pagal priklausomybę:

$$Q_{pt} = Q + Q_{in} ; \text{ (tūkst. MWh)} \quad (6)$$

čia:

Q_{in} – šilumos perdavimo technologiniai nuostoliai, suskaičiuoti pagal ūkio ministro patvirtintą Šilumos tiekimo nuostolių nustatymo metodiką, tūkst. MWh.

91. Šilumos tiekėjas sprendžia, nepažeisdamas Šilumos ūkio įstatymo 10 straipsnio nuostatų, kiek patiekiamo į šilumos perdavimo tinklą šilumos kiekio gamins nuosavuose šilumos šaltiniuose ir kiek pirks iš nepriklausomų šilumos gamintojų, įvertinęs, kad vartotojams būtų užtikrintas ilgalaikis ir patikimas šilumos tiekimas mažiausiomis sąnaudomis:

$$Q_{pt} = Q_{ns} + Q_{ps} ; \text{ (tūkst. MWh)} \quad (7)$$

čia:

Q_{ns} – savo šilumos šaltiniuose gaminamos ir tiekiamos į tinklą šilumos kiekis, tūkst. MWh;

Q_{ps} – perkamos ir tiekiamos į tinklą šilumos kiekis, tūkst. MWh.

IX. ŠILUMOS GAMYBOS KAINŲ SKAIČIAVIMAS

92. Skaičiuojant šilumos gamybos kainą, įvertinamos kuro, elektros energijos, vandens, skirto technologijai, darbo užmokesčio, socialinio draudimo, šilumos gamybos turto nusidėvėjimo (amortizacijos), katilinių eksploataavimo, savo reikmėms naudojamos šilumos energijos, draudimo įmoku, mokesčių ir kitos sąnaudos bei veiklos sąnaudų dalis, priskirta šilumos gamybai.

93. Šilumos gamybos savo šaltinyje vienanarė kaina skaičiuojama pagal priklausomybę:

$$T_{gns} = \frac{S_{gp} + (S_{gk} - S_{ps}) + S_{gveikl.}}{Q_{ns}} ; \text{ (ct už 1 kWh)} \quad (8)$$

čia:

S_{gp} – pastoviųjų sąnaudų dalis, priskirta šilumos gamybai, tūkst. Lt;

S_{gk} – kintamųjų sąnaudų dalis, priskirta šilumos gamybai, tūkst. Lt;

$S_{gveikl.}$ – veiklos sąnaudų dalis, priskirta šilumos gamybai, tūkst. Lt;

$S_{pš}$ – perkamos šilumos sąnaudos, tūkst. Lt.

94. Pateiktos į tinklą šilumos gamybos vienanarė kaina skaičiuojama pagal priklausomybę:

$$T_{pt} = \frac{S_{gp} + S_{gk} + S_{gveikl.}}{Q_{pt}}; \text{ (ct už 1 kWh)} \quad (9)$$

94. Dvinarės šilumos gamybos kainos pastovioji dalis skaičiuojama pagal priklausomybę:

$$T_{g\text{ dv } p} = \frac{S_{gp} + S_{gveikl.}}{N_g \times 12}; \text{ (Lt už kW per mėnesį)} \quad (10)$$

čia:

N_g – pateiktos į tinklą šilumos srauto vidutinė galia, MW.

95. Pateiktos į tinklą šilumos srauto vidutinė galia skaičiuojama pagal priklausomybę:

$$N_g = \frac{Q_{pt}}{8760}; \text{ (MW)} \quad (11)$$

čia:

8760 – kalendorinių metų (12 mėnesių) trukmė valandomis.

96. Dvinarės šilumos gamybos kainos kintamoji dalis skaičiuojama pagal priklausomybę:

$$T_{g\text{ dv } k} = \frac{S_{gk}}{Q_{pt}}; \text{ (ct už 1 kWh)} \quad (12)$$

X. ŠILUMOS PERDAVIMO KAINŲ SKAIČIAVIMAS

97. Skaičiuojant šilumos perdavimo kainą, įvertinamos šilumnešio cirkuliacijos, elektros energijos (įskaitant ir cirkuliacijos palaikymui), termofikacinio vandens papildymo, šilumos perdavimo tinklų ir įvadinių šilumos apskaitos prietaisų eksploatavimo, darbo užmokesčio, socialinio draudimo, šilumos perdavimo technologinių nuostolių, šilumos perdavimo turto nusidėvėjimo (amortizacijos), draudimo įmokų, mokesčių ir kitos sąnaudos bei šilumai perduoti priskirta veiklos sąnaudų dalis.

98. Vianarė šilumos perdavimo kaina (iki pastato šilumos įvado), kai šilumos punkto įrenginius valdo, naudoja ir jais disponuoja bendrosios nuosavybės teise daugiabučio namo butų ir patalpų savininkai, skaičiuojama pagal priklausomybę:

$$T_{pr} = \frac{(S_{prp} - S_{pšp}) + (S_{prk} - S_{kšp}) + S_{prveikl.} + (Q_{tm} \times T_{pt})}{Q}; \text{ (ct už 1 kWh)} \quad (13)$$

čia:

S_{prp} – pastoviųjų sąnaudų dalis, priskirta šilumos perdavimo veiklai, tūkst. Lt;

$S_{pšp}$ – individualių ir grupinių šilumos punktų pastoviosios sąnaudos;

S_{prk} – kintamųjų sąnaudų dalis, priskirta šilumos perdavimo veiklai, tūkst. Lt;

$S_{kšp}$ – individualių ir grupinių šilumos punktų kintamosios sąnaudos;

$S_{prveikl.}$ – veiklos sąnaudų dalis, priskirta šilumai perduoti, tūkst. Lt;

T_{pt} – pateiktos į tinklą šilumos gamybos vidutinė vienanarė kaina, Lt už 1 MWh;

Q_{tm} – šilumos perdavimo technologiniai nuostoliai, tūkst. MWh.

98.1. Dvinarės šilumos perdavimo kainos pastovioji dalis skaičiuojama pagal priklausomybę:

$$T_{pr\ dv\ p} = \frac{(S_{pr\ p} - S_{p\ sp}) + S_{pr\ veiki.}}{N_{pr} \times 12}; \text{ (Lt už 1 kW per mėnesį)} \quad (14)$$

čia:

N_{pr} – suvartotos šilumos srauto vidutinė galia, KW.

98.2. Suvartotos šilumos srauto vidutinė galia skaičiuojama pagal priklausomybę:

$$N_{pr} = \frac{Q}{8760}; \text{ (KW)} \quad (15)$$

98.3 Dvinarės šilumos perdavimo kainos kintamoji dalis skaičiuojama pagal priklausomybę:

$$T_{pr\ dv\ k} = \frac{(S_{pr\ k} - S_{k\ sp}) + (Q_{tm} \times T_{pt})}{Q}; \text{ (ct už 1 kWh)} \quad (16)$$

99. Kai šilumos vartotojams šiluma tiekama iš grupinių ir individualių šilumos tiekėjui priklausančių šilumos punktų, šilumos perdavimo vienanarė kaina nustatoma pagal priklausomybę:

$$T_{pr\ sp} = T_{pr} + \frac{S_{p\ sp} + S_{k\ sp}}{Q_{sp}}; \text{ (ct už 1 kWh)} \quad (17)$$

čia:

T_{pr} – vienanarė šilumos perdavimo kaina, ct už 1 kWh;

Q_{sp} – šilumos kiekis vartotojams, kuriems šiluma tiekama iš grupinių ir individualių šilumos tiekėjui priklausančių punktų, tūkst. MWh.

99.1. Dvinarės šilumos perdavimo kainos pastovioji dalis, kai šiluma vartotojams tiekama iš grupinių ir individualių šilumos tiekėjui priklausančių šilumos punktų, skaičiuojama pagal priklausomybę:

$$T_{pr\ sp\ dv\ p} = T_{pr\ dv\ p} + \frac{S_{p\ sp}}{N_{sp} \times 12}; \text{ (Lt už kW per mėnesį)} \quad (18)$$

čia:

N_{sp} – šilumos, suvartotos per grupinius ir individualius šilumos tiekėjui priklausančius šilumos punktus, srauto vidutinė galia, KW.

99.2. Šilumos, suvartotos per grupinius ir individualius šilumos tiekėjui priklausančius šilumos punktus, srauto vidutinė galia skaičiuojama pagal priklausomybę:

$$N_{sp} = \frac{Q_{sp}}{8760}; \text{ (KW)} \quad (19)$$

99.3. Dvinarės šilumos perdavimo kainos kintamoji dalis, kai šiluma vartotojams tiekama iš grupinių ir individualių šilumos tiekėjui priklausančių šilumos punktų, skaičiuojama pagal priklausomybę:

$$T_{pr\ sp\ dv\ k} = T_{pr\ dv\ k} + \frac{S_{k\ sp}}{Q_{sp}}; \text{ (ct už 1 kWh)} \quad (20)$$

100. Jeigu yra techninės galimybės ir vartotojai pageidauja, tiekėjai įrengia šilumos apskaitos prietaisus kitoje vietoje negu šilumos pirkimo-pardavimo vieta. Tokiu atveju vartotojo nuosavybės arba vartotojų bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausančiais įrenginiais šilumos pristatymo iki tiekimo-vartojimo ribos papildomas sąnaudas apmoka šie vartotojai šalių susitarimu.

XI. ŠILUMOS PARDAVIMO KAINŲ SKAIČIAVIMAS

101. Skaičiuojant šilumos pardavimo kainą, įvertinamos tarnybų, tiesiogiai susijusių su šilumos pardavimu (abonentų ir kt.), darbo užmokesčio, socialinio draudimo, turto nusidėvėjimo (amortizacijos), gyventojų įmokų surinkimo ir kitos sąnaudos bei veiklos sąnaudų dalis, priskirta šilumos pardavimui.

102. Šilumos pardavimo kaina skaičiuojama pagal priklausomybę:

$$T_{\text{prd.}} = \frac{S_{\text{prd. p}} + S_{\text{prd. veikl.}}}{A \times 12}; \text{ (Lt per mėnesį vartotojui)} \quad (21)$$

čia:

$S_{\text{prd. p}}$ – pastoviųjų sąnaudų dalis, priskirta šilumos pardavimui, tūkst. Lt;

$S_{\text{prd. veikl.}}$ – veiklos sąnaudų dalis, priskirta šilumos pardavimui, tūkst. Lt;

A – šilumos vartotojų (abonentų) skaičius šilumos bazinių kainų ataskaitinio laikotarpio pabaigoje.

103. Vartotojams pasirinkus, šilumos pardavimo kaina gali būti skaičiuojama už suvartotą šilumos kiekį pagal priklausomybę:

$$T_{\text{prd. kiek}} = \frac{S_{\text{prd. p}} + S_{\text{prd. veikl.}}}{Q}; \text{ (ct už 1 kWh)} \quad (22)$$

104. Šilumos pardavimo kainos gali būti diferencijuojamos pagal atsiskaitymo būdus. Savivaldybei nustatius, kad buitiniams šilumos vartotojams vietoj sąskaitų būtų išduodami mokesčio už šilumą pranešimai, į šilumos pardavimo kainą neįtraukiamos sąskaitų už šilumą parengimo ir pateikimo vartotojams sąnaudos.

105. Jeigu šilumos kainos skaičiavimo ataskaitinio laikotarpio faktinės kuro ir (ar) pirktos šilumos kainos skiriasi nuo paskutiniame šilumos kainų skaičiavime naudotų kuro ir (ar) perkamos šilumos kainų, tai dėl kuro ir (ar) pirktos šilumos kainų skirtumo susidariusios sąnaudos pridedamos, o gautos pajamos išskaičiuojamos perskaičiuojant šilumos gamybos kainas ateinantiems metams. Šilumos kainos galiojimo laikotarpio dėl kuro kainų skirtumo susidariusios sąnaudos ar gautos pajamos įvertinamos nustatant naujo šilumos kainų laikotarpio šilumos gamybos kainą.

106. Jeigu nepriklausomo šilumos gamintojo, vienoje aprūpinimo šiluma sistemoje gaminančio daugiau kaip 50 procentų šilumos, planuojama atitinkamos kuro rūšies kaina, suskaičiuota vadovaujantis Metodikos 79.1.4 punkto nuostatomis, daugiau kaip 10 proc. mažesnė už to paties laikotarpio atitinkamos kuro rūšies rinkos kainą, nustatant šilumos gamybos kainą ateinantiems metams gali būti taikomos atitinkamos kuro rūšies rinkos kainos. Tačiau nepriklausomo šilumos gamintojo šilumos gamybos kainos turi būti ne didesnės už lyginamąsias šilumos gamybos sąnaudas. Šiuo atveju netaikomos 105 punkto nuostatos.

107. Jei šilumos tiekėjo planuojamų įgyvendinti investicijų suma per atitinkamus metus yra mažesnė už šių metų investicijų plane numatytą investicijų sumą, neįvykdytų investicijų ilgalaikio turto nusidėvėjimo (amortizacijos) metinės sąnaudos išskaičiuojamos perskaičiuojant šilumos gamybos kainas ateinantiems metams.

108. Šilumos kainoms skaičiuoti šilumos tiekėjai pateikia kainoms skaičiuoti reikalingus duomenis pagal Metodikos priede pateiktą dokumentų sąrašą.

Pastaba: Visas siūlomo šilumos kainų nustatymo metodikos pakeitimo ir pateikimo nauja redakcija ir nutarimo tekstas parengtas baigiamojo darbo autorės pagal dėstomojoje dalyje 3.2.2 skyriuje pateiktus siūlymus. Šiame priede pateiktame metodikos projekte 87, 88, 89, 90, 95, 98.2, 99 punktuose išdėstytos nuostatos nepakeistos ir atitinka pateiktąsias šiuo metu galiojančioje metodikoje. Dėl per didelės darbo apimties siūlomos metodikos lyginamasis variantas nėra pateikiamas.